THE BOOK WAS DRENCHED

UNIVERSAL LIBRARY OU_190511 YANABII TANABII

المنعك للنيك للنيك المثيثان المنطقة

ڪِتابُ الهربيعي والتاريزر للجتاحظ

> عمرِينَ بنسِيْرُه وَيَجِهِ مِن يَقِهِ مشارل پلاّت استاذ بَددسَةِ اللغاتِ الشرَقيةِ آنحَية بهروس

> > دِمشق ۱۹۵*۵*

المنعهم بالمنطق المنطق المنطق

ڪِتابُ الهربنع والتَّلْفِيرِ للجتاحِظ

> عصِينَ بنسيشرِه وَ يَجْفِسُ يَقِهِ مشارل پلآت اساذ بَدَدَسَةِ اللغاتِ السَرَفَيْةِ إِنْحَيْنَة بسيادِين

> > دِمشق ۱۹*۵۵*

بِنَ لَمُ اللَّهُ الْحَمْزِ الْحَمْدِ الْحَمْدِ الْحَمْدِ

قال عمرو بن بحر الجاحظ :

ا كان أحمد بن عبد الوهاب مفرط القصر ويدعي أنه مفرط الطول وكان مرسماً ونحسه لسمة جفرته واستفاضة خاصرته مدورًا وكان جمد الأطراف قصير الأصابع وهو في ذلك يدعي السباطة والرشاقة وأنه عتيقُ الوجه أخمص البطن معتدلُ القامة تامُّ العظم ؛ وكان طويلَ الظهر قصيرَ عظم الفَخِذ وهو مع قِصَر عظم ساقه بدعي أنه طويل البادَ رفيع الماد عاديُ القامة عظم المامة ، قد أعطي البسطة في البسطة في البلم () ؛ وكان كير السن متقادم الميلاد وهو يدعي أنه معتدلُ الشاب حديثُ الميلاد ،

لا إنة عنها على قدر غباوته عنها العلم على قدر جهله بها وتكلّفه للإبانة عنها على قدر غباوته عنها الله وكان كثير الاعتراض

اقتاس من سورة البغرة ٬ آیة ۲۲۹ .

۲) ف وم: عنها ؛ س: فيها .

لهجاً بالمرا شديد الجلاف كلفاً بالمجاذبة متتايماً في المنود مُوثرًا للمغالبة مع إضلال الحُجّة والجهل بموضع الشّبهة والحطرفة عند قصر الزاد والعَجْز ''عند التوقّف والمحاكمة مع الجهل بشرة المرا ومنبّة فساد القلوب ونكد الخلاف وما في الحوّض من اللغو الداعي إلى السهو وما في الماندة من الإثم الداعي إلى النار وما في الجاذبة من النكد وما في التغالب '' من فقدان الصواب .

٣ ـ وكان قلبل السَّاع غُمْرًا وصْحُفِيا غُفْلًا ، لا ينطق عن فيكر ويشق '' بأول خاطر ' ولا يفصِل بين اعتزام الغُمْر واستبصار المُحِق ' يمُد أسها الـكُتْب ولا يفهم مَعانيَها ' ويحسُد العلما من غير أن يتعلق منهم '' بسبب ' وليس في بده من جميع الآداب إلا الانتحال لامم الأدب .

١) كذا في ف وم وس ولي بصواب المعدُّر

r) هو ف و م : التقال على . المالية .

٣) س: وپئق ' ف و م : وثبو

٧٤ س : مهم ، هي و م ، فيهم .

م كأنه م يسمع بقولهم : " من جادل قاتل " و م يسمع بقولهم : " الحلاف شر " () و م يسمع بقولهم : " الحلاف شر " () و م يسمع بقولهم : " الحاد شر " () و م يسمع بقوله و م يسمع بقول و م يسمع بقول النبي صلّع م في السائب بن صيفي : " هذا شريكي الذي لا يُشادي ولا يُعادي " () و لا بقول عثمان : " إذا كان لك صديق فلا تُعادِه ولا تُشادِه " () و لا بقول ابن أبي ليلى : " لا أمادي أخي و أما أن أخضبه " () و لا بقول ابن أبي ليلى : " لا أمادي أخر : " لا يُصيب الرجل حقيقة الإيمان حتى يترك المرا، وهو مُحق " () .

رآهُ مُعَدًا للخلاف ١٠٠٠ البيت ١٠٠٠

ولا بقول الآخر [من المتقارب]:

١ ــ انا صاحبٌ مولعٌ بالجلافِ ﴿ كَثيرُ المراء قليلُ الصّوابِ
 ٢ ــ أَلَجُ لَجُ اجًا مِن الْخَنْضَاء ﴿ وأَزَهَى إذا ما مَشَى مِن عُرابِ (١٠)

^{**} و) الحملة موحودة في المحطوطة فسقطت من في ثم من م و س .

٣) اطر امثال الميداني ح و ص ٢٤ .

^{*}يو) سقطت من س الحملة ، لم يسم نقولهم . . . فهن .

اطر البیان والتدین ح و ص آن ولسان العرب مادة شری .

ه) لم محد هدا القول في مراحمتا .

اطر البيان والتيس ح ٣ ص ٧٤ و ح ٣ ص ١٥٢ .

٧) لم عد هدا القول في مراحمنا .

البت للعطيئة ؟ اطر امثال الميدائي ح و ص ٢٤٣ .

٩) لم سترعل مدا الت .

¹⁰⁾ البيتان لحلف الاعمر ؛ الطر الحيوان حرس ٥٠٠ وتماز القلوب ص ٢٤٥ .

وقالوا : « ف الآن أَخْلَفُ مِن بَولَ الْجَمَلِ »(۱) ، ولذلك قال الشاعر [من الطويل] :

وأخلَفُ من بَوْلِ البَهِيرِ فإنَّه ﴾ إذا قِيلَ للإقْبال ﴿أَقْبِلُ ۖ فَأَدْبَرا ۖ

من أساب الفضي، وأقرب ما يكون الرجل من غضب الله إذا غضب عن وجمة الله إذا سجد، لقول الله عز وجل _ ﴿ وَأَسْجُدُ وَأَفْتَرِبَ ﴾ (١٠) وقال القان الانه:

و، الطر الدل الميد في ١٠٠٠ عن ١٥٠

۲) اطر قدر الماوت ص ۲۸

۱۳ لم عد هذا غول في مراحما

عا س ، عرضا ف م م ، عرضا وي السيان والتديين ح ٣ ص ٥٩ : ٥ مي حص ديم عرضا بحضورات اكثر مد ١٠٠

أعد هذا الفول في ماحما.

٦) ف وم: يصري کس: صري ،

٧) لم عد عدا القول في مراحمة

٨) سورة العلق * آنة ٩٩ .

"إياك والمرائ فإنه لا تُمقّل حكمته ولا تو مَن لعجه " ؟ وقال آخر : "المرا فضلا آخر : "المرا فضلا آخر : "المرا فضلا والفخر أما كما ألقحا " إلاالشر " " ؛ وقال الشَّمي : " إني لأستحي من الحقّ أن أعرفه ثم لا أرجع إليه " " ؛ وقال النَّ عَيْنَة : " قال الحَسن نما دانيت فقيها قطّ يداري ولا ياري ؛ إنما ينشر حكمته : فإن قيلت ما دانيت فقيها قطّ يداري ولا ياري ؛ إنما ينشر حكمته : فإن قيلت حجد الله وإن رُدت جدالله " عن ابراهيم " بن إساعيل بن عائذ عن " المبارك بن سعيد قال : " قال أبجاهد : صحفت رجلًا من قريش ونحن نُريد الحج ؟ فقلت له يوماً : هلم نتفاتح الرأي ؟ وقال : " دَع الود كما هو " فعلمت والله _ أن الفرشي قد غَلَبني ا " " ؟ وقال السحاق الموصلي : " كثرة المخالف حرب وكثرة المتاتبة غش" " "

و) لم عد هذا العول في مراحماً ؛ وفي حميم النسبم : أنحته .

٣) سوم : أُلفحا ' ف : الفحا.

٣) لم محد هدا القول في مراحمنا .

٤) لم عد هدا العول في مراحمنا .

الم محد هدا القرل في مراحما .

۲۱) ف ترامع ،

٧) ي المحطوطة : عن ؛ ف و م و س : س .

A) لم عد هدا القول في مراحمنا .

٩) لم عد هدا القول في مراحمنا .

بسيسسل للقالحم التيام

9_ أطال الله بقائل وأم يعمته عليك وكرامته لك . قد عامت _ خفظك الله _ أنك لا تحسّد على شي حسّد لله على حُسن القامة وضخّم الهامة وعلى حور العين وجودة القد وعلى طيب الأحدوثة والصنيعة المشكورة وأن هذه الأمور هي خصائصك التي بها تكلّف ومعانيك التي بها تلهَج وإغا يحسد _ أبقاك الله _ المرا شقيقه في النَّب وشبيهه "في الصّناعة ونظير و في الجواد على طادف قدره أو تالد حظه أو على كرم في أصل تركيبه وتجاري أعراقه ، وأنت ترعم أن هذه المعاني خالصة لك مقصورة عليك وأنها لا تليق إلابك ولا تحسن إلا فيك وأن لك الكل وللناس المعض وأن لك الصافي ولمم المشوب، هذا سوى الغريب الذي لا نعرفه والبديع الذي لا نبله .

أ هذا النيظ الذي أنضجك وما هذا الحسد الذي أكدك ؛ وما هذا الإطراق الذي قد اعتراك وما هذا الهم الذي قد أضناك ؛ وهـ ل رأيت أخر صفقة ولا أوهن قوة من

كدا في المحطوطة ؛ ف م و س , شعيعه ,

'يجري البِتاق مع الكوادِن والروائع مع الحواسر''' وممن حاكم من يُسَله وجاذَبَ من يقلده ؛ وهل رأيت مكيناً يقلق ومصنوعاً له يسخط ؛ وهل ذِدت على أن أطمعت في نفسك ومكنت للشُبهة في أمرك وأنشأت للخامل ذِكرًا والوضيع قددًا ؛

الم الم تعرف أقدادها ولن يعرف الحق من يجهل الباطل ولا عواقبها الم تعرف أقدادها ولن يعرف الحق من يجهل الباطل ولا يعرف الحطأ من يجهل المصادر والا يعرف الموادد من يجهل المصادر والنظر لم تسالمت النفوس مع تفاوت منازلها ولم تجاذبت عند تقارب مراتبها ولم اختلف الكثير واتّفق القليل ولم كانت الكثرة علم المتخاذل والقلة سباً التناصر وما فرق ما بين الحجاداة والتحاسد وبين المنافسة والتغالب ؟ فإنك متى "عرفت ذلك استرحت منا ورجونا" أن نستريح منك ا

١٢ _ وكيف يعرف السبب من يجهل المسبّب ؟ وكيف يعرف الوصل من يجهل الفصل (°) ؟ بل كيف (¹) يعرف الحبّة من الشبهة والندُرَ (٬٬ من الحيلة والواجب من المعكن والنمُمُل من الموسوم والمعقول من الموهوم (٬٬ والمحال من الصحيح

¹⁾ ط: الحوام،

٩) ف : سدا ؛ م و س : سب ؛ ويصح الوحهان .

٣) س:متى ؛ ف و م : إذا .

۵) س: ورحونا کی و م: ورحوت .
 ۵) دادت د د د که سرم الماد د د ام

وإدة س: وكيف يعرف الحدود من لم يسم العصول.

٩) ال كيد عن ل ؛ طوف و موس : وكيد .

٧) ف وم: المدر عن: المدر

A) ريادة سعن ل فيايظهر .

والأسراد الحجولة من ذوات الدلائل الخفيّة وما يُعلَم عَا⁽¹⁾ لا يُعلَم وما يُعلَم بِاللفظ دون الإشارة عا لا يُعلم الله بالإشارة دون اللفظ وما يُعلم معتقدًا ولا يُعلم يقيناً عما يُعلم يقيناً ولا يُعلم معتقدًا⁽¹⁾ وما المستغلق الذي لا يجوز أن يفارقه استغلاقه والمستبهم الذي لا يفارقه استغلاقه

ومن هو طائر مع العوام حيث طارت وساقط معها حيث سقطت ، مع الزَّ راية عليها والرغبة عنها ، قد ظَلَمَها بفضل ظُلمه لنفسه وجرى معها بقدر مناسبتها لقدره ، فأعرف الجنس من الصنف والقسم من النصف وفرق ما بين الذم واللوم وفصل ما بين الخد والشكر وحدَّ الاختيار من الإمكان والاضطرار من الإيجاب ؛ وسنعر فك من 'جلة ما ذكرنا باباً أنت إليه أحوَج وهو علينا أردَ ،

2

١٣ _ اعلم أن الحَسد اسم لما فَضَلَ عن المنافسة ، كما أن الجبن اسم لما فضل عن الاقتصاد اسم لما فضل عن الاقتصاد والسَّرَف ما جاوز الجود ؟ وانت _ جعلت فداك _ لا تعرف هذا ؟ ولو أدخلتُك الكُور "" ونفختُ عليك إلى يوم يُنفَخ في الصُّور "" ا

۱۱ ف وم: عائس: ما،

ا كدا في ط و ف و م * عير امنا أتنتا «يقيبا» بدل « مكينا » لاما لم بر له وحها ؟
 س : وما يعلم معتقدا مما لا يعدم مكينا وما يعلم مكينا مما لا يعلم معتقدا .

٣) الكور؛ طوف ومود الكير.

اقتباس من سورة الأسام آمة عد وعيرها .

وهل في الأرض إقرادُ أثبت ودليلُّ^(۱) أوضح وشاهـــد^(۱) أصدق من شاهدي على ما ادعيتَ لنفسك من الرِفعة مع ما ظهر من حَسَدِكُ لا هل الشَّعة ؟ وهل تكون بعد ذلــك إلّا فاسد الحر^(۱) ظاهرَ العنود أو جاهلًا بالمحال ؟

18 _ وبعد ' فأنت _ أبقاك الله _ في '' يدك قياس لا ينكسر وجواب لا ينقطع ' ولك حد لا يُفل وغرب لا ينتني ' وهو قياسك الذي إليه تُنسب ومذهبُك الذي إليه تذهب أن تقول: « وما علي أن يراني ''الناس عريضا وأكون '' في حكمهم غليظا ' وأنا عند الله طويل جميل وفي الحقيقة مقدود رشيق ا " وقد علموا _ أبقاك الله _ أن لك مع طول الباذ واكبا طول الظهر جالسا ' ولكن بينهم فيك ' إذا أقت ' اختلاف وعليك لهم ' إذا اضطجعت ' مَسائل ا

الحريب ما أعطيت وبديع ما أوتيت وأنا لم نر مقدودًا واسع الجفرة غيرك ولا دشيقاً مستفيض الخاصرة سواك فأنت المديد وأنت البسيط وأنت الطويل وأنت المتقارب افيا شعراً جمع الأعاديض ويا شخصاً جمع الاستدادة والطول!

ودایل . . . وشاهد کما یی ل ؛ ط و ف و م و س : أو دلیل . . . أو ساهد.

٣) س: احس؛ ف و م: الحسن .

٣) كدا في ف و م و س وليل الصواب : وفي .

١٠) س: يُراني ؛ ف وم : رَآتي .

وأكون كا في ل أف وم و س : أو أكون .

والراسخون في العلم والناطقون بالفهم (" يعلمون أن استفاضة والراسخون في العلم والناطقون بالفهم (" يعلمون أن استفاضة عرضاً قد أدخلت الضّم على ارتفاع سَمْكك وأن ما ذهب منك عرضاً قد استغرق ما ذهب منك طولًا ا " واثن اختلفوا في طولك" لقد اتفقوا في عرضك ؟ وإذ قد سلّموا الك بالرغم شطرًا ومنعوك بالظلم شطرًا " فقد حصلت ما سلّموا وأنت على دعواك فيا لم يسلّموا! ولعمري إن العيون لتُخطئ وإن الحواس لتكذب وما الحكم القاطع إلا للذهن وما الاستبانة الصحيحة إلّا للعقل وعيادًا على الحواس .

١٧ ـــ ويما يُثبت أيضاً أن ظاهر عرضك مانعٌ من إدراك حقيقة طولك ' قولُ أبي دُوَّاد الإياديّ في إبله [من الحفيف] :

سَيِنَتْ وأَسْتَعْشُ أَكُرْتُهما ﴿ لَا الَّذِيُّ نِيُّ وَلَا السَّنَامُ سَنَامٌ (٢)

وقولُ رافع بن هُرَايم [من الطويل]:

أَدَقَّ شَوَاها عَنْدُ نُهْرَةِ جَوْفُها ﴿ سَنَامٌ كَنَقْرِ الْهَاجَرِيّ مُقَرْمَدُ (أَ)

ولو لم يكن فيك (١٠) من العجب إلّا أنك أوّل مَن تعبّدُه (٥٠) اللهُ بالعبر على خطا الحسّ وبالشكر على صواب الذهن ولقد كنتَ

۱۰) ریادة عیل ۰

لا البيت في الشير والشيراء لان قنية ص ١٣٦٠ وفي ناح العروس مادة حتى * وفي لسان العرب ح ٨ ص ١٧٢٠ .

ا أبحد هدا البيت في مراحسا .

١٠) ريادة عن ل .

ه) كدا ي ف و م و س ؛ ل : عوده .

في طولك آيةً للسابلين وفي عرضك منادًا للمضلين 🗥 ا

۱۸ _ وقد تظلّم المربوع مثلي من الطويل مثل محمد ومن القصير مثل أحمد افرع محدانه إلى القصير مثل أحمد افرط في الرَّشاقة و نُسب إلى القضافة لأنَ إفراط طوله غَرَ الاعتدال من عرضه وزعم أحمد أنه إلما أفرط في العرض و نُسب إلى الفَلَظ لأنَ إفراط عرضه غمر الاعتدال من طوله (۱) و كلاها يحتاج إلى الاعتدار ويفتقر إلى الاعتلال والمربوع _ بحمد الله _ قد اعتدلت أجزاؤه في الحقيقة كا اعتدلت في المنظر وفقد استغنى بعز الحقيقة عن الاعتذار و بحكم الظاهر عن الاعتلال ا

وقد سمنا مَن يذم الطوال كا سممنا مَن يُزدي على القصار؛ ولم نسمع أحدًا ذم المربوع ولا أذرى عليه ولا وقف عنده ولا شك فيه ؛ ومَن يذمّه إلّا مَن ذمّ الاعتدال ومن يُزدي عليه إلّا مَن أذرى على الاقتصاد ومَن ينصب للصواب الظاهر إلّا الممانِد ومَن يُعادي في البيان إلّا الجاهل ، بل مَن يزدي على أحد بتفاقم التركيب وبسو ، التنضيد ، مع قول الله ـ جلّ ثناؤه _ : ﴿ مَا تَرَى في خَلْق الرَّخْن مِنْ تَقَاوُتٍ ﴾ (٢٠) ؟

المد عرض وأي نظام أفسد من عرض عام الله عرض عام عام الله عام الله عام الله عام الله عام الله عام الله على ا

ا ف و م : للمضاين ؛ س : للضالين ، ط للمصاين .

۲) زیادة ف ،

r) سورة الْملك آية r .

من التقدير وجاوز التمديل؛ وإذا خرج من التقدير تفاسد ، وإذا جاوز التمديل تباين؛ ولئن جاز هذا الوصف وحسن هذا النمت ، كان لقاسم التَّمَّار (١) من الفضيلة ما ليس لا حمد بن عبد الوهاب ا

• ٢ _ وهذا كله بعد أن يُصدِقوك على ما اذعيت لطولك في الحقيقة واحتجت به لمرضك في الحكومة ؟ على أنك باعتلالك لل ينفيه العيان واستشهادل من المتكوم " ومتحكك بالحكم من المتفافل ؟ وأي صامت لا يُنطقه هذا المذهب واي تاطق لا يغريه هذا القول ا وإذا كان هذا ناقضا لعزم المتسلّم " فا ظنّك بعداوة " المتكلّف " فأنشدك الله أن تُغري بك السُّفها أو تنقض عزائم الحلما " ا وما أدري حفظك الله في أي الأمرين أنت أعظم إثما وفي أيها أنت أفحش غُطلًا : أبتعرضك للموام أم بإفسادك حيم " الخواص ا

رم وبعدُ ما أيحوجك إلى هذا وما يدعوك إليه وأشباهك من القصار كثير ومن ينصرك منهم غير قليل وقد وأيتك زمانا تحتيج بالتُعان بن المنذد وبضَعْرة بن ضمره وبجَاعة بن مُراده وبعبا الله بن الجادود وبعِلَا بن الهيم وبسيد بن قيس وبأبي اليسَر كُمْب بن عموو

ل: لابراهيم ن السدي وهو أيضا أحد أصدقاء ألحاحظ .

٣) في ط ـ المسكر و ، وحه . .

۴) خوف و موس : عادة .

١٠٤ س: الحلة، و وم ، عكماء .

اط: حلم و ف و م و س: حكم .

وبحَسَكَة بن عَتَّاب و بُخادق بن غِفاد (؟) وبسران بن حِطَّان وبيوسُن بن عِطَّان وبيُشَبَة وبنُشَبَة وبنُشَبَة الله وبُشْبَة الله عنه أعلامًا وبأعلام كَفَاكُ بهم أعلامًا .

۲۲ _ ورأيتُك تقول: « إن كان الفضلُ في النيكاية وفي (') الشدة والصلابة ، فقصارُ كل شيء أشد ضررًا وأدقُ مَدْخلًا وأظهرُ قوةً وجَلدًا ، كالجارة: أصلبُها الحصى ، وكالحيّات: أقتلُها الأفعى، وكالبَعوض: أضرُها القرْقِس، وكالعقارب: أقتلُها الجرّارات؛ وكذلك أحرادُ الطير وبُغاها وصفاد البراغيث وكبارُها » .

" " وقلت: "إن كان الفضلُ في المدد فنا ياجوج وماجوج وماجوج ومنا الذّر والفَراش ومنا الدعاميص والبَعوض ومنا أن الرمل والتراب وقطر السَّحاب " واحتججت بأن الحسن والفضل لصفار ما في الإنسان كالناظرين والأنشين وحبّة القلب وأمّ الدّماغ وزعمت أن الإنسان واذا طال جسمه وامتد شخصه وأسرع الانهدام إلى بَد نِه والانحنا الى ظهره وأن القصير لا يتقوس ظهره ولا يميل عنقه ولا يضطرب شخصه ولا تعرج عظامه ويسمه كل أباب ويقطعه كل ثونب ولا تخرج وجلاه من النمش ولا يفضل (" عن الفراش " وهو بعد أخف على القلوب وأخلط بالنفوس وأبعد من السَاجة وأدخلُ في كل باب ملاحة .

٢٤ _ وقلت : « وتقول الناس : ما هو إلا فُلْفُلَة ٬ وما هو إلا

ب : وي ؛ طوف و م : أو ي .

 [﴿] إِلَاهُ سَ لَلْمِقَ مَا لَكُوانَ .

ا كدا في ط ؛ ف و م و س : تفصلا .

كتاب التربيع والتدور – ٢

زُنْبَقَة وما هو إلا شِرارة وما لسانه إلا لسان حيّة " أن ولم أذل أواك نقد م العرض على الطول وترغم أن الأرض لم توصف بالعرض دون الطول إلا لفضيلة العرض على الطول وذلك كقول الشعرا و وصف العلماء وقال الشاعر [من الطويل]:

كَأْنَ بِلادَ الله وَهْمَيَ عريضةٌ ﴿ على الحَانُف المطلوبِ كُفَّةٌ حَابِلِ (**

(ولم يقل : الطويلة) ؟ وقال [من الطويل] :

لا تَحْسُدَانِي بِادَكَ اللهُ فيكُمَّا ﴿ على الأَرضِ ذاتِ العَرْضِ أَن تُوسِعًا لِيَا ()

وقال الراجز :

نَشْطَعُ أَدْضًا وُنْلاقِي أَرضًا ۞ إِنْ البِلادَ غَلَبَتْنَا عَرْضَا(ۗ)

(ولم يقل: طو لا) » ؛ وقلت : « لولا فضيلة العرض على الطول ، لَمَا وصف اللهُ الجِنْة بالعرض دون الطول ، حيث يقول _ جلّ ثناؤه_ ﴿ وَجَنَّةٍ عَرْضُها كَمَرْضِ السَّمَاءِ والأَرْضِ ﴾ (٢٦) .

٢٥ _ فهذه براهينُك الواضحة ودلائلك الظاهرة ؟ ولو لم

١١ كدا بي ط ' ف و م و س : صة .

البت المدافة من الحجاج ؛ الطر الحيوان ج ٢٠ ص ٢٠٢ و ح ٥ ص ٢٤٠ ؛ وغاد الغلوب ص ٢٠٠ و ٠ .
 الغلوب ص ٢٠ ٠ .

٣) لم سرعلى هذا البيت

a a a (2

کدا ي ط ' ف و م و س : نقطع . . . وثلاقي . . . ظبتني .

٣) سورة الحديد آية ٣١ .

يكن فيك من الرضى والتسليم ومن القناعة والإخلاص ؟ إلّا أنك ترى أنّ ما عند الله خير لك مما عند الناس وأن الطول الحفي أحبُّ إليك من الطول الظاهر ، لكان في ذلك ما يشهد (١٠ ليك بالإنصاف ويحكم لك بالتوفيق ؛ وأنا _ أبقال الله _ أتعشَّق (١٠ إنصافك كما أتعشَّق المرأة الحسنا ، واتعلَم خضوعك للحق كما أتعلَم التفتُّه في الدين ؛ ولرُبًما ظننتُ أن جودَك إنصاف توم آخرين وأن تعمَّدك سَراح وجال مُنصِفين ا

77 _ وما أظنك صرت إلى مُمادضة الحبّة بالشّبهة ومُقابلة الاضطراد بالاختياد واليقين بالشك واليَقظَة بالحلم الآللذي خصصت به من إيساد الحق وألهمته من فضيلة الإنصاف على صرت أحوج ما تكون إلى الإنكاد أذّعن ما تكون المحبّة طَلباً والله وأشد ما تكون المحبّة طَلباً والله أن ذلك بطرف ساكن وصوت خافض وقلب جمامع أن ذلك بطرف ساكن وصوت خافض وقلب جمامع وجأش دابط و بنيّة حسنة وإدادة تأمة مم عَفلة كريم وفطنة عليم إن انقطع خصمُك تنافلت وإن خرف (أ) ترققت ولا منخوب ولا متشقب ولا مدخول ولا مشترك غير منخوب ولا متشقب ولا مدخول ولا مشترك ولا منافس ولا واهن العزم ولاحسود ولا منافس

۱) س: پشهد؛ ف و م: يعسى،

٣) س: انشق ؛ ف و م : اعشق .

ج) ف و م : حرف ؛ س : حرق ' ويصح الوجهان .

٢٨ _ أعجب الألفاظ عندك ما رق وعذب وخف وسهل وكان موقوفاً على معناه ومقصوراً عليه دون ما سواه ، لا فاضل ولا مقصر ولا مشترك ولا مستفلق ، فد جمع حصال السلاغة واستوفى خلال المعرفة ؛ فإذا كان الكلام على هذه الصفة وألف على هذه الشريطة ، لم يكن اللفظ أسرع إلى السمع من المعنى إلى القلب وصاد السامع كالقائل والمتعلم كالملم ، وخفّت المؤونة واستمني عن (") الدكرة ومات الشبهة وظهرت الحجّة واستمدلوا بإلجلاف وفاقا وبالمجاذبة موادعة وتهنّو وا بالعنم وتشفّوا " ببرد اليقين واطمأنوا بشلج الصدود وبان المنصف من المانيد

و) ف و م : ثقل ؛ س ، ثعل ،

٣) س: المصل علو ف في م: النصل؛ العلن أمال البيداني ح ١ ص ٥٩ .

۳) س : وتحلص ؛ ف و م : وتنجيل ،

بە) زىادتىس

ه) ف وم: عرق اس: اعرق

٩) ف وم: وسترها ؛ س وأسرها .

٧) س: عن ! ف و م: س.

اط: وتعوا.

وعَيِّز الناقص من الوافر وذلَّ المُخطِل وعزَّ الْمُحصِّل وبدَّتْ عَوْرَةُ الْمُطل وظهرت بَرانَة الْمُحقّ ·

٢٩ _ وقات : "والناس وإن قالوا في الحسن : كأنه طاقة ويحان و كأنه خوط بان " و كأنه قضيب خير ران و كأنه غمس بان و كأنه دُمح رُدَيْني " و كأنه قضيب خير ران و كأنه سيف بأن و كأنه دمح روكانه سيف مند واني "و كأنها جان و كأنها جدل عنان فقد قالوا : كأنه المشتري و كأن وجهَ دينار هر قلي " و ما هو إلا البحر " و ما هو إلا النيث و كأنه الشمس و كأنها دارة القَمر " و كأنها الزهرة و كأنها درة و كأنها ماة و فقد تراهم وصفوا المستدير والعريض بأكثر مما وصفوا به القضيف والطويل " .

٣٠ ــ وقلتَ: « وجدنا الأفلاك وما فيها والأرض وما عليها ، على التدوير دون التطويل ، كذلك الوَرَق والتمر والحَبّ والشَّمَر والشَّمَر والشَّمَر والشَّمَر والشَّمَر الشَّمَر الشَّمَر التدوير عليه أغلب لأن التدوير قائم فيه موصولًا ومفصلًا ، والطولُ لا يوجه فيه إلا موصولًا ، وكذلك الإنسان وجميع الحيوان » .

وقلت: «ولا يوجد التربيع إلّا في المُصنوع دون المخلوق وفيا أكرة على تركيبه دون ما خُلِيَ وُسُومَ طبيعته وعلى أن كلّ مُربَّع ففي جوفه مُدوَّد وقد بان المــدوَّدُ بفضله وشارَكَ المطوَّلَ في

و) کدا بی ف و م و س ولمل الصواب : آس ' کما حاء فی ل .

٣) ل: القبر؛ ف و م و س : قر ،

۳) ربادة س عن ل .

٣١ __ ومن العجب أنك ترُّم أنك طويل في الحقيقة ، ثم تحتج للاستدارة والعرض: فقد ضربت (١) عما عند الله صفحاً ولهجت عا عند الناس .

فأما حَوَر المين ُ فقد انفردتُ بحسنه وذهبتَ ببهجته وملحه ، إلا ما أبانك الله به من الشُّكلة ، فإنها لا تكون في اللسَّام ولا تفارق الكرام ؛ وقال الشاعر [من الطويل] :

ولا عَيْبَ فِيهَا غَيْرُ شُكْلَةِ عَيْنِهَا ٤٠٠ كذاك عِتَاقُ الطَّيْرِ شُكُلُ عُيو ُنهَا ('') وقال آخر [من الطويل] :

والله عَيْن لو حُييتَ بِمَعْضِها ﴿ لَكُنتَ مَكَانَ النَّجْمِ مَرْ أَى وَمُسْمَعا (٢)

ورقة حواشي الأجفان على أصل عنصرك وبجارى أعراقك وأما ورقة حواشي الأجفان على أصل عنصرك وبجارى أعراقك وأما إدراكك الشخص البعيد وقراء تُك الكتاب المدقيق ونقش الحاتم قبل الطبع وفهم المشكل قبل التأمل مع وهن الحكبر وتقادم الميلاد ومع تخونُ الأيام وتنقص الأزمان في تُوتياء الهدد وترك الجماع ومن الحية الشديدة وطول استقبال المخضرة .

و أنت ('' ' يا عم ' حين تُصلح ما أفسد الدهر وتسترجع ما أخذت منك الأيام ككما قال الشاعر [من الطويل] :

ا) ف و م و س : اصر ت ،

٣) البيت في الحيوان ح ص ٢٥ و ح ه ص ٣٣٠ و في ثمار القلوب ص ٣٥٣ (درقة ودرق مكان شكلة وشكل).

٣) البيث في الحيوان ح له ص ٢٢٠ (العين مدل النحم ' بريد الشمسي) .

اط: والت ؛ ف و م و س : فالت .

١ ـ عَجوزٌ تُرَجِيأَن تكونَ فَتِيَّةً ۞ وقد لَجبَ اَلجَنْبانِ واحْدَوْدَبَ الظَّهْرُ
 ٢ ـ تَدُسُ إلى العطَّارِ مِيرَةَ أَلْهِلِها ۞ وهل يُصْلِحُ العَطَّارُ ما أَفْسَدَ الدَّهْرُ(١)

"" و كيف أطمع في تقويمك" بعد اللّجاج فولد مَنمَتيهِ قبلَه" و كيف أدجو إقرارك جرًا وقد أبيته سرًا ؟ وكيف بجود به صحيحاً مُطمعاً وقد بُخُلتَ به مريضاً مُونِساً ؟ وكيف برجو خيرك مَن براك تطاول أبا جعفر وتخاشنه وتنافره وتراهنه ثم لا تفعل ذلك إلّا في المُحافِل العِظام وبحضرة كِبار الْحكام ، ثم تستفرب ضحكاً مِن طَمه فيك وتُعجِّب الناس من مجاراته لك ؟ وأشهدُ بعد أن أذك تخاشن "عمرو بن بحر الجاحظ" وتعاقله ثم تظارفه وتطاوله وتُعني مع مُخارق وتُنكِر فضل زُدْرور" وتستجهل النظام وتستبدد الأصمعي وتستخي قيس بن ذُهير وتستجفل النظام الأحنف بن قيس وتبارز (١٠ أبا الحسن علي بن أبي طالب _ دضي الله عنه _ من حدّ الفَلَبة إلى حدّ المِراه ومن حدّ الأحياء الله حدّ المُوني .

٣٤ _ هذا ؟ وليس لـك مُساعِد ولا معك شاهِدُ واحد ؟

و) لم مجد هدين البدين في مراجعنا .

٧) نُفرِيْكُ او ما أشبه ؛ ف و م و س : بروعك .

٣) كدا في ف و م ؛ س سنيته قبل المحاج .

٧) ف وم: سد ؟ س: لك سد هدا .

وم: تماشن ؛ سن : ستخاشن .

٦) سقط لقب الحاحظ من س .

۷) س: زرزور 'ف و م: زرزر ،

٨) لعل الصواب: تبادي .

ولارأيتُ أحدا يقِف في الحكم عليك أو ينتظر ''تحقيق دعواك ولارأيتُ مُبصراً 'يُخِلِيك من التأنيب ولا مؤنباً يخليك من الوعيد ولا متواعدا يُخِلِيك من الإيقاع ولا مُوقعاً يرثي لك ولا شافعاً يشفع فيك ويا عم ' لم تحبلنا على الصدق ' ولم تجرعنا مرازة الحق ' ولم تعرضنا لأدا الواجب ' ولم تستكثر من الشهود عليك ' ولم تحمل الإخوانَ على خلاف محتم الك'' '

وبَدَلَ ما تضطر الناس إلى ان يصدُقوا فيك أن تجني على عدوك وبَدَلَ ما تضطر الناس إلى ان يصدُقوا فيك أن تضطرهم إلى أن يُسكوا عنك ؟ ولم لا بدّ إلى البيكة أو من أن يقول بخلاف ما يجد أن يالله والله ؟ إلى التهلكة أن أو من أن يقول بخلاف ما يجد في نفسه ؟ قوالله ؟ إنك كليد الهامة وفي دلك خَلَفٌ من حسن اللفظ ؟ وانك كليد المول ؟ وإنك التحد مقالا وإنك لحيد خصالا السيب ؟ قليل البول ؟ وإنك التحد مقالا وإنك

الله في الممروفا الله في الله

 ⁽⁴⁾ اس تیشطر ۲ ف و م تیطی ،

٧١ ف وم: الكفل.

٣) س: ولا ند؛ ف وم: ولم ولا ند.

۱۹) سقطین س

ه) ف و س : المط ؛ م ، احظ ،

٩) سورة الاحزاب ' آية ٢٣٠.

السَّمْ وَاتُ يَتَفَطَّرْنَ '' مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الأَدْضُ وَتَخِرُّ الجِبَالُ هَدًا ﴾ '' ا ولو غششناك لساعدناك ولو نافقناك لأغريناك ؛ ولربّحا عذرتُك ولانَ جانبي لك ' فأقول : ﴿ خَرَفَ الشّيخُ ﴾ إذا كان جادًا ' و ﴿ عبثَ ﴾ إن كان هاز لا ' وقد يُعجل الخَرَفُ إلى أحدثَ منك سنًا ويُبطئ عن أطولَ منك عرًا .

الكبر ما بلغت ؛ وعند من يُلددَك هذا العلم (الاعند النجوم أو الكبر ما بلغت ؛ وعند من يُلددَك هذا العلم (الاعند النجوم أو عند إبليس الرجيم ؛ بل ، من يعرف ذلك إلا فاطر السموات والأرض الوعرف عِقبان طِغْفة (الونسودُ السَّراة وأحناشُ الرمل وعيْرُ السانة وورْشانُ النابة وشيوخُ اليامة وهَرْمَى فَرْغانة أنك لا تَمُدُّ عُرَ نوح عرا ولا النجوم يوماً وأنك قسد فَرْغانة أنك لا تَمُدُّ عُرَ نوح عرا ولا النجوم يوماً وأنك قسد فت التأريخات وجُرزت حساب الباورات واستقللت بأعارها ولا فرحت بطول أياما!

88

٣٨ _ فيا قعيد (١٠) الفلك ، كيف أمسيت ؟ ويا تُوة المَيُولَى ،
 كيف أصبحت ؟ ويا نَسْرَ لُهمان ، كيف ظهرت ؟ ويا أقدم من دَوْس

¹⁾ ف: تتعطره ،

٧) سوره مري ' آية ١٢ .

٣) يسى : عند من ندرك معرفة سنك ؛ ولمل الصواب : علم هدا .

٧٤) ف وم و س ; خطفة .

كدا ي جميع النسح ؛ راحع النهرس .
 ٣) س : قعيد ؛ ويصح أيضًا .

ويا أسن من لُبَد ويا صَفِيّ الْمَشَقَّر ('' ويا صاحب الْمَسْنَد عَدِثْني كيف دأيتَ الطوفان ومتى كان سَيْلُ المَرم ' ومُذكم مات عُوج ' ومتى تبلبلت الألسُن ' وما حبس غُرابَ نوح ' وكم لبثتُم في السفينة ' ومذكم كان زمان الخنان ' ويوم السُّلان ويوم خزاز ووقعة السُّداء '

79 _ هيهات ا أين عاد و تقود ، وأين طَنَم و جَدِيس ، وأين أَمَيْم و وَجدِيس ، وأين أَمَيْم ووَباد ، وأين جُرهُم وجايم أيّام كانت الحجادة وطبة وإذ كل شي وينطق ، ومذ كم ظهرت الجبال و نَضَب الما عن النّجف ، وأيّ هذه الأودية أقدم : أنهر بَلخ أم ، أنهر النيل أم الفرات أم دجلة ، أوجيحان أم سَيْحان أم مهران ، وأي تُرابُ هذه الأودية ؛ وأين طين ما بين سفوح الجال إلى أعاليها ، وأيّ من عين ، هبطة شعنت ، وكم نشأ لذلك من أدض وحدت من عين ،

أجملتُ فداك من أبو جُرْهُم * ومَن رهط الدَجال * وهل تعرف له شبيها * أيْن طُو يُس * ومما قِصةُ ابن صائد * وممن سَوْشَى المنتظر * وَخَبِرْني عن هِرْمِس : أهو إدريس * وعن أَرْمِيا :

اس: المشقر ؛ ف و م : المستقر ،

٣) ف و م : النحف ، س : اللحف .

۳) س: أم ' ف و م : أو .

ه) ف و م : مهران ؛ س : مکران .

ه) أف و م و س : في أي .

٦٠) ف وموس: يُ أي ،

٧) س. شحنت ؛ ف و م : أشحنت .

أهو الخَضِر ؟ وعن يحِيَى بن ذَكَرِيًا: أهو إيليسا ؟ وعن ذي القَرْنَيْن : أهو الإسكندر ؟ ومَن أبوه ﴿ ومَن أمه ؟ ومَن قِيرَى وعِيرَى ؟ ومَن جُلَنْدَى ؟ ومَن أولاد الناس من السمالي ؟ وما الْحُوش مِن الإبل؟

(ع و فَرِنْ عِن قَحْطان : أَلِمَا بَر هو أَم الإساعيل ؟ وعن أَضاعة أَلَمَد بن عَدَنَان أَمْ المالك بن " هِير ؟ ومتى تخزَّعت خُزاعة ؟ ومتى طَوَت المناهل طَيّ ؟ ومن ابن بيض " وما تلك السبيل ؟ وما قصة الزُّهرة ؟ وما شأن سُهيل ؟ وما القول في هاروت وماروت ؟ وما شأن الإربيانة ؟ وما قصة الفارة وجُرْم الوَزَغَة ؟ وما إحسان الجامة ؟ وما تفريط العظاية ؟ وما صَخَب " الصَفادِع ؟ وما تسبيح الصَّرَد ؟ وما عداوة ما بين الديك والذراب ؟ وما صَداقة ما بين الجين والأرضة " ؟ ومن أين لها الما ا ؟ وما بلغ من عقل الهد هد وأين قبر أمه ولم نتنت ريحه "

كلا ي شي و الأمة التي أمسخَت ثم فُقِدت : ممّن كانت وإلى أي شي و صادت: آخذت ثراً أم بحراً ؟ فإن كانت بحرية أفهي الجري ؟ وإن كانت بحرية أفهي الضّباب و وما آوى وما خبين وما عرس وما أوبر وما وردان ؟ وما قصة الطّراثيث ؟ وما سبب كون السَّنانير ؟ وما عِلْة خَلْق الجُنْزير ؟ وكيف اجتمع في الدُّيانة أبيم وشفا ؟ وكيف لم يقتل الأفعى سُمُّها ؟ اجتمع في الدُّيانة أبيم وشفا ؟ وكيف لم يقتل الأفعى سُمُّها ؟

وموس: للك مر.

۳) ف و م و س : ان يتصر .

۳) ف وم و س : حصب .

ع) ف و م : الارضة ؛ س الاروية .

وكيف لم ُتحرق(١) الشمس ما عند قُرصها ؟

27 ... وخبرني عن الأبدال: أهم اليوم بالعرج أم يربيسان " أم كاكانوا متفرقين ' وخبرني أكلهم موالي أم كلهم عَرَب أم هم أخلاط ؛ وما فعل صاحب أنطاكية ' ولم أقيم سلمان بعد بلال ومن " جعل بعد سلمان ؛ ومن عشائرهم وأين دورهم وأين أهلوهم ' وكيف لم يتقذموهم ويتفقدوهم ؛

وكيف صارت [لغة] (الله الله الله الأرض يوم القيامة ؛ وكيف صارت كد الحوت أوَلَ طَعام أهل الجُنَّة ؛ ولم تسمّى نوناً (الله وهل الرُّجفة مِن حَرَكته ، وهل الزلزلة من تنقَّله ، وما الحُسْف ،

٤٤ _ وكيف شاهدت المسخ: أعلى " طول الأيام انقلبت " خانتُم أم صاد ذلك ضَرْبة واحدة ، وهل عاشوا أم أبلسوا أو تركوا ثلاثاً ثم أبطلوا ، وهل كانوا يتعارفون بعد المسخ ويعرفون بعض ما قد نزل بهم بعد القلب "

وخَرَني عن بُحار نِيطُس (*) وعن قَيْنَس (*) وعن الأصم [وعن

q) ف و م و س ، پېرق ·

لا) كدا ولس النبوات ، شئان ؛ راجع النهرس ،

٣) س: ومن ٢ ف و م: أو من ٠

لا ريادة يقصيها السياق .

اس: بونًا: طوف وم: يونانًا ،

۳) طوف وم وس: على ٠

٧) موس : أنقلت ' ف : أثقلت .

الصوات : تطس أ اطر الايرس .

۹) طوف وموس: قبيس،

الساكن] ('' وعن المُظِلم وعن بجر ما يوتس ('' وعن الباكي وعن قاف؟ وأبن كنت عام الجُعاف ؟ ومذ كم كان زمن الفطَعل ' وأبن كان من مُلك الأَشكان ' وأبن كانا ('' من مُلك ملك الأَشكان ' وأبن كانا ('' من مُلك بني ساسان ' وأبن كان خُرَّه ('' أَذَ شِير من إِسْتَاشف ' وأبن كان أَخرَّه ('' أَذَ شِير من إِسْتَاشف ' وأبن كان أَبرو يز من أَنو شَر وان ' وأبن جذية من تُبع ' وأبن الفَنجَب' من بهرَى ('' وأبن بَغْبُور من قَيْصَر '

وخبِّرني عن الفَرَاعِنة: أهم مـن نَسْل العالقة " وعن العالةة: أهم من عاد الأولى او من عاد الأخرى.

وخبّرني عن عُطارد الهندي وجوابه لمُطارد السهاوي حــين هبط إليه من فلكه وهل جرى بينها إلّا ما سممنا ومذكّم كان ذلك ا

7 _ وخبرني كيف كان أصل الما. في ابتدائه في أول ما أفرغ في إنائه: أكان بحرًا أجاجًا استحال عدماً ذُلالًا أمكان ذلالًا عدماً المستحال الماء أبعد من الفلك ولا يكون إلا في بطن الأرض وهو أشبه بالموا. كما أن الهوا. أشبه بالناد وكيف يكون أحق بالوصط والأرض أبعد من شبه المناد وكيف يكون أحق بالوصط والأرض أبعد من شبه المناد .

و) ريادة يقتصيها السياق ،

ع) طوف و م و س ; حيل الماس ؛ راحم النهرس .

كدا في المحطوطة ؛ ف و م و س : كان .

يه) س : حره ؛ ف و م : حرم .

ه) و س و م : النتج ؛ راحم فيرس الاعلام .

٩) ف و م و س : طهره والصوات بَلَّهُرَى منشديد اللام والتحريك .

الفلك ؟ وكيف طبع _ 'جملت فداك _ الدَّهْرِيُّ في مسألة المَلاة والمِطرَقة وفي البيْضة والدجاجة عمع تقادم ميلادك ومرور الأشياء على بَدَنك ؟ وكيفكان بذ أمر البُدَ في الهند وعبادة الأصنام في الأمم وقصَّة عمرو بن لُحَي في العرب ؟

وخبَرني عن معنى الفرات على حقّه وصدقه ' وعن نُضوب البحر' وعن تنقُّص الأرض ' ولمَ عمِل الفلك في هذا العالم وليس بينهما شبه ' وهلّا عمل فيه بقدرة منه ' وهـل يجوز أن يعمل شي في شي • إلّا والآخر يعمل فيه '

٤٨ _ وخبرني مذكم كان الناس أمّة واحدة و لفاتهم متساوية ، وبعدكم بطن اسود الزنجي ولم كان الولد يجي على شبه صاد اللون أسرع تنقُصاً من الجسد (١) ؛ ولم كان الولد يجي على شبه

أكدا في المحطوطة وحميم النسح .

٧) طوف وم وس: مهنة ومهنيئة ،

۳) ف وم وس: وطحیا .

ع) ف و م و س : الحمود * ولمل الصوات ما أثبت او : الحلود .

ما في أبيه من الأمور الحادثة في بدنه غير ('' القديمة في أصل تركيبه ' ومع ذلك لم يُولد صَبِيُّ قط في المرب بجنوناً ؟ وما هذه الحاصية التي منعت ممن هذا المعنى ؟ وفي كم تمّت لكل فرقة بعد التبلبل أُنتُها واستفاض شأنها ('') ؟

المانة أم الحية أم الصبّ ؛ ومتى تستغني الحية عن الغذاء ؛ المانة أم الحية أم الصبّ ؛ ومتى تستغني الحية عن الغذاء ؛ ومتى ينتفع الضب بالنسيم ؛ ومتى ينقطع النّسر عن السّفاد ؛ وكيف صاد البغل لا ينسل _ وهو ولد الرَّمَكة من المير _ ، وكذلك السّمع لا ينسل _ وهو ولد الصبّع من الذئب _ ، والراعبي ينسل _ وهو ولد العرب ولد الحام من الورشان _ ، والبُختي ينسل _ وهو من ولد العراب من الفوالج _ ، ولم يُسمع في الظلف إذا اختلفت ولم يُسمع في الظلف إذا اختلفت ولم يُسمع في الطافر ولا في المُحق إذا اختلفت ، وخبِرني عن الزَّرافة : أمن ولد الناقة من (١) الصبّع ؛ وعن الشّبُوط : أمن ولد البني من الزَّجر ؛

• • _ وخبِّرني عن عَنْقا • هُمْرِب وما أبوها وما أبها • وهل خُلِقَت وحدَها أم من ذكر وأنتى ؛ ولم جملوها عقيمًا وجملوها أثمى ؛ ومتى تمهد لذلك العبي ومتى تظل بجناحا شِيعة الإمام • ومتى يُلقَى في فيها اللّجام ؛ ومتى يُماع (*) له الكبريت الأحمر ويساق إليه جبل الماس ؛

و) س : غير ؛ ف وم : من عير .

٣) كدا في ط ؛ ف و م و س : لسانعا .

اکدا في ط ؛ ف و م و س : الناس .

a) طوف و م و س : أم س .

ه) ف و م و س : بياع .

المن الميري عن بنا أسود الأنبلة وعن حَيْر الحيرة ومن المشرة ومن المن المن المن الميرة ومن الميرة أنه المن الميرة المي

δβ

وليس دُعائي لك بطول البقاء طَلَباً للزيادة ولكن على جهة التعبد والاستكانة ؟ فإذا سمعتني أقول : ﴿ أطال الله بقاءك » ؟ فهذا المعنى أديد ؟ وإذا رأيتني أقول : ﴿ لا أخلى الله مكانك » ؟ فإلى هذا المعنى أذهب .

الله عرد عموا به جملت فدائه به أنْ أَكُلَ (١) ما طال عمر من الحيوان زائد في شدّة الأركان وفي طول العمر وصحة الأبدان كالورشان والضياب وتُحمُّر الوحش وكلحم النَّسر لمن

¹⁾ كدا في طوف و م و سر ؛ راحع قهرس الاعلام .

٣) طوف وموس: احاذ.

ج) ف و م : وأوهى ' ط و س : وأقى .

۱۵) طوف وموس: کل،

أكله ولحم الحية لمن استحله؛ فإنكان هذا الأمرحقاً وكان هذا البلاج نافعاً وكنت له مستعملًا وفيه متقدّماً وتراه وأياً وإن كنتَ عنه غنياً أخذنا منه بنصيب وتملّقنا منه بسبب [....](() وكيف لي بذلك وأنا صغير الأذن وأذنك أذن أبي سُهيل (؟) وأنا دقيق المنق وعنفُك عنقُ قاسم التمّار وأنا صغير الرأس ورأسك رأسُ جالوت ا

وفيك أمران غريبان وشاهدان بديمان: جَواذُ الكَوْن والفساد عليك وتماوُدُ النقصان والزيادة إياك فجوهرُك (٢٠) فَلَكي و تركيبُك أدضي ؟ ففيك طولُ البقا وممك دليسل الفناء ؟ فأنت عِلَة للمتضاد وسبب للمتنافي ؟ وما ظنُك بخلق لا تضرّه الإحالة ولا يفسده التناقش ؟

وأي بلاء دخل المشهد المستخدس وأي بلاء دخل بلك على الحتر اكانا يتيهان بطول العمر ويبقجان ببقاء الحسن وبأن الدهر كيدث لهما الجلاة إذا أحدث لجميع الأشياء المخلوقة؟ فلما أدبى حسنك على حسنها وغَرَ طولُ عمرك أعمارُهما كذلًا بعد الكرامة!

وما لي فيك قولُ إلّا قول الأعرابي حين أضلّ الطريق في الطلمة : فلما عرف قصدَه عند طلوع القمر رفع رأسه شاكرًا وهو يقول : «ما أقول ؟ آقول : «رفعك الله » وقد رفسك ، أم

والناسخ قد اسقط عدة كلات .

۲) فعومر ا∆ من ب ؛ ف و م و س ؛ حومر ا∆ .

۳) ف وم: اصل س: شل .

كتاب التربيم والتدور - ٣

أقول : ﴿ جَمَاكَ اللهُ ﴾ وقد جَمَاكَ ﴾ أم أقول : ﴿ عَمْرَكُ اللهُ ﴾ وقد عَمْرَكُ ؟ ولكن أقول : ﴿ وهل أنطق إن نطقتُ إلّا رجيماً ﴿ وأقول وما ('') قلتُ إلا لغواً ('') * ؛ ؟

• وقد ذعم ناسُ ممن ينتحل الاعتباد ويتعاطى الحكمة ويطلب أسرادَ الأمود 'أنه' ليس شي ممنا يُساكن الإنسان في منزله ودَبْعه وفي داره وموضع مُنقلَبه إلا والإنسان يفضله في طول العمر وفي البقاء على وجه الدهر كالحمام والدَّجاج والسنانير والكلاب والبقر والغنم والحير والخيل والجواميس والإبل وزعوا أن أقصرَها أعمادًا العصافير ' وأن أطولها أعمادًا البغال ' وأن الملة في طول بقاء البغل قلة السّفاد وفي قِصَر عمر العصافير كثرة السفاد ' وأن ما يقضي بهذه العلة ويُثبت هذه القضية ما يمُم العمر ،

الرأي وما أرى حفظك الله بهذا القياس بأسا في ظاهر الرأي وما أجله بميدًا في أغلب الطن ؟ ولو كنتُ أقتُلُ ذلك علماً وأعلمه يقيناً ؟ لكان أحبُ الأمور إلي أن يكون لي فيه سَلف صدق وإمام لا يفلط ؟ وأن أحكيه عن معدّل وأسنده إلى مَقْنَع : فَعُلْ نسمعُ وأَشِرْ نتبعُ ا

٥٨ _ يعجبني _ جعلت فدال _ منك بُغضُ الشُّهرة ودبيبُك

۱) فبوموس: ۱۰ ،

ماءتُ هذه الرواية في مجاني الادبج 1 ص ٨٥ كما يلي : والله ما أدرى ما اقول
 لك : آقول . . . ولكن ما خي إكا الدعاء أن ينسي الله في أحلك .

م) زیادة س،

في غِمَادِ الحَشَويَة استغنا بنفسك وصوناً لقدرك ومعرفة عا أُعطيتَ وثقة بالذّي أُوتيتَ ؛ وما أقلّ بحمد الله ما سَبَقَـك به ابليس وما أيسرَ ما فاتَك به آدم! فزاد الله شاكرَك نِعمهُ وناصِرَك عزّةً ا

وصنعت في ذلك أخبارًا ولم نجد على ذلك شهادة قاطعة ولا دلالة قاغة ولا في ذلك أخبارًا ولم نجد على ذلك شهادة قاطعة ولا دلالة قاغة ولا نقدر على ردّها لجواز (() معناها ولا على تثبيتها إذ لم يكن معها دليل يُثبّها وقد تعرف ما في الشك من الحيرة وما في الحيرة من القلق من التَّصَب وما في النصب من طول الفكرة وما في طول الوحشة وما في طول الوحشة وما في طول الوحشة من التعرض للوساوس والحفقة وما في إتساب القلب وإنضا النفس من كلال الجسد (() وما في الإلحاح من دواعي الضجر وما في الجلم من الكدّ .

• افتح لبيتك باباً نسترح إليه وأقِم لـه عَلَماً نقف عنده افقد عاست ما ذكروا من عمر نابغة بني جَعْدة وما لك ذي الرُّقَيْبة ونَصْر بن دُهمان وابن بُقَيْلة النَّسَاني والرَّبيع بن ضَبَيْع ودُوَيْد (۱) بن نَهْد وانت لَبقاك الله لـ تعرف ميسلاد آبائهم وأجدادهم وقبائلهم وعمائر هم وأصولهم وأجدادهم وقبائلهم وعمائر هم وأصولهم وأجدادهم وقبائلهم وعمائر هم وأصولهم وأجدادهم وقبائلهم وعمائر هم والمولهم وأبيد والمولهم وأبيد والموله والمولهم وأبيد والمولهم وأبيد والموله والموله والموله والموله والمولهم والموله والموله

۱۱) ن وموس: پیواذ.

٣) ظ: الجداء ف و م و س: الحد.
 ٣) يسميه ابن قتية في كتاب الشمر والشمراء ص ٣٦: دريــد بن ضد ٬ وفي ظ: دريــد بن ضد ٬ وفي ظ: دريــد بن ضده ؟ راجم فهرس الاعلام .

أكذبوا أم صدقوا أم اقتصدوا أم أسرفوا •

٦١ _ فأمَّا ما وَوَوْا لأجسام النــاس من الطول والعرض ٬ وثنَّتُوا لهم من السمَن والعظم والضخَم ' يبوى مـا نطق به الكتاب' عن أجسام عاد و فالشاهدُ على كذبهم حاضر والدليلُ على فساد عقولهم ظاهر ٬ كالذي دأينا من أقدار سُيوف الأشراف وأُدْجَةِ رِماح الفُرسان ' وكتيجان الملوك التي في الكعبة ' وكضِيق أبوابهم وقِصَر سَمْك عَتَب درجهم في قصورهم العاديّة ﴿ وَمُدُنَّهُمُ المُذَّمُلِّيَّةً ﴾ ويدُلُ على ذلك الجرونُ التي كانت مقابرَ هم وأبوابُ مَدافِنهم في بطون أرَضيهم وشَعَف جبالهم ومطاميرُهم ومواضعُ قناديل كنائسهم ومجاليهم وبيوت عباداتهم وملاعبهم من قُمَم رؤُوسهم . 77 ــ ولو حضر ًنا من الشو اهد على ما أدَّعوا من أعمارهم مثلٌ الذي حضرًنا من الشواهد على تكذيبهم في طول قاماتهم ، إذًا لَمَا عنَّيْنَ الله ولا ابتذلناك؟ وعلى أنه لوكان السبب في طول قاماتهم وضِخَم أبدانهم نقادُمُ ميلادهم وجِدَّةُ (١) قَوَّة الأرض قسل أن تخلُّق وشبائها قبل أن تهرم و لكان ينبغي لمن كان قبلَهم أن بكون أعظم منهم ولكان نُقصانُ مَن مِمدَهم ـ بمّن يلي عصرَ هم ومن يلي أولئك ــ على حساب ذلك .

* *

٦٣ _ وخبرني _ أبقاك الله _ مَن كان باني ديام ومَن أنشأ كمبة نجران ومن صاحب عُمدان ومَن باني تدمُر ومَن صاحب الهرَمَيْن ومُذكم بُنِيَت مَأْدِب وأين كان الأباق الفَرْد

۱) ف وم و س : وحدة ،

مِن الْمُشَرِّ وأَيْ قَصْرِ النَّوَبَهَادِ مِن قَصْرِ سِنْداد وَمَن صاحب عَشَرْ أُوف ؟ ولمَ قَصْيَتَ _ جَعَلَت فداك _ جُمَعَة الإيَادية على بنت الْحُسْ ، ولابن شَرِيّة على شِقّ ، وللنَّخَاد على ابن النَّطَّ - ولابن الكَيِّس على ابن لِسَان الْحُرَة ؟ وأَيْ كانت الزّبَا ، من ملكة سَبَأ ؟ الكَيِّس على ابن لِسَان الْحُرَة ؟ وأَيْ كانت الزّبَا ، من ملكة سَبَأ ؟ وأَيْ خَانُون مِن بُوران ؟ وأَيْ جُلَندَى من أَسْباذ ؟ وأَيْ حَلَيْ مَن أَقِن اللَّهُ مَن أَسْباذ ؟ وأَيْ كان كُرْز بن عَلْقَمة من أَقَن ؟ وأَيْ كان كُرْز بن عَلْقَمة من لُجَرْز ('' المُدْجِلِيّ ؟ وأَيْ كان رافِع المُخِشْ مِن دُعَيْبِص ('' الرَّمْل ؟ لَجَرْز ('' المُدْجِلِيّ ؟ وأَيْ كان رافِع المُخِشْ مِن دُعَيْبِص ('' الرَّمْل ؟ لَجَرْز ('' المُدْجِلِيّ ؟ وأَيْ كان رافِع المُخِشْ مِن دُعَيْبِص ('' الرَّمْل ؟ لَجَرْز ('' المُدْجِلِيّ عن عَظامة أقالِيم الحَراب وعن خلا بشق الجُنوب : أذلك قائم مُذ دارَ الفَلكُ وَكانَ النَّمُو أَو الدُّولُ بِينِها مقسومة والأيام عليها موقوفة ؟ ولم قدَّمت إقليم دَوْس على إقليم بأبِل ؟ وخبرنى عن الشَّهُ ب : أَنكون نَهُ ادا أَ أَمْ تكون لَبلاً ؟ وخبرنى عن الشَّهُ ب : أَنكون نَهُ ادَا أَنْ اللَّهُ الْمُ الْمَا الْمُ تكون لَبلاً ؟

وخبرني عن الشهب: الكون نهــادا ام تكون ليلا ؟ ولم قدّمتَ الروم في الصَّنْمة على أهل الصِين ؟ ولمَ قــدّمتُ تُبَّت على الزائبج؟ ولم خَضَّلتَ السكون على الْحَرَكة ؟ ولم جعلتَ الكون فسادًا والافتراق اجتاعاً ؟

70 _ قد وجد ثّل _ جعلت فداك _ خِفْتَ أن تكون ابن صائد _ خِفْتَ أن تكون ابن صائد _ ورجوت أن تكون الدَّجال ، ولعلَك دابَّةُ الأرض _ وما أدري _ لعلَك سَوشى ، ولست _ بحمد الله _ الحفر! والذي لا أشك فيه أنك غيرُ المسيح ، وأظن روحك روح شيشرة _ بل روح

¹⁾ س: حديم 'طوف وم: مريم ،

۲) ف وم و س : أفي ؛ ظ : زفي .

۳) ظ: مجزره،

ية) ظ: هيس،

بَمَلزَ بُوبِ (') بل روح دكالا(') وأنك الأَدْ كُون المنتظر ا

المجافية ولا أذيد: كم بين وُدْ وسُواع و يَغوث و يَعُوق وبين مَناة طويلة ولا أذيد: كم بين وُدْ وسُواع و يَغوث و يَعُوق وبين مَناة والمُزَّى والنبغب وعائم وبين مَناف و نُهْم وسَعْد ومَرْحَب (٢) ؟ ومذ كم مُسِخًا في الكعبة ؟ وخبرني عن بَرَهوت و بَلَهُوث ، وعن الجايية وموضع الطاغية ، وعن سَيْف الصاعقة ، ومن ألقى ذلك إلى الرافضة ، وما كان مال قارون ، وما كان كُنْزُ النَّطْف ، ولمن كانت البتيمة (١) وما قُرْط مارية ، وما أصلُ مال ابن جُدْعان ، وكيف كانت (١) مشودة أمه ، وخبرني عن أصلُ مال الذي مَن أخذَ منه ندم ومَن تركه ندم .

98

الجن قبل أن يحتجبوا ووالله ووجلت الأنس مذ خلقوا ووأيت الجن قبل أن يحتجبوا ووجلت الأشياء بنفسك خالصة وممزوجة وأغفالا وموسومة وسالمة ومدخولة: فا يخنى عليك الحجة من الشبهة ولا السقم من الصحة ولا المكن من المعتبع ولا المستنفق من المستبعم ولا النادر من البديع ولا شبة الدليل من الدليل؛ وعرفت علامة اليقة من علامة الريبة؛

طوف وم: پلمدنوب س: بلمدنون .

٣) طوف وم: دكالا؛ م: دلالا .

٣) ف و م و س : منهب ' وَلَمْ محد صنماً اسمه منهب ' فلمل الصواب مهجب.

ط : اليتيمة ، ف و م و س : البلية والصواب : [الدرة] اليتيمة فيا يظهر.

اف وموس : کان .

٦) كذا في ظ؛ ف وم و س: بمحبوا .

حتى " صارت الأقسام عندك محسورة والحدود معفوظة والطبقات معلومة والتُنيا بجذافيرها مصورة ووجدت السبب كما وجدت المسبّب وعرفت الاعتلال كها عرفت الاحتجاج، وشهدت العَلَل وهي تُولد والأسباب وهي تُصنَع، فعرفت المصنوع من المخلوق والحقيقة من التمويه:

آم فا تقول في الرُّنِي (") ؟ وما تقول في الرُّوْيا ؟ وما تقول في إلى الصيماء ؟ وما تقول في إكسير الكيمياء ؟ وما تقول في الفراسة ؟ وما تقول في الفراسة ؟ وما تقول في الفألم (") ؟ وما تقول في الفراسة ؟ وما تقول في الطلم (") ؟ وما تقول في معنى البركة ؟ وما تقول في النجوم ؟ وما تقول في الحيلان ؟ وما تقول في أسراد الكف ؟ وما تقول في النظر في الأكتاف ؟ وما تقول في إلماح المُخْنَفَسَاء ؟ وما تقول في إلماح المُخْنَفَسَاء ؟ وما تقول في وي النبس والسُور (") تقول في النبس والسُور (") وفي الديك الأُخْرَق والسِنور الأسود وفي البول في النَّس والسُور (") وفي الديك الأُخْرَق والسِنور الأسود وفي البول في النَّس وفي النبول في النبول في

٦٩ __ وما تقول في النُّنْمة (*) وفي الرُّتيمة وفي تعليق كنب الأدنب وفي حَلْي السلم وفي البَلايا والوَلايا ؟ وما

۱) س: حتى ؛ ف و م : وحتى .

ت و س : الرثي ؛ م : الراى ؛ وليست هده الكلمة بمرضية ٬ فلمل الصواب :
 الراس وهو من مصطلحات السجر .

٣) ف وموس: قت الطلم (٩) .

d) ف و م : السوار ؛ س : السنور وله وجه .

اف و م : النشمة ؛ س التبيمة ، وتمح أيناً .

تقول في المام والاستمطار بالسَّلَع والسُّمَر ؟ وما تقول في شَقْ البُرْ أَتْ وفي حَدْر الردا ؟ وفي كي الصحيح عن ذي المُر وفي فَقْ العين للسواف وفي نزع أ [العين] للفارة (۱۱) ؟ وما تقول في الآمر والناهي والمتربِّس ؟ وفي النَّطيح والصَّيد والسانح والبارح ؟ وما تقول في وما تقول في وطّ و المِثْلَات للتَّتلَى وفي دما والملوك للكلّي ؟ وما تقول في صرع الشيطان وفي تلون النيلان وفي عزيف الجنان وفي ظهور المُسَار وفي طاعتهم للعزائم وفي رَفي عن المُمور الحارثي و وعَتبه بن الحارث البروعي ؟ وما تقول في تحولُ إبليس المراف والكاهن والحاري والمتبوع ؟ وما تقول في تحولُ إبليس في صورة أسراقة المُدلمي وفي صورة الشيخ النجدي ؟ وخيري عن في صورة أسراقة المُدلمي وفي صورة الشيخ النجدي ؟ وخيري عن في صورة أسراقة المُدلمي وفي صورة الشيخ النجدي ؟ وخيري عن في صورة الشيخ النجدي ؟ وخيري عن في صورة أسراقة المُدلمي وفي صورة الشيخ النجدي ؟ وخيري عن في صورة أسراقة المُدلمي وفي صورة الشيخ النجدي ؟ وخيري عن في صورة أسراقة المُدلمي وفي صورة الشيخ النجدي ؟ وخيري عن في صورة أسراقة المُدلمي وفي صورة الشيخ النجدي ؟ وخيري عن وعن مَلَد والسَّملاة وعن مَلَد وما تقول ألاً عشي والسَّملاة وعن مَلَد وعن مَلَد وعن المُدَّع وعن المُدين المُنْ الأحين المُنْ المُنْ عَلَم المُنْ الأَدْهِ والسَّملاة وعن مَلَد وعن مَلَد وعن مَلَد وقي المُنْ كان مِسْحَل شيطانُ الأَعشى وعن مَلَد وعن مَلَد وقي المُنْ المُنْ كان مِسْحَل شيطانُ الأَد عَدى وعن المُنْ المُنْ كان مِسْحَل شيطانُ الأَعشى المُنْ كان مِسْحَل شيطانُ الأَدْهي والمُنْ كان مُنْ كان مُسْحَل شيطانُ الأَدْهي والمُنْ كان مِسْحَل شيطانُ الأَدُونُ وقي المُنْ كان مِسْحَل شيطانُ الأَدُونُ وقي المُنْ كان مِسْحَلُّ والمُنْ كان مُنْ كان مُنْ كان مُنْ كُونُ لَدُونُ وقي المُنْ المُنْ كان مُنْ كُونُ المُنْ كان مُنْ والحَد المُنْ كُونُ المُنْ كان مُنْ المُنْ كان مُنْ كُونُ المُنْ كان مُنْ كُونُ المُنْ كان مُنْ كُونُ لَدُونُ كُونُ المُنْ كُونُ لِنْ كان مُنْ كُونُ كُونُ لَدُونُ لَا كُونُ كُونُ

من عمرو _ شيطانِ الْمُغَبَّلُ (اللهُ عَبَلُ (اللهُ عَبَلُ (اللهُ عَبْلُ (اللهُ عَلَيْهِ اللهُ الله

٧١ _ قد _ والله _ عافانا الله بك وابتلى وأنهم بك وانتقم وفتح وانتقم وانتقم وفتح وانتقم وفتح المن ذهد فيك وسقياً لمن رغب إليك وويل لمن جمل فضلك وبل الويل لمن أنكر فضلك وإنك _ جملت فداك _ كا لم تكن فكنت فكذا(١) لا تكون بعد أن كنت وكما كا لم تكن فكنت فكذا(١) لا تكون بعد أن كنت وكما إلى المنافق والمنافق والم

 ⁾ قوم و س : المس للمازه .

٧) كدا في جميع السخ ؛ انظر الفهرس مادة كُو ُ يُو .

كدا .

المغبّل ؛ ف و م و س : المنعّل .

في جميع النسخ : فدحاً .

٩) س: فكذا ؛ ف و م : كدا .

زِدتً في الدهر الطويل فكذا تنقُص في الدهر الطويل ' إذ كل طويل فهو قصير وكل مُتناوفهو قليل ؛ فإياك أن تظنَّ أنك قديم فتكمُّر ، وإياك أن تُنكِر أنك ُمحدَّث فتُشرك!

VY _ فإن للشيطان في مثلك أطباعاً لا يُصيبها في سواك ويجد فيك عِلَلا لا يجدها في غيرك ولست _ جملت فيداك _ كإبليس وقد تقدّم الحبر في بقائه إلى انقضا أمر العالم وفنائه ، ولولا الحبر لما قدّمتُه عليك ولا ساويتُه بك وأنت أحق " منه بعدر وأولى بستر () ولو ظهر لي لما سألتُه كسوالي إياك ولما ناقلتُه الكلام كناقلتي لك وإن كان في التجاذب مثلك فهو في النصيحة على خلافك ، ولأنك إن منمت شيئاً فن طريق التأديب أو التقويم " خلافك ، ولأنك إن منم بالنِش والإرصاد ، وأنت على حال أشكل () وهو إن منع " منع بالنِش والإرصاد ، وأنت على حال أشكل () ونحن نرجع إلى أصل وننتمي () إلى أب ويجمع بيننا دين .

٧٣ _ وخبرني عن الشّق وعن واقواق وعن النّسناس وعن دُوَالْباي وعن الكَركدن وعن عَنْقا مُغْرِب وعن الكَريت الأدض .

وحدِّ ثني عن شِمْب رَضْوَى وعن جبال حِسْمَى ، ومتى ترى الله الأسوَد والجوَّ الأكلف والطين الأزرق ؟ وكيف ذلك النَّبْر ؟ وهل يظمأ ذلك الأسد ؟ وهل باضَ المُقَاش ؟ وهل أمنت(؟)

ال كدا في ظ ؟ س : من عدر وأولى من ستر ؟ ف و م : من عدر وإول من ستر .

٣) س: أشكل ؛ ف و م : شكل .

۳) ظرف وم و س: وناتتي ،

الْحَبَارَى ؟ ومتى تتملّم ما في الَجَفْر وُتُحَكِم ما في الزُّنْر ؟ وما فعل فَحْل (١) وَبَار ونِعَاج أَبِي المرقال (١) ؟

٧٤ _ وما الْحَبّة في الرَّجمة والقول في المناسخة ؟ ومن أين قلتم بالبَدا (*) ؟ ومن أين جملتم العلم فعلًا والزيادة فلتأ (*) ؟ ومن أين جعلتم العلم فعلًا والزيادة فلتأ (*) ؟

٧٥ _ وخيرني ما السّحر وما الطِلتُم وما الدُّنْهُش وما الدُّنْهُش وما الدُّنْهُش وما الطُلتُم وما اللَّبان وما الطُلقِير وما الطوالق ؟ وما قولهم في اللَّبان الذَّكَر وفي مُراءاة المُشتري ؟ ولمَ توحشوا من الناس ؟ ولمَ قدّموا باللَّباح وأقاموا بالحزاب واغتساوا بالما القراح ؟ ولمَ قدّموا التصديق وأخروا (*) الطيرة (*) (*) ولمَ أجابوا وأكرموا ولمَ منموا وقتلوا ؟

٧٦ _ وخبرني من خانِقُ الغريض وقاتِلُ سَعْد يومَ النَّفَقَ، ومَن الذي استهوى عمرو بن عَدِي ؟ ومَن صاحبُ عُمادة بن الوليد ؟ ومَن يصرع منهم الأصحاء ومن يُبرئ المرضى ويستهوي المُقلاء ؟ وعن فصل ما بين الشيطان والجيني وما بين الجن والجن ومن طعامُه الجَدَف ؟ وخبرني عن أشعاد الهاتف وما يسمع بالليل من جوائب الأخباد ؟ وخبرني عن النَّميزي صاحب الوَدَقة وعن من جوائب الأخباد ؟ وخبرني عن النَّميزي صاحب الوَدَقة وعن

١) س : فحل ؛ ط : غل ؛ ف و م : غل .

۲) ف وموس: برقال.

٣) س: بالبداء ؛ ف و م : النداء .

١٠) كذا في ف وموس.

ا دوم: وأحروا ؛ س: واخرحوا .

٩) ظوفوم وس: الصرة ؛ ولمل الميواب ما اثبت .

عَيم الداري صاحب الرُّدُم^(١) •

VV _ وخبرني عن شَفُلون وعن أَهْرِمَن وعن كاوه وكُورَث وإيدُذَش وافرَدَذَش والْمُشارش وابرُ بارش وخورَرَث بامية (١٠) و كيف صادت خونرث هذه أعمر الموالم ؟ وأيما أكثر: ياجوج أم ماجوج ؟ وأيما أقصر وأيما أطول أعمارًا وأيما أفضل : مُنكر أم نكير ؟ وأيما أخبث : هادوت أم مادوت ؟ وأي حوت ابتلع يؤنس ؟ وأي حية (١٠) ابتلمت المهلب ؟ ومن أي خَشَب (١٠) كانت سفينة نوح ؟ ولم ملح الحمض ؟ ولم طوقت الحمامة ؟ وما فرقُ ما بين العائس والكأس ؟

و) العلر فهرس الاعلام عمادة : غيم الداري .

٧) في ظ على ما يظهر : كاوه وأمارش وايدرش وابن حارس وحونرث ام ؛ ف و م و س : كان وكان ومره وابدذش وافردش وابرشارش وابربارش وخونرث بام . فلم نصحح الا ظاهر هذه الأساء لاننا لا نسلم كيف كتبها الجاحظ ؛ واما حروفها الصحيحة على ما ورد في الأفستا في : ويدد ذشش ' أقرد د قش ' أبر حاد تشدر ' أبر اركشت ؛ انظر فهرس الاعلام مادة : خونرث .

۳) کذا ني ظوف وموس.

۵۰) ف و م و س : حية .

ه) س: أم ؛ ف و م: أو .

يصبغ ؟ ومَن صاحب الأصطرلاب؟ ومَن صاحب القَرَسُطُون ؟ ولَمُ أَسْأَلُك عن الْحَدَاد وإِنَّا سَأَلُك عن الفَيْلَسوف وعن عَلَته في المدَّ والجزر ؟ وخَبِرنِي عن جواهر الأرض ، وعن جمع القاد (1) : أشي مفروغ مِن خَلقه أم أرض تستحيل (1) إليه ؟

٧٩ _ ولم عمل بعض السم في المَصَب وبعضُه في الدم وبعضُه فيها جيماً ولم كان بعضُه سم جَاز وبعضُه مع جاز ؟ ولم صاد لا يقتُل مع العادة وقتل قبل العادة : ألأن الطبائع تذكر الشي الغريب أم لأنه ضد في نفسه ؟ وكيف صاد مع ربق الأفهى ديقُ بعض الناس في القتل وفي أيها أسم ؟ ولم خالف اليش في المصَب والدم ؟ ولم يقتُل العقرب إنساناً ويقتله آخر ؟ ولم صادت الأفهى قاتلة و تأكلها القنافذ ولا تضرها ويأكلها الأروي فلا يتأدّى ("بها ؟ ولم صادت الجنديّة تقتل كل شي ولا يستمرنها شي ؟

أم _ ولم خالف النيلُ جيع الأودية في النَّقسان والزيادة ولم بلغت جِرْيَتُه الشَّال ولم صار أقصاه كأدناه ؟ ومتى يُدال منه ومتى يجوله الإمام ؟

**

٨١ ــ وقد عامتَ _ جملتُ فدالـ _ أن الحبر إذا صح أصل وكان للناس عِلة ُ في نشره كان في الدّلالة على الحق كالميان وفي

١) ظو ق و م : جمع القار ؛ س : جميع القار .

۲) ف و م و س : يستحيل .

٣) ف و م : يتأذى ؛ س : نتاذى .

الشِّفا (''كالسَّباع ؟ على أن الحبر لا يُعرف به تكيَّف '' الأُمود ؟ لكن يُعرف به نجل الأشياء ؟ إلا خبرك : فإنك لا تحتاج إلى إشارة ولا إلى إعادة ولا إلى [علة ولا إلى] '' تفسير ؟ حتى يقوم خبر ُك في الشفا ''' وفي كيفيّة الشي مقام العِيان !

۸۲ _ وقد كنتُ أَتُمجِّ مَنْ عَمَّد بن عبد الملك وأقول: « ما تقولون في رُجل لم يقل قط بعد انقضا و خصومته وذَهاب خصمه : « لو كنتُ لم أقل كذا كان أمثل ؟ فا بال عَمْوِه أكثر من جهد كم وبديهته أبعد من أقصى في كرتكم ؟ ؟ فلسًا رأيتك علمتُ أنك عذابُ صبَّه الله على كل وضيع !

٨٣ _ فخبِرني عما جرى (١) بينك وبين هِرْمِس في طبيعة الفلك ، وعن سَاعك من إفلاطون ، وما دار في ذلك بينك وبين (١) أرسطاطاليس (١) وأي نوع اعتقدت وأي شي اخترت ، فقد أبت نفسي غيرك وأبت أن تتشفَّى إلا بخبرك ولولا أني أكلف (١) برواية الأقاويل وأغرم (١١) بمرفة الاختلاف ولا أستجيز برواية الأقاويل وأغرم (١١) بمرفة الاختلاف ولا أستجيز

و) فوم: الشفاء ؛ س: الشفاء .

٣) س: تُكيف؛ ف و م: مكيف.

٣) ريادة س عن ل .

٤) فوم : الشَّفاء ؛ س : الشَّفاء .

ه) زيادة س عن ل ؛ ظ : لو .

۹) ف و م : ما جری ؛ س : ما کان .

٧) ذيادة أس عن ل ،

٨) س: ارسطاطاليس؟ ق و م: ارسطوطاليس ،

٩) ف وم : أكلفُ ؛ س : كُلف .

١٠) ف و م : واغرم ؛ س : سرم .

盤

٨٤ _ واعلم _ جملت فداك _ أني لم أود بمزاحك إلا أن أضحك '' سنك ، ولا كانت غايتي فيك إلا أن أنفُق '' عندك ؛ وقد كنت خفت ألا أكون وقفت على حده وأشفقت من الجاوزة لقدره ؛ والمزاح باب ليس المخوف فيه التقصير ولا يكون الحطأ فيه من جهة النقصان ؛ وهو باب متى فتحه فاتح وطرق له مُطرّق ، لم يملك من متحه ، ولا يخرج منه مقدر ما كان قدم في '' نفسه 'لأنه باب أصل بنائه على الحطإ ولا يخرج منه يخالطه من الأخلاق إلاما سخف ' ومِن شأنه التزيّد وأن يكون صاحبه قليل التحفيظ .

٨٥ _ ولم نَرَ شيئاً أبعدَ من شي () ولا أطولَ له صُعجةً ولا أشدَ خِلافاً ولا أكثرَ ثه خلطةً () من الجلدَ والمزاح والمناظرة والمرا ؛ قال القَمْقاع بن شَوْد : « ليس لَزَّاح مُرو ، قال القَمْقاع بن شَوْد : « ليس لَزَّاح مُرو ، قال المَّمَّا ع بن شَوْد الشَّنار الأصفر ") وقال الحَسَن للإحِلَة ") وقال مُعاوية : «المُزاح هو الشَّنار الأصفر ") وقال الحَسَن

١) كدا يى ل ؛ طوف و موس : صحك .

٢) طوف وم وس: لاغق.

٣) ڦوم: يي ۽ س: من .

١٠) ف وم: شيء ، س: شر.

ا كدا ي ل أف وم وس: اكثر خلطًا .

٦) لم عد هدا القول في مراحمنا .

٧) أبحد هذا القول في رياحمنا ٠

ابن حيّ: «المُزاح استدراج من الشيطان واختداع من المَوى »(۱) وعاب عُمَر بعض العظا في فقال : « ذاك رجُل فيه دُعابة »(۱) ووقال الشاعر [من الوافر] : وجدّ القول يقدُمه المُزاحُ وقال الشاعر [من الرجز] : رُبَّ كِيرِ ساقَهُ صَنِيرُ وقال الآخر [من المديد] : رُبَّ جِدِّ ساقَهُ اللّمِبُ (۱)

۸۷ _ ومن المزاح _ جعلت فدال _ بابُ مَكر وجِنْسُ خدع: يَتْكِل المر في إساءته إلى جليسه وإساعه لصديقه على أن يقول : « مزحتُ » وعلى أن يقول عند الحاكمة : « لعبتُ » وعلى أن يقول : « مَن يفضب من المزاح إلّا كز الحلق ومَن يرغب عن المفاكمة إلّا ضيّق العَطَن ؟ » .

منزو إلى رسول الله في المستطرف ج ٢ ص ٣٠٨

٣) لم مجد هذا الغول في مراجعنا .

انظر ديوان المائي للمسكري ج ١ ص ١٥١ :

صاد جدًا ما فرحت به دَّتَ جدَّ جرَّه لعب ١٤) س : وسلم ؛ ف و م : ويسلم .

٨٨ _ وبعدُ ، فتى أعدْت النفسُ عُـذدًا ، كانت إلى القبيح أسرع ومتى لم تُعدِّه ('' كانت عنه أبطأ ؛ ومن أسباب الفَلَط فيه ومن دواعي الحطإ إليه و أن كثيرًا عمن تمازحه يضحك وإن كنت قد أغضيته ولا يقطع مُزاحك وإن كنت قد أوجعته ؛ فإن '''حقد ففي الحقد الدا 4 وإن عجِل فذلك البلا 4 ؛ فإن '' قلت : «فا أدخلك ففي الحقد الدا 4 وهكذا جوهره وطريقه ؟ ٣ _ قلت : «لا في عين أمنت عقاب الإساءة ووثقت بتواب الإحسان وعلمت أنك لا تقضي إلّا على الصد "ولا تُعنيب '' إلّا على الصد ولم أنك لا تقضي إلّا على الصد "ولا تُعنيب '' إلّا على الصد والأمن سائقاً والأمل قائداً ؛ واي تُعنيب أرد أن والثوبة ؟ ('') وأي مَشجر أدب عما جمع السلامة والغنيمة والأمن والمثوبة ؟ ('') » .

۱) ف: تبده ؛ س: تبده ؛ م: تبد .

۳) س:قان ؛ ف و م : وإن ،

٣) س: الله لا تقص ؟ م: اله يقص الاعلى المهد ؟ ف : اله يقص .

الله) س: تبدت؛ ف و م: يبدب .

ا ف و س ا ارداع اردات .

٩) سعن ل: والمتوبَّة ؛ طوف وم: والمبرة .

٧) كدا ولعل الصواب: التعديب .

المقط من م ؟ الطر المارف لان قتية ص ١٣٢ وأسد النابة ج يه ص ١٦٧ .

عليك فلم اجترئ عليك إلابك وإن كنتُ أخطأتُ فلم أخطئ إلّا الله والثقة بعفوك سبب إلى قلّة التحثُّظ وداعيةٌ إلى ترك التحرُّز (٢٠).

• 9 _ وبعدُ ، فمَن وهب الكبير فكيف يقف عند الصغير ؟ ومن لم يرُل يعفو عن ("العمد كيف يعاقب على السهو ؟ ولو كان عِظَم قدري هو الذي عَظَم ذنبي لكان عِظم قدرك (") هو الذي شفع لي ؟ ولو استحققت عِقابَك بإقدامي عليك مع خوفي منك (" لاستوجبت الك العفو فقد أوجبت لك العفو فقد أوجبت لك العفل ومتى أضفت إليك العقاب فقد وصفتُك بالإنصاف؟ ولا أعل حال الفضل إلا أشرف من حال العدل ، " ولا الحال (") لتي توجب الك العبر (") يوجب الشكر إلّا أرفع من الحال التي توجب لك العبر (") وفان أنه تشفع في النَّهُمة (") ؟ فإن أم نفعل ذلك للحرمة فافعله لحسن النعمة تشفع في النَّهُمة (") ؟ فإن لم تفعل ذلك للحرمة فافعله لحسن

¹⁾ ف وموس: عليك إلا .

٣) س: التحرذ؛ ط و ف و م : التحرم .

٣) زيادة عن ب ،

ى) س: قدرك؛ ف رم: قدري .

فوموس: لك.

٩) س: لاسترجبت؛ ف و م: استوجبت .

٧) ف وم: لحسن ؛ س: پسن ،

٨) س: ولا ألحال إ ف و م: والحال .

٩) ذيادة ب: ولا الحال التي توحب لك الصهر الا ارفع من الحال التي توجب المند.

١٠) فإن عن ب ؛ ف و م وس ؛ وان .

¹¹⁾ النُّقسة عن أحمد ذكي مُغوت ؛ جهرة ج ١٠ ص ٤٧ ؛ ف و م و س : النمية .

كتاب التربيع والتدوير – ۽

الأحدوثة ؛ وإن لم تفعل ذلك لحسن الأحدوثة فمُــــــ إلى حسن المادة ؛ وإن لم تفعله لحسن العادة فأتِّ ما أنت أهله (11) .

واعلم أني وإياك متى تحاكمنا إلى كرمك تخفي لي عليك ومتى ادتفعنا إلى عقلك "حسن العفو عني عندك؟ وفصل ما بيننا وبينك وفرق ما بين أقدارنا "وقدرك أنا نسي، وتغفر ونذنب وتستر ونعوج وتقوم ونجل وتعلم "، وأن عليك الإنعام وعلينا الشكر، ومن صفاتك أن تفعل ومن صفاتك أن نصف ؛ فإذا فعلت ما تقدر عليه من البعرض، وصرت البعرض، وصرت ترغب عن الشكر كا دغبنا عن النسلم " وصاد التعرض لمفوك ترغب عن الشكر كا دغبنا عن النسلم " وصاد التعرض لمفوك بالأمن " باطلا والتعرض لمقالك بالخوف حقاً ؛ ورغبت عن النبل والها، وعن السودد والسنا، وصرت كن يشفي غبطاً أو والها، وعن السودد والسنا، وصرت كن يشفي غبطاً أو يداوي حِقداً أو يُظهر المُدرة أو يُعب أن يُذكر بالصولة،

97 _ ولم تجدهم (() _ أبقاك الله _ يحمدون القدرة إلا عند استعالها في الحير ، ولا يذمون العجز إلا لما (() يفوت به من إتيان الجيل ، وأنى لك بالعقاب _ وأنت خير أكلك ، ومن أين اعتراك

¹⁾ اطر امثال الميداني ج ٣ ص ١٠٥ .

٣) ل : عدلك ولطه اصح .

٣) س: اقدارہا ؛ ف و م : قدرہا .

اس: تقلم ؛ ف و م : تمكم .

افوم: السلم؛ س: السلم.

٩) س: بُالامن ؛ يُلامن ؛ يُلامن ؛ يُلامل .

٧) ف و م : تجدهم ؛ س : عدهم .

٨) ف وسيلايم: ما .

المنع وأنت أنهجت الجود لأهله ؟ وهـل عندك إلّا ما في طبعك ؟ وكيف لك بخلاف عادتك ؟ ولم تستكره نفسك على المكافأة وطباعك الصفح على ولم تكدّها بالمنافسة (١) ومذهبها المساعة ؟

الله على المنابعال من جعل أخلاقك وفق أعراقك وفغالك وفق قولك ومن جعل ظنك أقوى أمن يقيننا وفراستك أثبت من عياننا وعفولك أرجح من بجدنا وبداهتك أجوة من تفكّرنا وفعاك أرفع من وصفنا وغيبتك أهيب من حضور السادة وعتبك أشدً من عقاب الظّلَمة ا

9. وسُبحانَ مَن جملكُ تعفو عن المتعبّد وتتجافى عن عقاب المُصِر وتتغافل عن المبادي وتصفح عن المتهاون احتى إذا صرت إلى مَن ذنبُه نِسيان وقوبتُه إخلاص وهفوتُه بِكُرُ^(۱) وشفيمُه مُحرمة (۱) ومَن لا يعرف الشَّكرَ إلَّا لك والإنعام إلَّا منك ولا العلم إلَّا من تأديبك ولا الاخلاق إلَّا من تقويمك ، ومَن لم يقصِر في بعض طاعتك إلَّا يلا رأى من احتال ك ولا نبي بعض ما يجب لـك إلَّا لما داخله من تعظيمك ، صرت

١) ب: بالناقشة .

٧) كذا في ب ؟ ظ و ف و م و س : وقولك وفق عملك : أكثر .

٣) ب: اقوى ؛ ظ: أكبر ؛ ف و م و س: أكثر .

u) س: بكر ؛ ف و م : نكر ؛ ب : سهو .

ه) ف و م : حرمة ٬ س : الحرمة .

تتوعّده (۱) بالصرم _ وهو دليلٌ على (۱) كلّ بليّة _ وتستعمل معه (۱) الإعراض _ وهو قائد لكلّ (۱) هَلَكة _ ا

وقد علمت أن عتابك أشد من الصريمة وأن تأنيبك أغلظ من العُمّوبة ، وأن مَنْعَك إذا منعت في وزن إعطائك إذا أعطيت وأن عقابك على حسب ثوابك وأن جزعي من حرمانك في وزن سروري بفوائدك ، وأن شين غَضبك كزَيْن رضاك ، وأن موت ذكري بانقطاع سبي منك كحياة ذكري مع أنسال سبي بك (") ؛ ومالي اليوم عَلَ أنا إليه أسكن ولا شفيع أنا به أو تق من شدة جزعي من عتبك وإفراط هَلَعي من أن به أو تق من شدة جزعي من عتبك وإفراط هَلَعي من خوفك ؛ ولست من الخا جزعي من عتبك ومن بالعفو ، لم يكن لصاحبه منه إلا السلامة وإلا النجاة من الهلكة ، بل تشفع ذلك بالمراتب الرفيعة والقضايا الجزيلة وبالعرز" في العشيرة والحيبة في الخاصة والمامة ، مع طيب الذكر وشرف العقب وعبّة النفس ،

88

وما في دامًا ذِكري القدّ والخرط والطول والعرض وما بيننا وبينك في ذلك من التنازع والتشاجُر والتحاكم والتنافُر،

۱) ب: تتوعده ؛ ف وم و س: تتوعد ،

٧) ستطين ف وم وس .

⁺⁾ زيادة عن ب .

⁴⁾ ب: لكُل ؛ دوم وس: كل .

اس: مك ؛ ف وم : لك .

٣) ب: والعز؛ ف و م و س: والعز .

فإن الكلام قد يكون في لفظ الجلة ومعناه معنى الهزل ، كا يكون في لفظ الهزل ومعناه معنى الجلة ؟ ولو استعمل الناس الرصانة (افي كل حال والجد في كل مقال وتركوا التسميح (التسهيل وعقدوا أعناقهم (افي كل دقيق وجليل ، لكان السفة صراحاً خير الهم والباطل عضاً أردً عليهم ؟ ولكن لكل شي والباطل عضاً أردً عليهم ؟ ولكن لكل شي والبسم في موضعه كالبُكا في موضعه ؟ وكذلك المنع والبلل والعقوب في موضعه ؟ وكذلك المنع والبلل والعقوب في موضعه ؟ وكذلك المنع والبلل والعقوب والعقاب والعقوب في موضعه ؟ وكذلك المنع والبلل المنابع والعقوب في موضعه ؟ وكذلك المنع والبلل والعقوب وجميع القبض والعشط .

ُ فإُن ذيمنا الْمزاح؛ ففيه _ لَممري _ ما يُذَمَّ وإن حمدناه؛ ففيه ما يُجمَد ؛ وفصلُ ما بينه وبين الحِـدّ أنّ الحِطأ إلى المزاح أسرع وحالَه بجال الشَّخف أشبه.

الغدر ، فلا الله المن المزاح مما يكون كالظّلم ويُنفى حتى يصير كالغدر ، فلا الله المزاح مما يكون مرة قبيحاً ومرة حسناً ، فإذا مِلْن المي الجِلّة ورغبنا عن الهزل وتركنا المزح وجلسنا للحكمة ، فقد أغناك الله عن الحبة كاسلّمك من الشبهة ولم يكلّفك الاحتجاج كما رغب بك عن الاعتدال ، فأصبحت لا يحتجاً ولا يحبوجاً ولا موسوماً ولا مأوماً ولا ممذوراً ولا

الرصانة او ما يشاكلها ؟ ظوف و م و س : الدعابة .

٢) ف و م : التسبيع ؛ س : التسبّع ،

۳) سقط من س ،

٤) قدوم: المرح؛ س: الزاح،

فيك اختلاف ولا بك حاجةٌ إلى ائتلاف؟ وليس مع العيان وحشة ولا مع الضّرورة وَجَمة ولا دون اليقين وقفة .

مه وهل في عامك ريب حتى تعالج بالحبّة ؟ وهل ردّ فضلك جاحدٌ حتى يُثبَت بالبيّنة ؟ وهل لك خصم في العلم او يند في الفهم أو نجار في الجلم (۱) أو ضِدُ في العزم ؟ وهل يتبلّقك (۱) ألمين ؟ وهل (۱) تسمو إليك المنى أو يتعاطى شأوك باغر ؟ وهل يطمع فاضل يطمع فيك طامع أو يتعاطى شأوك باغر ؟ وهل يطمع فاضل أن يفوقك أو يأنف شريف أن يقصر دونك أو يخشع عالم أن يأخذ عنك ؟ وهل غاية ألجيل إلا وصفك وهل ذين البليغ إلا مدحك وهل يأمل الشريف إلا اصطناعك وهل يرجو (۱) الملهوف إلا غيائك وهل الماليخ الإنباد كرك ؟ "وهل تقع الأبصاد إلا عليك وهل أصرف الإشارة إلا إليك " (۱)

99 _ فلولا أن يأخذ الواصف بنصيبه منك وبجِصَته من الشكر لك (^) لكان الإطناب الصدق فيك (^)

¹⁾ ب: الحلم؛ ظوف وموس: الحكم

٧) ف و م : يتبلغك ؛ س : يبلمك .

۳) س: تسرك؛ ف و م: يسرك.

ع) ب: وهل ؛ س: أو ؛ ف و م : و .

اب: يرحو ؛ طو ق و م و س: يقدر .

٦) س: للطلاب غرض؛ ظ و ف و م : للطول عرض .

٧) وردت هده الحبلة في ف و م و سُ سد : وحضوعه إيصافًا (اسفله ٩٩) .

A) زیادة س

عندهم في وصفك لغوًا وكان تشقيق^(۱) الكلام عجزًا ولكان تكلَّفه فضلًا.

ومَن هذا الذي يضَعه أن يكون دونك ويُتتَعَن بالتسليم لك ولم "يعد إقرارَه إحساناً وخضوعه إنصافاً ؟ أم مَن " الشبيه بك " في منزلتك ؟ ألست خَلفَ الأخيار وبقية الأبرار ؟ وأي أمرك ليس بناية ؟ وأي شي منك ليس في النهاية ؟ وهل فيك شي ينوق شيئاً أو يفوقه شي " أو يقال: « لو لم يكن كذا لكان أحسن " ، أو " : « لو كان كذا لكان أتم " » ؟

الحض وأين الحسن الخالص وألجال الفائق والملح الحض والملاوة التي لا تستحيل والتام الذي لا يجيل الآلا فيك أو عندك أو لك أو ممك ؟ (أ) لا بل أين الحسن المعست والجال الفرد والقد العجيب والكمال النريب والملح المنثور والفضل المشهور الآلا لك وفيك ؟ وهل على ظهرها جيلٌ حسيب أو عالم أريب (أ) إلّا وظلُك أكبرُ من شخصه وظنك أكثرُ من علمه وأسمك أفضلُ من معناه وحملك (أ) وظلت من نجواه وصمتك أفضل من قحواه ؟ وهل في الأدض

١) س: تشقيق ؛ ف و م: شقيق ،

۷) ب: ولم ؛ ف و م و س : أو

٣) س: ام من ؛ ف و م : امن .

ية) ف وموس: لك .

ه) س: او؟ ف و م: ولو .
 ٩) وردت هنا في جميع النفخ هذه النفرة : خالصة لك. . . لا بلغه ؟ انظر اعلاه ٩

٧) س: اديب؛ ف وم: اديب.

۵) فدوم: وطبك أس: وحكمك .
 ۵) فدوم : وطبك أس : وحكمك .

حليم سواك ؟ وهل أظلت الحضرا · ذا لهجة أصدق منك ؟ وهل حلت النساء أجلً منك ؟

الميحاً ولربما رأيت الرجل حسناً جيلًا وحلواً مليحاً وعتيقاً رشيقاً وفخماً نبيلًا، ثم لا يكون موزون الأعضاء ولا ممدل الأجزاء؛ وقد تكون أيضاً الأقدار متساوية عير المتقاربة ولا متفاوتة ويكون قصداً ومقداراً عدلًا، وإن كانت دقائق خفية لا يراها إلّا الألمي ولطائف غامضة لا يعرفها إلّا الذكي ؛ فأما الوزن المحقق والتمديل غامضة لا يعرفها إلّا الذي ؛ فأما الوزن المحقق والتمديل المعجم والتركيب الذي لا يفضحه التفرش ولا يحصره التمنت ولا يتملل جاذبه الله ودام لك على الأيام!

۱۰۲ _ و كذلك (*) الحسن ؟ إذا كان ُحرَّا مرسلًا وعتيقاً مطلقاً (*) لا يتحكم عليه الدهر ولا يذبله (*) الزمان [ولا يغيّره الحدثان] (*) ولا يحتاج إلى تعليق التائم ولا إلى الصون والكنّ ولا إلى المناقيش (*) والكحل ؛ ولو لم يكن لحسن وجهك

١) ب: مدلل ؛ ف و م : مقدود .

٧) ب: تكون ؛ ف و م و س : يكون . ٠

۳) پ تغپر ؛ ف و م و س توغیر ،

اس : حاذبه ؛ في و م : حادبه .

ه) ب: وكذلك ؛ ف و م و س : وكدا .

٦) ف وم: مطلقا ؛ س: مطبقا .

٧) ف و م : يذبك ؟ س : يذبك .

٨) ڏيادة عن ب.

٩) ف وم: المناقيش؛ س: المناقش.

إلّا أنه قد سُوِّل في العيون تسهيلًا وُحَيِّب إلى القلوب تحبيباً وَقُرِّب إلى القلوب تحبيباً وقُرِّب إلى النفوس تقريباً ، حتى امتزج بالأدواح وخالط الدماء وجرى في العروق وتمثّى في العظام (١) بحيث لا يبلغه السمّ ولا الوهم ولا السرود الشديد ولا الشَّراب الرقيق ، لكان في ذلك المزيّة الظاهرة والفضيلة البيّنة !

المجال ولو لم يكن إلا أنا لا نستطيع أن نقول في المجلة وعند الوصف والمدحة: «هو أحسن من القمر او أضوأ من الشمس وأبهى من الغيث و ولمو أحسن من يوم الحلبة » ، وأنا لا نستطيع أن نقول في التفاريق : «كأن عنقه إبريق فِضّة ، وكأن قدّمه لسان حيّة ، وكأن عينه () ماويّة ، وكأن بطنه قبطيّة ، وكأن ساقه برديّة ، وكأن لسانه ورقة ، وكأن أنفه حدُّ سيف ، وكأن ساقه خطَّ بمَلَم ، وكأن لونه الذهب ، وكأن غوارضه البَرد ، وكأن فاه خاتم ، وكأن جبينه هيلال ، ولمو أطهر من الما وأرق طباعاً من المواه () ولمو أمضى من السيّل () وأهدى من النجم » ، كان في ذلك البُرهان () النبير والدليل البيّن! وكيف لا يكون () كذلك ، وأنت الغيلة في كل فضل والنهاية في كل شكل ا

١) ب: الطام ؛ ظوف وم وس: الطم .

٧) ف و م : عينه ؛ س : وجهه .

۳) س: ألمواه؛ ف وم: الْموى .

انظر امثال الميداني ج ٢ ص ٣٨٤ : أمنى من السيل تحت الليل .

البرمان ؛ ف و م ؛ من البرمان .

٩) ف وم : بكون ؛ س : تكون .

١٠٤ _ * وفيك قال (١) الشاعر [من الوافر] :

يَزِيدُكُ وجُهُـهُ حُسْناً ﴿ إِذَا مَا زِدَّتُهُ نَظَرَا ⁽¹⁾

ثَّفْاً قُولُ ''الدمشقين: «ما تأمّنا قط تاليف مسجدنا وتركبب عرابنا و قُبّة '' مُصَلَّانا) إلّا أثار لنا التأمُل واستخرج لنا التفرُّس غرائب حسن لم نعرفها وعجائب صَنْعة لم نقف عليها ، وما ندرى أجواهر مُ مُقطَّماته أكرم في الجواهر أم تنضيد أجزائه في تنضيدات الأجزاء "' ، فإن ذلك معنى مسروق منى في وصفك ومأخوذ من كُنبي في مدحك ا و ألجلة التي تنفي الجدال وتقطع القيل والقال ، أني لم أرَك قط إلّا ذكرت الجنة ولا رأيت أجل الناس في عَقْب رؤيتك إلّا ذكرت النار ا

المن النبطة وجرى أني المامع [ولا نظن] أني مُفرط؛ فإذا رأيته علمت أني فيا يجب له مقصِر (۱) وهو رجل طينته حُرة وعرقه كرم ومنرسه طيب ومنشؤه محمود ، غُذِي بالنِممة وعاش في الغبطة وأدهنه التأديب والطفه (۱) طول الفكرة (۱) وخارم الأدب وجرى في عرقه (۱) ما الحياء وأحكمته

و نیك قال ؛ ف و م و س : و اما قول .

البت لأَي واسراراجع ديوان الماني للسكريج ١٠٠١ وغاد الغاوب ص ٤١٦

r) كذا ي ب ؛ ف و م و س ; وقول .

٤) في ثمار القلوب ص ٤١٦ : وفيه .

أكدا ي س؟ ف و م : ام حواهر تنفيدات احزائه في تنفيد الأحزاء .

٣) ف و م و س : والعجب أجا السامع انى مفصر واذا رأيته علمت انى. . . مفرط.

٧) ق و م : الطقه ؛ س : وأطقه . "

A) ب: ألفكرة ؛ ف و م : التفكر ؛ س : التفكير .

٩) ب: في مرقه ؛ ف و م و س : فيه .

التجارب وعرف المواقب ؟ فأفما له كأخلاقه وأخلافه كأعراقه وعادتُه كطبيعته وآخره كأوله ؟ تحكي اختياداتُه التوفيق ومذاهبُه التسديد ؛ لا يعرف التكلَّف ويرغب عن التجوّز وينبل عن ترك الإنصاف ولا يمتنع عليه معرفة المبهم ولا يُلَحَّج (١) باستبانة المشكل ، "ولا يعرف الشك إلافي غيره ولا العي إلا سماعاً (١) .

الحال يتخير من الألفاظ أرقها مخرجاً ومن المعاني أدقها مسلكاً وأحسنها قبولًا وأجودها وقوعاً وأتمها إطاعاً، بأقوى الكلام وأوجزه وأعذبه وأحسنه بيقل عَلَمَ حروفه ويُكثر عدد معانيه ؟ ومن الفعل بعد ذلك أكله (٢) تحقيقاً ؟ إذا أقبل هبناه وإذا أدبر اغتبناه ، مع مَكُنْ وعقله وسعة صدره (١).

المجال المن يطمع في عبيك بل مَن يطمع في عبيك بل مَن يطمع في قددك و كيف وقد أصبحت وما على ظهرها خودُ إلّا وهي تمثّر بأسمك ولا فينة إلّا وهي تنتي بمدحك ولا فينة إلّا وهي تنقب "أ ولا عجوبة إلّا وهي تنقب" الحروق لَمَرْك ولا عجوبة الله ولا غيود إلّا الحروق لَمَرْك ولا عجوبة الله ولا غيود إلّا

۱) ف وم وس: يلتجع.

٣) وردت هذه الجملة في جميع النسخ مد الفقرة المرقومة ١٠٥١

٣) ينني : پتخبر اكمله . ﴿

عارح أن هذه النقرة ليس هنا موضعا .

 [﴿] كَذَا وَلَمَلُ السَّوَابِ : القدح فيك .
 ﴿ فَ وَ مَ : نَتْفِ ؛ سَ : نَتْفِ .

وقد شَفِيَ بك ا فكم من كَبِدِ حَرَّى مُنْضَجة ومصدوعة مفرَثة ا وكم من^(۱)حشا خافق وقلب ِ هائم وكم من^(۱)عين ساهرة وأُخْرِي جامدة (" وأُخْرِي مِاكية ا وكم من (" عَيْرَى مُولِمة وفتاةٍ ممذَّبة (*) قد أقرحَ قلبَها الجزنُ وأجمدَ (*) عينَها الكَمَدُ ؟ قد استبدلت بالحلي المُطلةَ وبالأنس الوحشة وبالتكحيل المُرَهَ، فأصبحت والهة مبهوتة وهائمة بجهودة بمدطرف ناصع وسن ضاحك وغَنْج ساحر ، وبعد أن كانت نارًا تتوقَّد ﴿ وَشَعَلَةُ تَتُوهُجُ ا ١٠٧ _ وليس حُسنك _ أبقاك الله _ الذي تبقّى معه قوبة أو تصح معه عقيدة أو يدوم معه عَهْد أو يثبت معه عزم أو يمل صاحبه التثبت أو يتَّسع التخيُّر أو ينهنهه زُجر أو يهذب خوف ؟ هو _ أعزَّكُ الله _ شيُّ ينقضُ العادة ﴿ ويفسَحْ الْنَة ويُعجِل عن الرَّويَّة ويطرَّح بِالمَراه (*) وتُنسَى معه العواقب ؟ ولو أدر كك (١) عمر (٢) بن الحطّاب _ رضَّه (٨) _ كمنع بك أعظمَ مما صنع بنَصْر بن الحبَّاج ولركَّبك بأعظمَ مما دكِّ به جَعْدَةَ السُّلَمِي ، بل لَدَعاه الشَّغل بك إلى ترك التشاغل بها والغيظ عليك إلى الرحمة لهما ا

¹⁾ زيادة من ب .

۳) ف رم رس: جامدة .

۳) ف و س : سذبة ؛ م : سذوبة ،

۷) ق وم و س : وأجهد .

ه) س: العراء؛ ف و م: بالعرى .

٢) س: ادركك؛ ف وم : ادركت .

٧) زيادة سعن س.

٨) زيادة عن ب ،

١٠٨ _ فَن كان عيب ُحسنِه الإفراط والطمن (١) عليه من جهة الزيادة ، كيف يرومه عاقل أو ينتقصه عالم ؛ فلا تعجب إن كنت نهاية الهمَّة وغاية الأمنيَّة ، فإنَّ حسن الوجه إذا وافق ُحسنَ التَّوام وجودة الرأي وكثرة العلم وسَعة الخلق والمنرس الطيب والنصاب الكريم والطرف الناصع واللسان البين والنغمة "البهجة والمخرج السهل والحديث المؤنق، مع الإشارة الحسنة والنَّبل في الجلسة والحركة الرشيقة واللهجة الفصيحة والتموَّل في المحاورة والَمذَّ عند أ المناقلة والبديه البديع والفكر الصحيح والمعني الشريف واللفظ المحذوف والإبجاز يوم الإيجاز والإطنساب يوم الإطناب('''،كان أكثرَ لتضائحف الحسن ﴿ وَأَحَقُّ بِالْكَمَالُ وَالْحَدِمُ إِ ١٠٩ _ والتاجبهي وهو على رأس الَملِك أبهى والياقوت : كريم حسن وهو على جيد المرأة الحسناء أحسن والشعرالفاخر

كريم حسن وهو على جِيد المرأة الحسناء أحسن والشعرالفاخر حسن وهو في فم [الأعرابي أحسن] (** ، * وإن كان من قول النشيد وقريضِه ومن نحته وتحبيرِه فقد بلغ (*) الغاية وقدام على النهاية .

• ١١ _ وما نندي في أيّ الحالين أنت أجل وفي أي

و) سقط من س .

٣) ف و م و س ; والنمبة .

٣٠ وردت هنا زيادة ناسخ: يقل الحز . . . ما يقصر عنه الجهد؟ انظر اعلاه ٣٧ .

أي س ؛ ف و م : وإن كان قول المنشد فريسة من عبثه ومعتبره فقد أبلغ.

المنزلتين أنت أكل : إذا فرقناك أم(١) إذا تأمَّلنا بعضَك :

أما كُنُكُ فهي التي لم تُخلَق إلّا للتقبيل والتوقيع ، وهي التي يحسن بحُسنها كل ما التصل بها ويختال الم بها كل ما صاد فيها ، كا أصبحنا وما ندري آلكاس في يدك أحسن أم القلم أم الرمح الذي تحمله أم المخصرة أم العنان الذي تحسكه أم السوط الذي تعلقه ، وكا أصبحنا وما ندري أي الأمور المتصلة السوط الذي تعلقه ، وكا أصبحنا وما ندري أي الأمور المتصلة برأسك أحسن وأيها أجل وأشكل : آللِمَة أم خط اللهامة أم القيامة أم ال

۱۱۱ _ وأما قدمًا في التي يعلم الجاهـــل كما يعلم السالم ويعلم البعيد الأقصى كما يعلم القريب الأدنى 'أنهـــا لم تخلق إلّا لمنبَر ثغر عظيم أو ركاب طِرْف كرم ا

وأما فوك فهو الذي لا ندري أي الذي تتفوّه به أحسن وأي الذي تيفوّه به أحسن وأي الذي تيبدو منه أجل : آلحديث أم الشعر أم الاحتجاج أم الأمر والنهي أم التعليم والوصف ا وعلى أننا ما ندري أي السنتك أبلغ وأي بيانك أشفى : أقلَمُك أم خطّك أم لفظك أم إشارتك أم عَقَدك ا وهل البيان إلا لفظ أو خط أو إشارة أو عَقد ؟ وأنت في ذلك فوقهم

۱) س: ام؛ ف و م: او .

٣) س : ويختال ؛ ف و م : ويحتال .

۳) س: ام؛ ف وم: أو.

ه) حطین ب اطوف و م و س اعظ ،

ه) قاوم: بيدومته؛ سُ: بيدأبه.

_ والحمد لله _ وواحدُهم _ وأعيــذك بالله _ "وأنت تجوز الغاية والخدق الناية ('' .

ويشبه به أهلُ الجال، وهو مع ذلك يبدو ضيلًا نِضوًا و[يظهر] ('')
مُمْوَجًا شَخْتاً ، وأنت أبدًا قر بدر وبحر ('') غمر ؛ ثم هو ('')
مُمُوجًا شَخْتاً ، وأنت أبدًا قر بدر وبحر ('') غمر ؛ ثم هو ('')
خلك يجترق ('') في السراد ويُتشاءم به في المحاق ويكون نفعاً ('')
نخساً كما يكون سعدًا ويكون ضراً كما يكون نفعاً ('')
ويقرض الكتان ويشجب الألوان ويخيم فيه اللحم ، وأنت دائم البهن ظاهرُ السعادة ثابت الكيال شائع النفع ، تكسو من أعراه وتكن من أشحبه ('') وعلى أنه قد محق حسنة المحاق ('')
وشانه الكلف وليس بذي توقُدواشتمال ولا خالص البياض ولا متلألئ ، يعلوه الغيم ('' ويكسوه ('') ظِللَ الأرض ، ثم لا يعتريه الصُفاد (''') من مُجاد البحاد، وأنت ظاهر التام دائم الكيال المُحال ال

و) لعل هده الجبلة زيادة ناسخ .

۳) زبادة س،

٣) ب: وبحر؛ ف و م س: وقخم ، ولمل الصواب: ونجم .

٤) زيادة عن ب .

ه) کداف وموس.

٦) كذا في ب وهو الصواب؛ ف و م و س : ويكوں هَمَا كَا يَكُونَ ضَرًّا .

٧) كدا في و م و س ؛ ب : اخشنه ؛ ولمل الصواب : شحبه .

٨) س: المحاق؛ ف و م: المحق.

٩) ب: النبع؛ ف و م و س: برد .

اب : وأيكسفه غير أن الاصح أن بدكر الحاحظ المسوف لا الكسوف .

¹¹⁾ س: المقاد؛ ف و م: المِنَار .

سليم الجوهر كريم المُنصُر ناريّ التوقُّد هَوائي الذِهن دُرّي اللون روحاني البدن ا

التجوا عليك بالم والجزر المتجوا عليك بالمد والجزر المحتجب عليهم باليم والجلم وبأن طاعتك اختيار واعتبار وطاعته طباع واضطرار وبأن له سيرة قد تُحير عليها ومناذل لا مجاوزها لا تحكنه البدوات وليس في قواه فضل للتصر ف وعلى أن ضيامه مستعار من الشمس وضياؤك عارية عند جميع الخلق : فكم بين المير والمستعير والمتبين والمتحير وبين العالج وما الله حس فيه افلان زالت الأرض بك مُشرقة و وجالس الخير مأهولة ونسيم المواه طبباً و تراب الأرض عبقاً ا

والإخلاص وإن ترذنت فله الله وإلى وإن تنسَّكتَ فالرهبانيَّة والإخلاص وإن ترذنت فله الله في المُضَات ما يتحلحل (") وطِاعك _ جعلت فداك _ طباع الحر "إلا أنها حرام وأنت حلال (") وجوهرك جوهر الذهب إلّا أنك روح كما أنت ؟ وقد حويت خصال الباقوت إلّا ما زادك الله عليه ؟ وأخذت

¹⁾ س: قان ؛ ف و م س : وان .

٣) ف و م و س ، المزر والمد .

۳) س: وما ؛ ف و م : ومن .

١٤) ب: فلا ؛ ف و م و س : ولا .

٥) س: شرقة؛ ف و م: شرقة.

٦) اقتياس من بيت للفرردق [من الكامل]:

فارفع بكفك إن اردت ساءها ﴿ شلان ذا المضبات ما يتحلحل ٧) كذا في ب؛ ف و م و س : الا انك حلال كلك .

خصال المشتري إلّا ما فسّلك الله به ؟ وجمت خلال اللَّر إلّا ما خصصت به دونه ؟ فلك من كلّ شي • صَفوتُه و لُبا بُه و شَرَفُه و بَهادُه ا وهل يضرُّ القمرَ نُباحُ الكلاب (1) وهل يزعزع النخلة سُقوطُ البّعوضة عليها ؟

86

القول في المزاح فقد بقي أكثرُه ومضى أقلُه ؟ وقد ذهب الناس في المزاح إلى معان ''متضادة وسلكوا منه في طُرُق مختلفة ؟ فزعم بعضهم أن جميع المزاح خيرُ من جميع الجلد ؟ وزعم آخرون أن الحير والشر عليها مقسومان وأن الحجد والذم بينها نصفان ؟ وسنأتي على جُمَل '' هذه الأقاويل ، ثم نذكر ما نقول ، إن شا الله .

117 _ فأمّا المحامي على الهزل والمفضّل للمزح ، فإنه قال: «أول ما أذكر من خصال الهزل ومن فضائل المزح أنّه دليل على حُسن الحال وفراغ البال،وأنّ الجدّ لا يكون إلّا من فضل على والمزح لا يكون إلّا من فضل غينى (°) ، وأنّ الجلد نصب (⁽¹⁾ والمزح جمام ، والجد مَبغَضة والمزح عبّة ، وصاحب المزح في دَغاه (^(۱) إلى أن يخرج الجدّ في بلا، ماكان فيه وصاحب المزح في دَغاه (^(۱) إلى أن يخرج

و) ب: الكلاب؛ ف و م و س: الكلب؛ انظر الحيوان ج و ص: ١٢.

۷) قب وم: منان ؛ س: مذاهب . ۳) ساطن س .

ظوفوم: حاجة؛ س: الحاجة.

ه) ظوف وم: غنى؛ س: الغني .

۹) ف وم وس : غلب ،

٧) س: رُخاه ؛ ظ و ف و م : رجاء ؛ ويصح الوجهان .

كتاب التربيع والتدوير - ه

منه 'والجلد مؤلم ورتبا عرَّضَك لأشدَ منه والمزح مُلِـذَ وربّا عرَّضك لألـذَّ منه ؛ فقد شاركه في التعريض للخير والشرَّ وبايَّتَه بتعجيل الحير دون الشرّ ؛ وإنَّما تَشاغَلَ النـاس ليفرغوا وجلوا ليهزلوا كما تذلّلوا ليعزّوا وكدّوا ليستريجوا.

المديق على المراح إنما صار مسباً والهزلُ مذموماً لأن صاحبه لا يكون إلا معرضاً لمجاوزة القدر ومخاطراً بمودة الصديق فالجدّ داعية إلى الإفراط كا أن المزاح داعية إلى مجاوزة القدر و والتجاوز للحدّ (() قاطع بين الفريقين في جميع النوعين فقد ساواه المزاح فيا هو له وباينه فيا ليس له وإن كان المزح قبيحاً لأنه يُورث الجد فأقبح من المزح ما صير المزح قبيحاً وإذا صار المزح قبيحاً (() لأن الذي بعدّه الجد في هذا الوزن أقبح من قبيحاً لأن الذي بعدّه المزخ على هذا التقدير أحسن من الجد لأن ما جعل الشيء قبيحاً في أن ما جعل الشيء حسناً من الشيء من المشيء من المشيء من الشيء من

11۸ _ وأما الذي عدّل بينها وانه زعم أنّ المزح في موضعه كالجدّ في موضعه كالجدّ في موضعه و كالجدّ في موضعه و كالجدّ في موضع و وليس شي وسلح في كلّ موضع و وقد

١) س : للجد ؛ ف و م : للحق .

ع) طوف وم وس: القريتين.

۳۰) نقطمن س .

۷۰) نف وم وس: قال،

قسم الله الحير ('' على المدلة وأجرى جميع الأمور إلى غاية المسلحة وقَسَّطَ أَجزا المَنْوَبة على العزيمة والرُّخصة وعلى الإعلان والتقيَّة: فأمر بالمداراة كما أمر بالمباداة وجوز الماريض كما أمر بالإفصاح وسوَّغ في المباح كما شدّد ('' في المفروض وجعل المباح جماماً للقلوب وراحة للأبدان وعَوْناً على معاودة الأعمال ، فصار الإطلاق كالحظر ('' والصبر كالشكر .

119 - "وليس للإنسان من الحيرة (1) في النب كرشي إلا وله في النبيان مثله ، ولا في الفطنة شي الاوله في النبياة مثله ، ولا في السرا ، مثله ؛ ولو لم يرزق الله المبياة السرا ، مثله ؛ ولو لم يرزق الله المبياة المبات وبالصدق صرفاً وبمر الحق صفحاً ، لملك المعوام وانتقض أمر الحواص ؛ ولو ذكر الإنسان كل ما أنسية لشقي ولوجد في كل شي ولانتكث (1) وقد يكون الله كر للهلكة سُلماً كما يكون النسيان السلامة سبباً ؛ وسبيل المناح والمبدل وعلى ذلك مَجْرَى جميع المناح والسلم .

١٢٠ _ فهذا وما قبله جُمَل أقاويل القوم؟ ونحن نعوذ بالله
 أن نجعل المزح في الجملة كالجدّ في الجملة؟ بل نزعم أنّ بعض المزح

١) س: المير؛ ف وم: الميرة .

۲) س: شدّد؛ ف و م ، سدّد ،

٣) س: كالحظر! ف وم : كالحطة

٤) كذا ني جميع النسخ والاصح : المعير .

اس: الاتتكث ؛ أف و م : الانتكب .

خير من بعض الجدّ وعامة الجدّ خير من عامة المزح؛ والحقّ أن يُنضَح عن بعض المزح ويُحتَجَّ لجمور الجدّ؛ وكيف لنا بذَمّ جميع المزح مع ما نحن ذاكرون ؟ قال الشاعر [من الطويل] :

وذو باطل إن شئت ألماك باطله (١)

وقال آخر [من الطويل] :

أَخُو الْجِلَّةِ إِنْ يَجِدُدْ فَمَا مِنْ وَيَتَّبِرَةً ۞ لَدَيْهِ وَإِنْ يَهْزِلْ يُعَلِّلُكَ بَاطِلُهُ(''

ا ۱۲۱ _ وإن كانوا قد تسمّوا بعا بِس وعبّاس وشتيم وكالِح وقاطِب وحَرْب و سُرَّة وصَخْر وحَنْظَلَة وحزن (٢) و حُجر وقرد وخزير ، فقد تسمّوا بالضحّاك والبطّال وبسّام وهزّال ونشيط ؛ وقد مزح رسول الله _ صلّحَم _ ولا يقال : «كذلك لا يقال : « مَرْاح » ؛ وكذلك الأنمّة ومَن هزل في بعض الحالات من أهل الجلم والوقاد ؛ فما (١) رُوي عنه صلّحَم _ قوله : « يا أبا مَمّير حما فعل النَّمْير ؟ " ، وقولُه : «لا تدخل الجنّة عَجوز ا " (١) وقولُه : «لا تدخل الجنّة عَجوز ا " (١) وقولُه : « ياض " (١) .

١٢٢ _ وقد كان على _ رضه _ يزح ؛ وقال مُمر « إنّا إذا

 ⁽⁾ البيت لرينب بت العائرية وصده: اذا حد عند الجد أرضاك حده؛ اطر ديوان الماني للمسكري ج ١ ص ٥٧ .

ا لم نجد هذا البيت في مراحنا .

۳) س: وحزن؛ ف و م: وحزين ،

يه) س: (إ ؛ في وم: أنا ،

انظر السمرة دي ص ١١٠

٦) انظر المتطرف ج ٢ ص ٢٠٩

٧) فف وم: عيثه؛ س: عيبيه.

A) اظر المتطرف ج ۲ ص ۲۰۹

خلونا كُتَا كَأَحدُكُم "'' وقد كان عمر عَبوساً قَطُوباً ؟ وقد كان زياد ، مع كلوحه و قُطُوبه ، يمازح أهلَه في الحَلا • كما يجد في المَلا ؟ وكان الحَجَاج ، مع عُتُو و وطنيانه و تمرُّده و شِدة سلطانه ، يمازح أزواجه و يُرقص صبيانه ؟ وقال نه قائل : « أيماز ح " الأمير أهلَه ؟ _ فقال : والله أن تَرَوني إلّا شيطاناً "! والله ، لَر "بما رأيتني وأنا " أقبِل رجل إحداهن ! " (" ، فقد ذكرنا خير العالمين وجِلّةً من خيار المسلمين وجبارًا عنيدًا وكافرًا لعيناً .

الشهولة وفرع من فروع الطّلاقة ؟ وقد أثانا رسول الله ... الشهولة وفرع من فروع الطّلاقة ؟ وقد أثانا رسول الله ... المستمم ... بالحنفية السَّمحة ولم يأتِنا بالانقباض والقَسُوة ا * وقد أرانا " بالتزاور " أرنا" " بإفشاء السلام والبشر عند التلاقي وأمرانا " بالتزاور " والتصافح والتهادي ؟ وقالوا : « وكان رسول الله ... صلّعم ... يضحك تبسَّماً » ؟ وقالوا : « هذه أيّام أكل وشر ب الفقوا (" على صاحبكم » ، وقال : « هذه أيّام أكل وشر ب

اطر المقد الفريد ج ٣ ص ٧٦

٣) س : الهاذح ؛ ف و م : الما يماذح .

٣) اظر سورة النساء آية ١١٧

٤) ف وم : وانا ؛ س : وانى .

ه) لم نجد هذا القول في مراجعًا .

٩) س : وقد امرنا ؛ ف و م : وامر .

٧) س: وامرنا ؛ ف و م : وأم. ٠

۵ ظ: بالقراور ؛ ف و م و س: نالتوادد .

۹) ف و م و س : يستنرق ،

١٠) ٿ وم وس ۽ دفتوا.

وتمثُّلُ »؛ وسمع جواديَ تضرِب الكَبَر عند عائشة فلم يُنكره ('' ؛ وضعك من قِيافة نُجزِّز الْمُسِلِيّ والأعرابي صاحب الصّل (''

8

مرة بالمزح وبرة بالنسيان وبرة بالاتكال على عفوك وعلى مرة بالمزح وبرة بالاتكال على عفوك وعلى ما هو أولى بك ، على أني لم أرد بجزاحك إلاضحك سنك ؛ انظر هل هرمت إلا في طاعتك وهل أخلقني إلا مماناة خدمتك ا وفي الجلة ، إنا لو تمدنا ثم أصررنا ثم أنكرنا ، لكان في فضلك ما يتغمدنا وفي كرمك ما يوجب التفافل عنا ؛ فكيف وإنما سهونا ثم تذكرنا ثم اعتذرنا ثم أطنبنا ا فإن تقبل ، فعظك أصبت ولنفسك نظرت وإن لم تقبل فاجهد جهدك ثم اجهد جهدك ولا أبقى الله عليك إن أبقيت ولا عفا عنك إن عفوت ا وأقول كما قال أخو بني مِنْقَر [من الوافر] :

فَ ا بُقِيَا عَلِيَّ تَرَكُمُهِ إِنَّ ﴿ وَلَكُنْ خِفْتُهَا صَرَدَ النِّبِالِ * "

١٢٥ _ والله الثن رميتني ببَجِيلة لأرمينًك بكنانة ؟ ولثن نهضت بصالح بن علي لأنهصن بأحمد بن خَلف وبإسماعيل ابن علي ؟ ولئن صُلت علي بسليان بن وَهب لأدمه تَك بالحسن بن وَهب ولئن يهت علي بمنادمة جَمْفر الخياط لأتيهن عليك .

ا) س : ينكره ؛ ف و م : ينكر .

لا : الرحال ؛ ف و م و س : الدحال ؛ ولمل المواب ما اثمت ؛ انظر المعاسن
 لليهقي ص ٦٤٤

البيت للمين المنفري ؛ راحم الحيوان ج 1 ص ٢٥٦ و٢٦٦ و ج ١٠ ص ٢٦٦

[عجالسة] (''وَهْبِ الدَّلَالِ او أَنَّا أَرَى لَكُ أَن تَقْبِلِ العَافِية وَتُرْعَبِ
إلى الله تعالى في طول السَّلامة ؛ واحذر البَغْيَ فإن مَسْرَحَه (''
وَخِيم ' واتَّقِ الظُّلُمَ فإن مَرعاه وبيلِ او إيَّاكُ أَن تتعرض لجرير إذا هجا وللفرزدق إذا فخُرَ ولهُرْثَمَة إذا دير ولتَّيْس بن زُهير إذا مَكرَ ('' وللأُغلب إذا كرَّ ولطاهِر إذا صال اومَن عرف قدرَه ('' عرف قدر خصيه ' ومَن جل قدر نفسه لم يعرف قدر غيره .

الآ _ وقد رعيتُ لك حقّ نبيـذك و صن شرابك وأن كان فوق المينوق ودونه بيضُ الأنوق (الله وحقّ توتيائك و وعن بعثت به خالصاً ا _ وعليك بالجادة (الفائه غير لك و وع الشيّات (الله فإنه أمثل بك (الله فانت _ والله _ يا أخي المعتم علم الاضطرار وعلم الاختيار وعلم الاختيار وعلم الاختيار في كما أرّ (الله فائل حالاً وأوزن حِلاً وأظهر حزماً وألطف كيداً وأكثر علماً وأوزن حِلاً

¹⁾ الل الصواب ما أثبت؟ ف وم: يحسة ؟ س: بحسة .

٣) ف و م و س : مصرعه ؛ قال قيس بن رهير: البني مرثمه وخيم ؛ انظر ابن هشام
 ١٨١

ص: مكر ؛ ف و م: مأكر .

انظر امثال الميدائي ج ٢ ص ١٣١

انظر امثال الميداني ج و ص ٢٧٤ و ٢٧٥
 ١٠ ف و ب : بالحادة ؛ م : بالجدة ؛ س : الجد .

٧) ب: سأت الطريق؟ س : البيات؟ ف و م : البنيات؟ واجع فهرس اللغة .

٨) س: بك؛ ف وم: لك.

٩) ف و م و س : الأخبار ،

أن اشد منك عفلا الح
 أن اشد منك عفلا الح

وأخف روحاً وأكرم عيناً وأقلَ عيباً ('' وأحسن ''' قداً وأحسن طرفاً ''' وأنصع طرفاً ''' وأنصع طرفاً ''' وأكثر مِلحاً وأنطق لساناً وأحسن بياناً وأجهر جهادة وأحسن إشارة ، منك '' .

۱۲۷ _ وأنت رجل تشدو من العلم وتنتف^(۱) من الأخبار وتقوّه نفسك وتغرّ من قدرك وتتهيّأ بالثياب وتتنبّل بالمراكب وتتعبّب بحسن اللقاء: ليس عندك إلّاذلك! فلم تراحم البحار بالجداول والأجسام بالأعراض وما لا يتناهى بألجزء الذي لا يتجزّأ!

الماد والقامة ، فَن يمدّل بين القناة والكُرة ومن يمدّل بين القناة والكُرة ومن يمثّل بين النخلة والدكّان وبين رَحَى الطحان وسيف يمان ؟ وإنما يكون التمثيل بين أثمّ الحيرين وأنقص الشرّين وبين المتقادبين دون المتفاوتين ؟ فأمّا الحلّ والعسل والحساة والجبل والسُمّ والغذا والفقر والغنى ، فهذا ما لا يخطى فيه الجبل ولا يكذب فيه الجبي .

والحطأ ثلاث:خطأ الحسِّ (`` وخطأ الوهم وخطأ الرأي؟

۱) ب: عيا ؛ ف و م و س : خشا ،

٣) ف و م ; واحسن ؛ س ; واحل ،

۳) زیادة س من ب .

اف و م : طرقا ؛ س : ظرقا .

ه) ب: أم الربي منك .

٩) س : وُنتف ؛ ف و م : وثنفق .

٧) ف و س الحروع : الحرو

كُلُّ ذلك سبيله التنبيه والتذكير والتقويم والتأنيب؛ والعَنْدُ نوعُ واحد وسبيله القمع والحظر'' والضرب والقتل؛ أوَّل ذلك أن يُبهرِجَه'' صاحبُ الحكمة ولا يطمعَه في وعُظ ولا مجالسة.

179 _ وقد رأيتُ مَن يُعاند الحقّ إذا كانت المعرفة به استنباطاً ولم أرّ مَن يُعاند الحقّ إذا كانت المعرفة به عياناً ؟ وأنت لا ترضى بجعد العيان حتى تدعو إليه ولا ترضى بالدُّعاء إليه حتى تعادي فيه ولا ترضى بالمداوة فيه حتى تكون لك فيه الرئاسة ولا ترضى بالرئاسة دون السابقة ، ولا بالطارف دون التالد ولا بالتالد دون الأعراق التي تسري والمواليد التي تنعي ولا ترضى أن تكون أوّلا حتى تكون آخرًا ولا بالمداراة دون المباداة ولا بالجدال دون المباداة ولا بالجدال دون المباداة ولا بالجدال دون الميتال وحتى ترى أنّ التقية حَرام وأنّ التقصير كفر ا

• ١٣٠ _ وحتى لو كنت إمام الرافضة لفُتِلتَ في طَرَفة ، ولو تُتلتَ في طَرَفة ، ولو تُتلتَ في طرفة الملكت الأمة لأنك رجل لا عقب لك ؛ والإمامة البوم لا تصلح في الإخوة ولو صلحت في الإخوة كانت تصلح في ابن المم ، ثم إنها دنت من الأرحام بعد ذلك فصارت لا تصلح إلا في الولد ؛ وفي هذا القياس إنها بعد أعوام لا تصلح إلا ببقاء الإمام نفسه إلى آخر الأبد ، وهذا هو عِلة أصحاب المناسخة (۱) وأنت رافضي ولم يكن هذا عندك المأهد إلى " الآن

١) س: والحثر؛ ف و م: والحسر ،

٧) يبهرحه على ما جاء في نسخة مخطوطة ؟ ف و م و س : چنجره ؟ الضمير هائد إلى
 ماحب العبد .

٣) ظوفوم: المناسخة؛ س: التناسخ.

يه س: إلى ؛ ف وم: له .

۱۳۲ _ جعلت فداك ؟ إنّما أخرجك من شي الى شي وأورد عليك الباب بعد الباب الأن مِن شأن الناس مَلالة الكثير واستثقال الطويل وإن كثرت محاسنه وجمّت فوائده ، وإنّما أردت أن يكون استطرافك التالي (قبل ان ينقضي استطرافك للالفي النافي النافي كان أحظى الماضي الأنك متى كنت الشي منتظراً وله متوقّعاً كان أحظى الم رد عليك وأشهى لِلا يُهدي اليك (١١) ، وكل منتظر معظم

ا س : اليك ؛ ف و م : لك .

۲) ف وم : تحرحا ؛ س : حرحا .

٣) س: كدا؛ فوم: نسف التهود.

الا) س: عاب ؛ ف وم : يبيب .

افوم: للتالي ؛ س: للآتي .

٦) س: إليك ؛ ف و م : طيك .

وكلّ مأمول مكرّم ؛ كلّ (1) ذلك رغبةً في الفائدة وصَبابِةً بالعلم وكَلَفاً بالاقتباس وشُعًا على نصيبي منك وصَنَا عا أَوْمِلُه عندك ومُداراة لطباعك واستزادةً من نَشاطك ولأنك متناهي القوة مديّر ا

الكذّابين ممّن قد كان ترشّح التنبُّو ومَن لِم يُظهر دعوته الكذّابين ممّن قد كان ترشّح التنبُّو ومَن لَم يُظهر دعوته ومَن دعا واجتهد ومَن أُجيب ومن لم يُجِب؛ وصف لي أبواب مَصايدهم وأجناس كيدهم وحِبَهم؛ وعن اعتادهم على المواطأة وعن تقدّمهم في المُجّة (١) وعمّن ذهب في طريق التعبُّد (١) وعن أصحاب الزّجر والتنجيم وعن أصحاب الاسترحام (١) وعن إظهار الرُّهد وتحريم الاستمتاع (١) ومن إظهار الرُّهد وتحريم الاستمتاع (١) ومن المُنتب وافق صورته وحاله بعض ما في البشارات المتقدّمة وفي الكُتُب الصحيحة ، ومَن اتّفق له غير ذلك من الشّبَه (١٠).

فَتُل فِي شيث بن آدم ﴿ وقــل فِي زَرَادُشْت ﴿ وَفِي مَانِي وفِي فو ُلس ﴿ وَفِيهَا ادَّعَى لَمْرُقُس وَمَثَّى وَلُوقًا وَيُوحَنًّا .

١٣٤ _ وخبِّرني عن الأسود العنسي ومُسَيْلِتَ الحَنفي وطُلَبْحة الأسدي وبنت عُشان وربْعي (؟) وأمَّة بن أبي

۱) س:کل؛فوم:وکل،

٧) س: الحجة؛ قاوم: الحي.

٣) ف و م و س : التفهم ؛ وفي النسخة المخطوطة : المهر .

اس: الاستبتاع؛ ف و م: الاستاع.
 ف و م و س: الشية.

السَّلْت ، وما قِصَّة الطائرين الأخضرين ، وماكان شأن الرَّمَاح ، وخَبِرني عن سَلَامة (''بن جَنْدَل ، وما قال الهند في نُزول البُد ، وقصة ابن دَيْسان ، وما قول عَبَدة الكِيان وعُبَّاد قوة الهَيُولَى وأصحاب البَيْضة ومَن عَبَدَ النجوم وثبَّتَ لها الحِي والعلم والضر ؟

١٣٥ _ ومَن جعل كلّ داع. إلى الله بالصواب والعدل وصلة الرحم ونفي الجمل نبياً ومن أنكر أصلَ النبوة البّة ؟ وما تقول في خَظْلَة بن صفوان وخالد بن سنان ؟ وقل في الذي آثاه الله آياته فانسلخ منها .

۱۳۹ _ وهل بجوز أن يكفُرني أو يُشرك أو يضل بعد هدايته ويصير عدوًا بعد ولايته ويدلُ الله على كذبه كا دل على صدف ؟ وكيف صار النبي عندكم يعمي ولا يخطى ؟ وكيف ساغ ذلك في جميع النبين وأمكن في جميع المرسلين _ على كثرة عدد النبيين والمرسلين _ ولم بحرز ذلك في إمام واحد _ مع قلة عدد الأثمة مذكانوا _ ؟

١٣٧ _ وخبرني لم تنصر النُّمان ويزيد بن الحارث وتهود ذو نُواس وعَجْست ملوك سَبأ ؟ وكيف صادت العرب فِرَقاً بين يُحلِّ ونُحرَّم وأُحسِي سوى تفرُّقُهم في اللَّل ؟ وكيف لم نَرَ أَمَة قط دُهريًة وقد علمنا أنه لا يجوز ('' أن يتنباً دهري ؟ وكيف لم نَجد قول الدهريّة إلَّا في الحاص

و) قدوم: سلامة؛ س: سلبي ،

٧) كذا ولمل العبواب: أنه يموذ .

والشاذ والرجل النادر ؟

١٣٨ _ ولم كان لجيع أهل الأديان مملكة وملوك إلّا الزنادقة ؟ ولم قَطَيتَ بهذا وقد الزنادقة ؟ ولم قضيتَ بهذا وقد رأينا المَزْدَ كِيَّة () والدّيناوريّة والتُّنُونُونِيّة ؟ فإن قلت : ﴿ لأنّ مَن لم يكن من دينه القِتال ﴿ ولا مِن غريزته البأس) فهو مسلوب أو مستَرَق ﴾ فا بأل الروم تمنع أن تُسترق وأن تُسلَب وليس من دينهم قِتال ولا جِدال ولا مكافحة () ولا دَفع ؟

المعلى المحلى المعلى الله بن ملال الحليري الله بن ملال الحليري وسديق إبليس من كرباش الهندي ؟ وأين كان يقع منها صالح المديري ؟ وأين عبدالوارث من المحجمي وأين عبدالوارث من المحجمي وأين كان أبو منصور في الخاريق من جرمي (" وأين بابويه (" من خسر خسره (" وأين قشة اليهودي من كشة ؟ وما فصل ما بين الحاذي والمراف ؟ وأين كان عزى سَلَمة من سَطيح الذّي ؟ وأين كان المرابق الأبلق الأسدي من رياح بن كُهيلة (") ؟ وأين كاهنة (") سَعْد هُذَيْم (")

١) ظوف وم وس: المسدقية .

٣) كدا في س ؛ ف و م : والياس من غريزته .

٣) ف وم و س ; مكافاة .

ا كذا في الحيوان ؛ ف و م و س : كردباش .

او حرمی ؛ انظر الفهرس ،

۹) ف و م و س : بانرمه ؛ انظر الفهرس .
 ۷) ف و م و س : حسده .

۱۷ مت و موس . ۱۸ انظر الفهرس .

۹) ظرف وم وس: کاهن.

وه) س: مذع ً ؛ ف و م و س : مذعة .

من ُحلَيْسِ الْخطَّاطِ ؟

• 18 _ وحدِّثني عن ساحرة حَفْصَة وساحرة عائشة: أقتلتاهما() بإقرار منها أم بمرفة منها بكيفيَّة السَّحر ؟ وحدَّثني عن صاحب بُخْدَب بن زُهْير: أبإقرار () قَتَلَهُ أم عن معرفة منه بمعنى السحر ؟ وهل ثبت _ جعلت فداك _ أن النبي _ صلَّحَم _ سُحِرَ في جف طَلْعَة ووُضع تحت راعوفة البثر أم لا ؟

المُ و و البادباي (*) وما البادباي (*) وما البادباي (*) وما النادباي (*) وما الكرويات (*) وما المنادل (*) والسعي والأمر الذي كان في خاتم سليان وما السَّكينة التي كانت في التابوت: فقد اختلف المُفسِّرون فيها وزعموا أنها كانت رأس هِرَ ؛ وما سفسف ياسينية (*) وما الفتل (*) وما التوجيه ؟ وخبِّرني ما تأويل الزَّمْرَمة ، وما فعل المال الذي مَن أخذ منه ندم ومن لم يأخذ منه ندم ؛ وخبَرني عن (*) قول الخلِيل في الوهم القديم .

الذي ي المُنام ممّا لم نسمع بأجودَ منه في اليَّعْلة ، وعن الشَّعر الذي نُنشده في المَنام ممّا لم نسمع بأجودَ منه في اليَعْظة ، وعن الشَّعر الذي نخترعه عن مناقلة الكلام وموازنة الأمور وحال النوم وحال

و) س: اقتلتاهما ؛ ف و م : أقتلناهما .

۲) ف و م و س ; باقراد .

۴) ف و م و س : البحر ماى .

ا كدا وفي الحيوان : الناديس .

ف و م و س : الكروريات .

٣) ف وم وس: المناديل.

۷) سقط من س .

الآفة والنقص وصاحبُه مغمور أو (۱) شبيسه بالمغمور ولا بجري عليه قلم ولا يُلام ولا يُشكر ؟

المجالات ولم صرنا نتذكر الشيء المهم فلا نقدر عليه حتى ندعه ، فأيسنا منه أجمع ما نكون أنفُسا وأحسن ما نكون تذكرا ، ثم يعادضنا ويخطر على بالنا في حال سَهر أو في حال نوم، أغنى " ما نكون احتفالا به ؟ ولم صرنا نشى من القصيدة بيتاً أو آية من جميع السورة أو كلمة من جميع كلام الخطبة ؟

188 _ "ولم صار البلغم بالبا اولى منه بالتا ؟ ولم كانت المرة السودا الجيم أولى منها بالحا ؟ وكذلك القلب المانع من الحفظ وهل بُدُ المحقيقة " من خصائص أسباب وأعيان علل ؟ والا فقد بجوز أن تنسى هذه القصيدة بَدَلَ تلك ؟ ولم صار بعض الناس أحفظ اللسناد وبعضهم أحفظ اللاسناد وبعضهم أحفظ الماني وبعضهم أحفظ اللالفاظ ؟ ولم صرنا لا ننسى السباحة وبالاكتساب عرفناها ؟ والعادة أن المحكسب قد يُنسى ويجهل وأن الضروريات لا تجهل ؟

السَّامِرِيِّ وَلَمْ لَيْ لَمْ لَمْ تَضرِبِ السَّامِرِيِّ وَلَمْ تُمِضَّ مَانِي وَمُ تُمِضَّ مَانِي وَجُهُ فَرَعُونَ ؟ أَمْ (١٤) إِن الطبيعة التي وجه فِرَعُونَ ؟ أَمْ (١) إِن الطبيعة التي

۱) ف و م و س : أم ،

۳) ف وم و س : وأغنى .

المل السواب: الحافظة.
 س: ام ؛ ف و م: اما .

هيبتك من هشام بن خَلف بن قوالة (١) الكِناني حين بال (٢) على رأس النّمان _ وأنت رجل يَان _ هي التي منعتَّك من أن تبزُق في وجه فرعون وأنت رجل يَان _ هي التي منعتَّك من أن تبزُق في وجه فرعون وأنت سمته يقول : ﴿ وما رَبُّ العالَمِينَ ؟ ﴾ (٢) ؟ ولم أزعم أنك رجل يمان لولادة لك في قَحْطان: كيف وأنت أقدمُ من قحطان ومَعد بن عدنان ومِن القرون التي خبَّر اللهُ عن كثرتها وعن آبائها وأجدادها 1 ولكتّك منهم بالهوَى والنَّصرة ولأنهم كانوا لك أحشاماً وصنيعة .

187 _ وقل لمَ صاد جميع الحيوان يسبَح إلّا الإنسان واليّرد والعقرب والفَرَس الأعسر ·

وأيُّ شيء عندك في آصف وفي سِفْر آدم وفي جِراب موسى وفي درسب⁽¹⁾ وفي درسب⁽¹⁾ وفي ملنة(؟)^(*) وفي كتاب الأسماء وفي قولهم : « دعا فلان باسم الله الأعظم » ؟ وما تقول في ابن عقيب⁽¹⁾ وفي أشعَب وصالح وفي السُّفياني وفي ألمصفر القحطاني ؟

١٤٧ _ وخبرني _ جعلت فداك _ مذكم صُنع (١

ا) كدا 'وفي الحيوان ج يه ص ٢٧٥ : خلف بن بوالة .

۲) ن و م و س : قال .

٣) سوزة الشعراء ' آية ٢٢

٠ کذا .

ا كدا في المخطوطة .

٦) كدا .

٧) ف و س و م : ين عرو .

۸) ف وم وس: مئت.

الهسميرج'' ومَن صاحب خطوط الهند وأين كتب قومُ صنعةَ السند هند والأركند وحساب كلاسفر''' ، ومذكم عُمل باب الجمع'' ومذكم عمل الأرثماطيقي ومَن سمّى الجبر بالجبر والجند بالجند والنشاذر بالنشاذر'' ؟ والأكثريّة : مِن أيّ شيء اشتُقَّتْ ؟ وما تأويلُ [النبار ؟] '' وما تأويل الجَمَل ؟

18۸ _ ومَن أوّلُ مَن عدّ إلى عشرة وجعل العشرة منتهى وغاية ، ثم ضاعفها وجعل غايات الأعداد عشر العشرات وعشرات عشرات العشرات أبدًا ، ثم كسر على العشرة بما دون أعدادها ، لأن الأصابع عشرة ؟ وكيف لم يجعل الغاية ما له نصف و تُلك وربع وسُدس و تُمن ؟ أم رأى أنّ التضعيف أبدًا لا يكون إلا للمشرات فقد نجده في عشر العشرات ، أم القول الأوّل : الأشياء كلها عشرات ؟

189 _ ولست أعرف _ جعلت فداك _ قوله: "إن الإنسان عشرة أشياء " كما لم أعرف قول الفرّاري : "إن العقل كُرِي " " وقد علمت أن القلب كري وأن الرأس الذي جمع الحواس كري ؟ فأمّا العلم والقول وما أشبهها فإنا لا نعرف هذه الأمور إلّا على خلاف الأجرام الموصولة والمقطوعة !

⁸⁸

ف و م و س : المسسرح .

٧) کذا .

صوموس: الجامع.
 خاوم وس: بالبادود.

اف وموس: الدحال.

كتاب التربيع والتدوير – ٦

• 10 _ وقد شدوتُ من الموسيقي ولم أبلغ منه شهوتي: فخيرني أين كان أقليدُس ومير سطوس من فيشاغورس وأين تلامذتها من تلامذته وهلا قدّمتم أقليدس مع صنعة البرابط والمعازف ؟ وأين أرشجانس " من مورسطوس ؟ واين ريوشك " من فهلود " ولم قتله وهو فوقه في الإطراب والصنعة وفي الرواية والرئاسة ؟ ولم عفا سابور " عن قتله بعد إقراره بقتله وبعد أن سُجِب إلى الفِيَلة وعزم على إمضاه الحكم ؟

101 _ وأين كانت هِند (°) وَفَرْتَنَا (') وَالْجِرادتين ؟ وأَيْن (') ظَنْيَة (') والْجِراس ؟ وأين حَبَابة وسَلَامة صاحبتا ('') يزيد من ('') عَزَة [الَّيْلاء] وجَيلة ('') الحدياء ؛ وأين جيلة ('') من الميلاء ؟

وخبِرني عن غِنا الرَّ كُبانيَة للمُصْطَلِق : آخذته منه الركبانُ أم للركبان ؟ وهل رجعه بخُسر المصطلق ؟ وزعمتَ أن الأهزاج

۱) ف و م و س : ازشحانی ،

٧) كدا؛ اطر العيرس.

٣) ف و م و س : فلهوذ .

دا ي جيع السح والموات : كسرى .

ه) قب وم و سَ : هر ،

٣) س: وفرتنا ؛ ف و م : وحرتنا .

۷) ف وم وس: وابو،

۸) ف وم و س : طبية .

٩) ط: السرادم؛ قدوم وس: السردان.

۱۰) ف و م و س : من ماحيتي .

۱۱) ف وموس: واين ،

۱۲) ف وموس: من حمياة .

۱۳) ف وم: حيثة ؛ س: حبية .

لَيَمَن وأن النَّصْب للفتيان (؟) (أن عَ فَلِمَن السِّناد ؟ فَخَبِر فِي أَيْنَ كَانَ ضُبَيْسِ بن حَرام من المصطلق بن سعيدة .

10٢ _ ولم جعل المعلّم التَّنْمَ يعد لليونان ("استَ عشرة نَغَمة: الْأَنهُ لم يُدرك أكثر منها أم لأنه ليس في الحلقة إلا ما أدرك ؟ ولم جعل الرُّعب (" للسودا والحزن للبلغم والجرأة للصفرا والسرور للدم ؟ ولم قسم (" الأوتار على ذلك ، فجعل الزير للصفرا والمثنى للدم والمثلث للبلغم والبّم للسودا ، ؟ وقال: الزير لطيف تاري خفيف ، والمثنى هوائي بين طبيعة النار (" وهو دون النار في الحقة ، والمثلث كالما ، والبم كالأرض وفي المثنى ضِعْفُ وزن الزير ، وفي البم تلائة أضعاف ؟

۱۹۳ _ ولم زعم أن من اللُّعون ما يُقلق ويُفرق ، فإن زيد فيه نَقَضَ وإن قوي قَتَل ؟ وأنَّ فيها ما يُفيَر ، فإن زيد فيه غشى وإن (1) قوي أَجمد وإن (1) قوى قَتَل ، فجمل لحناً مطلقاً يقتل بالإذابة وجمل لحناً يقتل بالإجاد ؟ ولم وصف اللُّعون بالإجاد والإذابة (2) كا قوصف السمومُ القاتلة ؟

١٥٤ _ وخبِّرني عن صنيعة البَّرْبَط: أَلِلَمَك (١) أَم لرفائيل (؟)

ا كدا في المخطوطة ؛ ف و م و س ؛ للقبنات .

٧) كذا في ف و م و س و في المحطوطة : بعد اليوناني ؛ اطر الغهرس تمت مطم .

٣٠ س: الرعب؛ فوم: الرغب.

۱۶) ف وم و س : فر ،

العل التأسخ أسقط: وبين طبيعة الحواء.

٣) س: وأنَّ ؛ ف وم: قان .

٧) ف و م و س ; والإضاعة .

A) ف و م و س : للبك .

أم لأقليدس ؟ وما تقول في قولهم : إنّ لَككاً عمل المُود على صودة فَخذ ابنه: ساقها وقدّها وأصابعها وإنه جعل الصدر الفخذ والساق الابريق والقدّم المشط والأصابع الكلاوي والأوتار المُصَب والمُروق ؟

100 ... جعلتُ فداك كيف حِفظك لكتاب كارنامك (''وقد خَبْرني بعض المتكلمين أنه رأى بسيراف تَعبوسيًّا يحفظه وهو في ألف جلد بخط مُقارِب ؟ وكيف حِفظك لكتاب الطرف ('' وهل لفيتَ واضعَه أيَّامَ أدخلك بلاد الروم نزول ُعطارد ؟

107 _ وخيرني عن أسرار الهند: ألِ جل بعينه أم لشُورى؟ ولم زعموا أن العقوق يُورِث البَرَص وهـذا مماً لا يُعرَف في الطبّ ؟ ومَن صاحب كليلة ودِمنة ؟ ومَن صاحب كليلة ودِمنة ؟ ومَن واضعُ الكُو كلة ؟ ومَن صنع (٢) القلعة ؟ ولم صار الهندي والرومي لا يحفلان بالسِّندي في حال الأسر ويرغبان عنه في حال المتال ؟

10V _ وقد اختلفوا علينا في النمال السنديّة : فزعم قومُ أن صاحب كتاب الباه كان قصيرًا مُنكّرًا ﴿ وَكَانَ بِالنساء مستهترًا ﴾ وأنه احتال بها لجسمه حتى وصّلها برجله ليكونَ (الله يُغَنُهُا ذائـدًا في طوله ؟ فلما طالت الأيام ومضت الدهور ؟ ظنّ مَن لا علم له أنها

۱) ف وموس: کاورید.

٣) كدا ولا نعرف هذا الكتاب .

۲۰) ف وم وس: طبع .

اس: ليكون؛ فوم: لشكون.

الْتَخْذَتُ للزينة أو لضربِ من الْمَرْفِق.

100 _ وقال آخرون ، بل المخفدت للمقارب ليلا وللطين خاراً ؛ فلما طال عليها الدهر نُسِي السبب ؛ وذلك أنّ أكثر الرداغ لا تستغرق (() ثِخَنَها ، وابرة المقرب لا تكاد تجاوزها _ وقال آخرون : بل إنّما اتخذتها (() ملوكما لمكان أصواتها وصريرها ، استشذاناً على أزواجها وأنهات أولادها وعلى جميع محادمها ، لحالات يكُنَّ عليها وأمود يكنَّ عليها وأمود يكنَّ فيها ، فصاد صريرُها تدنياً واستئذاناً .

١٥٩ _ وزعم إسماعيل بن على :

أنّك أنت الذي كنتَ أمرت بالِتخاذها وأشرتَ بصنعها ؛ وأنك تكتُم السرّ الذي فيها ا

وأنك الذي عاْمتَهم مَضْغَ ''التانَبُول ودبغَ تحمير الأسنان وتطييب النَّكُهُة وأكلَ السُّمُد لِلَا أنت أعلم به والتصندُلَ لِلَا لِا يجوز المكاتبة [فيه] '' .

• ١٦٠ _ وأنك أوّل مَن احتبى هناك واستاك وفرّق شَمره وعلّم الخضابَ أهلَه !

وكيف وقد زعت أن الاحتباء إنما صار فيهم وفي العرب لأنّ نازلة المُمُد والصحاري وسُكّان الفيافي والبراري وكلَّ مَن ليس لشِهاله مِرْفَقة ولا لظهره مِسْنَدة ولا لفَخِذه جُنّة ، لا بدّ

١) س: تسترق؛ ف و م: تستغرف ،

٣) س: اتخذها ؛ ف و م : اخذها .

۳) ف وم وس: مشيع .

ه) زیادة س .

أن يشتكي ظهرَه إذا طال انتصابه وكثر جلوسه ، ومَن احتاج احتالَ ومن استفى تبلّد ؛ فأخرجت لهم الحبكة للحبوة حتى قامت لهم مكان المتكم والميند ؛ فقد قال لك كِشرَى : « فما بال التُرك والحَذِر وجميع أهل الصحارى والعُمدُ لا يعرفون الاحتبا ، والحاجة ، واحدة والعقول سليمة ؟ » ؛ فلم أمسكت يومن عن الجواب : ألأنه استفهم استفهام الراد أو نفست به على من شهد ذلك المشهد ؟

171 _ وأنا _ جعلت فداك _ أعلم أني أسمع ولا أعقل كيفية البَصر ؛ ولا أعقل كيفية البَصر ؛ ولا أعقل كيفية البَصر ؛ ولا أحدى أحدي أحدي العقل الدّماغ في والقلبُ بأبه وطريقه ، كما أن معدن اللون جميع النفس والعين بأبه وطريقه ، أم معدن العقل القلب دون الدماغ ، أو لعلمها موصولان غير مقطوعين ؛ وقد اعتل قوم للدماغ بإن جميع الحواس في الرأس ؛ واعتل قوم بالحس وبما يجدون في قلوبهم من الرغب (الاضطراب وغير ذلك ؛ فكيف القول فيه ؛ وعلام عزمت منه ؟

177 _ وكيف مارت النار تبتدئ "من جهة [...؟...] "
وإن كان يعرف الله فكيف عرفه: أباضطرار أم باكتساب ؟ "
771 _ وكيف جهل سُنيان موضع ملكة سبأ، وهو ملك وهو ملك أ

١) س: الرعب؛ ف و م: الرغب .

۲) ف و م و س : ماد الناد يندئ .

۳) سقطت جملة او اكثر .

لاح ان هذه الحملة وقمت في عبرموضها او احا قليل من كثير قد اسقطه الناسخ٬
 انظر الفقرة المرموقة ١٢٤٤

وشأنه (۱) عظيم والجن له مسخّرة والطير له يُردُد والربحُ له أداة ؟ وكيف جهل يوسفُ مكان أبيه وحاله في الحزن عليه حاله وهو ملكُ نبي ؟ وكيف جهل أبوه مكانة وهو نبي وليس أنبهُ من نبي ، وملكَ هذا بالشام والآخر بجسر ؟ وما تقول في أهل التيسه وعن تردُّدهم أربعين عاماً في مكان واحد وعقولُهم معهم ، وإنحا بجولون ليقفوا على الطريق ؟ فكيف أضل الجميعُ الطريق مع ارتفاع الذِكر وشِدَة الطَّآبِ ؟ .

178 _ وخبِرني عن كلام عيسى في بطن أمه ثم في المهد وعن عقل يحيى في حالم السبا : أكانا في حالم أينطقان بما أله لا يعلمان أم ينطقان بما يعلمان ؟ وكيف علما : أبتجربة واستنباط وعن عَام أداة وكمال آلة أم من طريق الإلهام والإخراج من العادة ؟

**

170 _ وقد تعجب ناس من إطالتي ومن كثرة مسألتي ، وتحجي من تعجب أشد والذي كان من إنكارهم (" أعظم ؟ وتحبي من تعجب العلم رغبتي ورأوا فيه مشل رأيي وكانوا قرووا كتابي إليك في شبيبتي وأيام شباب رغبتي ، لاستقلوا من وذلك ما استكثروا ولاستقصروا (" منه ما استطالوا ؟ فإن أذلت في أظهر نُه وإن تجيد على أعلنته .

ا) كذا في س؟ ف و م : وهي طكة وشاخا .

و) ف و مْ : يَتِطْعَانُ مَا ۚ كُوسَ : يَّ يَسْعَلَانُ مَا .

٣) س: أنكاره ؛ ف و م : افكاره .

اف و س ؛ ولاستصروا ؛ م ؛ ولا استصروا ،

المجالا وستقول (''): « ما دعاك إلى التنويه بذكري وتعريف الناس مكاني ، وقد تعرف حِشْمَتي وانقباضي ونفوري ('') واستبحاشي ؛ " ، ولولا أنك _ جعلت فيداك _ مسؤول في كل زمان والغاية في كل دهر ، لما أفردتُك ('' جهذا الاكتاب ولما أطمعت نفسي في الجواب ؛ ولكنك قد كنت أذنت في مثلها لحريمس ثم لإفلاطون ثم لأرسطاطاليس ، ثم أَجْبْتَ مَعْبَد أَبْهَني وعمرو بن عُبَيْد وواصِل بن عَطا، وابراهيم بن سيّار وعلي بن خالد الأسواري ؛ فتريية كقك والداهيم بن سيّار وعلي بن خالد الأسواري ؛ فتريية كقك والداهي ثمت جناحك أحق بذلك وأولى ، وقد كان بجب أن تكون على ذلك أحرَص به وأعنى ،

17V _ وخيرني عن المرائي وكيف صارت ترى الوجوه ويُبصَر فيها الحَلْق ، وكذلك كل أَمْلَسَ صَقيل وصاف ساكن كالسيف والوذيلة والقوارير والما الراكد، حتى الحبرالبر أق والحَدَقة المُغربة _ السودا و إذا كان الناظر فيها أسود _ ؟ وكيف صار الما الجاري والنار الملتهة (*) والشمس ذات الشّماع لا تقبل الصورة ولا يثبت فيها الحَلْق ؟

١٦٨ _ وعن قول مَن زعم أنه ليس في القمر مَحْق ثابت

۱) ف و م : وستنول ؛ س : وسننول .

٣) س: نَعْوري ؛ ف و م : نَعْردي .

۳) ف و م و س : تفردتك .

٤) م و س : الملتهية ! ف : المتلهية .

ولا كُلد جامد ولا سَواد واكد ، وإنّما ذلك شي ترآهُ الناس فيه إذ (أ) كان أملسَ صقيلًا ، بمقابلة الأرض وما فيها ، كما يرى مَن قابلَ الحدقة صورة إنسان وليس هناك صورة ، وإنما هو شي وجد عند المقابلة ؛ ولم صار بعض المرائي 'يري الوجـــة والقّفا ويري الرأس منكساً ؟ ولم كنت لا تجد كتاب الستور والمطارح فيها أبدًا إلّا مقلوباً ؟

179 _ وما تلك الصورة الثابت في المرآة: أعرض أم جوهر أم شي أن وحقيقة أم تخييل ؟ والذي ترى أهو وجهك أو غير وجهك ؟ فإن كان عَرَضاً ، فا الذي ولده وما الذي أوجَبه ، والوجه لم أيماسه ولم يعمل فيه ؟ وهل أبطلت تلك الصورة المريثة صورة مكانها في المرآة ، ولم ، وأنت لست تراه في نفس صفيحة المرآة ، ولم ، وكأنك تراها في هوا، خلف جوفها ؟ في نفس صفيحة المرآة ، ولم أبطل ذلك اللون الذي هو في مثال لونك لون المرآة ؟ فإن لم يكن أبطله فهناك إذا صورتان في جسم واحد "المرآة ؟ فإن لم يكن أبطله فهناك إذا صورتان في جسم واحد أبطله من غير أن يكون عَمل فيه ؟ وكيف يعمل فيه وحير أبطله من غير أن يكون عَمل فيه ؟ وكيف يعمل فيه وحير أبطله من غير أن يكون عَمل فيه ؟ وكيف يعمل فيه

ابطله من عير أن يكون عمل فيه ؛ و ليف يعمل فيه وحيره عير حيّزه وهو لا نماس ولامتصل ولا مصادم ؟ وسواه ذكرنا صفيحة الحديد أم ما خلفها من الهواه وما قُدّامها من الفُرْجة > كلّ ذلك جِسم ذو لون ؟ فإن اعتللتَ بالشُّماع الفاصل > والشعاع أ

و) س: اذ؛ ف وم: إذا ،

٧) ف وم: شيء ؛ س: أي شيء ،

س : أني حالُ واحد ؛ ف و م : في حال .

يخالف في الحِسَّ ، كذلك الحسّاس'' وكذلك المحسوس ؛ وكيف نرى المخالف وكيف ، والشعساع لون وبياض والنفس الحسّاسة لا تدرك بشي من الحواسّ^(۱) ؟

١٧١ _ وما الفرق بين الأثعبان " والامدان و [خبرني] عن فصل " ما بين "السكون والطفرة " .

۱۷۲ _ وخبَرني عن القَرَسُطون : كيف أخرج أحدُ رأسيه ثلاثمائة رطل _ زاد ذلك أم نقص _ ، ووزنُ جميعه ثلاثون رطلًا _ زاد ذلك أم (') نقص _ ؟

وما تقول في السَّراب؟ وما تقول في الصَّدَى (^) ؟ وما تقول في الصَّدَى () ؟ وما تقول في القَّوْس ؟ وما تقول في طريقة المُخْرة ، وفي طريقة المُخْرة ، وهل ذلك وكيف اختلفتا ، والهموا ، واحد وما يقابلها واحد ؟ وهل ذلك اللون حقيقة أم تخسل ؟

القول عن لون ذَنَب الطاووس ما هو: أتقول بأنه لاحقيقة له وإنّا يتلوّن بقدد المقابلة ، أم تقول إنّ هناك لوناً بعينه والباقي تخييل ؛ وما تقول في عُسّ الما ، : كيف

العل الصواب: الحاس.

٧) في المبارة عوض .

٣) س: الاثنبان؛ ف و م: الاسمبان .

ه) ف و م و س : والاحللان ؛ راجع فهرس اللمة .

ه) ف وم و س ; قول .

٩) ف وم وس : السبون والمغرة .

٧) سَيْأُم ؛ ف و م يُأْو .

۸) س: المدى ؛ ف و م: المدا ...

اشتد صوئه بلا باب ، والصوت لا بدّ لـ ه من هوا وإذا اشتدّ فلا بدّ له من باب ؟ وما تقول في خَضَر السّما : أهو خضر جَلدها كا نقول في أم ذلك لحرّ الهوا كا يقول خصمنًا ؟

1V8 _ وهل ترعُم أن الأفلاك ذات لون ؟ فإن كان لها لون ؟ فإن كان لها لون ؟ فقد احتملت جميع الأشكال وهذا خلافُ ما يقولون ؟ وإن لم تكن ذات لون فالساء إذًا غيرُ الفلك ، فهذا هذا ؟ ونقول أيضاً : إن كنّا لا نرى القرى المستطيلة البنيان (٢٠ المختلفة [الشكل] من البعد إلّا مستديرة ، فلمل الشمس مُصلّبة والكواكب مربّعة ا

الله والجزر: أمن مَلَك يضع رِجلًا ويرفع رجلًا ؟ فإن كان كذلك فلمل مدير الفلك مَلَك ، ولم لل ويرفع رجلًا ؟ فإن كان كذلك فلمل مدير الفلك مَلَك ، ولم لل صوت الرعد صوت ُ زَجْرِ مَلَك افتَدَع الفلسفة ونأخذ بقول الجاعة ، أم نزعم أن المد والجزر من نفس الجواذب إذا جذب [القمر ؟] وإذا دفع (٤) ؟ وما تقول في قول مَن زعم أن القمر مائي وأشبه الكوا كب بطبيعة النار ، فإنما يكون الجزر والمد على مقادير جذبه للما وإرساله له ؟ ذلك معروف في منازل على مقادير خذبه للما الجزر والمد وجاريه ، يعرف ذلك أهل الجزر والمد وجاريه ، يعرف ذلك أهل الجزر والمد .

١٧٦ _ خبِّرني كيف صارت القيافة في النِّسبة وفي الماء

و) ف وم: تتول؛ : تتول،

٧) ف و م : تقوّل ؛ س : تقوّل .

٣) ف و م : والبنيان ؛ س : البنيان .

ه) قبوم وس: زقم .

والجو والتربة وليست القيافة تكلفاً وصنعة ولا عُرفت بالاستنتاط والفكرة فتكون لمن تعلم دون مَن لم يتعلم و نَجدُها (الله في بني مُدَلِج مَ في خاص من خَفَم (الله و كذلك خزاعة وهي في في بني أَسَد أقل وليس هولا ولأب ولا يجمعهم بَلَد وليس فيا بين البلدين قافة وهي (الفيم على هذه الصفة .

۱۷۷ _ و كيف لم يختلفوا في لُغَتهم: فينطق بعضهم بالزنجية وبعضهم بالنجية وبعضهم بالفارسية ؟ فإن قلت : " فإن فيهم المُعْرَم والشاعر والبكي والغَرير (٥) فإن الشاعر _ وإن كان القريض عليه أسهل وهو على القوافي أقدر _ فإنه يتروَّى الشعر ويصنعه ويتفرَد له ويفكّر فيه [... ؟ ...] (١) و كيف صار به إنسان يعيش حيث تعيش الناد ويموت حيث تموت الناد يُصاب علم ذلك في الجباب وفي الغيران (٢) و لم صار يُبصر النجوم من قعر البتر في الجباب وفي الغيران (٢) و لم صار يُبصر النجوم من قعر البتر العميقة ولا يبصرها أبدًا إلّا والجوّ خالص الظامة ؟

١) س: تحدها ! ف و م: تجدها .

٧) م و س : حثم ؛ ف : حثم ،

س: وهي ؛ ف و م: وهل .
 ه) ق و م وس : فارقهم ؛ وقد اثبت ما في المحلوطة .

المرير ؛ س : العرير وفي المبادة سقطات وجوص .

۳) سفطت حملة أو أكثر .

٧) حاء في الحيوان ح • ص ١ ١ ما يلي : قال : واغا قصيت لها بالغرابة [الغرابة بين النار والله الله والله الله والمادن] لاني وحدت الانسان عيما وسيش في حيث تميا النار وليش . . . وقد تدخل نار في سفى المطامير والجباب والمارات والمهادن ٬ فتجدها متى مائت هناك علمنا ان الانسان متى صار في ذلك الموضع مات .

۸) ف وم وس: ومو .

۱۷۸ _ وخبرني عن الظلام : أَصِنمُ موجود عند زوال الضو الم تأويل قولنا «ظلام» إنما زيد به دفع الضو ؟ فإن كان الظلام معنى المقتراه انقمع في الأرض وكن عند انبساط الضو وردع الشعاع الم الأرض قُرْصُ للظلام كما أنّ عين الشمس قُرْصُ للضيا ؟ وإن كان قائماً فكيف لم يتنافيا ؟ وإن كان قائماً فكيف لم يتنافيا ؟ وإن كان الأمر تداخلا فكيف لم نخط الملى مَنْظَر الأعين ؟ ولو كان الأمر كذلك فنحن إذا لم نَرَ ضيا قط ولا ظلاماً .

88

ا) سقطت من هنا جملة ؛ ولمل الجاحظ يتحدث عن البقر ثم عن الثطب أو المترز .
 ان بر ماه المدالة الدارة بدرية كالان ؛ انتنا المدارة بدوم بها المدارة بها المدارة بدوم بها ال

٧) الضمير عائد الى الشلب او المترز وهو ذكر الازنب؛ انظر الحيوان ج ٦ ص
 ٢ و ٢٠٥٦ .

كانت عبلائق أجواف السَّبُع أفرادًا إلَّا الكُلية ؟ وزعمت أنك تعرف في المُقَاش سبعين أعجوبة ويحن لا نعرف إلَّا سبعاً وأنك تعرف في الذَّهَبِ مائة خَصْلة كريمة والناسُ لا يعرفون إلَّا عشرًا ؟ وأنك تعرف في البعير ألف داد ودوا والأعراب لا تدَّعي إلَّا مائة دا منهر (١) دوا .

88

البيان أن يكون سِحرًا » وقال رسول الله _ صلّمَم _ : "كاد" البيان أن يكون سِحرًا » وقال : " إن من البيان لسحرًا " " وقال عربن عبد العزيز ، وسمع رجلًا يتكلّم بكلام بليغ عجيب لطيف رقيق : « هذا _ والله _ السّحرُ الحلال ا " " ، وقال الناس لذي المكر والجلاب قلاب ولذي الرّفق والتأتي (" : « ما هو إلا ساحر ا » و «قد سحر بكلامه » ؛ وقالوا للمرأة : « ساحرةُ العينين » ؛ وقالوا للمرأة : « ساحرةُ العينين » وقد ذكر الله السّعرة في القرآن وأخبر عن هاروت وماروت وماروت وخبر عن ﴿ النّفَائات في المُقَدِ ﴾ (") ؛ وقال الناس : « لهو أقبح من السحر » إذا أرادوا نفس المنى المشبّه به والمنى المحمول عليه والسحر نفسه وما الذي اشتقت منه هذه الأمثال .

١٨٣ _ ولم تجدهم_ أبقاك الله _ سمُّوا كُمَّان العرب سَحَرَةً

¹⁾ ف وم وس: عير .

۲) موس کاد ؛ ف : کان .

r) أشر امثال الميداني ج 1 ص ١٠ .

٤) اطر البيان والتيين ج 1 ص ٢١٦ الخ .

ف و م : والتاني ؛ س : والتاتي .

٩) سورة الفلق آية ٠٠

ولا المرّاف ساحرًا ولا الحازي ولا صاحب الطُرْق ولا من كان معه رَثِيّ ولا من ادَّعى تابعة من لدُن عمرو بن لُحَي إلى يومنا هذا ؟ وما قاله [الساحر] (() إذا عقد عقدًا أو دفن صورة بالأندلس لرُجل بفرغانة وإذا صور شمتين (() وخرَطَها على مِثال إنسانين ودفنها وخبًا مكانها وقا بَلَ بين وجوهها تقا بَلَا بالمودّة ، وإن دا بَرَ بينها تدا بَرَ ا بالمداوة (()

۱۸٤ _ وقل لي مَن يتولى هذا له ومَن يقوم له به ومَن يتوم له به ومَن يتطوّع به عليه ؟ فإن قلت : «الشيطان » فلم فعل هذا له وأوّلُ شيطنته أن لا يُطبع من هو فوقه ؟ فإن قلت : «بالعزائم التي لا تُدفع » فقد عزم الله عليه بالقرآن والتوراة والإنجيل ، فلم يجده يحفِل بذلك ولا يرى له قدرًا ولا يكترث له ولا يراه سبباً .

1۸٥ _ وأخيرني ما هذه العزيمة التي إذا سمع بها أجاب ، وإذا ظهرت له أناب ؟ ومن أين عرف الإنسانُ هذه العزيمة ومن أين عرف الإنسانُ هذه العزيمة ومن أين وقع عليها ومن له بها ؟ أهو صَنَها أم صُنِعت له ؟ فإن يكن الشيطان هو الذي ابتدأه بها ؟ فقد ابتدأه إذًا بتعريف العزيمة قبل أن يعزم عليه ، وقد تعلق ع بأعظم الأمور : فما الذي يُحوجه إلى العزيمة في أصغرها 1

١٨٦ _ فَتُل في هــذا ؟ وإن زعمتَ أن العازم صاحبُه دون

۱) زیادهٔ س

٣) سُ : شبعتين ؛ ف و م : شبعين .

س: بالمداوة ؛ ف وم: بالمودة .

الشيطان، والعازم مُسَلِم، وإن كان مسلماً _ ولذلك أجاب العزيمة وعظم الإخلاف _ فلم يخيِّل له الأصحاء ويقتُل المرضى، ولمَ يُحيِّب ويبيقِض، ولمَ يفرِّق بين المر، وأهله وبين الولد البار وأمّه، ولمَّ يجتلب العفائف إلى الزُّنَاة، ولم يعسنيِّب ويقتل وهذا متناقض ؟

. حتَّى عالَ أَوْسٌ عِيالَمَا (''

وهل تفهم '' الضبع قولهم : ﴿ خَامِرِي أُمَّ عَامِرِ ا ﴾'' ؛ وما بال الظّني لا يدخل كِناسه إلّا مستديرًا ؛ وهل يجوز قولُهم في نوم الذّئب ؛ قال الشاعر [من الطويل] :

يَنام بإحدى مُقْلَتَيْه ويَتَمِي الْمَنايا بأخرى فَهُو يَقْظَانُ هاجِعُ (`` ولَمْ نَامَت الأَرْنَبِ مَفَّتُوحَةَ العينَيْنَ ؟ ولَمَ أَكُلَ الذَّئُ صاحبَه إذا رأى به دَماً ؟

١٨٨ _ وما بال الجن والثيران ٢٠٠ وما بال الشياطين

اظر امثال الميداني ج ١ ص ٥٠٩ . .

٣) اطر امثال الميداني ح ٥ ص ١٢٢ و٥٠٥ .

البیت للکمیت (الله الحیوان ج ۱ ص ۱۹۸) ؛ فیو :
 کما خاص فی حصنها ام عام لذی الحیل حق عال أوس هیالها

۷۰) آف وم و س تینهم .

اطر امثال الميدائي ح 1 ص ٣٤٨ .
 انظر تماد الناوب ص ٣٤٦ : . . ويتني باخرى المنايا فهو يقطان نائم .

٧) س: والثيران؛ ق و م: والنيران

والورشان '' ؟ وهل في الحيّات '' جنان ؟ وما معني قولهم : ﴿ كَأَيَّا كُمْرَ فَجُبِر ﴾ ؟ وما تأويل الحديث : ﴿ يُوْخَذُ للجمّاء '' من القَرْناء '' ويُكَلّف أن يعقد بين شعيرتين '' ﴾ ؟ ولم زعمت أن عمر نوح أطوَل الأعماد ' مع قولك إن جميع الأنبياء قد حنّدت من الدّجال وإن الدّجال إنسان ؟

æ

المجمال المجموعة المجموعة المجموعة المجموعة المجموعة المجدا المجدد المج

48

• 19 _ وقد بقيت لي عليك مسائل وهي خاتمة هذا الكتاب ومنتهى المسائل ؟ أنَّها أحسن : قول بُقراط مفسِّرًا : « العمر قصير

اس : والورشان ؟ ف و م : والورثان .

٢) س: الحيات؛ ف و م : الجنات .

٣) م و س : للجاء ؛ ف : للجاء .

ه) م و س : القرناء ؛ ف : النزناء .

س: شيرتين؟ ف و م: شيرين ولمل الصواب: الشعريين .

٦) س: بالبداء ؛ ف وم : بالنداء .

٧) ف و م و س : انتكر منك .

كتاب التربيع والتدوير – ٢

والصناعة طويلة والزمان حديد ('' والتجربة خطر ('' والقضاء عسر ''' ، أم قول إفلاطون 'نجملا : « لولا أن في قولي أني لا أعلم تثبيتاً لأني أعلم ، لقلت ُ إني لا أعلم » أم تواضع أرشجانس '' حيث يقول : « ليس معي من فضيلة العلوم إلاعلمي بأني لست ُ بعالم » ؟ فانظر في آخر هولا ، ثم انظر في قول ديمقراط : « عالم ممانيد خير من فضيفة أمانيد خير من من منصفاً منصف '' » وفي قول تلميذه الأول : « الجاهل لا يكون منصفاً والعالم لا يكون ممانيداً».

ا 191 _ ثم انظر في قول ريسموس (**) : " لولا العَمَل لم 'يطلَب علم ، ولولا العلم لم يطلب عمل ، ولَأَن أَدَعَ الحَقَّ جِلَا به أُحبُّ إلى من أَن أدعه زُهدا فيه ، وإن كان الجهل لا يكون إلّا من نُقصان في (**) آلة الحسن (**) ، فإن المائدة كين زيادة في آلة الشرّ ، ولأن أترك جميع الخير أُحبُّ إلى من أن أفعل بعض الشرّ » ؛ ثم انظر في قول قومقر اط (**) : " العلم روح والعمل بدن ، والعلم أصل والعمل

۱) ف وم وس: حديد ،

٣) ف رموس: حطأ .

٣) اظر الينفوني ج ٩ ص ٧ ١ والشهرستاني ح ٣ ص ١٩ .

۱۷) ف و م و س : ازشحاس .

ف و م و س : عالم شعب حاهل ؛ راحع اليشوبي ج و ص ١٣٥ والشهرستاني
 ج ٣ ص ٢٠٠٠

٦) ف وم وس: العالم

٧) س: ريسموس؛ ف و م: دسموس والصواب النام: زُسيموس؛ راجع الغهرس مادة Zosime.

٨) س: في ؛ ف و م: س .

٩) ف وم وس : الحي .

١٠ كذا في جميع الغسخ والقول معزو الى اوشهنج فيرسائل البلغاء ص ٤٢١ والى ابن
 المقفع في نفس الكتاب ص ١٤٦ .

فرع ، والعلم وال والعمل مولود ، وكان العمل لمكان العلم ولم يكن العلم لمكان العمل ، فالسبب الجالب خير من السبب المجلوب ، والغالب خير من المغلوب » وانظر في قول فليميون (۱۱) « العلم كان من العمل والعمل غاية ، والعلم رائد والعمل مرشد (۱۱) » .

197 _ ثم انظر في قول أرسطاط اليس: « ليس طَلَي العلمَ طَمَعاً في بلوغ قاصِيته ولا سبيلًا إلى غايت ولكن التاسَ " ما لا يسوغ " جهله ولا يحسن بالعاقل خلافه» ؛ ثم انظر في قول [...] " : « قد عرفتُ الأرثماطيقي وأتفنتُ " معرفة الموسيقي وعرفتُ المساحة ، فلم يبق إلا العلم " الإلهي ومعرفة الإسلاح () » ؛ ثم انظر في قول مورسطوس : « عرفتُ أكثر المقصود " وأقل ما يوقف عليه من المبسوط ، وقليل الكثير كثير وكثيرُ القليل قليل () " وبدأتُ بما حاشا له أن يكون مبسوطاً ومعرفة الواحد مبسوطاً ومغوباً به أن يكون مقصودًا ، وهو معرفة الواحد

ا ف و م : فليميون ؛ س : اقليميوں .

۲) س: مرشد؛ ف و م: برسل .

٣) ف و م : الناس ؛ س : النبس .

۱۶) خلوف وم وس: يسم.

ه) ف و م و س : قوله ؛ فقد سقط اسم القائل و هو فيا يظهر اقليدس .

۹) ف وم و س : وايقنت .

٧) ف وموس: علم،

٨) س: الاصلاح؛ ظوف وم: الاصطلاح.

٩) ف وم: التصور؛ س: التصود.

٠١٠) ف و م : قليل ؛ س : كثاير .

الذي منه كان أوّل الأعداد وإليه يكون مَعادي (١) ».

197 _ ثم انظر في قول افليمون: «ما أقبل منفعة كثير المرفة مع شرف الطبيعة واقتصاد الشهوة ا »؛ ثم انظر في قول تلميذه الأول: «غلبة الطبيعة تُبطِل المعرفة وتُنسي العاقبة ، ولو كانت المعرفة ثابتة لكانت هي الفالبة »؛ ثم انظر في قول تلميذه الثاني : «ليس بعلم ما كان مغلوباً وليس بفهم ما كان مغموراً ، بل لا يكون مغلوباً إلا بالنقص والخبال ولا مغموراً إلا بالفابة والانتقاض ».

198 _ ثم انظر في قول ما سَرْجِس : " من قصر عن طلب العلم لرغبة أو رهبة أو منافسة أو شهوة كان حظّه من الرغبة وحظه من الرهبة على مقدار حقّ الرهبة أكان حظه منه العلم لكرم العلم والتمسه لفضل الاستبانة كان حظه منه بقدر كرمه وقدره وانتفاعه به على حسب استحقاقه في نفسه».

190 _ وقد اختلفوا في العمّل بأكثر من اختلافهم في العلم؟ فنعني من ذكره لك غموضُه عليك واستتارُه عنك؟ وعلمتُ أني لا أقدر أن أصوره لك دون دهر طويل ؟ ولا أضمّنك (*) معناه دون ترسب (*) كثير .

⁸⁸

العاملة من س .

٣) يلوح جليًّا ان هذه الحملة غير ثامة ومع ذلك قالمني واضح .

٣) س: اضمئك ؛ ف و م : اشمك . "

١٠) س: تربيب ؛ ف وم: ترثيب .

197 _ هذا الكتاب مُرض مع ما فيه من الأخلاط من أشكال وأضداد ومن الجدّ والهزل ومن الحظر "والإطلاق ومن الاستئناف والقطع ومن التحفّظ والتضييع ومن التثبيت والتهاون ، إذا أديد به تقريع معجب أو تكشيف عموم أو امتحانَ مشكل أو تخجيل وقاح أو قصع عماد أو ممادحة ظريف أو مُساءلة عالم أو مدارسة حافظ أو تنبيهاً على الطريق أو تجديدًا للذهن .

19۷ _ والعقل _ جملتُ فداك _ أطوَلُ رَقْدَةً من العين وأحوَبُ إلى التعمَّد وأسرعُ إلى التعمَّد وأسرعُ إلى التعمَّد وأسرعُ إلى التغمَّد وأسرعُ إلى التغمَّد وأسرعُ إلى التغمَّد وأحواؤه (" أقتلُ وأطباؤه أقل وعلائجه أعضلُ ؟ فن تدارك قبل التفاقم أدرك أكثرَ حاجته ، ومن رامه بعد التفاقم لم يُدرك شيئاً من حاجته ، ومِن أكبر (" أسباب العلم كثرةُ الخواطر ؟ ثم معرفةُ وجوه المطالب .

19۸ _ ثم في الخواطر ، الفتّ والسمين والفاسد والصحيح والُمسْرع إليك والبطي ؛ عنك والدقيق الـذي لا يكاد ينهم والجليل الذي لا يلمَّى الفهم ؛ ثم هي على طبقاتها في التقديم والتأخير وعلى منازلها في التبائن والتمييز .

وللمطالب (الله فَ وللرَك الحقائق أبواب : فَ ن أخطأها (ا

۱) س: المظر؛ ق وم: الحطة .

٣) س: وادواژه ؟ ظ و ف و م : وداره .

٣) س: أكبر؛ ف وم: أكثر.

٤) ف وموس: والطألب.

اس : أخطأها ؛ ف و م : أخطأ .

وانتظر(١)كان أسوأ حالًا تمـن لم 'يخطِّلها ولم ينتظر.

وعلى قدر صحّة العقل يصحّ الحاطر٬ وعلى قدر التفرُّغ * يكون لتنبّه (۱۰).

هذه جماع هذا الباب وجهورُه وأقسامُه و ُجلتُه .

المجارع من أنفع أسبابه "الحفظ لا قد حصل والتقييد لل ورد والانتظار لا يرد و ألا تخلى "نفسك من الفكرة لل ورد والانتظار لا يرد وألا تخلى "نفسك من الفكرة للا بقدر جمام الطبيعة ؛ وأن تعلم أن مكان الحفظ من العلم ؛ وأن تعلم أن العلم العنافسة والشهوة "وبين طلب العلم لا يجود والشهوة "وبين طلبه للرغبة والرهبة ؛ وأن تعلم أن العلم لا يجود بمكنونه ولا يسمح بسر "ه و محزونه إلا يكن رغب فيه لكرم عنصره وفضًله لحقيقة جوهره ورفعه عن التكشب وصانه عن التبديل ؛ وفانه لا يعطيك خالص الحكمة حتى تُعطيه خالص المحبة ؛ وكان يقال : « مَن شاب شِيب له » .

• ٢٠٠ وخصلة ينبني أن تعرفها وتصطنعها وتتذكّرها وتَهْفَ عندها : وهي أن تبدأ من العلوم بألهم ؟ وأن تختار من صوفه ما أنت له أنشَطُ والطبيعة به أعنى ؟ فإن السَّبول على قدر النَّشاط والبلوغ فيه على قدر العناية .

ثم من أفضل (¹¹ أسبابه (¹) تخليص أخلاط. وتمييز () س: واتتلر ؛ ف وم: فانطر .

٣) س: يكون النبه؛ ظ و ف : يكون البينة؛ م : نكون البينة .

٣) الضمير عائد الى العلم .

اس: وان لا تخلى ؛ أف : والا غلى ؛ م : ولا تحلى .

ف و م : والشهوة ؛ س : والشهرة .

٦) س: أفغل؛ ف و م : حلص؛ ولعل الصواب : اخلص .

أجناسه والمعرفة بأقداره وحتى تُعطيَ كلَّ معنَّى حقَّه من التقريب والرِفعة وقسطَه من الإبعاد والضَّعة وحتى لا تتشاغل إلا بالسمين الثمين الثمين وبالخطير النفيس ولا تُلقِيَ⁽¹⁾ إلّا الغث الخسيس والحقير السخيف والحسيس والحقير السخيف والحسيس والحقير السخيف والحسيس والحقير السخيف والحسيس والحس وال

النظرين والله على كنت كذلك على تميز فصل (١٠ ما بين النظرين ولا فرق (١٠ ما بين النعتين ؟ والكيس كل الكيس والحذق كل الحذق أن لا تعجل ولا تبطئ وأن تعلم أن السرعة غير المجلة ؟ وأن تعلم أن الأناة خلاف الإبطاء وأن تكون على يقين من دَرَكِ الحق إذا وفَيْتَه شرطه (١٠ وعلى ثقة من ثواب النظر إذا أعطيته حقة .

**4

٢٠٢ _ هذه جملة العذر في هذه الرسالة وجملة الحبّة فيا قدّمنا من الافتنان والإطالة ؟ فإن كنّا أصبنا فالصواب أردنا وإلى غايته أجرينا ؟ وإن كنا قد أخطأنا فا ذلك عن فسادٍ في الضمير ولا عن قلة الاحتفال بالتقصير ، ولعلّ طبيعةً خانت أو لعلّ علّة حدثت أو لعلّ سهوا اعترض أو لعلّ شُفلًا منع .

۲۰۳ _ خفّض عليك _ أيها السامع _ فإن الخطأ كثير فام _ ومُسْتَول غالب والصواب قليل خاص ومقموع مستخف ووجه اللائمة إلى أهلها _ وألزمها من هو أحق بها ؟

⁽٩) س: تلتى؛ ف و م: تبتى .

٣) ف وم وس: فشل ،

۳) س: قرق؛ ف و م: صرف.

٧) س: شرطه ؛ في و م : بشرطه .

فإنهم كثير ومكانهم مشهور ا

٢٠٤ __ كنت أتمجّب من كل فعل خرج من العادة ، فلما خرجت الأفعال بأسرها من العادة _ صارت بأسرها عَجَباً فبدخول كلها في باب التعجّب خرجت بأجمها من باب العجب ، وقد ذكر الله تعالى التعجّب في كتابه ، وقد تعجّب رسول الله _ صلّمَم _ في زمانه ، وفي الناس يومنْذ الناقص والوافر والمشوب والحالص والمستقيم والمعوج ، قال الله _ تبارك وتعالى _ لنبيّه : ﴿ وَإِنْ تَمْجَبُ فَمَبُ ثُمَّ وَالله عَبْتَ وَيَسْخَرُونَ ﴾ (١) ، وقال : ﴿ بَلْ عَجْبُتَ وَيَسْخَرُونَ ﴾ (١) .

۲۰۵ _ واعلم أنه لم يبق من المتعجِّب الفاتك^(۱) إلّا نصيب اللسان ولا من المستمع الفاتك^(۱) إلّا حصة السمع ؟ وأمّا القلوب فخاوية قاسية وراكدة جامدة : لا تسمع داعيا ولا نجيب سائلًا ؟ قد أغفلها سو العادة واستولى عليها سلطان السَّكرة

فَدَع عنك ما لستَ منه فإن فيما أورده عليك شفلًا وهمَّا داخلًا.

٢٠٦ _ اعلم أن الله تعالى قد مسخ الدنيا بجذافيرها وسلخا من جميع معانيها ؟ ولو مسخا كما مسخ بعض المشركين قرردة أو كما مسخ بعض الأمم خنازير َ لكان قد بقي بعض أمورها وحُسِ عليها بعض أعراضها ، كبقية ما مع الفرد في ظاهره من شبه النشري؟ لكنه _ الآدمي وبقية ما مع الجنزير في باطنه من شبه البشري؟ لكنه _

١) سورة الرعد 'آبة ٠ .

٢) سورة المافات ، آبة ١٣٠ .

٣) ف وم: الفائك ؛ س: القائل .

اف أو ع : الفائك ؛ س : الغائل .

جلّ ذكره_مسخ الدنيا مسخـاً متنبّعاً ومستقصَّى مستفرعاً ، فبين حاليُها (١) جميع التضادّ وبين مَنْنَيْها (٢) غاية الخلاف .

٧٠٧ ـ فالصواب اليوم غريب وصاحبُه بجهول؟فالمَجَب مَـن يُصيب وهو منمود ويقول وهو ممنوع ا فإن صرتَ عوناً عليه مع الزمان قتلته وإن أمسكتَ عنه فقد رفدتُه ؟ ولسنا رُيد منك النُّصرة ولا المعونة ولا التأنيس ولا التعزية ؟ وكيف أطلبُ منك ما قد انقطع سببُه واجتُكَ أصله ؟ وقد كان يقال : « مَن طلب عيباً (* وجده * ، هذا في الدهر الصالح دون الفاسد ؟ فإن أنصفت فقد أغربت وإن جُرتَ فلم تَمْدُ ما عليه الزمان ا

وهب اللهُ لنا ولك (° الإنصاف وأعاذَنا وإيَّاك (° من الظُّلم ا

ُ والحد لله كما هو أهله (٬٬ وهو حسبُنــا ونِمْمَ الوكيل والْمين ٬٬ ا

> تمت الرسالة .

* *

افوموس: حاليها.

٧) ف وم : مشيها ؛ س : معتيها .

٣) كان يقال : من طلب شيئًا وحده ؛ واحم ائنال الميداني ج ٢ ص ٢٧٦ .

٨) س : أغربت ؛ ف و م : أعنت .

اس : ولك ؛ ف و م : ولكم .

٣) س: واياك ، ف و م : واياكم .

٧) س: ولا حول ولا قُوة الابه ،

٨) مقطامن سي ۽

GLOSSAIRE

passim: terme interrogatif

130: éternité sans fin mais non pas sans commencement,	* آبد (5)
v. E.I., s.v., I, 3; — 15(1 passum : jamais	
158: dard (du scorpion).	(1) 5 1 *
17, 40, 56 : chameaux	* إيل (3)
40 ² , 48, 50, 163 ² : père; 72, 176: ancêtre éponyme;	* أب ۽ آباء (10)
60, 145: ancêtres.	
33, 83: refuser; ابت تفسي طورة je me refuse [à m'adresser à tout] autre que toi.	(2) _4\ *
90: • —: aller vers; je —, 115: énumérer; • • —,	(4) = 51 ·
1232: apporter qc, à qn.	(*/ - 31
92: bienfaisance.	إثبان (1) العميل
135: donner qc à qn.; au passif, 15,58: recevoir qc.	(3) A . 31 IV *
7: influence sur	ا اگر (۱) علی
2: préférer	(I) II IV
26: préférence pour (respect de)	ایثار (۱)
2,20: péché	e اَثِر (2)
462: cau salće, v. Sahāh, s.v.	(2) +1-1
18: quelqu'un; 18, 34, 83 (nég.): personne; 122, 172:	(6) اخد احد
Pun de ; (1) آخری 122: l'une de,	(-) [
52, 126: frère, ami; 120: possesseur de; 124: frère des	(9) ∻∫ •
fils de = membre de la tribu de; pl. [302: frè	res
(récls); اَغُوان 34, 131: amis.	
114: prendre qc.; , -, 19, 53: prendre qc.; ,,	(13) <i>→ 126</i>) *
32, 66, 1412, 188: prendre à qu. ou de qc.; 20 0 -, 151	
ب من, 99: prendre qc. à 'qn.; 41: se diriger vers;	, 175: faire sien,
adopter (une opinion); -, 98: suivre les leçons	
emprunté à.	
157, 1582: adopter puis fabriquer qc.	vm اتُّغَذَ ه (3)
78, 159: adoption, fabrication.	ايَّهاذ (2)
passim: autre; fém. أخرى ; 45: dernière (opp. à الراد).	 آخرُ (15)
129: dernier (opp. à 5); subs. 105, 130; fin,	آثر (3)
75: mettre en arrière (opp. à 🖧).	π أُحْرَ (1)
	.,,

100.01.1	1
198: fait de mettre en arrière (opp. à عند).	تأخير (1)
3, 105: culture intellectuelle; pl. الداب 3: éléments de la	اذ ت (3)
culture; v. Nallino, 7 sqq.	(1)
131: homme cultivé	دىپ (1) مىسانى دى
73, 94, 105: éducation (en corrél, avec تتريي)	11 تأديب (3)
206: être humain	(I) (I)
34. accomplissement	(1) •
163: instrument, 164 instr. de réflexion, faculté	(2) לבוד (2)
passim: car, puisque, lorsque	(7) 31 *
passim. lorsque	إِذًا (65)
passim donc	اذًا (5)
533: oreille	(3) 5/3
ل, 165 autoriser qn.; إلى الله الله, 166: donner à qn. une autorisation à propos de	(2) - 531 •
1582 fait de demander l'autorisation [d'entrer]	x اسلِونذان (2)
79: éprouver un dommage à cause de	• v تأني س (1)
100 fin, intelligent	• اریب (۱)
41. Dony fournit les traductions suivantes homard,	 إربيالة (1)
grosse écrevisse de mer, langouste, squille et crabe; STEING donne: a sea-locust = squille ou sauterelle de mer. L'éd. du 102, l'identific au gunbari qui est une grosse crevette ou ui s'agit donc, probablement, soit de ce crustacé, soit du cra Ğanız (Hay., I, 144 = 297; cf. IBN Qut., Muht., 9,364), u volait du fil (sulüh), elle fut métamorphosée, mais on lui h pour qu'ils demeurent comme un signe distinctif et une ma larcin qu'elle commettait».	K al-hayawān, IV, ne langoustine. Il dbe. «C'était, dit ne couturière qui assa quelques fils
147, 192 calcul théorique ou spéculatif qui s'appuie	* أرنماطيتي (2)
essentiellement sur les livres 7-9 d'Euclide; v. E I., s.v. hisâl	
	• n تأريح جات
	* أرض * أرَّصون
54: terrestre	ارصيّ (1)
41 termite, D'après Abū Bakr b, 'Abd Allāh al-Muzani	* أرصة (١)
(apud Hay., VII, 81 = 254; Timār, 404, Damīri, s.v. ועל כיי termites qui ont mangé la «feuille» (sabifa) sur laquelle l inscrit le pacte conclu contre le Prophète, mais en respecta l'Envoyé de Dieu. Ce sont également des termites qui démois la mort de Salomon (Qazwini, 377); q.v. בינה ועל	es paiens avaient nt seul le nom de out annoncé aux
سندهند 147; v. infra	* الأركد (1)
180, 187. hase (parfois hèvre, qui se dit مُرَزُدُ Les prétendues menstrues de la hase sont souvent signalées (529; Damīrī, s.v.: quatre femelles ont des menstrues: la fe chauve-souris et la hase; cf. Qazwini, 331; WZKM, V qui concerne les osselets (ka'b) de hase, ils mettent à l'abri	emme, i'hyène, la 111, 70). En ce

et du mauvais ceil car les giones s'en éloignent à cause des particularités physiques et physiologiques de cet animal (Daniri, s.v.; Hay., VI, 118 = 357; Reste2, 143; WZKM, VIII, 70); une femme qui porte sur elle une patte de hase ne peut pas concevoir (QAZWINI, 332; BERTHELOT, III, 152). Sur la croyance au fast que le lièvre dort les yeux ouverts, v. Hay., III, 126 = 406; DAMIRI, s.v. . فرادت et رفيض .73,78: lion; v (2) ئار (ائم (۱) 156; captivité. C'est peut-être une allusion au proverbe: (MAID., II, 113) parce qu'en captivité, le plus humble Sindien prétend être un prince. 78: astrolabe. Les divers types de cet instrument ont été إضطرالات (1) étudiés par Nallino dans E.I., s.y., I, 508-510. Il semble que les Arabes aient, de honne heure, essayé d'expliquer le mot comme « les lignes » (إسطر) d'un nommé Lâb (Maf., 233). فر و assim: origine, base, principe, racine; 191: opp. à و. * أضل ء أصول (12) 53, 79, 1872: manger (4) 2 351 * 123, 159: fait de manger (2) 351 passim. (138) y) * 4: s'habituer à, se familiariser avec (1) A _ UI + 28: composer (le discours), agencer (les mots) u أقت ه (1) 104: ordonnance, agencement تألند (1) 97; accord (opp. à اختلاف) viii اتولاف (1) 179: souffrir * آئر - (1) : douloureux, pénible نوالم 179; faire souffrir; 116, 179 (3) . IT IV : théologie على --- 192 ألين (1) bassim: Dieu الله (53) اللهُدُ (1) 7: mon Dieu! passim. (103)] * passim: ou bien. (82) 1/1 (19) 61 * passim: quant à 5: soit . . . soit * اِنْ . . . وَإِنْ (i) 40, 41, 50, 66, 164, 186: mère; 8. femelle capable de (10) 74 * procréer (avec فعل) ; pl. المهات الأولاد أنهات الأولاد إذا نعل 158: concubines qui ont donné un en-passim: nation, peuple. ائمة بوأمر (7) . رفس .v. نوم 50, 57, 80, 121, 130², 136²: imām; v. رفس . * إمام - إليَّة (9) 130: imāmat; sur sa nécessité, v. Ibn Bābawaih, 116 (1) intel * أم ج أمور (22) passim: chose, objet (terme vague); 10, 46, 72, 99, 158 : état, situation.

(6) اَمْرَ ـُـ ب

أثر (l)

أمير (1)

(l) Ja

1183, 1232, 159: ordonner qc.

122: gouverneur militaire

(نه الله ordre, commandement (opp. à الله)

69: la consultation du sort par les flèches (استقيام) avait lieu

(1) a 2 761

98: espérer qu.

devant une idole (c'est un cas de transition de la divination par le sort à la divination par révélation); on tirait au sort au moyen de flèches sans pointe au nombre de 2 (oui ou non) ou de 3: ordre (المرآب), défense (المرآب), expectative (المرآب) qui fournissaient une indication sur la condute à tenir; ce procédé correspond à peu près à la bélomancie ou rhabdomancie des Grecs. On connaît l'épisode célèbre où l'on voit Imru' l-Qais brisant ses flèches et les jetant à la face de l'idole Dū l-Ḥalaṣa parce que le nāhī était sorti à trois reprises quand le poète s'apprêtait à venger la mort de son père. V. Ḥay., III, 136-440; Caussin, II, 310; Ibn Hisām, 56; Ezéchiel, XXI, 26; Resta², 132; Lenormant, Diunation, 19; Doutté, 127-128, 373-374.

so: esperer qe.	(1) = -0-1
88,91: espoir espérance	1 كل (2)
132: chose espérée, espoir	مأمول (1)
132: capérer qc.	н أثن م (1)
104, 110: considérer, contempler qc.	v تَأْمُل ه (2)
32, 104: examen, contemplation	تأمل (2)
8,88. être à l'abri de, en sécurité contre, ne pas risquer qc.	(2) = - 3-1
88 ² : sécurité	ائمن (2)
73: avoir la foi, être mu'min; 💸 . —, 89: mettre	٧١ آمن (2)
qn. à l'abri de.	
5: foi	إيمان (1)
passim: si (potentiel)	(99) 🕍 📍
122: négation	(1) ১ৄ
passim.	(51) 31
passim.	إنَّها (20)
passim.	(91) 55 *
passim.	(102) 😘
92 : comment t'est-il possible de; d'où te viendrait le pouvo	
passem.	(10) ប់{ *
passim.	أنْتَ (39)
34; réprimander	(I) Ji n *
34, 95, 128: réprimande.	تأبيب (3)
50 ² : femelle; كَانَانِ 23 : testicules	• أنتى (3)
passim: homme	• إنسان (15)
passum: gens; 25, 31: les hommes (opp. à &); 9, 181:	تاسُ (28)
les autres, autrus; 40, 48, 49, 61, 75, 104, 132 : les homm	ies.
67: humains	إلىن (1)
100 : femmes	(1) - <u>□</u> i
106 : sociabilité (opp. à وحشة).	أئس (1)
207 : familiarité	n تأتيس (1)
103 : nez	* أند (1)
98 : éprouver un sentiment de honte, se sentir humilié	* الله = (1)
196 : retour au sujet, reprise du sujet	x استئناف (1)
· ·	

126: buse. On dit en proverbe: عدد الله المين الألوق الله الله الله الله الله الله الله الل	i ai, s.v.; <i>Ha</i> pelé <i>anūq</i> por conséquent numal qui air	4; y., nd ne ne
108: élégant	rv ^م والق (1)	•
101: les autres humains	الأنام (1)	
46: récipient (vla).	(1) ·ú]	٠
201: calme, absence de précipitation (+ · lb.!)	(1) ชนา	
182: état de ce qui est douceureux ou mielleux,	ئان (1)	
douceur plus ou moins affectée	. , ,-	
	اَهل ج ون (O	
de, les possesseurs de; 175 : spécialistes; 203 : ceux qui mér		0:
habitants; 32, 43, 1222, 186: famille et, plus spécialement,		
capable; 207: méritant		
113: fréquenté	(I) J	مأه
passim: ou, ou bien	(78)	,
اللهي 🗲 علام 142: Infirmité (طلعي الم	(1) रुप	
	اوّلُ مَ أُولِي (6	
129: au début	(1)	
164: instrument (خاة 1912: organe	(3) रा	
141, 1472, 178, 188: explication, interprétation	اريل (5)	וו ל
62: ceux-là	أولالك (1)	
130: maintenant	(1) 581	
42: allusion au nom du chacal (וֹצֵי וֹנֵי); Dawiri, s.v.,	(1) 351	
explique qu'il est ainsi appelé parce qu'il se joint (عَالُو) à	ses congéné	res
quand il les entend, mais Timar, 211, signale que & si est u	n animal ima	ıgi-
naire; v. aussi TAB./zot., II, 231.		
passim: quel?	إيّ (33)	
passim: lequel?	(6)	ائيا
105, 203: particule du vocatif	(2)	أثِّها
17: signe, point de repère; 135, 143:	آية ۽ ات (3)	
signe; verset du Covan.		
passum: également	إيْمًا (3)	
passim: où?; 447, 639, 70, etc., o as: quelle différence	(61) 🐼	
(dans le temps, l'espace, la situation, le mérite, etc.) y a-t-il		
entre et		
passim; 8, 712: garde-toi de.	(৪) বর্র	

ب

passim. (392) ب

144: la lettre ...: «si vous voulez savoir quelles natures renferme (1) - ... • une chose et ce qu'elle contient de chaleur, de froid, d'humdité et de sécheresse, vous vous reportez au nom que la conjonction des astres a fourni le jour de sa naissance et vous voyez ensuite [dans le tableau ci-dessous] ce que ses lettres donnent de rangs, de degrés, de minutes, de secondes, de tierces, de quartes et de quintes: vous connaîtrez alors ce que cette chose renferme de chaleur, de froid, de sécheresse et d'humidité (K. al-mauvāzīn de ĞABIR IBN HAYYĀN, apud BERTHELOT, III, 139 sqq.)

		sécheresse bile noire سوداء		chaleur bile jaune صفراء	natures طبائع
ابجد	٥	5	J	1	rang = مرابة
مودح	ح	ر	و		درجة = degré (= 1/10 de rang)
هودح طبکل	J	4	ي	7	سنينة = دنية (= 1/10 de degré)
مسع قصتر	٤	س	υ	r	ئانية = seconde (=- 1/10 de minute)
قصتر	ر	ق	ص	ف	tierce = ねじ (= 1/10 de seconde)
شتشخ دضطغ	Ė	ث	ث	ش	رابة quarte = رابة (= 1/10 de tierce)
ذضطغ	٤	7	ص	ذ	quinte = خاصة (= 1/10 de quarte)

IBN HALDON, Muq., 440 et 463, fournit le même tableau, avec quelques variantes, dans son chapitre sur la simsyā' (v. E.I., s.v.). On trouvera dans Berthelor, III, 159 sqq, le moyen de calculer exactement les composantes du corps d'après la place respective des lettres du mot obtenu, et les calculs auxquels il faut se livrer dans le cas où les lettres ne fournissent pas tous les éléments actifs (chaleur et froid) ou passifs (humidité et sécheresse).

* بار بای (?) نیر نیات .v. نیر نیات .v

37: il est intéressant de constater que Gāḥig connaissait ce بادرات (1) mot que les premiers mathématiciens arabes venaient d'emprunter à l'Inde; il s'agit de Bhūri que Bīrūni, India, 83, transcrit و et qui désigne, sauf erreur, l'unité du 19ème ordre, soit 1018. Dans Hay., I, 24 = 46, on lit : ولولا خلوط الهند لضاء من الحساب الكثير والسيط ولبطلت معرفة التضاعف ولمدموا الإحاطة بالماورات وياورات الباورات ولو أحركوا ذلك لما أحركوه إلا يسد أن تغلط المزولة. • • — Ce passage est reproduit dans Timár, 439, mais avec تنور (pour تنور) et cette glose: الثنور مقدار من متادير الهند يجم الآلاف الكثيرة — On signalera - المكنان = الكثير الدي لا يكون : (Hay., VI, 71 = 230) المكنان = الكثان الدي الا يكون : فرقه عدد

68, 140, 177; puits 57, 138; mal

111

ہٹر ہے آبار (3) ياس (2)

135: absolument, radicalement passim: mer; v. Buntus

البية (1) * يَخْر جويحار (11)

42: marin

بغرى (1) پېرېاي (?) et نارياي (?)

تورنجات .v. 141: v 49: «Les jeunes chamelles arabes saillies par des étalons à (1) يُغْتِي (1) deux bosses du Kirman ou d'autres provinces du Hurasan donnent naissance aux espèces nommées بغن et جثازة. Il n'y a jamais d'accouplement entre un chameau et une chamelle au et les meilleurs produits de cette espèce sont dus au croisement du gros chameau à deux bosses avec les jeunes chamelles d'Arabie» (Mas'oni, III, 4-5). Baihaqi, 110, précise que les accouplés ne sont pas viables; de même les produits d'étalons arabes et de chamelles , ont une très laide apparence. Le collectif est يُون ; le singulatif يُؤن a un pl. آيون — V. aussi Hay , I,

112: vapeur 33: être avare de 13: avarice

إيغار (1) * بَقُلُ لُ بِ (1)

ئىل (1) * لا يُدُّ (4)

passim

(3) 33

46, 70, 134: ce mot désigne soit une pagode, soit une idole, soit le Bouddha; v. E.I., s.v., I, 788-9. Il paraît désigner (§ 134) le premier Bouddha, incarnation de Vichnou; v. et Kuvéra.

I,14: côté intérieur de la cuisse; v. Şaḥāḥ, s.v.

باد (2)

192, 200: commencer par qc.

بَدَأ ـ ب (2)

صنر . 46: début, commencement; v

يَد (1)

162: commencer, prendre naissance; 📦 🛚 -, 1852 : fournir vm ايكرا (4) qc. à qn. de sa propre initiative, proprio motu; ... -, 189: commencer par qc. 46: commencement, naissance. ارتداء (1)

* بَدْر (1)

112: pleine lune 9, 15, 54, 108: extraordinaire, curicux par sa nouveauté

63 = 138, VII, 50 = 169; Damiri, s.v.; Qazwīni, 403.

* يَدِيم (5)

(خریب ≠); 67: extraordinaire (≠ نادر). 43: les quarante badal qui occupent la 5ème place dans

بَدَل ﴾ أيدال (1) كتاب الترييم والتدوير - ٨ 342, 144: au lieu de, à la place de

28, 106, 189: remplacer qc. (ب) par qc. (a)

23, 46, 48, 53, 62, 112, 118, 191; corps

présente notation de ce mot a une certaine valeur chronologique; v. رفس,

بَدَلَ (3)

(3) استبدل x

ندَن ۾ إيدان (8)

10, 10, 10, 00, 02, 112, 110, 131, torps	0) 0130 % 030
93: spontanéité, mode de pensée non discursif; مديه (108) et	* بَدَاهَة (1)
نكرة (82) en sont synonymes (opp. à بَدِيهَة).	
28, 112: apparaître; 111: sortir	• يَدَا ئِـ (3)
رض . 74, 189 changement d'un décret divin antérieur; v	نَدَاء (2)
113: caprices, fantaisies	بَدُوَات (۱)
118, 129: franchise sans ménagement, avec une nuance	ит أصاداة (2)
d'incorrection (opp. à مداراة),	
94: franc jusqu'à l'incorrection	ماد (1)
4: montrer, faire apparaître	الدّی (۱)
4: nomade; للحاصر والبادي urbs et orbs	* بادر (1)
96, 118, 119, 189: fait d'accorder qc. (opp à مسر ه	 بَدْل (4)
99: vulgarité	v تُندُّل (1)
62. mettre qn. à contribution pour son profit personnel; n. verb. انتدال : 83.	vm اکثل د (۱)
186: qui éprouve de la piété fihale; 187. qui éprouve de	* نارً (2)
l'amour maternel (opp. à 🕉).	
99: justes, bons, pieux	ارُار (1)
42: continent	(1) 5 *
42: terrestre	(1) 💥 💥
160. désert	[وَيَّةُ مِ] وَارِدِيْ (١)
180. extérieur (opp. à رَّبُولَانِ). On ne voit pas clairement ce désigne المثر العراقي (السر العراقي) paraît désigner la science des mais le sens exact de ces deux mots demieure obscur. O ment leur emploi en alchimic (Filrit, 354, 359: نيال ترانية (Ralge العراقية العراقية العراقية العراقية العراقية (malge amalgame) et un تتاب الملاقي العراقية (das Buch von den in Metalverquickungen).	s organes internes, in signaleia égale- el et בווב; 355: am = μήλαγμα =
28: innocence	* ترامة (1)
79: guérir	(1) [₂] (v
150, 154: barbiton; v. E.I., v. v. ma'zaf, III, 600 a. Cet instrument était connu chez les Persans sous le nom de bare 484) que Mafātīh, 238 explique par barbat فد الما 30). D'après Qazwini, 373, le premier à s'en servir fut u ibn al-Ḥāriṭ qui vivait au temps de Salomon; v. Lamak.	dans Ğawāliqi,
75: endroit désert	* نزاءِ (۱)
69: animal ou oiseau qui passe devant un homme, de droite : gauche; c'est généralement un mauvais présage, quoique	
la Tihâma en tirent bon augure; v. Hay., III, 135 = 43	38; Mas'ūdī, III,

28: dans l'exp. يد اليتيي: la fraîcheur, la joie de la conviction.

• تباریخ (1) • نزد (1)

X استَارَدُ * (1)

Einleitung, 163. 106: violents accès de la passion

33: juger froid, sans intérêt

(-)
112: vêtement, voile (1) 3', *
47, 103; grêlons (2) 5 *
163: messager (1) $\lambda_{i,t}^{\prime\prime} = \lambda_{i,t}^{\prime\prime} = 0$
103: singulatıf de يُرِيِّة: papyrus, jonc; on désigne ainsi une (1) يُرِيِّة اللهِ
jambe fine et blanche; v. Dozy, s.v.
33: rivaliser avec qn. (1) * 354 m *
156: lèpre tuberculeuse (J.A., 1931, p. 311, n. 1); c'est la (1) 'z' réunion du nabīḍ et du lait qui la provoque (SAMARQANDĪ, Bustān, 94).
22: puces (1) *
167: brillant (1) 31; *
103: aiguière; 154: manche d'un instrument de musique; (2) 2]
Mas'ūpi, VIII, 89, l'appelle 32 mais Maf., 239, précise que l'ibriq est le
manche (z.s.) du luth, avec tous les appareils qu'il porte.
69: voile. Nous n'avons trouvé aucune précision sur la pratique (1)
à laquelle l'auteur fait allusion.
68, 86: bénédiction; pouvoir surnaturel, v. E.I., s.v., I, 670; (2) ょう・
Westermarck, 111-177; Douté, 260 sqq.
24: que Dieu bénisse (1) אַר װֹג װּ
25, 103: argument, démonstration apodictique. (2) مُعَانِ مِ مُعَالِينِ مِنْ عَلَيْهِ عَلِيهِ عَلَيْهِ عَلِي عَلَيْهِ ع
1452: cracher (2) - 255 *
96, 119: Pexp. التمن والسط tirée de Coran, II, 246: «Allah (2) أشط •
referme ou rouvre [Sa main] », désigne le pouvoir d'ouvrir ou de refermer
sa main, c'est-à-dire lelibre-arbitre dans la distribution; sur le plan spirituel,
bast désigne la détente, la joie, qabd la contraction, le repliement sur soi-
môme. Chez les mystiques, ces mots correspondent à la consolatio et à la
desolatio; v. E.I., s.v. kabd, II, 630.
1: étendue, grandeur; allusion ironique au verset II, 248 relatif (1) نطة
à Saul.
انسيط (1) اعتباد 15: le mètre basif.
مَنْسُوط (2) متصور Ces deux mots, que l'on pourrait traduire . متصور 2
par «développé» et «résumé», paraissent désigner respectivement la
culture générale (مقصور) et les connaissances spécialisées (مقصور) ainsi qu'il
ressort d'un passage de Hay., I, 40 = 80, où ils qualifient le mot adab.
178: expansion (ا) انباط vii
121: souriant (employé comme prénom) (1) 🚉 *
96, 123: sourire (2) تَيْطُي (2) v
89, 123: gaité; 132: gai. (3) **
المارات (1) 133: annonciations, prédictions, prophéties
(1) W. Jani

```
• يَغِيرِيّ (1)
206: humain

    * نصر = | إصار (2)

161: vue (sens); 99: regard
                                                                          إنفيرُ (1)
180: plus perspicace
                                                                       rv اتضر (4)
161, 167, 1772: voir, être doué de la vue
                                                                          انتوبر (1)
34: clairvoyant
                                                                    x استنصار (1)
3: observation, examen impartial (opp. à اعتراء ).

    تطوی اعن (2)

88, 198: lent à venir, tardif
201: agir avec lenteur, lambiner; 36 -, 36 : être lent à venir,
                                                                       (2) Li •
   arriver tard.
                                                                          (1) iddi
201: lenteur (≠ 501)
11, 91, 189: faux (opp. à حق ; 96, 1203: futilité (opp à رحدُ أَنْ إِلَا 11, 91, 189: أَوْمُ اللَّهُ
                                                                       • باطل (7)
                                                                          نطال (1)
121: futile (prénom).
44, 169, 1704, 193: supprimer, abolir
                                                                        rv (7) تطن (7)
28: superficiel (opp. à موجة).
                                                                          المول (1)
1, 103: ventre; 48, 164: entrailles maternelles; de là

 تَوْن ج تُطود (6)

   génération; 46, 61: intérieur, sein (de la terre)
                                                                           باطِي (1)
206: intérieur (du corps), (opp à طاهر à
1262: envoyer qc.
                                                                  * تقت _ ب (2)
                                                                        * تشد (8)
passim: ensuite
                                                                           تَعْدُ (28)
passim: après
                                                                        من الشد (1)
174. de loin
                                                                          تيىد (9)
23, 27, 32, 462, 85, 111, 126 · éloigné; 57: invraisemblable
189: éloigner, réprouver
                                                                     (1) 8 Tail IV
200: fait d'éloigner, de rejeter, de ne pas s'intéresser à
                                                                           (1) shi
6, 180, 181: chameau
                                                                        تمِر (3)
                                                                      تمس (33)
bassim.
                                                                     تموص (3)
22, 23; singulatif تشرصة 114: moustique, moucheron
22: définition donnée par Ilay., I, 14 = 28 المات كل ما عطر من
                                                                      * ثقات (1)
   : الطور سنَّمَا كان إو نهيمة إذا لر يكن من دوات السلام والمغالب المقَّفة كالنسور والرحر والفرنان
   v. aussi Maid., I, 12; Timār, 354.
                                                                       * ئلس (1)
58: haine
                                                                          مَنفطة (1)
امحت (opp. à محتة)
 186: inspirer à qn. (J) de la haine, du mépris pour (a),

 ال يَقْضَ هـ إلى (1)

   (opp. à 🚓 ).
27, 131: hair
                                                                     10 أَنْفُسُ ﴿ (2)
49, 562: mulet. D'après TAB./zor., I, 101, le premier
                                                                 تشل ء بنال (3)
   qui fit saillir une jument par un âne fut Tahmurat (= Kayumart, q.v.).
   La longévité du mulet, souvent signalée (p. ex. Hay., VII, 68 = 221) est
   attribuée à sa continence. Quant à la stérilité de la mule, elle est discutée
   car certains prétendent (Qazwini, 318) qu'elle est féconde, mais trop
   étroite pour mettre un petit au monde sans succomber; c'est pourquoi elle
   est cousue (پیجملر نها مکتر بة) afin qu'elle ne soit pas saillie.
                                                                         (1) [# *
 125: injustice, oppression
```

114	GLOSSAIRE	يمى
98: injuste		ياق (1)
62, 200: il convient		® ً vn يُشتى (2)
56: bovins		• يَدُر (i) • يَدُر (i)
	206: rester, demeurer, durer	
		• يَدِي ـ (6)
	existence; 130: survie; 55: persi karî, <i>Dîwân al-ma</i> 'ânî, II, 222.	
99: survivance; 2062: ve	stige	(3) 🖏
173: reste		ياتر (1)
	: فها بلايا على: ce n'est pas par dési ue vous m'avez épargné; (v. <i>infra</i>	
	(): que Dieu te conserve en vie, qu	
	ر الله عليك إن أبقيت . 124 ² dans l'exp :	
	c envers toi si tu l'es [envers moi];	
	les menaces, avec le sens suivant: si	
	nt, tu ne mérites aucune pitié de l	
-		-
•	dictée par un autre sentiment (la	//
	ne: ne sois indulgent qu'envers toi-	
	v. N - لا تُبتى إلَّا على لنسك :menaces	AAID., 11, 163, 169;
Şaḥāḥ, s. v.	. 420-	(1)
94: première faute, pecc	adille	* نِکْر (۱)
96: pleurs, larmes		* نکا (۱)
106: en larmes		يائر (1)
	re beaucoup (Ṣahāḥ, s.v.), mais il	
	ésigne ici autre chose. On le retro	
, ,	b, l. 13) dans une phrase où, au	
	د وغير العاسد واضطر البهي إلى معرفته	فَإِنَّ فَضَّلَهُ قَد قَهِرِ الْمَالَا
والبكي إلى حسن وصنه		
passim: mais, au contrair	e, etc.	• بَل (16)
173: sans		(1) 34 •
	48: confusion (des langues)	* تَتْلَنَ (2)
1762: pays		(2) Mi
24 ³ : la Terre		بِلادُ التبِ (3)
160: devenir stupide		(1) xix v •
44: être frappé de stupe	ar et de désespoir	• v إيْلَىنَ (1)
772: avaler qc.		(2) عام الكام هـ (2)
passim: atteindre; 9: par		* بَلَمْ كِ هِ (9)
192: fait d'atteindre; 20		بُنُوءَ (2)
28: éloquence; v. E.I., s.	.v., I, 625	(1) L X
98, 111, 182: éloquent		بَلِيمْ (3)
131: exagération		m ممبالغة (1)
98: chercher à atteindre		v تَبَلَرُ ه (۱)
	(μα) phlegme ou pituite (lymphe), l	
des quatre humeurs	cardinales du corps dans la méde	cine hippocratique.

La prédominance de l'une des quatre humeurs produisait l'un des quatre tempéraments (ou crases ou complexions) (en ar. مراج ما مزجة) qui correspondaient aux quatre éléments et étaient en rapport avec les saisons :

- sang (مر) = air humidité joie printemps.
- bde jaune (منر اه) = feu -- chaleur -- colère -- été.
- pituite (سنر) = cau froid flegme hiver.
- 4) atrabile (سوداء) = terre sécheresse mélancolie automne
- v. Mourad, 142; J.A., 1931, 331; Tiğan, 4.

55, 88, 116 malheur

94: malheur; 69 au pl., dans l'exp. البلايا والرلايا والرلايا chamelle attachée à la tombe de son maître, sans nourriture, pour qu'elle meure et lus serve de monture le jour de la Résurrection. On découpait un coussinet (ولية جولايا) ou une housse (ولية جولايا) avec laquelle on lui ou encore البلايا على الرلايا على البلانا على الحرايا ou lecouvrait la tête; de là l'exp البلايا على الرلايا v. Mas'ūdī, V, 326, 500; Maid , I, 115; Şahāh, s.v., كالبلايا رؤوسُها في الولايا IBN QUT, Muht., 136; E.I., s.v., I, 635

71: éprouver, soumettre à une épreuve

(1) 1 ist viii (3) 1523: la plus grosse corde d'un instrument, basse

3, 154: fils; إلى --, 130. cousin

* الي (3) ئتِي (1)

(3) ·×i *

49 poisson d'eau douce qui doit être le barbeau, pl ישוב;

٠. شموط ٧٠ 633: construire

(3) □ 5 •

51: bâtiment, 51, 84. construction

(3) · Lu ئسان (2)

51, 174: construction 174: bâtiments

آمان (1)

106: hébété, accablé

أمنهوت (1)

55: se réjouir de 31: beauté

تهجَ نـ (1)

108: beau, harmonieux

(1) تفيقة نهج (1)

17: milieu, centre

ائهرة (1)

128: considérer comme de mauvais aloi, comme négligeable

تَهْرُ تُمْ اللهِ (1)

105: inconnu, obscur

(1) "iv " IV "

12: obscurité, équivoque

(1) استثهار (1)

(مستملق ≠) 12, 67: inconnu, obscur

(2) مُثَنَّتُهُم

91, 114: éclat

نها • (2)

103, 1092: magnifique. passim: porte; 1732: orifice, 12, 130, 1322, 198: cha(3)

pitre; 133: catégorie; 84, 87, 2042 · domaine.

ناب ۾ آبو اب (24)

1182: permis, licite

(2) = hai

116, 143: esprit; 782, 82, 138, 160, 187, 1882: كُلُ لِهُ: qu'a-t-il à, pour, avec ?; de là: pourquoi, pour quelle raison?

(10) Ju

يال كـ (1)

145: uriner; v. Hışam ıbn Ḥalaf.

اَبِرْلُ (4)

62, 35, 68: urine, action d'uriner, miction. Le chameau est prover-

bial et l'on dit: من من الرابية (plus en arrière que l'urine du chameau»; cette particularité est expliquée de la façon suivante: Abraham portait sur son dos un chameau et un homme qu'il avait molesté; chemin faisant l'animal eut envie d'uriner et un ange dévia son organe vers l'arrière afin qu'Abraham ne fût pas souillé (Massé, 187) — Il est déconseillé d'uriner dans un terrier (قن) car on risque d'être atteint par des serpents ou des insectes, et surtout par des ginn-s (Samarqandi, 99; q.v. Sa'd).

```
292: Saule (hyperanthera Morunga); v. HUART, 'Ussaq, 85
                                                                     يَانُ (2)
75: passer la nuit
                                                                 بات ﴿ (1)
                                                                 يَئِت ۾ ئيوت (4)
60, 61: maison, demeure; 6, 143: vers (en poésie).
                                                                   (1) = Su
47: cesser, disparaître
79: napellus thora, espèce d'aconst. « Ce poison vient de l'Inde,
                                                                    پيتى (1)
  des montagnes des Turcs et du Tibet; on le trouve ordinairement dans l'épi
  de la renoncule; il est de trois espèces et possède des propriétés remarqua-
  bles» (Mas'ūnī, VIII, 111-112); c'est une création d'Ahriman (Casar-
  TELLI, 57).
73: pondre
                                                                 * يامن – (1)
                                                                       تياص (4)
78, 112, 121, 170: blanc, blancheur
126: œufs; singulatif نحاجة: 46, v. نيصة; 134: allusion probable
  au mythe cosmogonique de l'œuf d'où sortent les mondes et les êtres (œuf
  d'or du monde contenant Brahma), mais l'on peut aussi songer à l'œuf
  d'Orphée, à celui d'Osiris et à l'œuf philosophique (v. Berthelot, Alch.
  grees, Introduction, 214).
167: blanc, clair.
                                                                       (ائيمرُ (١)
48: devenir blanc
                                                                   ıx ائیمن (1)
50: vendre

 الأغ (1)

28, 30: se distinguer
                                                                   (2) ' ú\ *
111: mode d'expression; 126, 1822; éloquence
                                                                        نباد (4)
102, 103, 108: clair, explicite
                                                                         رَان (3)
98: preuve, argument
                                                                        ىية (1)
bassim: entre
                                                                        ئۆن (59)
116, 117; n. verbal مباينة 131: se distinguer de
                                                                    (3) ¥ 26 m
31: distinguer
                                                                   (1) $ 54f IV
2: action de faire étalage de
                                                                     إبانة عن (1)
113: qui voit clairement les choses (opp. à متعور ).
                                                                     v 'حَكِن (1)
19; n. verbal تبائي 198: s'écarter de la norme
                                                                     νι تبايَيَ (2)
```

6, 105, 194: fait de trouver clair, compréhension, intelligence

de qc.

(3) استبانة

ت

144: la lettre - v. supra - v.	(1) • 🗊 🍨
141: arche d'alliance ou arche sainte, coffre dans lequel les	* تابرت (l)
Hébreux gardaient les Tables de la Loi; v. مكنة .	(1) 030
159: bétel; v. Steingass, s v. tāmbūl.	* عتبال (۱)
57: suivre, obéir à	• أبع <u> (1)</u>
183: génie familier et tout particulièrement inspirateur du po	
c'est de là qu'IBN SUITAID a tiré le titre de sa Risalat at-taiv	
V. Hay., VI, 69 = 225; WZKM, VII, 183; E.I., s.v. karin,	11, 808.
70: personnage accompagné d'une tābi'a.	أشوع (1)
8: acquiescement (opp. à خلاف)	m أمتائمة (1)
206: suivi, approfondi	v ڪئيم (1)
89: continu	vi أمتتابع (1)
88: commerce	 أعثقر (1)
passim: sous	* تَحْتَ (2)
23, 39, 113: terre, poussière	 أثراب (3)
176: terre, terroir (substrat)	(1) 47
5, 44, 96, 97, 191: abandonner, délaisser; 66, 124: laisser	 (7) ه زود ه (7)
32, 892, 105, 107: abandon	زك (5)
59: surmenage	 الأمال (1)
192: pousser à la perfection la connaissance de	(1) a ≦ ਹੈ iv •
v. 3.9	120 ●
9, 1292; acquis par héritage (opp. à طارف)	• ثابد (3)
passim.	* ټلك (4)
اللا مِده (6) ما 1502, 180, 190, 1932 . disciple	 پلید - تلامید و
132: survant, futur (opp. à ماص مام	🐞 تالو (1)
48: être achevé	(I) T 📜 *
86, 98, 100, 112, 164: perfection	گہام (5)
1, 26, 99, 105*, 128: complet, parfait	تامَ (5)
9: parachever	rv آئے'' (1)
	 لبينة = ثنائير' (
GOLDZIHER, Muh. St., I, 34.	
30: dattes	ئېر (1)
78: dragon (et aussi constellation du dragon, v. E.I., s.v.,	
IV, 824) L'auteur songe au cyclone dont il donne u	-
physique (Hay., IV, $51 = 154$, VII, $33 = 106$), mais le	
voient dans le tunin un animal dont ils fournissent une de	•
ماثل المنظر طويل الجنّة عريضها كمير الرأس : Ainsi Qazwini, 130	
فهر والجوف كثير الأسنان يسلم مسين الحوان كثارًا يخافه حوان العر	
. L'interprétation de Gāḥiz est cependant signalée pa	
(126-7) et, notamment, par Mas'ūni, I, 263 sqq., qui fourn	at ics explications

suivantes: les tanānīn sont des monstres qui existent dans la Caspienne et la Méditerranée. Ce sont: 1°) un nuage noir qui se forme au fond des eaux et monte vers les couches supérieures de l'atmosphère (== 24,2; q.v.); 2°) un reptile qui vit dans les profondeurs de l'Océan où il fait la guerre aux poissons; Dieu lui envoie des nuages et des anges qui le font sortir de l'abîme sous la forme d'un serpent noir dont la queue renverse tout sur son passage; il est jeté dans le pays de Gog et Magog où il est tué et sert de nourriture à ces peuplades (cp. Mars. de l'Inda, 41: en hiver, ayant chaud dans la mer, ce serpent entre dans les nuages où il reste emprisonné; quand les nuages se désagrègent, il retombe sur la terre ou dans la mer; lorsque Dieu veut éprouver une population, Il fait tomber un tunin sur son territoire; v. aussi Kisāli, Qisaş, 187); 3°) Les Persans prétendent qu'il a sept têtes.

94, 107, 131 : repentir, résipiscence (3) اَوْرِيهَا 4 (3) 126, 130 : tutie; v. Hay., V, 107 = 350 (3) الربياء • 61, 109, 110 : couronne, diadème (3) الربياء • 10, 109 : jeté à corps perdu dans (1) المنتاب المناب المنا

ے

107: être ferme; 140: être sûr, établi; 167: se fixer	• ثبت نے (3)
13, 93, 193: sûr, bien établı; 112, 168: fixe; 169: fixé.	تانت (6)
59: établır; 61, 134: attribuer qc. à	n ُ لئت (3)
59: confirmation; 196: fait d'établir, de considérer comme s	ئايت (3) ûr;
190: تثبيت sûrement	mg
17, 98: prouver, établir	الله ع (2) الله (2)
107: examen approfond: (?)	v تشتُ (1)
157, 158: épaisseur	• القر (2)
171: liquide, qui coule; v. Lisan, s.v.; Muhassas, IX, 150.	* أَثْمَيانَ (1)
4, 111: marche, région frontière	* آثر (2)
86: éducation (donnée à qn.)	* n تغييد (1)
131: n. verbal בייטן 132: trouver qn. ennuyeux, fâcheux	(2) استثال x *
44: dans l'expr. نكث ناها « survivre trois jours (nuits) »; ср.	 ألات (1)
IBN QUT., Ma'ārıf, 79, I. 11.	
148: tiers	للث (1)
1523: 3ème corde d'un luth	مَطْلَتُ (3)
28: neige; figt: joie, baume	* ti., (1)
passim: ensuite	• ار (42)
30: fruits; singulatif ثَيْرَة 2: figt: conséquence	 (2)

148: huitième

Chrestomathie, 4).

26. sang-froid

(D) 24 •

M Sale Oak .

1 to . Marticino	ليدن (د)
200: précieux	* ئۆين (1)
18, 24 · louange	(2) · L5 *
193: deuxième	(l) ou *
1523: 2ème corde d'un luth	مَثْنَى (3)
126 · d'tours d'un sentier de montagne ; Timár, 221, donne	ئِياًت (1)
و بنبات الطريق l'expression أبي pourtant dans le chapitre des	suis» الزم البيادة دد
la grand'route et abandonne les chemins difficiles».	-
14 ployer, se courber	vu اکش (1)
23, 127: vêtement	 أون بو إياب (2)
88, 95, 201 récompence (opp. à 👊)	لر اب (3)
118. récompense	أَشُورَ لَهُ (1)
188 taureau. On prétend que les démons empêchent les	* أور ج إران (2)
taureaux de boire et les éloignent de l'eau afin que les va	aches s'abstiennent
de s'abreuver et périssent; ce sont en effet les mâles	qui, d'ordinaire,
on: ترر الله : 19) 73: ترر الله : on	ne voit pas exac-
tement ce que l'auteur désigne ainsi. Peut-être fait-il	allusion au bœuf
primordial des Mazdéens d'où sont issus les animaux	et les plantes (v.
CASARTELLI, 111-112); on peut encore songer à la cosme	ogonie adoptée par
les Musulmans d'après Wahb ibn Munabbih, la Teri	e, semblable à un
bateau, était portée sur les épaules d'un ange; comme	ses pieds n'étaient
pas fixes, Dieu créa un rocher puis, ce dernier ne suffisa	int pas, un taureau
avec 4000 year, 4000 oreilles, 4000 nez, bouches et langu	ies; il y avait 500
ans de marche entre deux de ses pieds; comme il n'éta	ut pas encore assez
fixe, Dieu créa le poisson qui supporte le tout (Damiri,	s.v. ثور) — Kish'i,

3

Qışaş, 10-11, ajoute l'eau et enfin l'air sous le poisson qu'il appelle Bahamūţ, le taureau étant nommé ar-Rayyān; v aussi Maquisi, Création, II, 45 — L'expression tōr-allāh figure cependant dans un texte marocain (COLIN,

20. sang-noid	(*)
177, citerne, puits	* مُن ۽ جاب (1)
122: remettre un os brusé	 'چتر' (1)
1472: algèbre, v. E.I., s.v., I, 1016-17. méthode de	solution des (2) نونر
équations du 1er et du 2º degré.	
122: tyran	َجِبَار (١)
passim. montagne	🗣 تجيّل ۾ جبال (8)
13: pusillanimuté	 (1) اوران
103: front	* خيون (1)
207: extirper, déraciner	• vui اجئٹ (1)

117	TOWNIE
129: négation	* توبيد (1)
98: négateur	چاحد (1)
v. index des noms propres	* 'جيعاف
47: emporter qc. (torrent)	المِينَاتِ بِ (1)
116, 119, 120, 122 : être sérieux	(4) - 44
passim: sérieux (opp. à ج يه et اهزل)	(28) 🗽
36: sérieux (adj.)	'جادٌ (1)
60, 145: ancêtre	• نهد ۾ آجداد (2)
55, 62: état de neuf	(2) قام مادة مادة
196: renouvellement	π ئىدىد (۱)
126: route large et droite	* جادّة (1)
76: ce mot désigne l'écume et les in	* جدند (۱) معرف ا
à la surface du vin non couvert;	pour Šibli, 78, c'est du vin non fermenté
qui sert de boisson aux ginn-s;	dans Hay., I, 146 = 301, le ğadaf est la
boisson des ginn-s, mais le mot i	n'est pas expliqué; comme il désigne aussi
une plante yéménite qui passe po	ur couper la soif de sorte que celui qui en
use n'a pas besoin de boire (Sali	āh, s.v.), on peut penser que le ğadaf des
ğinn-s n'est autre que cette plante	
29: « une tournure de bride », i.e., l	e خدال عالي (1) (gracieuse) فعالي (1)
comme le sont les rênes finement	travaillées; cp. 🖫 bien tourné, de forme
gracieuse; v. Hay., VI, 82 = 262.	
5: discuter, disputer	m جادل (1)
104, 129, 138: discussion	_جدال (3)
127: ruisseau	 اجداؤل ح احدا إول (1)
175: attirer	* تَجِدُتُ ۗ (١)
175: attraction	'جڈب (1)
101: contradicteur, adversaire	جادِ ب (1)
175: forces attractives	َجَوَادِب (1)
10: discuter avec qn. (non sans anim	mosité) (1) عاذَبَ تا
22, 28: discussion, querelle (opp. à 2	مُحادَنة (3) (موادع
11, 72: discuter en employant des au	vr تَحَادُك (1) ' تَحَادُك (1) vr
1472: racine carrée; v. E.I., s.v. hisă	ه حدر (2) عدر (2
60: racine, tronc	* جدم - إجدام (١)
42: ce mot semble désigner l'anguil	le (Rescher, Voc., s.v.: (1) 's *
anguille; WZKM, VIII, 59: A	ale; STEINGASS, s.v.: the sheat-fish, an eel).
et مارماهی Qazwini, 130, l'appelle	la fait naître d'un serpent et d'un poisson,
mais la croyance générale est que	c'est un homme (IBN QUT., Muht., 364,
précise: un Juif) qui a été métan	norphosé (Hay., I, 144 = 297 et à l'index).
22: petit scorpion très dangereux qu	i existe au Hūzistān; (1) جُرُّارات*
	oute qu'il traîne la queue, mais il s'agit
mahahlamant dian annones	14 C 150 Thurst 17 1 19 1

probablement d'un emprunt; v. Maf., 158; Daniri, s.v.; Hay., à l'index; RESCHER, O.M., I, 207. 180: ruminer

```
(1) ff x' *
152: audace (v. پلس )
892 : avoir une attitude hardie, cavalière à l'égard de qu.
                                                                vu اجاراً على (2)
146: v. Mūsā.
                                                                   جراب (1)
146, 164, 190: expérience
                                                       וا تُجْرِيت جِينُ ال(3)
34; faire avaler qc. à qn.
                                                              * II جُرْءَ ه لا (1)
                                                           اجرام = إجرام (l)
41: faute (v. درخة)
149: corps
                                                            جرام ہے اجرام (1)
                                                           * اچران یه احرون (۱)
sarcophage
12, 45, 83, 102, 105, 142 course; couler, avoir heu
                                                                  جری (6)
80: cours (d'un fleuve)
                                                                       رجزية (1)
167; courante (cau)
                                                                         جار (1)
9, 32, 119, 175 endroit où court, où coule qc.
                                                               مَجُرِ ع مَجار (4)
33. concurrence
                                                                   III 'مجاراة (2)
98 · concurrent
                                                                        المجار (1)

    faire courir; 118: diriger; 202: se diriger (figt)

                                                                    (3) 5 = 10
123; femme esclave
                                                           جاريّة - حوار (1)
18, 101, 1042, 118: partie; partie du corps;

    اجزاء (6)

   l'atome. الح · الدي لا يتمرّ أ .127
passim: v. L
952. déception, tristesse (opp. à سردر )
                                                                     (2)
95. abondant, substantiel
                                                                   (1) de +
19, 59: corps
                                                                     * تحتد (2)
1, 23, 61<sup>2</sup>, 157 corps humain; 127, 170<sup>2</sup>, 178 . corps (9) جنب المجالة (9)
  الجسية: المحتمم : et opp. à حوهر ). Pour les Mu'tazilites (Maf , 23) حوهر
  من الجواهر طولا وعرصا وعملا : والعرص : إحوال الجواهر كالحركة في المتحرك والساص في
  ، الاييص والبواد في الاسود
                                                            * تجيد الاطراف (1)
1 : qui a les mains épaisses et courtes
passim: faire qc. de, avec qc.; donner à qc. telle
                                                            (47) A A - 155
  destination, telle interprétation ; المنات إلى puissé-je te servir de rançon ;
  cette expression qui conserve encore sa valeur (v. notamment Jaussen, Moab,
  361) semble, chez Gāhiz, une simple formule de politesse, avec le sens de:
  s'il te plaît, je te prie, excuse-moi ; v. 'Askarî, Diuān al-ma'ānī, II, 222.
                                                                     (1) Lag *
طلعة . 140: spathe (v. طلعة )

 « tradition secrète, corps de connaissances ésotériques,

                                                                     * جذر (1)
  religieuses et politiques, comprenant toutes choses jusqu'à la fin du monde »
  dont les descendants de 'Alî étaient censés être en possession ; v. E. I., s.v.,
   I, 1022-23.
                                                                    (2) * i * *

    1, 15: hypocondre

32: paupière
                                                              َجَفَّن ﴿ [جمان (1)
94: négliger qc., ne pas s'en occuper
                                                             * ۷π گ‱افی عی (1)
                                                                    (3) "اج "
18, 24: نکره ; 206: نیزه ; que Sa louange soit auguste
                                                                         جأة (1)
122: élite
96, 198: transcendant; inaccessible (opp. à دنيق); 100: إحل :
                                                                       'جليل (3)
  plus auguste
```

191: efficiente (cause) opp. à مجارب 191: finale ou seconde	* جالې (1)
186; attirer qn. vers	VIII اجتلت لا إلى
22: robustesse	• خلد (1)
173: firmament	* خلد (1)
155: tome, volume	• چلاد (۱)
97: donner audience à	 أجلس ألر (1)
108: manière de s'asseoir	حِلْـة (1)
160: station, position assise	'جلوس (1)
14: assis	جالِس (1)
87, 131: compagnon	َجليس ۽ 'جليا· (2)
61, 113: heu de réunion, réunion	مُجَلِّ - مجالمن (2)
125, 128: compagnie, société, commerce	m أمجالية (2)
132: être abondant	(1) = ' *
116, 118, 199: jachère; de là: repos, délassement, quiétude	* تجمام (3)
188: qui n'a pas de cornes (opp. à قرانه)	* خيا (1)
131: récalcitrant	(l) = >== *
48: inertie, mais cette leçon a paru irrecevable	* نجبود
106, 168, 179, 205: figé	حامد (4)
106, 153; figer, épaissir	۱۷ (2) جيّد (2)
1532; fait de figer; v. 7/15	إحياد (2)
	۔ اموس جے جو امیس
152, 28, 72, 88, 114, 149, 176: réunir, rassembler;	* جمر = (9)
110: prendre une vue d'ensemble, faire une synthèse.	
78: fait de réunir	خشم (1)
175: masse orthodoxe qui n'a pas accès aux spéculations	رجماعة (1)
des philosophes	
147: on ne sait s'il s'agit d'une mosquée ou s'il convient a	جامر (1) الله
contraire de lire addition	
26, 143: impassible	جامِم (2)
passim: totalité, tout; 79, 187: Las à la fois, ensemble, tout	عبم (32) deux
198: vue d'ensemble, synthèse	چماء (1)
32: cost	III جِمِاءِ (1)
42: être réuni, rassemblé	٧١١١ احشمر (1)
64: fait d'être réuni	احتماء (1)
6: chameau	* تجبل (1)
52, 100 ² , 112: beauté	* تجمال
14, 98, 100, 101, 104, 1102, 111 : beau ; 92 : le bien	آجميل (9)
552: rendre beau, embellir	H كَجُمُّلَ (2)
12, 81, 103, 115, 1203, 124, 198, 2022: ensemble;	• 'جنلة ۽ 'جبل (12)
104: phrase, argument	
147; mode de représentation des nombres par les lettres	'جہّل ou 'جہّل (1)
de l'alphabet; v. E.I., s.v. hisāb, II, 335 a.	
190: qui résume	νν مُجْوِل (1)

120, 198: ensemble, totalité	 بینهور (2)
160: protection	(1) 25-
24 ² , 43, 104, 121 : paradis	(5) 🕰 *
41, 67, 76, 163, 188: génie; sıngulatif جَنَّة 77	* جن (5)
29: génie ; pl. 50:- 188	جانّ (1)
48: possédé, fou	مَيْهُنُونَ (1)
32: côté, flanc	* أَجْنُبُ (1)
36: flanc	جالِب (1)
63; sud	·مِنْوبِ (1)
50, 166: aile	* تجناح (2)
12, 86, 133, 200 : genre, v. E.I., s.v., I, 1077-8. Les cinq	* خِي (4)
termes généraux de la logique sont: le genre (حسى)	
différence (مصل), le propre ou accident permanent	
commun (عَرَض) ; v. Mas'ūdi, IV, 67, Maf , 141-2.	` "
352, commettre une faute au détriment de	 جؤن = على (2)
1242 s'efforcer	• مَهَدُ = (2)
124 ² , effort; 82, 93, application (opp. à عبر)	(4) J
4 le possible; 106, accablé	مَيْهودُ (2)
33. publiquement, à haute voix	(1) 1500 0
126 · qui a une voix sonore et claire	َجورد (I) م
126: voix sonore et claire	جهارة (1)
justific وال كان بعضه سير بجار وبيضه سير جهار justific	
la lecture حهار (et non حهار) et semble devoir être tradi	
certains poissons sont-ils mortels, alors que d'autres i	
aucun des deux mots en cause ne figure dans les dict.	
passim: ignorer	(15) <u></u>
passim: ignorance	َجَهْل (10)
passim: ignorant	جارِهل (5)
12: ignoré, inconnu; 207: méconnu	مَفْهول (2)
33: juger qn. ignorant	x استنبقل x (1)
14, 45, 160, 166: réponse	* تيواب (4)
76: bruit, nouvelle qui court	جائِدة ج تجوائِث (1)
75, 185, 205: répondre favorablement aux sollicitations de	
166, 186: répondre à, passif 1332: être écou	
satisfaction,	ic, exauce, obteni
33, 95, 199. être généreux de	* جادَ '– ب (3)
13, 92: générosité	'جود (2)
9, 86, 108: beauté, excellence	جود (2) مُودة (3)
35, 93, 105 ^a , 142 : beau	مېورونه (3) کميند (4)
36, 207: s'éloigner de la bonne voie (opp. à متدى),	عبر (2) * جاز <u>/</u> (2)
etre injuste (opp. a اتصعاد),	۳ - ۱۵/
25: iniquité	
	/N 2
9: voisinage	'پور (1) * چوار (1)

12, 47, 1362, 137, 144, 179: être possible ; 19, 159, 187: être	* جاز ئــ (12)
permis; 37, 111: dépasser	
54: passage; 59: vraisemblance	· جو از (2)
118: permettre	π جوز (1)
13, 194, 86, 113, 158: dépasser	m جائر (8)
84, 1172: dépassement	المجاوزة (3)
105: exagération (?)	v تَجَوِّزُ (۱)
86: dépasser	νι تُجانَرُ (1)
117: dépassement	تَجارُز (ً1)
83: considérer qc. comme licite, se permettre qc.	x استجاز (1)
17, 30, 169: intérieur, creux	* جونف (3)
163; tourner en rond	* جال ئے (1)
	ا جو کھی ہے کو اپھر ا
cf. Maf., 23 et supra	73 F 25 M
73, 176: atmosphère	(2)
الات الدين	َجُوُّ النَّ (1) ُجُوُّ النَّ (1)
48: venir;, 36: apporter	(2) - de *
109: cou	(1) 5 *
144: la lettre , v ų	* حددُ (1) * حيدُ (1)
222 M 10100 P 3 V1 V	(*/ رحيهر
_	
7	
144: la lettre - ; vb	(1) •
30: graines	* تحت (l)
23: le fond du cœur	حَنَّةُ القَلْبُ (1)
106; amour	 (i)
7, 34, 95, 116, 124, 199 : amitié	مَحْمَة (6)
25, 57, 1912: préféré, préférable	أَحَدُ إِلَى (4)
102, 186: inspirer de l'amour	الا تحبُّت (2)
102: fait d'inspirer de l'amour	تخبيب (1)
27, 91 : aimer	ا أحث (2)
127: se rendre aimable, sympathique	v تَحَبَّت (1)
167: encre	* جنر (1)
109: fait, pour un poète, de préparer ses vers et, peut-être,	n تَخْيِر (۱)
de les écrire (opp. à ارتبال).	(1) 5,000 11
73: outarde. Il est probable que l'auteur fait allusion ici	* نحاری (1)
à la défense de l'outarde qui, malgré sa faiblesse, est ca	
au sacre (مَدْر) dont elle colle les ailes en lui jetant sa fient	_
19 = 60; <i>Timār</i> , 382-3.	, *. 410/1, * 111,
38: retenir prisonnier; 1/2 -, 206: maintenir	* تَجْسَ - (2)
160: ceinture	* نخکة (1)
AUU. CCHICAGO	· حبحه (۱)

24: chasseur (qui se sert d'un filet)

42: allusion au caméléon appelé أثم صين, On ne connaît pas	* تحيين (1)
l'étymologie de ce nom que Daniri, s.v., rapporte au la	urier-rose (نَوْنَ).
Hay., I, 66 = 145 précise qu'il s'agit de la femelle (aussi	حرنا); v. Tımār,
206 et 196 sqq. où est donnée une liste de noms de ce genr	c.
31: donner qc. à qn.	🏓 تحبا ئے لاب (1)
160: manière de disposer les pans du vêtement	 عثرة (1)
pour soutenir les reins.	* -
1603: rouler les pans du vêtement de mamère (2) نعتاء	vnı اڪتِي (l et (l
qu'ils soutiennent les reins	
bassim.	* خُقُ (27)
8: pèlermage	(1) 200 *
2, 12, 26, 28, 67, 97 : certitude appuyée par des preuves	(12) The *
(opp. à شبعة); 26, 74, 98, 131, 133 preuve, argument,	· , -
202: excuse, prétexte.	,
97: vaincu, confondu par un argument	مُحجو = (1)
	viπ اختجال ب (7)
en faveur de (ال على بالله على الله على الله الله الله الله الله الله الله ال	
97. qui présente une argumentation	أمهدته (1)
67, 97, 111 argumentation	احتمام (3)
	• viii اختص (1
103: sourcil	حاحب (1)
106; cloîtrée	مُحْمَونة (1)
121: employé comme prénom	مستون (1) * أخفر (1)
22, 39, 78: pierre; 47. des pierres	* حمارة (4)
	مَيْمَيْشَ جِ مُبِعَا حِنُ (1)
	ا المساول بيا على حور (د) الله الحداد الم الحدود
1702: fer	حدید (2)
190: violent, pénible (?)	عديد (1) حديد (1)
78: forgeron	َحَدَّادِ (1) حَدَّادِ (1)
	* XII امْدُرْدُكِ (
39, 202: se produire, prendre naissance	* تعدّن ً <u>- (2)</u>
48: contingent	حدث <u> </u>
188: tradition prophétique; 108, 111, propos, conversation	عادِت (1) حدیت (3)
1: récent; 36: jeune	عدیت (3) تطبیت (2)
9, 90 ² : renommée	(3)
131: propos	احدول (ا) احادیث (۱)
38, 73, 140 ² : rapporter des traditions	
55: créer	11 كوليَّاتَ (4) 10 إنوليَّاتَ (1)
71: créé, non-éternel (opp. à عند)	۱۷ (۱۶ (۱۶ مدت (۱) مُوْدَت (۱)
69: fait de laisser tomber (un vêtement)	میدات (1) * کنر (1)
1673, 168: prunelle	* حَدَقَة (4)
982: chanter en poussant son bétail devant son	* تعدا ـ (2)
125: se métier de, prendre garde à	* حنيز تـ م (۱)
120. se mener de, prendre garde a	- حير مرد)

37: nombre; 1472: comput; - 1/2 62: en raison de,

en proportion de,

رحاب (4)

حب حب	mo Man Can	•
100: considéré grâce à sa valeur	personnelle	حييبٌ (1)
3, 92, 24, 131: envier qc. à qn.		 * تحدد 4 على (5)
9, 10, 13, 98: envie		حَمَدُ (4)
26: envieux		'حثودُ (1)
الر à : fourbues (bêtes), (opp. à الر	(رو	 خواسر* (1)
9, 19, 91, 110, 192 être bon, be	au	* 'حـُن ـُ (5)
passim: bonté, beauté		'حشن (31)
pasnm: bon, beau		حَسَنُ (26)
25, 109: belle femme		حسقاء (2)
132: beautés		معايس (1)
189: bien savoir qc.		١٧ (حَسَنَ ه (1)
41, 88, 99 bonté, bienveillance,	bienfaisance	إحساد (3)
 grosur (partie du corps), au les proportions habituelles 	point de modifier	* X شخت (۱)
145 · entourage, suite		* أحشام (1)
166. turndité		* حقمة (i)
106: entrailles		(1) 😉 ·
58: qualification donnée par les des orthodoxes attachés à la t		
32: bord		حایثیّة ہو حواش (1)
192. [il est] loin de		حات إلى (1)
30, 205 : part, lot		• حصة (2)
101: mettre dans une situation ;	gênante (³)	(1) حرث الله
67; retenu, connu		مَيْصور (1)
199: se produre		* تحضَلَ ا- (1)
16: obtemr qe		۱۱ ⊃مشان م(1)
28. qui parle peu et dit beauco	up (opp امسلل أه qop)	مُحَوِّل (1)
22; singulatif alas 128 petits c	aulloux	• حصق (2)
62 être présent à l'espeit de		* حطيرً <u>ئـ</u> ۽ (1)
33 présence		تحقيرة (1)
93. présence		^ر حصور (1)
4: sédentaire, citadin; 61 · prés	ent à l'espeit, immédiat	حاصر (2)
9, 124, 1943: fortune, heureux	sort, lot	(5) 1 •
118, 123, 196: prohibition (opp	(إسلاق 🗴 p	* خطر (3)
132: plus estumé		* أ"حلَى (I)
49: sabot, animaux à sabots n	on fendus	* حافر (1)
9, 20, 27, 197: protéget, 155. s	avoir qu' de m/mone	* حفظ <u>*</u> ته ه (5)
1552: fait de savoir de mémoir	re, 144, 1993 niémoire, s	وفط (6) ouvcnir
1444, 196: qui retient		(5) <u>Lal</u> la-
67: retenu, su		مَحْدُوطُ (1)
84, 892, 196: réserve, précaution	n a	v رَكُط (4)
156, 184: se préoccuper de		* خلات ب (2)
33: assemblée		تمحیل ہے تعامل (1)
112: plénitude; 🕳 —, 143, 202	: som, attention	vm احتال (3)

passim: vérité, réalité; 19, 272, 86, 200, 202; dû; 1262, 194; droit, part; 11, 189; vrai; 53, 91; véritable; 118; j. 131; au tutre de.	* حق (27) place véritable;
	حشاته برحقائق (15)
46, 72, 108, 166, 203: plus digne, plus méritant	أحقُ (5)
34. 105*: réalisation	ا تَحْقِيق (2) التَحْقِيقِ (2)
	المحقق (1)
101: bien établi	المجامل (1) (10 أميدق (3)
3, 5, 28: qui va au fond des choses	۱۷ ممبوق (3) x استنحق (1)
90: mériter	استبخاق (1)
194: mérite	
37: siècles	* أحقاب (1)
88: hair secrètement	* حَفَدَ ﴿ (1)
88, 91: haine secrète	حد (2)
200: méprisable, insignifiant	* حقير (1)
	* v 'شَحَكِّكُ بِ (ا
	* تحکیر اله و س
150: sentence; 14, 16, 202: jugement; 98: pouvoir; 34: conda nation; 18: عحر par la force de	
82, 97, 128, 199: sagesse; 56: philosophie; 8: savoir, science Dans l'usage des savants, ce mot désigne « le perfectionner	ِحِکُمۂ (7) -nent de l'âme hu
maine par l'emprunt des sciences spéculatives et l'acquisit	
complète de faire des actes excellents»; v. E I., s.v., II, 32	!4
20: jugement humain	^ب حکوم : (1)
33: haut personnage	حاکیر = 'حکام (1)
10: discuter avec qn.	اللحاكيرٌ لا (1)
2, 87: discussion	ر2) معاكمة (2)
73: connaître à fond qc.; 105: instruire	1۷ إحكير ه (2)
102: agir arbitrairement envers	v تُخَكِّر على (1)
91: s'en rapporter à l'arbitrage de	۷۱ تحاکم إلی (1)
96: fait de s'en remettre au jugement de	تحاکم (۱)
105: ressembler à, se rapprocher de; نون —, 57. rapporter qc. d'après qn.	* حكى - ه (2)
114, 182: licite	* 'حلال (2)
137: qualification des tribus arabes qui ne respectaient pas	ıv مُول (1) ع
l'intégrité de la Mekke, ni la trêve des mois sacrés ; Hoy	., VII, 66-216:
کان لا یری النحرم ولا للشهر حرمة : طبیء کلها وخشیر کلها وکشیر من v. da: محرّم L'opposé est . أحداء قصاعة ويشكّر والعارث بن کسب ses autres acceptions de ces deux mols.	
53: juger licite	x التَّحَولُ ه (1)
171: terme énigmatique, que nous avons préféré lire ofini ea qui croupit (Muhassas, IX, 154).	
114: être ébranlé	 أَمَامَلُ (1)
103: course de chevaux, et plus particulièrement, peloton de	
152: cercle permettant, au moyen d'une rotation, de détermin	
les mètres prosodiques (= دائرة المعتقد).	(1) 100
to more properties (- make a his).	

113, 121, 126: ensemble de qualités (dignité, mansuétude, calme, (3) علر التاريخ
libéralité, etc.)
7, 20, 100: pondéré, digne, indulgent (3) خواسر به 'حلماء (3)
26, 100: rêve, songe (trompeur; v. Dourré, 399) (2) مار (2) مار (2) مار (2) مار (3) م
100· douceur, agrément (1) خلادة
امْدُرُ (1) أعْدَرُ (1) أعْدَرُ (1)
ا 106· parure de femme (opp. à علة), 69: v. سليم (2)
49, 56: pigeon; v. E.I, s v., II, 259-60 (2)
حمامة (2) 41: colombe de Noé qui rapporta une branche d'oli-
vier annonçant la fin du Déluge; v Hay., 1, 145=298, IV, 65 = 197; VII, 17
=47, Timār, 367; IBN Qur., Muḥt., 172; Kisā'i, Qişns, 98
82: louer (Dieu); 52, 92, 962 adresser des éloges, louer (6) _ حَمِدَ * (opp. à مَهِدَ).
اكرية (8) يعمد الله 12, 108, 111, 115, 207; louange, éloge; عمد الله 18, 58, 65. grâces
à Dieu, heureusement
ا العام (1) العام (1
172. couleur rouge (1) **
أحمرُ (2) كريت (2) عمرُ (2)
II تحمير (1) التحمير (1)
* يعبار ح تعبير وتحبّر (2) onagre - الوحش 56: âne; 53 مبار ح تعبير وتحبّر
137. qualification des habitants du huram de la Mekke; v E I, (1) علية * s.v. hums, II, 356.
77. genre de plante amère et salsugmeuse qu'aiment les (1) حَمْد *
chameaux; v. Hay, III, 81=260.
110: porter qc; 100. porter (femme), يو ي, 342. porter, (4) ه تحول *
pousser qn. à
المحمول (1) محمول (1) المحمول
66. endurer; 174. supporter (2) انْحَمَل ا
94· patience (1) احتمال
32. régime alimentaire (1)
116 défenseur, avocat de (1) e m
75: on n'est guère d'accord sur la catégorie de gun-s designée (1)
par ce mot; les uns lui donnent le sens de «chiens des ginn-» (qui est aussi
l'appellation des poètes), mais d'une façon générale, il passe pour désigner une variété inférieure de démons; v. Hay., VII, 52=177; Sibli, 6, FREYTAG, Einleitung, 166
* حَسَنُ ء إَمَاسُ (1) 37: couleuvre
121: coloquinte (employé comme prénom) (1)
123: la religion primitive, essentielle, créée des le principe, (1) المُقتة *
par la suite, la religion d'Abraham, puis l'Islam; الشيعة — est le hanifisme
doux et libéral, par opposition à l'ascétisme; v. E.I., s.v., II, 274-6.
23: courbure, cyphose (1) vii *
43, 77, 180: poisson (3) موت به حبتان
160, 1972; besoin; Ji —, 97; besoin de (4) 4-6-

95: vie

27, 33: vivant

serpents (Hay., IV, 52=157)

22, 49, 53, 77, 103, 188: serpent Il y a des démons parmi les

12, 26, 197; qui a plus besoin de (3) المؤجد إلى (3) 21, 185: inspirer à qu. le besoin de, réduire qu. à (2) احوية لا إلى (2) 18, 81, 102, 160: avoir besom de (opp. à استفق عبر أ VIII احتاج إلى (4) 9, 31; qualité des yeux où le blanc et le noir sont très tranchés حور (2) 108: dialogue اللا أصاورة (1) حَرِّز (2) 1702: espace occupé par un corps 40: animaux fabuleux qui seraient issus d'un croisement de 'حوش (1) chamelles communes avec les étalons des gun-s (Mas'ūdi, III, 291; Damiri, 8.v.; MAID., I, 365; FREYTAG, Einleitung, 169; WZKM, VII, 239). Voici ce qu'en dit Gahız, Hay., I, 70-1 = 154: «On prétend que parmi les chameaux, il existe une espèce sauvage... qui habite le pays de Wabar [q.v.] .. Il arrive que pour une cause quelconque, un de ces chameaux sorte de son désert et s'attaque au premier troupeau venu de chameaux communs: on dit que les méhara sont produits par cet accouplement. D'autres disent que les chameaux sauvages sont les hūs; ce sont les survivants des chameaux de Wabār, Quand Dieu extermina ce peuple..., ses chameaux demeurèrent sur place, dans des contrées dont aucun humain ne s'approche; lorsque quelque mauvais sujet [chassé de sa tribu] ou quelque voyageur égaré échoue dans cette région, les gun-s lui settent de la terre au visage et, s'il insiste, le rendent fou. Ces hui ont saille de chamelles du 'Uman et il en est résulté les méhara et les 'asgadiyya que l'on appelle dahabiyya» passim: état, situation • حال ہے حالات (26) 80: détourner n حوال (1) 100: passer d'un état à un autre (1) July 1V 54: absurde (subst.) (1) 하니 (3) كامرا 12, 13, 189: impossible, absurde v تَحَوِّل (1) 70: métamorphose 46: se changer en (a); 100: changer, varier, 3 -, 78. se (3) Jb5-1 x transformer en (v. Berthelot, III, 201). 114: renfermer, contenir خوى - (1) passim: où; lorsque خيت (7) 592: embarras, perplexité خارة (2) 113: embarrassé, perplexe ٧ تحير (1) 51: verbe dénominatif formé sur le nom de la ville d'al-Hira, (1) نار II avec le sens de: construire, fonder (cette ville); cp. كؤف الكوفة et مقر البصرة 180: avoir des menstrues (v. إرثب) حاض - (1) 12, 26, 133: ruse, expédient حيلة برحيل (3) 157: trouver un moyen, un expédient; 160: être industrieux, ٧١١١ احتال (2) ingénieux bassim: au moment où حون (5)

كمالا (1)

(2) - إحيا- (2)

₹	فتاب الأريم والتدوير	100
30, 53, 146; animaux		حَيُوا ه (3)
105: pudeur		هيوان (a) • خواه (1)
8: avoir honte		ع استعقى (1) ع استعقى (1)
O, AVOIL MODIC		ه استیکی (۱)
	÷	
	ڂ	
183. cacher		(1) 🖭 11 🔹
77: plus malın, plus méch	ant	* (خَبَت (1)
76 · nouvelle, 59, 722, 814,		 حَار ع إحدار (10)
passum: remeigner sur, rapp	orter des traditions (profancs) sui	المُحَارَة عن (56)
182 fournir des renseigne	ements sur	٧٦ (حدر ً لا عن (1)
7 téméraire, «casse-cou»	(opp. à متوتن (opp. à	* حُموط (۱)
193; vice, défaut		(1) أحال
186 déranger le cerveau		п خثن (1)
32, 103, 1412; secau, bagu	e, cachet, talisman sur une	* حاقير - خواتمرا (1)
bague, q v Sulaimān et	l v E I , s v , khātım, 11, 981-84.	v aims Sprenger,
ل ف الكيانة Dict , I, 454	هقر الحروف السمعة المفصلة الق لا تمت	أأغوانير هي عبد أهل ال
	بحروف إحرى وهي: ا د د ر و لا :	•
190 conclusion	•	طالعه (1) حالعه
196, fait de couvrir de he	onte, de confondre	* π تُحصل (1)
87 tromperie		(1) p.in *
133. unposture		حديمة - حداثم (1)
85 séduction, tromperie		VIII احداء (1)
124. service		• خدمة (1)
11 abandon récipioque		 ۱۷ تعاد'ل (۱)
36 · tomber en poussière		* خواج (۱)
64, 75° désert inhabité, ri	TIDG2	* خراب (2)
passum: sortur		* خَوْجَ مُرُ (10)
105*, 108 élocution		مَفْر = (2)
132 faue sortur; 160 déc	voiler, 172 peser	IV أحرَّتُ (3)
164. ar complesement d'u	in acte extraordinaire	إحراء (1)
104. faue apparaitte		x استغراء (1)
183 façonner		خرط 🚅 (1)
96. tournure	-	خرط (1)
142: inventer		vuu الشراء (1)
26, 36 radoter		* تورق ــــ (2)
36. radotage		خَرُف (1)
	r. Hurăfa seraut le nom d'un '	
qui aurait raconté ce q	u'il avait vu chez le gous-s (Haj	, I, 146 - 301, MAID.,
I, 203).		
106: déchirure		* خُونَ بِ نُمُووَقَ (1)
133, 139. mposture, me	nsonge unpudent	مِغْرِ اللَّ بِهِ مِعَارِيقُ (2)

	-3
29; bambou	* خير راه (1)
41: se séparer. La tradition, basée sur une étymologie	* v دغزة (1)
populaire de Huzā'a (= morceau), veut que cette tribu se	
plusieurs fractions (Mas'ūni, III, 387 sq.)	•
199: caché, secret	* مُقْرُونَ (1)
200; négligeable, sans mtérêt	* خييس (۱)
151: perte, dommage	• مختر (1)
10: plus désavantageux	آخنہ (۱)
43: fait d'être englouts, pour un pays dont Dieu a voulu	 (1)
punir les habitants (notamment Sodome et Gomorrhe).	
77: bois. Le texte portait 2. mais il faut évidemment lire avec	° خَفَّتْ (1)
RESCHER Alors que d'après la Genèse, l'Arche était et	
ditions islamiques veulent que Noé l'ait construite avec le bos	
qu'il avait planté et qui avait mis 40 ans à pousser (v. Stor. Zor., I, 108).	REKY, 26; TAB./
98: se sentir humilié	° خفر – (1)
	m + كَفَنَ ة (2)
	ه خمڻ ≟لاب (ا
9, 144: particularités	عمل _ د ب را خصالص (2)
48: particularité	حاقبات (١)
203: particulier; 137, 176 individu ou groupement particulier	
20. 119; minorité	خواص (2)
11, 15; flanc, hanche; v. Huarr, 'Ochchile, 87	* حاصرة (2)
110 bâton que le prédicateur tient à la main	• مِقْصَرِه (1)
	* حملة ح حسال
26, 82, 125, 173. adversaire; 98 rival	* تحفير (5)
7, 82: htige, discussion	·مصومة (2)
56: cunuques	ه حضاد (1)
160: teinture (pour le corps, les cheveux ou la baibe)	* حصاب (۱)
1732: couleur verte (pour le bleu du ciel)	* خَضَرُ (2)
172: couleur verte; 32: vert, verdure. Il est recommandé, pour	اعتبرة (2)
conserver sa vue, de souvent porter les yeux sur du vert (Hay Samarqandi, 92). Mard., ÎI, 417 cite ces paroles attribué النظر في المصرة يريد في المصر فالنظر إلى المرأة المسناء كدلك	
134: vert (v. مالر)	أخصر (1)
100: le ciel	العَصْراءُ (1)
25, 99: soumssion	* 'حضوء (2)
103: tracer, dessiner	(1) <u>1</u> 1 4 *
علوط الهند ; 110: ligne; 35, 111², 155: écriture, calligraphie;	تط و تطوط (7)
37, 147: il semble qu'il s'agrese des chiffres indiens (v. supri	
11, 17, 842, 88, 96, 1284, 179, 203: erreur (opp. غوراب ,	(12)
v. <i>E.I.</i> , a.v., II, 972-4).	

51: pécheur (q.v. Nimrūd)

خاطِی (1)

	(1)
16, 128, 136 ² : se tromper, commettre une erreur; 86, 198 ² , 2	
manquer, passer à côté de; 🎉 —, 892: commettre une fau	
143: sermon	• خطة (1)
143: se présenter (à l'esprit)	 تحلق ثـ على (1)
3, 197, 1982: idée (qui se présente à l'esprit)	حاطر ۔ خواطر (4)
190: danger	خطر (1)
200: important, grave	خطير" (1)
117: engager dangereusement qc.	mr خاطر ب (1)
2: fait de passer, de marcher rapidement	 خَشْرَفة (1)
7: bavard	* خيل (1)
28: bavard, qui tient des propos futiles (opp à محيل).	τν ^ا مشول (1)
282; être léger	(2)
1522: légèreté	خلّة (2)
23, 126: léger; 152. vsf, allegro	نَنيبُ (3)
33: dédaigner	x استیقت (1)
203: dédaigné	المُسْتَخَفَدُ (1)
49: pied de l'autruche ou du chameau et animaux de cette	
73, 181. chauve-souris. Sur sa ponte, v. infra, روى ' sur so origine (créée par Jésus), v. Taß /Zot., I, 42; sur ses rap et l'origine de ses mamelles, v. Massé, 190 Ses sept part doute les suivantes (Hay, III, 166=522)·1) elle fiuit les gnes, les déserts, les palmiers, les hautes branches, les arbr des rochers, les îles; 2) elle ne recherche que les maisons; elle recherche le point le plus élevé, les puits, les endroits 4) elle vit longtemps; 5) même vieille, elle conserve une supporte de rester sans manger; 7) malgré l'âge, elle engaussi Qazwini, 359.	ports avec Salomon icularités sont sans s cimes des monta- tes touffus, les creux 3) dans les maisons, les moins passants; bonne vue; 6) elle
26: basse (voix)	• خالاص (1)
203: parle plus bas	n خَيْصُ عَلَىكُ (1)
59: palpitation	(I) *
106: pantelant	حايق (1)
67, 86: être caché, secret	* تَحِييَ ــَـ (2)
12, 25, 27, 101: caché, secret (opp. à ماهر)	َحْقِيْ (4)
27: cacher qc.	ا√ اُخْتِي م(1)
128: vinaigre	 عَنْ (1)
86: vice, défaut	• خَلَل (i)
85: amitié	(1) عَلَمْ •
28, 114: qualité, propriété, disposition	* خَلْد بِيغلال (2)
182: séduction, tromperie	(1) I/Jii. *
9, 67, 100, 112, 126, 130, 177, 1992, 204: pur, sans mélange	• خالص (10)
(مشوب ct ممز و پي (opp. à ممز و پي	

200: épuration	π تُقْلِص (1)	
25, 94, 114: sincérité	vv [خلاص (3)	
85: interpénétration	(1) his •	
43: métis, mêlés; 196, 200: éléments mêlés	خَلْط ۽ أَخلاط (3)	
23: plus sympathique	اُخْلَطُ ں (1)	
84, 102: pénétrer intimement qc.	m خائط م (2)	
99: successeur; 35: compensation	* خَلَفُ (2)	
169, 170: derrière	خلف (2)	
6 ² : v. ابول	(2) خَلَفُ (2)	
6: contredire qn. (L'exp. خانت ثدكر est attribuée à al-Ḥuṭai'a, (4) الله عالمت الله عالمة الله عالمة الله عالمة الله عالمة الله عالمة الله الله عالمة الله الله الله الله الله الله الله الل		
MAID., I, 243); 80, 170: contrarier; 3 -, 79: avoir une influence nésaste sur		
ينلان (18) يوناق (18) ; 206: opposition; وياق (18) يوناق (18) 22, 62, 8, 192: contradiction; 28: opp		
85: contraste; 35, 72, 92, 149, 174, 201: contraire; 34, 124: fait de contra-		
rier; 6: esprit de contradiction		
170: opposé	m أميطالف (1)	
186: corruption, manque de loyauté	ıv إخلاف (1)	
11, 16, 141, 195: être en désaccord (opp. à اتنقى); 492: être	viii اختلت (8)	
d'espèce différente; 172 être différent; على في , 157:	fournir à qn. des	
explications divergentes sur		
14, 16, 83, 97, 195: désaccord, divergence	اختلاف (5)	
115, 174: différent	^ا مهاتلاب (2)	
47, 50, 67, 110, 111. créer	* حَلَقَ مُ (5)	
18, 42, 54, 73, 84, 113; création, créature; 108. corps;	خلق ۾ أحلاق (5)	
1672: aspect physique		
87, 93, 1052: caractère; 94: morale	ُحلُق _ج أحلاق (5)	
44: forme extérieure	خلقة برحلق (1)	
30, 67, 78: naturel (opp. à مصنوء	مفدق (3)	
131: plus digne de, plus apte à	إحاقُ ب (1)	
62: s'user	 خانق ئے (1) 	
55: usure	محلوقة (1)	
124: user	(1) [غلق (1)	
75: magie blanche; v. Doutré, 98 sqq. Après avoir proposé	• خاقطیر (1)	
d'expliquer hantagera «magie blanche» par φυλακτήρια «fo		
(Tanger, 286), W. MARÇAIS aborde le problème posé par		
tion de qui désigne une opération magique, et corrig		
gestion dans le J.A. (1913, 201-3); il propose, à juste s		
représentant de γαρακτήρ qui avait couramment le sens de	«signe magique».	
Il est intéressant de noter que des propriétaires de mén	ageries donnaient	
le nom de خقطيد à certains monstres (Hay., VI, 9=28).		
122: être dans l'intimité	(1) ∠ ¥≤ *	
122: intimité (opp. à 🏡); 64: état de désert	€ (2)	
30: laisser libre; 199: laisser vide; 343: épargner	n خَلِّي (5)	
52: laisser vide	(1) [2] IV	

كتاب التربيم والتدوي غير	1PA	
112. sentir mauvais, se corrompre (viande)	• خر ئے (I)	
55, 114: vin	* خَبْر (2)	
105: pénétrer intimement; 187: se cacher (se dit de	* III حاكر (2)	
l'hyène). Le chasseur dit à l'hyène: «cache-tot, Umm 'Āп	ur»; il peut alora	
entrer dans son repaire, lui serrer la gueule et les pattes	et l'emporter; v.	
Timār, 321; MAID., I, 248; Şahāh, s.v.		
1: qui a le ventre plat	 احتص (1) 	
10: inconnu, obscur	* حايل (1)	
38: ce mot, qui désigne la morve des chameaux, s'applique a	യവ (1) oláji *	
à une sorte de coryza ou à une inflammation des muqueuses du nez et de la		
gorge (rhino-pharyngite) qui peut devenir grave (v Sahāh, s v.). Le mot ap-		
paraît dans un vers de Nābīga Ğa'dī (apud Mu'ammarīn, 274; Luān, XVI, 301 etc.).	72, Apertissement,	
بَن يحرصْ على كِتَري فإنى ﴿ مِن المشان أَرَمَانَ المُثنَّانِ	و	
(M NALI INO, Le Posse de an-Nabigah al-Ga'di, Rome, 1953, 716 a adopté		
la leçon فين يك ساتلاً عن بإني)		
Il est possible que le poète ait simplement utilisé ce mot j	pour la rime, mais	
les lexicographes l'expliquent en disant, les uns, que l'an	née où une épidé-	
mie meurtrière de Hunan se sit sentir sert de point de repère pour la datation		
des laits; les autres, que l'année du Hundn a été ainsi ap	pelće parce qu'au	
cours d'une guerre, une homme aurait dit aux fils de s		
«fendez les adversaires (مُثُومِي) avec vos sabres» (Apartusam	ent, 274). Sur cette	
question, voir RSO, 1934, 429-31.		
42, 121, 2062 sangher et porc. Sur sa création, v ممه , (4) مماريز *		
à propos de sa ressemblance avec le corps humain, on note		
de porcs peuvent être greffés sur des hommes (Hay, IV, 3		
6, 68, 78. scarabée. L'insistance du scarabée est proverbiale,	* 'خفتاه (3)	
v. Hay, à l'index, Timār, 345 76: étrangleur, v. Garid	/1\ mt = 0	
106: jeune fille aux formes gracieuses	* حايق (1) * حَوْد (1)	
2: bavardage	عود (1) * خوص (1)	
65, 84, 124° avour peur de, redouter qu	عوس (1) * حامة ــــ (3)	
90, 91, 95, 107 · peur, crainte	خوص (<u>4)</u>	
24: apeuré	حارف (1) حارف (1)	
84: redoutable	مَوْوف (1)	
202: trahur	• طان ـُـ (1)	
32: affaiblissement (injures du temps)	v ئَيْفُوْك (1)	
205. vide	e طار (I)	
passim, bien, avantage; meilleur, pl مار 122 مار 99	(23)	
105*: chossr	ν تُنَوِّر (۱)	
107: chox	تَعَيِّرُ (1)	
83, 200: chossr	vm اختار (2)	
12, 26, 105, 113, 126: choox, libre-arbitre	اخييار ۾ اُت (5)	

61: escalier

85: séduction progressive

(l) - ii

× استدراب (1)

56, 68: chevaux (2) Ja 68: grain de beauté, names. On en trouvera une longue حال _ خيلان (1) explication, accompagnée des indications qu'on peut en tirer dans Pagudo-GARIZ, Bāb al-'urāfa. 169, 172, 173: illusion (opp. à عبلة) # النفسل (3) 110: s'enorgueillir (1) احتال (1) • دَىب (١) 58: reptation; ici: fast de se traîner 65: la Bête de l'Apocalypse. Le point de départ est fourni par دالةُ الأرْص (1) Coran, XXVII, 84: «Nous ferons pour eux sortir de terre une Bête qui leur parlera...». Là-dessous se sont greffées de multiples légendes que l'on trouvera chez les commentateurs ainsi que dans Kisā'ī, Qişaş, 295; Timār, 403; Qur-TURI, 183-5; MAQDESI, II, 173 aqq.; SAMARQANDI, 73-4, etc. 132, 175: régent * π مُدثر (2) * دَرَ ـُـ (1) 125: tourner le dos 183: mettre dos à dos III دائڙيي (1) 6, 105a: reculer, s'en aller, tourner le dos 1٧ [ذكر (2) 183: se tourner le dos vı قدار (1) est le seul animal qui, par prudence, ملن 187: à reculons, le ملن x مُتعدرًا (1) entre dans son gîte à reculons; Hey., VI, 91, 96-281, 295 159: tannage دَثم (1) 46, 56; poule(s). L'auteur fait sans doute allusion au ذجارا) ذجاحة (2) problème éternel ainsi posé dans la Risālat al-qiyān (éd. Finkel, 55) و البروء (أب البروء أبر لاميعاله راحمة إلى أصولها والأعجار واحمة مصدرها والموالي تسم لأوليائها فإمور العالم مهزوجة بالمفاكلة ومستردة بالمصادَّة وتعصها عاء لنعص كالمتبت علته السجاب والسيعاب علته للاء والرطونة ؟ وكالمب علنه الزرء والررء علته المعب والدجاجة علته السعة والسعة علنها الدجاحة والانسان علته الالساب الح * ذَخَلَ ـُـ (4) 55, 86, 121, 187: entrer 204: entrée ذحول (1) 23, 205. entrant, pénétrant داخل (2) 26, 67: défectueux (opp. à المال 1 ا كون حول (2) 22: entrée (1) Note: 94: pénétrer an. m داخل ۱ (1) 13, 88, 155: faire entrer, introduire ١٧ أَذْحَلَ ه (4) 178: s'interpénétrer vı تُدَاخُلَ (1) 29, 114: peric(s) * كْرَ et كُرّ (2) 112: de perle ذري (I) دري (I)

موس	Some Am	
199: étude		• دَرْسِ (1)
196: étude en commun		III مُداوسة (I)
198, 201: fait d'atteindre		* دَر الله
-	, saisir, percevoir; 107 vivre s	
longtemps pour connaître	_	(, -3-,
17, 32: fait de percevoir, d'a	-	إذراك (2)
197 réparer (une erreur, et	-	(ו) אינעני (ו
20, 65, 104, 1103, 1112, 161:		• دَرَى (9)
8: user de ménagements et c	le dissimulation	• m داری (1)
118, 129, 132 dissimulation	ménagements (opp à هادة)	مُدارة (3)
32 remettre, donner en cacl	ette qc. à qn.	• دَسْ ـُـ ه إلى (1)
85 badınage		(1) 265 *
23: sorte d'insectes	(1)	* دُعُوم ۔ دُعامِیمُ
205 appeler, 133: faire de la	propagande, 🕳 – , 146. app	o- (11) #≛ ba *
ler par (un nom); J, 10	6: prier pour, اِن ج. 22, 21, 1	07, 129, 135, 166:
inciter, pousser à		
52 invocation; 129; incitate	on	رُعاه (2) دُعاه (2)
133. cause, affaire		دُهُوَة (1)
16, 34 · prétention		دُعُوك (2)
59, 88, 89, 1172: cause, mot	f, mobile	دامية بردوام (5)
14, 13, 20, 62, 133, 181, 183	prétendre	væ الأكو (10)
2. prétention		(1) -b31
175, 184 · repousser, refuter		* خَارَ (2)
131, 138, 178 · sujet, réfutation	n, répulsion	ذفر (3)
1832: enterrer		• دَانَ (2)
61 · sépulture, tombeau		كنتان بياكداؤنُ (1)
22, 32, 53, 105*: fin, mince;	96, 198: subtil, délicat	* دَيْق (6)
101. subtilité, détail		دُقْمَاتُهُ ﴿ دُفَائِقٌ (1)
17: rendre délicat		v1 [cg (1)
128 · estrade		(1) obis *
61, 1362: prouver		• دلا ئے علی (3)
59, 81. signe, témoignage		دَلَالة (2) دَلَالة (2)
12, 13, 25, 54, 59, 61, 672, 10	03, 116: indice, signe, preuve,	ڈلیل ۔ ڈلائل (11 ⁷
94: guide (conduisant à)		
104. Damascams		* ومُلْتِقُونَ (1)
69, 79 ² , 102, 152 ² , 187: sang.	On croyait généralement que	* وَدُ جِدِما (7)
le sang des rois était un s	pécifique contre la rage (<i>Hay</i> ,	II, 2=5, 113-310;
Reste ² , 139-140, 162; Dourré, 85), ainsi que contre la folie (habal; Caussin,		
II, 34).		
125: détruire		(1) '_ '#\$ •
1613: cerveau		* چاھ (3)
130: se rapprocher de		• ڏٽا مُن (1)
80, 111: plus proche; fém. ų	\$ 67, 113, 206 ² . monde	(6) JSI

158: fait de s'approcher peu à peu

(1) 治道 v

158: fait de s'approcher peu à peu	(1) V
32², الدهر ; 157: siècles كمرر . 166, 195, 207: époque, temps	* ڏهر (12)
55, 56, 712, 102, 158: le temps	
46, 1373: matérialistes qui rejettent la foi en un seul dieu, (4	دَّمريَّ بِدِهريَّة (
la création et les enseignements de la religion, et professent	que le temps
n'a pas de commencement; v. E.I., s.v., I, 917-8.	
137: embrasser la doctrine des dahriyya	v تَدَّهُرَ (1)
29: dīnār, monnaic d'or pesant légalement 4 g. 25; v. هر قلي	* ديار (۱)
88, 1812, 197: mal, maladie	4) اداء (4)
64: tourner; 84: rouler (conversation)	* دار ـــ (2)
43, 56: maison	دار ـ څرر (2)
29: halo	دارة (1)
68: il ne s'agit pas des circonvolutions, mais des cercles et des épis	دوايرُ (۱)
formés par les cheveux; on en tire des indications sur le caractère	
v. Рявипо-Ğлық, Bāb al-'irāfa, 17 sqq.	
303: forme arrondie	n تَدور (3)
1, 302: rond, arrondi	أمدَوْر (3)
15, 31: rondeur	x استِدارة (2)
29, 174: rond, arrondi	مُختيع (2)
64: cours du temps	دَرْ لَهِ حُزَلُ (1)
80: faire passer qc d'un état à un autre (?)	v إدالَ من (1)
73: ce mot, également cité dans Hay., I, 89=189, VII, 53=	 دُزالْناي (1)
178, désigne, pour Ğāhız, un être hybrıdé, produit de plantes	et d'anımaux.
STEINGASS, 539-40, s.v. duwāl-pāy: «Slender and limber-legge	d man; name
of a people in India, said to have legs thin and ductile, like le	athern straps;
they pretend to be lame, and importune travellers to carry	them on their
backs, when they strangle them by a twist of their legs; a thu	g; a bugbcar»
- Dèvalpa est un dive, un un vieillard qui se tient au bord	de la route et
gémit. A tout passant, il adresse cette demande: «Prends-moi su	ır tes épaules».
Si quelqu'un le prend, trois mètres de jambes semblables :	à des serpents
sortent subitement du ventre de Dèvalpa et s'enroulent autour	r du porteur;
tout en l'emprisonnant solidement, il lui donne cet ordre: «	Travaille pour
moi». Pour se débarrasser de lui, il faut l'énivrer (Massé, 353).	•
101, 107: durer	* داد ن (2)
89: persistance	دُوام (1)
89, 112 ² : constant	دائِر (3)
179: faire durer	iv إدام (1)
passins	* ڏوڻ (29)
1812: remède	(2) 135 *
91: soigner, assouvir	III دازی (1)
41, 68: coq. Le coq blanc à crête fendue (الزق) v. Hay., II, 94=	* ديك (2)
259) passe pour être l'incarnation d'un ange (c'est un coq ble	
avait envoyé pour indiquer à Adam les heures de la Prière; Kis	A'i, Qışaş, 66);

89, 90, 94 faute

dans une maison, il empêche Satan d'entrer car celui-ci a une grande haine contre lui (on accuse orpendant de zandaqa, des gens qui possèdent un coq blanc); si on tue un coq de ce genre, la maison est en proie à tous les malheurs (v Hay., II, 75-207; 94-259; QAZWINI, 360, MAMA, 351).

7, 25, 72, 138³ religion

(6) دیں ۔ اُذیاں

* دَنْب (3)

ذ

* دُو م دات (12) bassım. الدى مرائق (83) basum. دلك et كدلك (76) داك (1) اكدا bassım. 49, 1873 · loup; v Qazwini, 339. يادلات عبد احتماعها لا يمار أحد . * دِل (4) منها إد لا يأمن على نفسه منها : وإدا نامت واحهت نقصها نعماً حق قالوا: ينام بإحدى عنده : v aussi Hay, VII, 19--63 et passim; حراحة أكلت المثمة Tunar, 312. 42 mouche Une aile de la mouche apporte douleur, l'autre (1) ພປລ * guérison; quand elle tombe dans un aliment, il faut enfoncer l'aile de guérison (Massé, 203). Cette croyance s'appoue sur un hadit que les sunnites jugent authentique (IBN Qur, Muht, 10, 289; Bokhāri, IV, 456-7), alors que les mu'tazılıtes le rejettent (v. Hay., III, 97-313) * ١٧ أَدْتَلَ (1) 102 faner, flétrir (1) 15 . 23, petits fourmis rouges (1) وَقَعَلُ (1) 26. aussi soumis que 12, 59, 60, 110, 115, 116, 122, 170, 182, 204 citer, men-ذكر شد (16) tionnei, indiquer, parler de, rapportoi ; 1042, 119, 120 se rappeler qe, songer à, passif, 6, 91 être renommé, réputé 96, 166, 195 mention, 10, 953, 98, renomniée, réputation, 163 ڊگر (11) prière (°), 1193. mémoire (opp. à سيان) 7, 86 renommé, célèbre مد کور (2) 128: rappel ا تُدُكير (1) (3) "\$ w V 124: se rappeler, s'apercevoir, 143, 200 faire effort pour se souvenir de 143: effort de mémoire تدگر (1) 50, 75: mâle د کر (2) د کی (1) دلا ⁻⁻ (2) 101 · sagace, pénétrant 28, 55. être humshé (opp à 👍) v تَدَانِ (1) 116: s'humilær (8) 2 5 . 184, 92, 962, 97 blamer 12, 115, 120 · blame (3) 5 117 blámable مَثْمُود (1) 173: queue * کلب (۱)

91: pécher, commettre des fautes	ıv (1)	
55, 78, 103, 114, 181: or	* ذُمَبُ (5)	
162: partir, disparaître, être perdu; 133: suivre une voie; ,,		
89: emporter, supprimer; 31: emporter, accaparer, monopol		
être partisan d'une doctrine; 115: avoir une opinion, 52: rech		
82: départ (1) ت 24: endroit où aller; 4, 20, 105: conduite; 14: doctrine; (6) مناهب عداهب 92: tendance		
	* دُهُ - أَذُهان	
1532: au propre, fusion, liquéfaction; Gahiz précise (Hay., IV,		
44=126) que les poisons agussent sur le sang טוע באוב פועבוע פ		
cation correspond à celle qui a été adoptée par Maimonide (Po		
distingue des poisons chauds (qui provoquent sans doute la		
poisons froids (qui déterminent la sensation d'un froid vif).	,	
· · · · · · · · · · · · · · · · · · ·		
•		
passim: tête, extrémité	* رأس (14)	
1292, 131, 150: commandement	رگاسة (4)	
179, 180: poumon	• رات (2)	
passim: voir; 4, 125: juger opportun; 165: avoir une opinion	* رأى يى (56)	
sur; مُرأي —, 53 apprécier, juger bon; 25, 1312, 178, 1842:	juger	
6, 8, 53, 57, 108, 128, 165: opinion	راي (7)	
104: vue	رُوْية (1)	
68: vision, rêve. Sur l'onéiromancie, v. Doutré, 395 sqq.	رُزِي (۱)	
31: spectacle	ِّرَأَى (l)	
167, 168, 1693, 170: miroir. On peut en voir une théorie dans	مَ أَةَ مِهُ مَرَاء (6)	
Qazwīni, 95-97; sur la craınte des primitifs à se regarder dan		
Doutré, 387. Les questions de Gahiz sont provoquées par		
phénomène de la réflexion		
1682: montrer, lasser voir	(2) اری (v	
68, 70, 183: génie familier, sorte de python; Hay., VI, 62=203		
وتسطف علمه وخاره بسعن الأضار ووحد حته ورأى خياله ' فإداكان عندهم		
. V. aussi Freytag, Emlentung, كداك قالوا : مر فلان رئي من الجن		
VII, 184; E.I., s.v. kāhin, II, 655*.	107, 77,1121,	
	* زئت (2) وزئيا	
145: Seigneur. C'est une allusion à Coran, XXVI, 9 sqq. où Ph		
raon demande à Moise (vt. 22): «Qu'est-ce que le Seigneur	res Mondes!».	

151: viole; v. E.I., s.v., III, 1159-62, art. de H.G. FARMER, qui (1) ישט * signale que nous avons ici la première attestation de ce mot; q.v. Ta'iyya

(I) 40° A *

88: plus avantageux, plus rémunérateur

ديس	בוי ושנונה ושנים	155
آبر .v. آبر		 ٧ أثار إس (1)
يأتر .v. عأتر		• راط (l)
56: campement		* رَبُم (1)
148: quart		(1) 45
183, 522: de taille	moyenne (homme)	مَرْبُوءِ (5)
30; forme carrée. I	Dans la magne, la science du tarbi «quae	
permet de retrou	iver les objets perdus (Doutré, 268-9)	mass il ne s'agit ici
que d'une oppos	ition au tadioir	
1, 30, 174: carré		مُر _ك ة, (3)
166: produit de l'é	ducation	ים קֿישַׁד (ו) 🔻 🕈
55: être supérieur	A	ع ارتی می (1)
11, 95, 131: rang,	dignité, haute position	* مَرَثُدَ مِ مَرابَبِ (3)
195: hiérarchie		n ژاپب (۱)
69: Kasimirski, s v.	en donne la définition «Mariage de	* رَئية (l)
branches, nœuds	de branches, pratique observée par l	es Arabes paiens qui
consistait en ce	que, au moment de faire un voyage, i	h entrelaçatent deux
branches d'arbre	s par leurs bouts, et, sı, à leur retour, ı	h trouvaient les bran-
ches dans le me	ême état, ils en tiraient l'augure que	leurs femmes leur
	èles pendant leur absence, en trouvant	
ıls se tenatent po	ur trahis». Sur la persistance de cet i	nage, v. Dourré, 90;
	arqandi, 110, signale qu'on désigne so	
fil que le Prophè	te s'attachait au doigt quant il voulait	se souvenir de qe., v.
auss <i>Hay.</i> , III, 1		
34 être compatissa		• رقي – لو (۱)
	oods, prépondérant	(ازجم (۱)
98: poème sur le n		* رُخو (i)
24. poète de rague		راجر (1)
8, 72: 4 —, reven	ır à, remonter à, —, 151 entraîner,	(3) Timby *
74: parousie de l'in	mam caché	رَجْعة (1)
32: faire revenur,	récupérer	* استرتیم (1)
55: fiente		* رَسِ (۱)
43: cataclysme; v.	Coran, VII, 76, 89, 154, XXIX, 36	رَ مر (1) رَجْكَ (1) رَجُل م رِجال (19)
pasum: homme		 رئبل ہے رجال (19)
23, 122, 157, 1752:	jambe, paed	* يرجل (5)
	'agit de la lapidation des démons qui	
de saisir les secre	ets de la Cohorte suprême; v. Cor.m, XI	KXVII, 8, LXVII, 5.
37: lapidé, maudit	•	رَجِير (1)
11, 33 ² , 65: espére	r	* زيا ≟(4)
32: souhaiter		II رَجِي (l)
35: accorder sa mi	séricorde à	* رّحر ً ا (1)
	grâce; 107; clémence	ر حبة (3)
18: Dieu		الرَّحيان (1)

·	-	•
133: si la leçon est bonne, il doit s'agir d'une retraite et	x استرحام (1)	2
de prières		
130: liens du sang (1)	ا رَحمُ ۽ ارحام (ě
128: meule	9 رَحْقُ (1)	£
118: dérogation, en cas de certains empêchements, à l'observation de la loi (v. 2,4, ≥).	(1)أخصة (1))
78: marbre	9 رُخام (1)	ř
116: détente, bonheur (opp. à - M.)	4 زخاء (1)	ř
8, 184: rejeter, 98: nier; الله الله به الله على 134: remettre qn. (à sa place هـ هـ مـ) 132: procurer un avantage, un bénéfice à qn.	e); (5) <u>_</u> 35	•
59: rejet	(1) 33	
•	* * * *	-
160; qui nie	راڈ (1) اُرڈ عز (3)	
12, 88, 96: plus profitable à, plus avantageux pour		
163: allées et venues à la recherche du bon chemin	* زَدُد (۱)	Ĺ
19: pire (pour [/c])	* اردی (۱)	
69; vêtement. Nous n'avons trouvé aucun renseignement sur la	⁴ ردا۰ (۱) ع	
pratique à laquelle l'auteur fait allusion	41) 4 0	
178: fait de repousser	* رَدو (1)	
158: boue épaisse	دداء (1) دداء (1)	Ĺ
76: q.v. Tamim ad-Dārī	الرَّدُم (1)	
29: droit ou redressé, se dit des lances. Le mot est rapporté à	وُرُدَيْنِيَ (1)	
une nommée Rudaina dont le métier consistait à redress	er les lances (!)	,
v. Şahāh, s.v.		
	° رَزَقَ ـُة ب (1)	
114: adopter une attitude grave	ν وَرُدُنَ (1)	
16: solide	* راساء (1)	
121, 123, 182, 204: l'Envoyé de Dieu	 أسرل اقد (4) 	
202: épître	رسالة (۱)	
175: répulsion (opp. à 🏎)	۱۷ پرسال (۱)	
102: libre; pl. مرسلون 1362: Envoyés	مرسل (3)	
133: être formé pour, en vue de	٧ تَرْشَعَة ل (1)	
1, 18, 114; sveltesse, élégance	(3) رُشاقة	
14, 15, 101, 108: svelte, élégant	(4) شيق (4)	
191: guidé	4 أمرائك (1)	å
72: sanction	1 ارضاد (1)	
96: gravité	ا رَصالة (?)	ř
1295: être satisfait de; 33, 122: agréer	* رَخِيَ _ بِ (7)	ř
25, 95: satisfaction	رِضَى (2)	Ļ
196: satisfaisant	١١ کمراض (1)	7
39: mou	ا رتف (1)	
1722: livre (poids)	(2) يَظل (2)	A
152, 161: frayeur	ا رُغب (2)	þ
49: produit du croisement de pigeons ramiers et domestique	ا راعِيْ (1) ع	,

كتاب التربيع والتدوير - ١٠

- v. Hay., à l'index; 'Iad (éd. 1940), VII, 265 et corriger; pour Kmà'i, Qiyar, tous les pigeons راعق descendent de la colombe qui se plaignit à Salomon de ne pas avoir de petits; Salomon lui passa la main sur la ventre et elle se mit à pondre.
- 175: tonnerre. V. dans R. Basser, 1001 Contes, II, 461, une parole (1) ف رَضد (1) attribuée à Ibn 'Abbās: l'éclair, ce sont les traits dans les mains des anges, avec lesquels ils frappent les nuages; le tonnerre, c'est le nom de l'ange qui pousse les nuages; la voix du tonnerre, ce sont les grondements de l'ange.
- 47: saignement de nez, hémorragie nasale (v. Rlacher, Voc.). (1) المالية 47: Saignement de nez, hémorragie nasale (v. Rlacher, Voc.). (1) المالية في الما
- 140. puerre placée au fond (ou en haut) du puits et servant de (اووق العراق) * point d'appui; v. Rescher, Voc

126: observer (un devoir)

° رَغَى ـــُـ (1) m أبراعالة (1)

75: observation

الله أمراعاته (1)

- 125: pâturage
- ..., 132, 1652, 1943, 199 goût pour . مى ..., 12 dédam pour
- 192: qu'on souhaiterait de voir (faire telle chose)

مرعوث به إن (1)

16: par force 207: secourir ° مازغر (1) • رکون⊤ د (1)

189: Misme extrémiste

(1) .45 *

(7) 267

130 (pl. משני 66): E'ite extrémiste Le correspondant de Gähiz étant (1) בשני 130 (pl. משני 66): E'ite, notamment à l'interprétation allegorique (§ 14), aux ibdâl (§ 43), à la "angă" (§§ 50, 73), à la métempsychose (§ 74), etc Ces notations appellent quelques remarques. L'observation plaisante de Čähiz (§ 130) sur la dévolution de l'imanat en ligne directe (depuis Hasan et Husain, les collatéraux sont exclus de la succession, v. Isin Bărawaii, Ilmâl, 231) aboutit à la nécessité de la survie de l'imâm et au tanâsub: elle fait figure de prophétie puisque l'année même de la mort de Ğâhiz (255 = 868-69) naissait le 12° imâm, Muhammad ibn al-Hasan al-'Aakari qui devait clore la descendance de 'Ali et devenir le mahâi, A cette question du mahâi se rattache celle de la durée de la vie humaine, puisqu'il convenait pour les Erites de justifier la gaba et le retour de l'imâm par des exemples historiques d'exceptionnelle longévité; cela explique l'importance des ouvrages et des chapitres consacrés aux Mu'ammau ûn (v. Goi de l'imane cancelles de les ouvrages et des chapitres consacrés aux Mu'ammau ûn (v. Goi de l'imane cancelles de la durée de la vier la mortance des ouvrages et des chapitres consacrés aux Mu'ammau ûn (v. Goi de l'imane cancelles de la vier la metre de la vier la metre de la vier la metre de la vier la mane des celles chapitres consacrés aux Mu'ammau ûn (v. Goi de l'imane des celles de la vier la metre consacrés aux mu'ammau ûn (v. Goi de l'imane de la mortance des ouvrages et des chapitres consacrés aux Mu'ammau ûn (v. Goi de l'imane de la mortance de l'imane de

Abhandl., II, pp. LXII sqq.; Mustatraf, II, 44; IBN BABAWAIH, 288 sqq.) et l'insistance de Ğaḥiz à mettre en doute la macrobie de ces personnages (§§ 52 sqq.); à cette question, s'ajoutera celle des faux macrobites qui forgeront des traditions (v. Goldziher, Muh. St., II, 171 sqq.) et contre lesquels 'Asqalānī devra encore écrire un ouvrage (v. Lisān al-mīzān, I, 146).

En ce qui concerne le badà' (§§ 74, 189) ou entrée en scène de nouvelles circonstances qui provoquent le changement d'un décret divin antérieur, dans la doctrine des Kaisāmyya, Goldziher (E.I., s.v., I, 561-2) écrit: «Au III°s. de l'H., le badà' semble, à cause des difficultés qu'il soulève et qui ne peuvent être résolues qu'à force de subtilité, avoir été du nombre des questions destinées à éprouver la sagacité et l'habileté des théologiens: c'est du moins ce qu'il est permis de conclure» de la présente notation de Găḥiz; ce détail confirme l'intérêt de notre texte, mais il ne semble pas qu'on puisse en tirer une conclusion aussi précise car Aḥmad ibn 'Abd al-Wahhāb n'était certainement pas un théologien.

On retiendra enfin qu'au § 73 sont indiqués les signes du retour de l'imâm; à ce propos, Ğāhiz (Hap., V, 76=237) reproduit les vers suivants de Ma'dān aš-Šumaiţī:

```
في رمان تبيض فيه الغفافي شُن ولُسقَى سُلافةَ البِحريالِ ويُقيير المتعلورُ سِلمًا مع اللهِ م واتجيري الدفائ لعمرَ الشِعالِ
  يقرل: إذا طهر الإمام فآية دلك إن تدمن الفنافيش - وهي :qu'il commente ainsi
                         اليوم تلد – وتحلُّ لما الغمر وتسالم العياتُ العصافيرَ والدَّالِ السَّخَالَ

    (5) _ رفم _ (5)

553, 175: lever, élever; ه عن ---, 199: placer qc. au-dessus de
13, 131, 200: élévation
                                                                                   رندة (3)
1, 82, 90, 93, 95, 131: haut, élevé
                                                                                   رَفيم (6)
91: porter le déhat devant, en appeler à
                                                                          vm ارتَقَمَ إلى (1)
16, 163: hauteur, élévation
                                                                                  ارتماء (2)
123: être bon, aimable envers
                                                                         * رَقَق ئـ (1) على
182: douceur
                                                                                   رأجق (۱)
157: confort
                                                                                  مراق (1)
160: accoudoir
                                                                                  مرافعة (1)
                                                                                v وَكُونَ (1)
26: être bienveillant, faire effort pour l'être
28: être fin
                                                                              (1) 755 *
32: finesse
                                                                                    (1) 动。
```

102, 103, 105°, 182: délicat, subtil 1382: réduire en esclavage 197: repos, sommel 122: faire sauter (un enfant) 14: à cheval 127: équipage

127: équipage 111: étriers 151, 156: v. نصب

151, 156: v. تصب در التابيّة et مائيّة ولا 1072: faire subir qc. à qn. (2) تصب التابيّة والتابيّة والتابي

رَقيق (4)

ركاب (1)

* اشائری (2)
 * رغهة (1)

* π رَقُسَ (1) * راکِب (1)

مَرْکب _ج مَراکِبُ (1)

9, 18, 30, 48, 54, 101: complexion; 104: disposition, ordons	
167, 205: en repos, immobile	• راکِد (2)
53: éléments constitutifs, constitution	* زگن ہے ارکان (1)
29, 30, 61, 110: lance	* رامه برماء (4)
49: jument de race commune; v. Ğawāliqi, 72	• زمکة (1)
23, 37: sable	* رَ"مل (2)
1252: lancer qc. (a) à qn. (8)	• رتمي تا س (2)
1943, 199: peur (opp. à رخة)	* رَّمَة (3)
89: effrayer	1۷ [رخب (1)
114: yie, conduite, attitude monacale	* رُهاكِ (1)
40: clan	* رَّهُو (1)
105: affiner	• IV (دُمَتِ (1)
654, 102, 114, 126, 191: âme, esprit	* رُوء م أرواء (8)
112, spirituel	رُوحاني (1)
163: yent; 41: odeur	(2) جي
118: repos	راحة (1)
116: se reposer; Ji —, 60: se reposer sur, , , , , -, 112: être délivré de	× استراب (4)
29: myrte	رُيْمان (i)
191: éclaireur	• رايد (1)
passim: se diriger vers, vouloir, rechercher, désigner	(10) Styl TV *
26: volonté	ارادة (1)
27: néophyte	* رَيْحِ (1)
10: chevaux de pure race; v Sahāh, v	• روائم (1)
27 plaire à	• راق <u>ئ</u> ة (1)
108, 197: vouloir, rechercher	* دا د (2)
156: byzantin	* روميّ (2)
61, 121: rapporter (une tradition)	* روی (2)
83, 150, transmission (des traditions)	رواية (2)
59: rapporteur, transmetteur	راد سرده (1)
107: examen attentif, mûre réflexion	رَبُعُة (١)
177: être imprégné de	ر تروی م (1) ۷ تروی م (1)
79. chamors, il mange des serpents (Hay., IV, 55-166)	* أردي (I)
791: salive	(2) بيع

73: Psaumes de David (1) (1) **
61: fers de lance (1) الربّه (1) **
782: vexre; v. Masfūni, II, 407; Main., II, 314-15 (2) **
49: eaturgeon (?), v. شيوط ، الله (1) **
(1) **
(1) **

68, 133: ornithomancie et, plus précisément, divination d'après (2) l'envol des oiseaux (opp. à sile divination d'après la façon dont les oiseaux se posent); v. Dourré, 361. 107, 175: réprimande, semonce (2) m راكم ب (1) 127: confondre (?), mettre dans le même sac (?) 49: girafe. Cet animal d'aspect curieux donne lieu aux suppositions les plus diverses; seul Mas'úpī, III, 3, signale que certains voient dans la girafe une espèce indépendante ou une variété du chameau; pour les autres, elle est le produit d'une hybridation entre : — un chameau et une panthère (Hay., VII, 75=241; Mas'ūni, III, 3). -- une chamelle et une panthère mâle (c'est l'opinion personnelle de Ğāḥiz, Hay., VII, 75=241). -- une hyène màle, une chamelle + un oryx mâle ou femelle (QAZWÎNÎ, 403; 'Iqd, (ed. 1940), VII, 265; MAID., I, 365; BAIHAQI, 110): une chamclle saillie par une hyène mâle (dh) produit un animal intermédiaire entre l'hyène et le chameau; le crossement de cet animal avec un oryx mâle (resp. femelle) produit la girafe 73: bleu (1) 575 12: mépris رراية (۱) ١٧ أرزى على (5) 185: mépriser 114: ébranler رُغْزَةِ (١) زَعَرَ ـُـ (30) passim: dire, déclarer, opiner, prétendre 46; (eau) douce et limpide رُلَال (١) 43: tremblement de terre (1) 37, 16: bride رمام (1) 141: «murmuration», marmottage des Mazdéens en accomplis-ر مرَمة (1) sant leurs ablutions ou en mangeant; v. Christensen, 121, 433; Steingass, s.v. ر كن _ أزمان (2) 32, 44: temps, époque 21, 38, 102, 166, 190, 204, 2072; temps, époque ر مال (8) (1) with رائحيّ (2) 48: nègre; 127 الرنطة la langue des Zanğ ران ۽ رُئاة (1) 186: adultère, débauché 52, 71: faire peu de cas de رَهِدَ _ أَيْ (2) 191: indifférence; 133: ascétisme (2) Jal', 6: plus fier, faraud; v. MAID., I, 340 أرامي (1) 121, 122, 158: époux, épouse (3) - 11'11 - (3) 24, 90, 113; cesser (3) こづじ 178: cessation (1) Jis 58, 66, 114: ajouter; 71: croître, augmenter; 3 ---, 53, 1042, راد ت (13) 1532, 157: augmenter; على إن —, 70: faire autre chose que; أحر لقص —, 1722: approximativement

راد (۱)

زيادة (5)

v تريد (1)

2: provisions, ressources

84: amplification d'un récit

52, 80: augmentation; 54, 108, 191: excès

132. fait de chercher à augmenter 123° fait de se rendre visite 1524 chanterelle. Mas'ooi, II, 321, explique que les savi grees ont gradué les 4 cordes musicales d'après le ra	
primordiales:	phore ace a namenta
primormanes: از ع répond à la bile jaune	
répond au sang الله	
répond à la lymphe	
répond à l'atrabile	
	• ريه (2)
95, 98: beauté (opp. à uga), ornement 157: parure	ریه (۱) ریت (۱)
157 partite	(1) 42)
<u></u>	
passim particule du futur	(3) 📜 •
68 résidu (particulièrement la boisson ou la nourriture q	
un animal), v. Mafātīh, 10 Les restes des souris provoqu	
84 - 269)	
42, 72, 782, 166, 189, 205 interroger qn. sur qc	* سَأَلَ _ ٤ عن (8)
72. question	سَوُّال (1)
83, 165 interrogation, 4, 14, 46, 66, 189, 190 ² question	مَشَأَلة م مَسَاللُ (9)
196, interrogation	(1) Welm' III
passim: cause, raison	(26) سَتَت بِر اسْباب (26)
12, 67: causé	ال مُسَنِّب (2)
146: nager	• شنح (1)
144: nage	ساحة (1)
93, 94: gloire à	 (2) شيعان
41: fait de dire استعان الله , de proclamer la gloire de Dieu	n ئشيح (1)
1: fait d'avoir les cheveux non crépus	* سَاطة (1)
58: devancer	* سَتَق <u>ئـ (۱)</u>
129: priorité, antériorité	سانت (۱)
41 chemin (q.v. Ibn Bid), 4, 88 conduite, 1192, 1282, 1	
voie, moyen	(0) 0,
17· voyageur	سابل (1)
27: voiler; 91: être indulgent	* سُتر ئے (2)
72: indulgence, 168 rideau, tenture	سائد ہے شتور (2)
27. voilé	کشتور (۱)
195: état de ce qui est mystérieux, sybillin, maccessible	vIII أستِتارُ عن (1)
82: se prosterner	* سجّد في (2)
104: mosquée (sur la mosquée de Damas) jugée par Čâh	
I, 29=56).	
 pierres ressemblant à des blocs d'argile cute ou des v. E.I., s.v., IV, 419 	echée; (۱) پېټمىل*

		T
23: nuages		* شيحاب (1)
182: sédure; 140: ensor phète fut ensorcelé pa (un peigne et des pei [[مت طفة دكر] fut place 'Alī qui le retira: chac améhoration et, l'opér qui l'enserrait; v. nota	reler. La tradition rapporte r un Juif nommé Labid ibn ignures [مشط ومشاطه] dans u é sous la pierre du puits de que fois qu'il défaisait un nor ration terminée, il se sentit o umment Ibn Qur., Muhi., 22 à l'égard de la magie; le had	que le l'ro- (2) ** ** ** al-A'şam et que le charme n spathe de palmier mâte Du Arwān à Médine; c'est ud, le Prophète sentait une omplètement libéré du hen 1 sqq. qui signale le scepti-
75, 140 ² , 182 ⁵ . magic, v et le texte de Ğâhız r	E.I., s.v., IV, 425-435; pou eproduit à ce propos.	سِخر (8) هيكل r le § 75, v.
106, 140 ² , 182 ³ , 183 ² : se sorcier, magicien	édusant, ensorcelant,	ساحرٌ مر ساحرة سِسَجَرة (8)
204: se moquer, se gous	ser	* سَيْدَرُ _ (1)
163. soumis à un travai		n *
10: s'initier, s'emporter	•	* سُوط _ (1)
84: être minime, faible,	de peu d'importance	* سبأت 1 (1)
96: faiblesse		شرف (1)
200: faible, de peu d'im	portance	سَوْم (1)
84: fermeture		* شد (۱)
105: justesse, droiture		* تَسْدِيد (١)
148: 1/6		* شُدُس (1)
	lignes de (سراز الكت :68 les secrets de l (سراز المهد :56	* يسر أشرار (6) la
112: dernière nust du n	nois lunaire	* رسَرار (۱)
95, 102, 152 · joie (opp.	(جزء 🛦	* شرور (3)
119, heureuse fortune ((صر'ا∙ opp. à	يبر"ا: (1)
172: mirage		* شراب (1)
125: pâturage		* مُسْرَ ج (I)
201: rapidité		* شرعة (1)
28, 48, 88, 96, 197: rap	adıté	سريم (5)
23, 198: arriver rapiden	nent à	١٧ أَسْرَءَ إِلَى (2)
13: prodigalité		* شرَف (۱)
36, 60: exagérer, être e	xcessif (opp. à اقتصد)	IV (شرّ ف (2)
104: plagié		* كنروق (۱)
129: circuler, se propag		* تبری = (1)
112: favorable, bénéfiqu		* سَمْد (۱)
-	bénéfique; 131: bonheur	سَمادة (2)
36: aider		III ساغد (1)
34: aide, défenseur		(1) ماعد
159: souchet odorant		* شقد (1)

- 40, 70: être fabuleux; voici, pour Gāhiz (Ḥay., VI, 48 = (2) معالمة بي سُمال (4) 158) la différence qui existe entre la goule et la si'lāt: فالمول اسير لكل شيء من الجن يعرص للشُّقَار "ويتلوّن في ضروب الصور والشاب دكرًا كان أو أَنْقَى إلا أن أكتر كلامهر عز v. aussı ; إنه أنقى ٠٠٠ والسعلاة (سير الواحدة من نـــاء النجن إذا لير كتنفول لتفاتن السفّار Mas'ūdī, III, 318; Qazwīnī, 309, 310; Damīrī, s.v., WZKM, VII, 179, VIII, 64-65. La croyance aux rapports sexuels entre humains et génics est fort répandue chez les Arabes qui possèdent de nombreuses traditions à ce sujet; on en trouvera quelques-unes dans Hay., I, 85=186, VI, 60-61=196 sqq., 49=161-2; Baihaqi, 108 sqq.; Šibli, passim. Parmi les produits les plus célèbres d'un crossement de cet ordre, on cite la reine de Saba' (Bilqīs) et Alexandre (q.v.).
- 141: ce mot, qui désigne une course, un effort, apparaît dans l'expression السعى تشكوي (d'un vers cité dans Hay, VI, 72=233); si notre interprétation est exacte, Kuvéra (v. Kuwair) étant poité à dos d'homme il s'agit d'une sorte de procession

سَت (١) 179: absorption d'un médicament sec * سَقْح بِوشْعودِ (١) 39: pied d'une montagne m بنقاد (3)

49, 562. saillie, accomplement (v. Hay, I, 63=137)

(1) x 3 1 1 in

146: Le Lwre d'Adam; q.v. Adam

38, 77: l'Arche de Noé, elle resta dans l'eau 150 jours (IBN QUT., (2) الثنينة * Ma'ārif, 11) ou six mois, de ragab à dū l-higga (Kisk'i, Qişaş, 97); cp. Tīgān, 24: 40 ans ou 40 jours

96: stupidité * تق (1)

20: stupide, idiot 122: tomber (se poser) سَفيه _ سُفَها (1) سَعُط ل (2)

114: chute (fait de se poser)

شترط (1)

67: maladie, infirmité (opp à نهه)

شقر (۱)

71. [que Dieu] donne la plue [aux champs de] 205: ivresse

شقال (1) سَكْرة (١)

4, 160: habitant

ساکن ہشگاں (2)

26, 167: calme; Ji -, 95: confiant en

ساكن (3)

64, 171: immobilité

شكون (2)

56: habiter avec

141: présence divine; c'est une allusion à Coran, 11, 249 et

٩ ساگن ١٤ (1)

سُكية (١) autres versets; v. E.I., s.v., IV, 81. Certains commentateurs prétendent qu'il y avait dans l'Arche Sainte (tābūt) une tête de chat (Hay., V, 104=342).

1382: piller, arracher de vive force

* تك _ (2)

206: dépouiller de

* سَلَحَ مُ مِن (1)

135: se défaire de. C'est une allusion à Coran, VII, 174: «Com- (1) بنتات من التابع المادة (135: se défaire de. C'est une allusion à Coran, VII, 174: «Communique-leur l'histoire de celui à qui Nous donnâmes Nos signes et qui s'en défit, de sorte que, pris à sa suite par le Démon, il fut parmi les Errants». Il s'agıraıt soıt de Balaam, soıt d'Umayya ıbn Abī ş-Salt dont Gāhız vient précisément de parler (§ 134); v. R. BASSET, 1001 Contes, III, 205-207

122, 205: autorité, empire, domination	* شاطات (2)
69: v. استبطار	* شلم (1)
57: devancier, ancien	* سَلَف (1)
138: ancien	سالف (۱)
115: suivre (un chemin)	* سَلَكَ ئِـ (1)
105s; chemin	مَسْلك (۱)
86: échapper à	 شاير _من (۱)
123: salut	تبلام (۱)
88, 95, 119, 125: salut, vie sauve (opp. à منكة)	سلامة (4)
67: sain, intact	ساير (1)
112, 160: sain, intact; 69: par antiphrase et euphémisme	سَلم (3) (كا
: mordu par un serpent; v. Sahāh	, s.v.; Timār, 510;
Hay., IV, 82=247 et 84=253. La victime ne doit pas dormi	
le venin se répande dans son corps; aussi lui suspend-on des	bijoux de femme
qui produsent un cliquetts et l'empêchent de dormir; c'e	st le meilleur re-
mède à employer.	
163: accorder, acquiescer; 123: accorder le salut; من ت, 97	n سَلْيَ (5) :
sauver qn. de	
25, 91, 99: acquiescement	ئشدے (3)
10: vivre en paix avec qn., Hay., V, 108=355: إن يكون كل	m ساليز ة (1)
رص للآخر بغیر ولا شر" نعد إن يكون كل منهما مقرنا لصاحب	
122, 186 ² : Musulman	١٧ أمشاير (3)
20: qui cherche à vivre en paix	v 'شتار (1)
11: vivre en paix	(1) Just vi
119: échelle	vz المارة (1) * شار (1)
119: échelle 42², 79⁴, 10², 128, 153: poison, venın (opp. à -tiz- et (٧١ تسالم (1) * شلم (1) * شير ـ شئوم (9
119: échelle 422, 794, 102, 128, 153: poison, venn (opp. à lie et (!	(1) الماء vi (1) الله * شرّ م شؤه (3) (1) ure est mortelle.
119: échelle 422, 794, 102, 128, 153: poison, venın (opp. à laz et (sala). Hay., II, 86=237, cite des hommes dont la mors Voici, d'autre part, l'opinion d'an-Nazzām sur la façon de	(۱) تسالة vi (۱) شائر شرّ به شهوم (3) سرت est mortelle, ont agit le venin
119: échelle 422, 794, 102, 128, 153: poison, venn (opp. à افت et (الاعداد). Hay., II, 86=237, cite des hommes dont la mors Voici, d'autre part, l'opinion d'an-Nazzām sur la façon de (المع بر الأقبى ماتية [كدا] في بدن الأقبى ليس يقتل: (المعرد المعرد الم	(1) الماء vi (1) شرر * شر م شؤوم (3) ure est mortelle, ont agit le venin کان [النظام] برغر أ
119: échelle 422, 794, 102, 128, 153: poison, venn (opp. à انت et (رابع). Hay., II, 86=237, cute des hommes dont la mors Voici, d'autre part, l'opinion d'an-Nazzām sur la façon de (المعرب المعندية) كدا] في بدن الأمن ليس يقتل: الأمن مقيمة أكدا] في بدن الأمن ليس يقتل: المعرب ممبوعة لا سيّر فيه لمر يقتل ولم يقلف وإنها يقلف الألمان التي فيها سموم ممبوعة	ال تسالة (1) * شلر (1) * شرح شهوم (9) * سرح سمهوم (9) " ure est mortelle, ont agit le venin کان [النظام] برعم ا
119: échelle 422, 794, 102, 128, 153: poison, venn (opp. à الفت et (الا علم). المعرب	ال تحالم (ا) الله الله (ا) الله الله الله الله الله الله الله الل
119: échelle 422, 794, 102, 128, 153: poison, venn (opp. à الخد et (العلم). المحلم المرابع المحلم	الم آل (ا) شر م شهر م (ا) سال السلام] يمر السلام] يمر السلام الما يمر المر السلام الما يمر السلام الما يمر السلام الما يمر السلام الما يما يصادما نود وحل الما المدن الما يما يصادما نود وحل الما المدن
119: échelle 422, 794, 102, 128, 153: poison, venn (opp. à الفت et (الاعرام). المرام	الر آل (ا) شر (ا) شر و شهر م (ا) شر و شهر م (ا) شر و شهر م (ا) " " " " " " " " " " " " "
119: échelle 422, 794, 102, 128, 153: poison, venn (opp. à الفت et (الاعكام). ### (إلى الله الله الله الله الله الله الله ال	الم آرا) المر (ا) المر (ا) المر و شهوم (ا) ure est mortelle, ont agit le venin الان اللطام] يرعم ا واله مق مار بدانا المانم تلف اللدن ؛ فكم سياجة (ا) سيت و ب (ا)
119: échelle 422, 794, 102, 128, 153: poison, venn (opp. à النه et (إلى علم). الماري	الر آل (ا) شر م شر (ا) شر م شهوم (ا) شر م شهوم (ا) سند est mortelle, ont agit le venin اللا اللطام] يمير ا اللا اللطام] يمير ا اللا تقلم الله الله الله الله الله الله الله ال
119: échelle 422, 794, 102, 128, 153: poison, venn (opp. à النه et (إ. خلاء). Hay., II, 86=237, cite des hommes dont la mors Voici, d'autre part, l'opinion d'an-Nazzām sur la façon de (Hay, V, 8=21). يت مير الأولى ملتيا [كدا] في بدن الأولى ليس يتل التي فيها سموم ممسوة عند الله يتلك ولا يتلك ولها يتلك الألمان التي فيها سموم ممسوة عليها مير الأولى عاون السير الكان دلك السرد المنوء على ماسه فإذا رال النه المسور عند أبي اسحق إنها كان اكثر ما أتلك السرد الدي معد 23. laideur (opp. 4 (ملاحة في 199: se défaire de qc. d'un cœur léger 123: libéral 25: esprit conciliant, accommodant	الم آراً (ا) الم أراً (ا) الم أراً سي شهور (ا) الم
119: échelle 422, 794, 102, 128, 153: poison, venn (opp. à المناء et (العداد 124, 794, 102, 128, 153: poison, venn (opp. à المناء et (العداد المناء). المعاري المناء المن	الم آرا آرا (ا) الم أرا (ا) الم أرا (ا) الم أرا (المطار) الم المطار) الم المطار) الم المطار) الم الملاد المحار) الم المحار) الم المحار) الم المحار) الم المحار) الم المحار) الم أرا (ا) المحار) المحار) المحار) المحار) المحار) المحار)
119: échelle 422, 794, 102, 128, 153: poison, venn (opp. à الخد ولا المحلة). المحلى	(1) تدائر (1) المراز (1) شرر (1) شرو شرو (1) شرو (1) شرو (1) شرو شرو (1) شرو شرو (1) شرو شرو (1) شرو
119: échelle 422, 794, 102, 128, 153: poison, venn (opp. à الفت et (المعلق). المعلى المالية المعلق	(1) تسائر (1) المراز (1) شير (1) شير (1) شير أستو مر (1) المسلم المراز (1) المسلم ا
119: échelle 422, 794, 102, 128, 153: poison, venn (opp. à الفت et (الا عليه). Hay., II, 86=237, cite des hommes dont la mors Voici, d'autre part, l'opinion d'an-Nazzām sur la façon de (Hay, V, 8=21): ثن سرّ قيه لم يتكل ولر يتك وإنها يتك والأندان التي فيها سوم مصوعة عليها سرّ قيه لم يتكل ولر يتك وإنها يتك والأندان التي فيها سوم مصوعة عليها سرّ الأقي عاون السرّ الكان دلك السرّ المنوع على ماضه فإذا وال الموسّ عند أيلي اسحق إنها كان اكثر ما أثلثه السرّ الدي منه العوس عند أيلي اسحق إنها كان اكثر ما أثلثه السرّ الدي منه 199: se défaire de qc. d'un cœur léger 123: hbéral 25: esprit conciliant, accommodant 96: douceur, libérahté 92: bonté et douceur 49: produit du croisement du loup et de l'hyène (v. صبح) passim: entendre; 57: écouter, obéir; 83: écouter qn., être son	(1) تدائر (1) المراز (1) شرر (1) شرو شرو (1) شرو (1) شرو (1) شرو شرو (1) شرو شرو (1) شرو شرو (1) شرو
119: échelle 422, 794, 102, 128, 153: poison, venn (opp. à المناء et (الاعرام). Hay., II, 86=237, cite des hommes dont la mors Voici, d'autre part, l'opinion d'an-Nazzām sur la façon de (Hay, V, 8=21): ثمر الأقلى ماتياً إكداء إلى بدن الأقلى ليس يقتل القلى ماتياً إكداء إلى المناه التي الله المناه التي المناه المناه الله المناه التي المناه الم	(1) آباتر الا الله الله الله الله الله الله الله
119: échelle 422, 794, 102, 128, 153: poison, venn (opp. à الفت et (الا عليه). Hay., II, 86=237, cite des hommes dont la mors Voici, d'autre part, l'opinion d'an-Nazzām sur la façon de (Hay, V, 8=21): ثن سرّ قيه لم يتكل ولر يتك وإنها يتك والأندان التي فيها سوم مصوعة عليها سرّ قيه لم يتكل ولر يتك وإنها يتك والأندان التي فيها سوم مصوعة عليها سرّ الأقي عاون السرّ الكان دلك السرّ المنوع على ماضه فإذا وال الموسّ عند أيلي اسحق إنها كان اكثر ما أثلثه السرّ الدي منه العوس عند أيلي اسحق إنها كان اكثر ما أثلثه السرّ الدي منه 199: se défaire de qc. d'un cœur léger 123: hbéral 25: esprit conciliant, accommodant 96: douceur, libérahté 92: bonté et douceur 49: produit du croisement du loup et de l'hyène (v. صبح) passim: entendre; 57: écouter, obéir; 83: écouter qn., être son	الر آراز (۱) المراز (۱) المراز (۱) المراز (۱) المراز (۱) المراز (۱) المراز (1) المرز (1) المراز (1

28, 105, 203: auditeur		امِم (3)	-
31: ce qu'on entend		ئم (۱)	á
87: injures proférées à l'endroit de qn.		ا إساء (ا	
205: auditeur		۷۱ منتوم	
16, 61: hauteur		سند (2	•
180: poisson		ستكة (•
17: devenir gras	(1)	سَينَ ـــ	•
61; état de ce qui est gras		بَن (1)	eg.
198, 200: gras, consistant (opp. à غت ه)		(2) cas	
98 · s'élever vers	(1) J	1 -	
passim. ciel	ے (5)	ما و به سَمَوا	-
45, 47: céleste		ر2) مادي	-
3, 133, 100, 106: nom; 3: titre d'un livre; 146 إلى الاعظر الله الاعظر الله الاعظر الله الله الله الله الله الله الله الل	(9)	:11:	*
le Grand Nom de Dieu. La connaissance du Grand Nom p	, ,	. 14 20	
des miracles et c'est grâce à elle que Salomon put asservir le			
309), c'est le seul nom ignoré sur les 40.000 que porte D			-
naître, il faut brûler un Coran. il n'en reste que ce nom; o			
les mots du Coran en ordre contrarié (en accouplant le pre			
le dernier mot qui reste, au milieu, est le Grand Nom (M			
fait une invocation en le prononçant, tous les vœux sont	-		
'Iqd, II, 145 sqq., quelques hypothèses sur le Grand Nom ;			
on ne sait à quel livre کتاب الأنساء : Nosairis, 60 n. 2 — 146			
ston, mais il s'agit probablement d'un livre de magic			_
147, 183: nommer, appeler		ششى (2)	88
43, 1212: se nommer, s'appeler. Hay, I, 158 = 324, signale le	chow	(3)	
	(HOLK	لسمی (۱۰)	•
que faisaient les anciens Arabes de prénoms bénéfiques.		121 -	
1, 36. åge		(2) يستن (1) ئ	-1
38 plus âgé	(4) .0	ن (۱) يسن ج أسا	ا سر 8
84, 106, 124, 159: dent			
69: animal qui passe de gauche à droite, v. Mas'čni, III, 341,	, v,	سايم (1)	•
326; FREYTAG, Emleitung, 163; Reste ² , 202 (opp. 1)		/II .	
الثقيل الترحيم الكثير المغمات :151: mode musical; 'Iqd, VII, 28		یساد (۱)	•
٧. نصب			
	م مسد	مستد (۱)	7
57: appuyer une opinion, une parole, sur	(1	أستد إلى (-
144: chaîne de transmetteurs		اد (1)	
38: écriture primitive de Ḥimyar; v. Mas'ūdī, II, 421, Cau			
78-79, 291-3; mais ce mot désigne aussi les hiéroglyphes, v	ı. Iklil,	VIII, 14	0-2
et la longue note de l'éd., 248-50; Wiet, Murtadi, 85.			
156, 157: du Sind		سِنديّ (2)	•
147: Siddhanta. Avertissement, 293-4: chez les Indiens, « le		اليتند يعند	
Sindhind [= Siècle des Siècles] est le livre qui renferme			
connaissances sur les sphères, les étoiles, l'arithmétique et	les aut	res branc	hes

de la science du monde. Ptolémée s'en est servi en le comparant aux observations d'Hipparque et à ses propres observations. Les Indiens ont uré le livre de l'Ardjabahez [système d'Aryabhatta (Agers)); v. REINAUD, Inde, 321-2] du livre du Sindhind, l'Ardjabahez étant la millième partie du Sindhind, et le livre de l'Arkend [Ahargana, système de Brahma Gupta, v. REINAUD, visid.] du livre de l'Ardjabahez». La sidhanta avait été traduite en arabe, en 154-770-1, par Muhammad ibn Ibrāhīm al-Fazārī qui l'appela le Grand Sindhund; al-Ḥwārizmī en donna ensuite deux éd.; v. E.I., I, 506a, II, 966a.

42, 56, 68: chat. D'après la légende, comme les rats سلور ب سنازر (3) incommodaient les passagers de l'Arche, Noé passa la main sur le front du lion qui éternua, projetant un couple de chats; c'est pourquoi cet animal ressemble au hon (Qazwīni, 341; Timār, 30; IBN Qur., Muht., 9, 364; R. Basset, 1001 Contes, III, 27 et bibliog. citée; TAB./Zot., I, 112). Hay., IV, 99 =298, rapporte que d'après Zoroastre, la souris est une création de Dieu, le chat une création de Satan (Ahriman), et il réfute cette opinion. De plus, on prétend que celui qui mange la chair d'un chat noir n'a plus à craindre la magie (Hay., II, 75=207) et que la rate (thâl) d'un chat noir, accrochée à une femme qui a ses menstrues, les arrête (Qazwini, 341). Mais en Peise, (Massé, 359), quand on tourmente un chat noir, ou risque d'avoir affaire, sous cette apparence, à son propre hemzād (génie né en même temps que l'homme pour lus tenir compagnie) et de se nuire ainsi à sos-même. Susvant d'autres, un chat noir est un ginn malfaisant (cp. Sibli, 22), qu'il faut saluer quand il entre de nuit dans une chambre. Sur les chats employés pour obtenir la pluie ou brûlés comme sorcières, v. Rameau d'or, 67, 613.

705

* سيام (2)
 أ سنة بريسون (1)
* سَباد (1)
* سَهَر (1)
ساهر (1)
* سَهُلَ ئِـ (1)
شهواة (1)
سَهٰل (2)
u سَهْنَ (1)
تَسْهِيل (2)
(2)
* شَها كُ (١)
سهٰر (3)
* شوء (3)
إَسْوَأُ (1)
(1) stuf IV
إساءة (2)
 أسواد (3)
اسرَدُ (3)

سوده (2)

أشباه (2)

1523: atrabile. La tristesse et la crainte y prennent leur source

(Mas'ūdi, III, 361).

11, 21: semblables

(MAS UDI, 111, 301).	
48: devenir noir	x اسرَد (1)
93: haut personnage	* سَيْد ہے سادة (1)
91: grandeur, élévation	شردَد (۱)
51: rempart	* شور (۱)
143: sourate	شورة (1)
110: fouet	• سَوْط (1)
136: être possible	* ساءَ (1)
118: permettre	H سوّة في (1)
69: épizootte (v. نقر)	* اسرًاف (1)
30: être laissé libre d'agir	*
50, 852: conduire, entraîner	* ساق _ (3)
88: conducteur, promoteur	سائِق (1)
160: se curer les dents	* vm انتاك (1)
170: que ou que, cela revient au même (1	* سوّاه ۲۰۰۰ (م ^ر (
117. être égal à (opp. à نون); ب ت —, 72: mettic qn. sur le	III ساوى ھ (2)
même plan que	
48: identique	vı 'مثسارِد (1)
passim: autre	* سِرَى (8)
113: course (de la lune)	* رسورة (1)
passun: sabre	 أسيف بواسوف (6)
47, 103: inondation; 38: اشر ما imondation que provoq rupture de la digue (عوم) de Ma'rıb (v. Coran, XXXIV, I III, 302 sqq.).	
ش	
112: tirer mauvais augure de	* vi تعادد ب (1)
412, 112, 134: fait, nature; 48, 163: situation, puissance; 84	* شأن (8) . 132.
ıl est dans sa nature de مِن شَأْمَ إَن	
98: fait de devancer, de rivaliser	* حارٌ (1)
1, 62, 165: jeunesse	* شَباب (3)
165: jeunesse	شيبة (1)
est le produit d' شبرط est le produit d'	* شَشُوط (1) un
croisement entre les espèces appelées نُي et يَنْ (Hay, . =369; VI, 6=18).	I, 68 -= 149; V, 112
47, 48, 2062: ressemblance	* شَنَّهُ (4)
67: pseudo	ينب (1)
2, 12, 26, 28, 67, 97: chose douteuse, doute (opp. à نهنه); soupçon; 133: ressemblance	شبهة (8) :10
nonthing and a concernments	

	•
passim: semblable, ressemblant à	غَبِيهٌ بِ (8)
112, 182: comparer, assimiler qc. à	π فَبْ م ب (2)
189; anthropomorphisme	تَطْبيه (۱)
149; ressembler à	rv أَشْبَهُ هِ (1)
121: renfrogué	• شَتِير (1)
96: querelle	* vi گفانجر (1)
132: par avarice de	* تُحمَّا على (1)
112: être altéré (couleur)	* شعّب ً _ (1)
197: aiguisage; 189: insistance importune	* شفد (2)
39: remplur	* شَخَنَ _ (1)
15, 23 ² , 32, 100: personne physique (opp. à اظل)	* شَوْس (5)
22, 53: robustesse; 122: dureté; 163: intensité; 95: violence	
2, 22, 85, 131: intense; 32, 95: sévère; 126: ferme; 26, 93, 102 violent; 116: pénible	غبيد (12) غبيد
118: se montrer sévère en qc.	п غَدُّدَ في (1)
1732: devenir intense	(2) 554) VIII
127, 150: n'avoir qu'une teinture de (science)	* خدا _ من (2)
137: exceptionnel	* حادٌ (1)
8, 52, 115, 116 ² , 128, 191 ² : mal; 179: impression de mal; 27	
24: étincelle	* شرارة (1)
123: fait de boire	• غُرْب (۱)
102, 126; boisson, vin	یشروب (2)
201: condition	يسربب راب * شرط (1)
28: condition	شريطة (١)
95, 114, 193: noblesse	* غَرَف (3)
61, 90, 98 ² , 108: noble	عريف بواغراف (5)
133: brillant, éclatant	* ۱۷ مارق (1)
5; associé; 89; complice	* خريك (2)
30: être l'associé de; 116: être l'égal de	111 حارك لا (2)
71, 136: donner à Dieu un associé	IV (شرك (2)
206: associateur	مارك (1)
26, 28: amphibologique	(2) المقارك (2)
52; se quereller avec qu., manifester de la méchanceté; v.	* III شاری ۱ (2)
Lisan qui le rapporte à 🏂	(-))
162: partie, moitié	 ششر (2)
156: jeu d'échecs (sanscrit). D'ordinaire, l'invention du jeu	1 , 0
d'échecs est attribué à Sişah, pour le roi Balhit ou Sibr	
1001 Contes, II, 412; Mas'ûnl, I, 159; Rescher, Qaljûbî,	
167, 170 ³ , 170: rayon(s)	* شماء (5)
73: défilé, chemin de montagne (v. RESCHER, Voc.)	* يشب (I)
1232: branche	اشنبة براشتب (2)
139: prestidigitation; Dourré, 345: magie blanche	* غَنْبَدَة (1)
160: cheveux	• شبده (۱) • شعر (1)
A O C COMP COMP	(1)

188: grain d'orge	* شورة (۱)
Nous ne connaissons pas l'expression à laquelle	l'auteur fait allusion icı.
Peut-être faut-il hre الغيرين c.a.d.: ها-كناه ها-ها	būr (≔ Surius) et <i>al-Ši'rā</i>
al-gumassa" (= Procyon) qui étaient sœurs de S	Suhasi (Canope); quand
celui-ci descendit vers le Sud, al-'abiir le suivit, mai	
au Nord-Est de la voie lactée (voir IBN QUEAIBA, K.	
Pellat, § 57).	•
bassim: poésie	 بشر _ [تمار (8)
passum; poète	شاعر ب اُسْمَراه (13)
61: sommets	* غَنْد (۱)
106: tson	* ^ئ شئة (i)
112. uncandescence	* التيال (1)
131: fait de susciter des désaccords	* آخف (i)
26 enclin à la dispute, «bagarreur»	v 'مُثَنَّفِ (1)
107, 202, 205 occupation, préoccupation	* شقْل (3)
116, 200. travailler à, s'occuper exclusivement de	۷۳ تعافر ب (2)
107 fait de s'occuper exclusivement de	يَعاكُل بُ (1)
32, cıls	* ا ^ن تفار (1)
9, 34, 90 · intercéder en faveur de	 عَمَّرَ _ قِي ou ل (3)
34 intercesseur	شاهر (1)
95; intercesseur	غَيْبِم (1)
95. accompagner, doubler	IV أَسْلَمُ (1)
84: redouter qc.	 ۱۷ اشفق من (۱)
91. apaiser	* شَنَى _ (۱)
812 satisfaction (de l'esprit)	بدناء (2)
111: satisfarsant	شام (I)
28, 83. être satisfait par	v تَغُلی ب (2)
64. hémisphère, 73. ginn dont la moitié du corps av	* بتنّ (2) ait une forme
humaine (v. Hay., I, 87-189, VI, 63-206, Mas'0	
53, Šibli, 18; WZKM, VII, 180)	
69. action de déchirer	عنی (ا)
9: frère	شقىق (1)
99. fait d'articuler clairement	π تَفْتِيق الكلام (۱)
36: s'ouvrir	νπ انْفَقُ (1)
147, 182 tirer, dériver .	vat اشتَقُ (2)
106, 119. être malheureux à cause de	* ختي _ ب (2)
18, 65: douter, concevour un doute sur	* خَلِقْ أَ فِي (2)
26, 59, 105. doute	غنڌ (3)
142. louer	* شکّر نے (۱)
12, 90, 912, 94, 99: éloge; 17: remerciement, 118	شخر (8) صد opp. à صد
55, 59: reconnaissant	شاكر (2)
9: Iouable	مَلِكُور (١)
72 ressemblance, 96, 103, 174, 196 forme, genre	* شَكُل ۔ اشكال (5)

110: plus convenable	اشكان (۱)
313: coquetterie dans l'œil	كنة (3)
31: qui a une coquetterie dans l'œil	اشکل بے شکل (۱)
86: être compliqué	النكن (١)
27, 32, 105: compliqué; 196: qui fait des embarras	مُلِكِل (4)
106: se plaindre de	* شكا ئـ ه (١)
160: avoir mal à	viii اشتکی ه (1)
passim: soleil	* شَيْس (6)
186: bloc de cire	* كَتْعَة (١)
80, 160: côté gauche; nord	* شِمَال (2)
85: honte, déshonneur	* خُنار (۱)
64: comète, météore; v. Coran, LXXII, 8.	* بشهاب برشهر (1)
160: assister à; 33: témoigner; J -, 25: témoigner en	* شَوِدَ _ ه (3)
faveur de	(, - ,
131: martyre; је —, 59: témoignage contre	شهادة (2)
argume : غواهد . témom; 132, 54, 61, 62: pl : شهر د . argume	
160: scène	مُلْقَد (1)
20: fait de chercher un argument	x استلهاد (۱)
58, 131: publicité, renommée	* شرة (2)
100, 203: célèbre, bien connu; communément admis	مُلْهور (2)
150, 193, 194, 199: désir, caprice	* شُهْوة (4)
132: plus agréable, plus désirable	اشْهَى (<u>آ</u>)
9, 204: impur, mêlé (opp. à صاب et خالص)	فُ مُشُوبُ (2)
66: consultation	* مَشُورة (l)
156: Conseil, assemblée consultative	شور کی (۱)
57, 159: faire un signe; conseiller	(2) المار (rv
122, 81, 99, 108, 1112, 126; geste (opp. à lai)	إشارة (8)
17: fait de rôtir	ه شوی (۱)
116, 120: vouloir	(2) _ slin *
passim: chose; v. Mafātīh, 22	
1992: devenir blancs (cheveux)	* رَبَيْ (54) * شات – (2)
35: canitie, cheveux blancs	غَيْب (۱)
36, 37: vieillard	* شَيْح - سُيوخ (2)
70, 76, 122, 188: démon; sur ceux des poètes, v. Hay.,	* شُطان _ شَاطِينُ (4)
VI, 69=225	
184: qualité de démon	شيطنة (1)
50: partisans, suite	* بشيعة (١)
112: notoire, célèbre	شائِم (۱)
95: laideur (opp. à ين)	* غَيْن (1)

ص

82: déverser	* صَبّ ئِـ (١)
132: par amour pour	* صَالةً ب (1)
38, 97, 1062, 1102: devenir	* ١٧ أَصْبَهُ (6)
17, 90, 118: patience	* صدر (3)
4: patience	να۱ اصطبار (۱)
1, 148, 1542; doigt	* إضم برأصام (4)
78 ² : teindre	• صَنَمَ (2)
782: pouvoir être teint. Ğāhiz parle de cette question dans	
Kıtāb al-ma'ādın aujourd'hui perdu; v. Hay, I, 3=6 A	
Noire que les Musulmans doivent de nouveau rendre	
Muht, 369, s'étonne que les mu'tazilites, à qui cette cre	
n'aient pas songé que: سر ولا ينصم والساس ينصم ولا ينصم	
164. enfance	* مِمَا (۱)
48, 50, 122. enfant	صَيْ ہِ صِنان (3)
81, 107, 198. être sam	* صم *
53, 67, 198: bonne santé, bon état	چەة (3)
33, 69, 76, 186 sain, en bonne santé, 12, 189, 198 sain.	صحيح ۾ اُصِحاء (10)
non altéré, possible; 16, 108, 133 authentique	
101. confirmé	الا مُضَمَّد (1)
8 faire route en compagnie de	* صُحِبَ _ لا
85: compagnie	صُدْمة (1)
passim: compagnon, ami, doué de, l'homme à, maître,	
propriétaire, auteur, inventeur, pratiquant, l'intéressé;	38 contemporain
160 ² . désert (2	* صَغْرا؛ بِ صحارَى (ا
3 qui n'a que des connaissances livresques	 صُخفِي (1)
121. rocher; employé comme prénom	° صغر (۱)
28, 1054; postrine; figt, esprit; 154, corps d'un instru-	 صدر ہے ضدور (3)
ment de musique (v. Mas'ûnî, VIII, 89)	
11 · origines, tenants (opp à مرارد)	مُصادِرُ (1)
106: qui a mal à la tête	 مصدوء (۱)
35, 60: dire vrai	* صَدَقَ نِهِ (2)
20, 34, 47, 99, 119, 136, 179. sincérité, franchise; 57. vérie	صِدْق (8) dıque
7: sincère	صَدوق (۱)
13, 100: sincère	صادِق (2)
7, 41, 78: amitié	صَداقة (3)
5, 87, 117: ami sincère	صَديق (3)
20: ajouter foi aux paroles de qn. à propos de	ال صُدَّاقَ لا على (1)
75: assentiment intime	نَصْديق (1)
170: incident (rayon) (?)	* III أنهادم (1)
172: écho	* صَدّى (I)

1582: crissement	• صُرِي (2)
124: persister, insister, récidiver	* IV (اصر" (1)
94: qui persiste, récidiviste	امور" (1)
96: pur	 4 أصراء (1)
124, fait de traverser la cible de part en part	* صَرَد (۱)
41: sorte d'oiscau qui fut le premier à jeuner (Damini, s.v.) et	* أصر َد (1)
à obéir à Dieu (Hay., IV, 96=288); aussi ne doit-on pas le	tuer (Hay., III,
165=526); v. aussi Freytag, Emleitung, 160	
76: terrasser	 • صرء _ (۱)
70: épilepsie; v. WZKM, VII, 243 sq.	صَرَّةُ القَيْطانُ (1)
119: purement	* صرافاً (1)
113: fait d'agır à sa guise	٧ تَصَرُف (١)
94: dureté	 (1) أصرام (1)
95: bridon; de là sévérité (?)	صريعة (1)
66: toudre. On prétend que certains sabres étaient fondus par	* صاعدة (1)
la foudre, notamment celui qui est appelé samsama (Hay., V	V, 30-87)
passim. petit	* صَور (7)
94: être indulgent envers	* صَلَحَ _ عن (١)
92, 95: indulgence; صَرَتَ صَلْعًا عن 31: faire table rase de, ne pa	مَنْه (3) s tenir
compte de	
119: pur	صَلْح (۱)
4: γısage, face	* صُلْحَة (١)
123: échange de poignées de main	vi تصاؤر (۱)
29, 169, 170: face, surface, plaque	صَنعة (3)
152 ² : bile jaune	* صَفْراه (2)
112: påleur	صُفار (1)
10: contrat; v. Maid., I, 262; Pesle, Le Contrat de Safqa au Ma	roc, (1) مُعَدَّد *
Rabat, 1932	
114: ce qu'il y a de plus pur dans qc.	* صَلْرة (1)
9, 167. pur	صافر (2)
131: accorder une affection sincère à	m صافی تا (1)
167, 168: poli (miroir, surface)	* صُعدل (2)
48: slave	 مُقْلَق (1)
22: dureté	 فلات (۱)
22, 131: plus dur	أضلب (2)
174: en forme de croix	* أضلب (١)
118, 1305: convenir	• صَلْحَ ثِ (6)
207: vertueux	صائح (۱)
118: utilité, avantage, bien	مَصْلَحة (١)
32 ² : réparer	rv اضارة (2)
192: morale (?)	إضلاء (1)
passim	* صّنر (5)
104: salle de Prière	المضلق (1)

8, 100: silence, mutisme	• صبت (2)
20: taciturne	صامِت (۱)
100: solide, sans fissure	1٧ نخصت (1)
159; (bage du bois de santal (comme aphrodisiaque)	 تصندل (۱)
59, 67, 1072, 147, 177, 1812: faire, fabriquer, composer, traiter	* صم (8)
159: fabrication	صَنْم (1)
104: art, architecture; 78, 154: fabrication; 176: métier qu	صلمة (8)
s'apprend, 64, 68, 147, 150 · œuvie (masc.), alchume	• • •
9, 190; métier, profession, apprentissage	صناعة (2)
9, 145, home action, créature (partisan)	(2) نسب
30, 67: produit artificiel (opp. à مقاد نه); على الله الله الله الله الله الله الله ال	مصوء (١)
d'un benfait	(1)
	ااالا إضطم م (1)
98. bienfaisance	انتا الحسم سرر) اضطباء (1)
2, 200. branche, discipline; 12, 47: espèce (v. مس) (4)	
46; idole. Sur l'origine des idoles, v. Birôni, India, 53; (1)	. ,-
R. Byser, 1001 Contes, III, 86-88; Coran, LXXI, 20 sqq. qm l	
à l'époque de Noé-D'apres Tan./Zor., I, 63 sqq., Djemshid o	
de ses lieutenants des effigies de lui-même en or, en argent et	
cicuses. Après la mort de ceux qui les détenment, ces figures fui	
des hommes qui leur donnèrent les noms de leurs propriétures	
s'expliquent les noms de Yagût, Suwâ', etc. (Cependant, selon	
les descendants de Cain adoraient les effigies des cinq enfants d	ic Cam: Wudd,
Suwā', Yagūţ, Ya'ūq et Nasr). Ensuite, d'après Inn Hišān	, 51, 'Amr ibn
Luhayy modifia la religion d'Ismä'il et introdusit à la Me	kke le culte de
Hubal. On trouvera des listes d'idoles, avec l'indication des g	oupements qui
les adoraient, dans IBN Hišāu, 52 sqq.; Ya'QÜBİ, Historine, 1,	295-6 , <i>Mafātīh</i> ,
31; Restes, etc.	
passum: justesse, vérsté (opp. à 🔟)	* صُواب (11)
passim: attendre le but, voir juste, réaliser	* اصات (7)
26, 158, 1732, 1752; vorx, bruit, son	* صرات (۱)
13: la trompe dans laquelle on soufflera le jour de la Résurrec-	* الطُّور (1)
tion; v. Goran, VI, 73, XX, 102, XXVIII, 89, LXVIII, 18;	
en est donnée par Quartini, 49	
passim: forme, image, apparence	* فبرة (13)
67, 183, 195: représenter, concevoir, façonner	
	۱۱ صَوْرَ (3)
	* صال <u>*</u> على (2
91: impétuosité, énergie	مواله (1) مواله (1)
	* صان ہے عو
58, 102: protection, soins	فون (2)
27: crier (fig.)	* ماءً (۱)
133: pièges	🏓 مُعابِدُ (۱)
passim: devenir, être, exister (équivaut à of employé comme auxi	• صار _ (50) -

haire, mais implique un changement, un devenir); 94: se mettre à; 44, 49, 160, 1772: se produire; 41, —, 25, 42, 94: s'engager dans une voie, en arriver à, se transformer en; — 4136: comment se fait-il que?

117: faire devenir, rendre

352; obliger qu. à

(اکتباب له opp)

اا صؤر (1)

vin اضطر د إلى (2)

(نطرو (5)

ض

112 · Luble قئدل (1) 42, 492, 53, 187: lézard, uromastyx. On dit en proverbe: (5) هُمَا وَضَابُ * * عبر من صف (car le lézard est censé vivre plus de 100 ans; Mxib., Î, 512) et que Main , I, 509, explique en disant que le lézard mange ses petits quand ils éclosent parce qu'il croit que c'est quelque animal qui vient prendre les œufs; mais Inn Que, Muht, 10, 362 précise, le lézard était un Jud désobéissant envers ses parents (316) qui fut métamorphosé; cependant, ajoute-t-il, on dit عتى من ضب parce qu'il mange ses petits quand il a faim; v. aussi Massé, 200-1. 📲 🚵 (4)، 1872: hyène. Une certaine amitié existe entre le loup et l'hyène. 🗀 🐣 qui n'est jamais malade et ne meurt بينم qui n'est jamais malade et ne meurt pas de mort naturelle. Dans ce croisement, si le mâle est l'hyène, le petit est e مسار si c'est le loup qui est le mâle, le produit s'appelle عسار (v. Bar-HAQI, 109; QAZWINI, 342, 343, 403; Maid., I, 365; Har., à l'index; Dout ré 79; Maya, 205). cana, lassitude صعر (۱) (1) أضطحر (1) 14, se coucher فجث (ال) 88, 1232; rue شمك (4) 33, 84, 96, 123; (le) rue ضاحث (1) 106: meur محاك (1) 121: employé comme prénom 9, 61, 62; groscur • خغر (3) 79, 98, 196; contraire مد - امداد (3) ٧١ تُصادُ (1) 206: opposition, contraste (2) hard 54, 115: en contraste, contradictoire 54, 79, 98, 114; nuire à ۴ مخر" ≟ه (4) 22: domnage طبرار (1) 112, 134: malfassance, maléfique صر" (2) 22: numble طار (۱) 119: mauvaue fortune (opp. à -اسرًا-) ضرً١٠ (١) 97: nécessité مصروره (1) 144: connaissances nécessaires, innées مَصروريات (۱)

12, 26, 113, 126: obligation, nécessité; 162: nécessité, innéité

145: frapper; 123: jouer d'un instrument; 31: v. منج ; منج	* ضَرَنَ ﴿ (5) ,— ب
19: prendre; مُشرب به الأمثال — 112: être proverbial, s	ervir de critère
178: coups; 156: sorte, espèce	ضَرف (2)
114: d'un seul coup	مِصرْنةُ وارحلة (1)
23: être troublé, agité	VIII اضطرَب (۱)
161: trouble, inquiétude	اضطراب (۱)
7: inciter, exciter à	● ۱۱ مُصر⁴ی علی (1)
1523. double	* صعب راضماف (3)
I48: fait de doubler	II تُضمع (l)
148; doubler	III صاعَت (1)
108: redoublement	۷۱ تصاعب (۱)
41 grenouille. Ce batracien passe pour craindre Dieu et	* صلاء - صعادة (1)
ا تمثلوا الصمادء فإن تقتهن تسمح "il y a à son sujet un hadīj	(Huy, III, 168- 537,
V, 155 =536); v. aussi Damiri, s v , Westermarck, 2	
v. Landberg, Primeurs, 4.	
136: s'égarer, être dans l'erreur	* صلّ [" (1)
17: égaré, crrant	صال (۱)
55, 163 · perdre	١٧ أَصْلُ (2)
2. fait de ne pas trouver qc.	إضلال (١)
202 conscience	* صَبِر (۱)
195 faire entrer qc. dans	* الا صُمْنَ لا ه (1)
132. par avarice pour	● صُبَّاب (۱)
10 déprimer, faire périr de langueur	💌 ۱۷ (۱)
1783: lumière	* صُوا (3)
1132, 1782: lumière	صمام (۱)
103: plus lumineux	أضُوأ (1)
52: plus mince, plus chétif	* اصری (۱)
196· gaspillage (opp à تصط)	* II تُصْيِير (۱)
51, 90: ajouter à	 اصاف إلى (2)
61: étroitesse	* بنسق (1)
87: d'esprit étroit	صَيِّقُ العَطَلِ [1]
16 · déshonneur	* صَيْر (۱)

لط

مَاأَس (1)
 كأس (2)
 اعرار (1)
 اعرار (1)
 افترى في وسط كل ريشة دائرة من الدهب (1)
 مختلطة بالروقة والمحصرة وغيرهما من الأكوان التي يلائر بعصها بعضاً بعث تركيبه ريادة حسن (1)
 ولب (1)
 بلب (1)
 بلب (1)
 بلب (1)
 بلب (1)

32: impression d'un cachet; 92: tempérament, caractère, naturel; (8) مُثر (9), 103, 113, 1142, 132: naturel

passim: nature, caractère, naturel	طَميعة (12)
67, 198: classes	* طَلقات (2)
180: rate. Ğāнı; écrit à ce propos (Нау., VI, 150=441):	 والحال (1)
لا طعال له إلا ما أرى في كتاب الخبل لأن عسيدة والمواهر لاني العَسَن	وليس عندي في الفرس إن
Cf. 'Iqd, IV, 256]. Cf. 'lqd, IV, 256] وفي شِعر الهِشر إن المشهر ا	
128: meunier	* طمأت (1)
150: musique	* ۱۷ إظراب (1)
42: plante qui vit sur l'arbre appelé إرطى; v. MAID., I, 44	 طرائيت (1) 17
107: jeter à terre	• طَرَحَ _ (1)
168: pièce d'ameublement disposée sur le sol, ma- telas, sofa	مطرّح ہے مطایرئے (1)
1, 26, 106, 108, 126. main, origine (de l'individu)	* طَرْف به أطراف (5)
1302: clin d'œil	* طرفة (2)
155: non identifié	* كتاب الطرف (?)
111: cheval de race	* طراف (1)
9, 129: récent, acquis (opp à sit)	طارف (2)
1322: fait de trouver intéressant; intérêt	× اسْتِطُراف (2)
183: pessomancie. Van Vloten (WZKM, VII, 184), tra	* مَلازق (1) dunt
par Lemenziehen um Sande; dans Qazwini, 268, le	semble deviner طرقی
ce qu'on lui demande en tirant simplement augure de	ce qu'il voit autour
de lui, mais Hay., V, 168=580, précise: برب بالحصق دهو	الطرق بإسكان الراء: اله
من فدال الحوزة والمائدين. Agānī, XIV, 99, donne la mi	ème explication; cf.
FREYTAG, Einleitung, 158	
passim: voie, route	طریق ہے ظُرُں (13)
1722: une des bandes de l'arc-en-ciel	طَرياته (2)
46: marteau. Serait-ce une allusion à la théorie pythagor.	مِطْرَقة (1) icienne
d'après laquelle la hauteur du son est proportionnelle a	iu poids du marteau
qui frappe l'enclume?	
842: frapper à la porte de qn.	11 طر"ق ل (2)
10: fait de baisser les yeux, la tête; de là: tristesse	IV إطراق (1)
43, 76: nourriture	* ظمام (2)
108: attaque, critique contre	 مُلمن على (1)
122: tyrannie	* طُلْمان (1)
171: c'est probablement ainsi qu'il faut lire (au lieu de 3)	
s'agit de la théorie mu'tazilite de la mutation par saut	
par les points intermédiaires; v. Hay., IV, 69=208, V, 7	=20; Mafātīh, 23-4,
Gardet-Anawati, 186.	
56, 1912, 1942, 207: rechercher; من —, 207: demander à	
passim: recherche	طَلْب (6)
24: poursuivi	مَطْنُوبِ (1)
197, 198: question, problème	مَطْلَب مِ مَطَا إِبِ (2)
75: talisman. D'après IBN ḤALDŪN, Muqaddima, 434, il e	* طِلْسُر (l) xiste
trois sortes de magiciens: a) ceux qui peuvent opérer sai	as le secours d'aucun

passé.

```
appareil (سعر); b) ceux qui opèrent en se servant d'un instrument ou d'un
  élément extérieur ; conjonctions astrales, nombres, etc. طلبهات ; c) les
  illusionnistes qui exercent une influence sur l'imagination d'autrus
140, spathe du palmier
                                                                     طلة (1)
55 · lever (de la lune)
                                                                    لائوء (1)
68: examen
                                                                 πν باللاء في (1)
                                                                    (1) tixt *
123: assance, relâchement, liberté
118, 196: liberté laissée à qn (opp à حطر أ
                                                                     اللاق (2)
102, 153; absolu, scui
                                                                        (2) مُعْلَقُق
75. nom syriaque désignant les démons de Salomon:

    أوائق - طَوَالِقُ (1)

  v. WZKM, VII, 235-6
61: silo

    مشموره ب مطامور (1)

pasnim avois l'ambition, la prétention de
                                                                طيم _ في (7)
33, 72, 192 désir, ambition

 قليم - إظهاء (3)

98 ambiticus
                                                                        طامم (1)
10, 128, 166 : donner à qui l'envie de, lui laisser l'espoir de
                                                                   ١٧ إظَّهُمْ في (3)
1056 nom verbal du précédent
                                                                        اللماء (1)
33 d'une santé enviable (ou qui donne un espoir de guérison),
                                                                        اليليم (1)
   (opp. à مولس ); (f Hay, V, 37=111.
28 jour tranquillement de

 اشتأة ب (1)

124. être prolive

 اللب (1)

99, 1082 · prohvité
                                                                       إثاب (3)
103: pur (religiousement)
                                                                     * diac (1)
70, 94, 113, 124. obéasance, soumesion
                                                                     طاعة (4)
 184: obéir à gn.
                                                                    (1) # ; (b) tv
 184, 185: consentir librement
                                                                      (2) [* LT V
 1032; pouvoir
                                                                    (2) albami x

    الطوبات (1)

38: Le Déluge On trouvera un résumé succinct de cet événe-
   ment dans Mas'ūnī, I, 74-76
                                                                      (1) 15th
 29. bouquet
 77- mettre un collier à; Hay, III, 60= 195-6- أما المرب
                                                                II طَوْق ت (1)
   والأغراب والشمراء فقد اطبلتوا على إن العبامة هي التي كانت دليل نوم وزائده وهي التي إستنصلت
   🛫 طلبت 'حسلًا وهو الأحر والأحرة] عليه الطوقَ الدي في صنتها وعبد دلك إعطاها " الله تنك العلبة
   ومنحها ثلث الرينة بدُّعاء نوح كمر حين وجنت إليه ومنها من الكوُّم ما منها وفي رحلمها من الطين
   والعبأة ما ترحليها فتُوَّصت من دلك العابي حصاب الرحلين ومن حسن الدلاله والطاعة طوق السق -
   Passage reproduit dans Timér, 367-8; v aussi TAB /Zot , I, 112-3
 4, 23, 30, 53, 157, 158, 160 être long; durer longteinps
                                                                    (7) _ 34 *
 passum. longueur, taille d'un homme, longue durée; 61. tout en
                                                                        (45) 3 3
   s'arrêtant devant le témoignage du Coron sur la haute stature des 'Adites,
   Găhiz révoque en doute la théorie selon laquelle le monde n'a cessé de dé-
   croître par suite de la décrossance de la matière qui a entraîné la dégéné-
   rescence des corps et la diminution de la durée de la vie. Après lui, Mas'ūni,
   III, 376 sqq, reprend les arguments tirés de l'observation des vestiges du
```

passim: long; de haute taille; 15: nom d'un mêtre poétique	لويل ۾ طوال (22)
30: allongement	II تَطْرِيلِ (1)
30: allongé	مطوَّل (1)

332: se prétendre aussi (ou plus) grand que qn. (2) ៖ ឫវថ រក 8, 522: prolonger (3) ឫវថ iv

165, 202: prolixité (2) 3tb!

165: trouver long; سِ مَانَالَ (؟) 37: trer gloire de la longueur de qc (?) ... (2) استَطال 174: allongé ... مُستَطِيل (1)

41: rouler, avec le sem donné en magie au • • י שَنْ الأرْبُ : pouvoir de (1) • • se transporter à de grandes distances en un clin d'œil (v. Dourré, 51, 277sqq.). C'est une étymologie populaire du nom de la tribu des Țayyi'; foicer les étanes.

122: voler, s'envoler (2) **

22, 31, 47, 163: oiseaux (4) مليّر 68: ornithomancie et, plus précisément: mauvais présage (1) مليّرة

134: les deux oiseaux verts, on ne sait à qui l'auteur fait (1) ולאוֹל וּי וּוּלֹפּיתוּ (1) allusion; cependant Gabriel a deux ailes vertes (Kir vi, Qisas, 13) et le nom d'oiseau vert est donné à un certain nombre de saints; v W. Marçais, Tanger, 166, n 4 et références citées

39, 73, 158. argile, boue (3) طوی (3

وطِينة (1) وطِينة (1)

ظ

عالم طاقة (1) عالم طاقة (1) 1785: obscurité (5) طالح (5)

نطلة تا 27: ombre, obscurité (2) نطلة تا 18: se plaindre, avoir à se plaindre de (1) تعلل من (1)

* طَوَيَ (1) عَلَيْ (2) # مُطَوِّقُ (2) # passum: apparaître, être apparent

70: apparition (1) نظهور (1)

assim: apparent, évident; extérieur assim: dos; 100, 106. ای ظهرها aur la terre 7, 91, 133, 165: mettre en évidence, montrer, manifester 33: pratique ostensible	طاهر (16) طَفَر (9) rv إشْلَهَرَ (4) إطهار (1)
ع	
6 jouer, se montrer frivole	* غَتْ ـَـ (1)
6, 61 · adoration, culte	• عاده ۔ ات (2)
19: hommes	عندا ہے عاد (1)
34 ² . adorateur	[عاند] ہے عثاد وعَمَدَة (2
2. dévotion	ثَمَّد (i)
06: qui pleure (femme)	* غارى (1)
66, 113, 126. réflexion	* VIII اعتِار (3)
س (21, 122 qui fronce les sourcils, renfrogné	. • عانس • عنوس • عنا
13 qui exhale un parfum, odorant	* عَقِي (1)
51. seul	* عثب (۱)
03, 95. réprimande	* عَثْب (2)
95 réprimande	III عثاب (1)
ا, 10, 101, 102 noble, beau, عناق الطور 31 oiseaux qui	* عُشق سرعتاق (5)
chassent sans être chassés (aigles, faucons, sacres, etc.), v	
122: superbe	* 'عشر' (1)
106 dans l'exp. عثر باسيه : prononcer le nom de qn. quand	* نَعِرُ _ (1) on (1)
fait un faux-pas, ou peut-être plutôt: prononcer invol-	
de gn.	
108, 2042. s'étonner	* عَمِنَ _ (3)
17, 31, 104, 2043, 207: étonnement	عَمَ (7)
181: merveille	أعجونه (1)
104. merveilles	تعالَثُ (1)
28, 78, 100, 182 admirable	عجب (4)
33 étonner qui par, porter qui à s'étonner de	11 عَدَّتُ ق من (1)
196 vaniteux, fat	١٧ كفير (1)
165 ² , 204 ² étonnement	٧ تَمَمُّ (4)
205. étonné	مُتَفَعِّد (1)
2: fait de partir rapidement, dérobade (nous avons néa	
conservé la leçon النجو)	.,,
2, 86, 92, 99. incapacité (opp. à مناه) ; faiblesse, impuiss	* عَمْر (4)
(میرة a میرة).	
* A A	عجور (3)
32, 106, 121 · vieille femme	
32, 106, 121 vieille femme 201: se presser, se hâter, 88 être prompt (à la colère)	عجوز (ق) • عجاز <u>-</u> (2)

	_
116: fait d'amener à bref délai	n تُنجِل (1)
ال, 36: arriver rapidement à; وه, 107: presser qn.	IV أَعْمَلَ (2)
et l'empêcher de	
177: homme d'une trempe peu commune	* مُسْجَه (۱)
3, 35, 373, 99, 148: compter, énumérer, considérer comme	(7) 1 1 1 *
23, 105 ^{a2} , 136 ² , 148 ² , 192: nombre, grand nombre	عدد ہے أعداد (8)
6, 882: préparer	ا عد (3)
90, 101, 135: justice, stricte justice; juste	* عدل (3)
117: avec justice, équité	على الشدِلة (1)
118, 128: considérer comme égaux	11 عدال سي (2)
192, 101: juste proportion	تَمْديل (3)
57: considéré comme juste et digne de foi	الممتذل (1)
182 : être équilibré, proportionné	VIII اعتدل (2)
183, 522, 97: équilibre, juste proportion	اعتدال (6)
12: moven	المنتدل (2)
61 · vieux, ancien, antique; v Sahāh, s.v.; Hay., VI, 24=80	 اعد الي (1)
1613: origine, siège	(3) ميده
207: dépasser qc.	(1) a = 136 °
35, 136: ennemi	(2) أعدُ
41, 129, 183; inimitié, hostilité. Sur l'hostilité du chien et du c	
du chien et du chacal, v. Massé, 187-8; sur celle du corl	
du hibou et du corbeau, etc , v. Hay., III, 156=498, VII,	
SARTELLI, 118	
5, 129: manifester de l'hostilité à	m عادى في او إلى (2
28: être agréable	* عَشْ ئِے (1)
462: [eau] douce; 105a: agréable	عدب (3)
82: châtiment, tourment	* عُدَابِ (1)
88, 106, 186: châtier, tourmenter	11 عنت (3)
36, 72: excuser	 (2) عَدَرَ *
88, 202: excuse	'عسر (2)
97: excusable (opp. à ماوم)	مَنْدُورَ (١)
1242: s'excuser de	vin (2) اعتشر في vin
182, fait de s'excuser	(2) اعتدار
69: gale. Pour guérir un chameau galeux, où faisait des cauté	
risations à un animal sain, Hay., I, 9=16 reproduit le vers	de Nābiga:
٠٠٠گڍي المر پُکوَی غَيْرُهُ وهو راتمُ	
هم العرُّ كووا السَّابِير ليدفعه عن السَّابِيرِ * فَأَسَّتُمُوا الصَّعِيْعِ : et ajoute	وكانوا إدا إصاب إلآ
من غير أن يعرفوا الستيم !	
49: chevaux (ou chameaux) de pur sang arabe	* عراب (1)
181 · bédouins	اغراب (l)
55, 109, 123: bédouin	أغرافي (3)
42: allusion à l'expression إن عرس qui désigne la belette;	* عراس (1)

v. Hay., à l'index

14, 29: large; 24²: large et vaste; par مرص les Arabes entendent aussi bien la longueur que la largeur; v. *Timār*, 406

34: exposer qn. à

passim: largeur

عَرْضَ (25)

عَريص (4)

* غَزَهنَ _ * ل (1)

aussi bien la longueur que la largeur; v. 1 mar, 400	
127, 169 ² , 206: accident	غرص 🛖 اعواص (4)
103: dents que l'on montre en riant	عوا دمن (1)
118: allusion voilée (opp. à إنصاء); v Main , I, 16,	مِعْراص ہو عَماريصُ (1)
Samarqandi, 107-8	
15: mètres (en poésie)	أعاريص (1)
1162, 117 exposer	11 عُرُّ صَ (3)
116. fait d'exposer	تَسْريمي (1)
143: se présenter à	ш عارَصَ لا (1)
25: confrontation, comparation	اُسارَصة ب (1)
94 éloignement, aversion	٧٠ ياغر∤ص (1)
20, 125 s'exposer à	٧ ِ تمرٌّ صَ ل (2)
20, 59, 913: fait de s'exposer, de risquer	تمرُّص (5)
202 se présenter, 131, s'opposer	vm آخرَ صُ (2)
2: opposition, esprit de contradiction	اعتراص (1)
passun: savoir, connaître, reconnaître, distinguer	• عرَف 🛴 (63)
passim. connaissance	مَسْرِفة (16)
36 reconnu (pertinent)	تمثروف (1)
70, 139, 183 voyant qui sait découvrir les choses cach	eces ou voilces (3)
(v E I, s v, I, 466); il est inférieur au kāhm (Hay,	
équivalent au nāšid (Reste2, 206-7); v aussi Mas'uni	
184; IBN HALD., Prol., 1, 218, 223	
4, 12: faire connaître qc. à qn.	II عرثون لا هر (2)
89, 166, 185: action de faire connaître	ثنریب (3)
44: se connaître, se reconnaître mutuellement	vı تمارَف (1)
9, 32, 93, 102, 1052, 129, 154: veine, racine, origine	* عرق م عروق واعراق (8)
38: v	(1)
107: désert	 (1) عراء (1)
112, mettre nu	۱۷ آغر ک (۱)
10, 92, 1122: attendre qu. (maladie)	* vni اعتری (4)
5, 8, 28, 116. être puissant	• ء (4)
55, 95: puissance, honneur	ع (2)
18: par la force de	سِزْ (1)
58: puissance	عَرَّة (1)
70; sifflement des gun-s; v. Hay, VI, 53=172, 77-14	
ABI HADID, III, 445; JAUSSEN, Moab, 320; Go	
210; FREYTAG, Einleitung, 169	a.,.,
150. instrument à cordes ouvertes et plus spécialemen	منت به معاذب ٔ nt harpe
v. E.I., s.v.	
189: mu'tazilisme	• vm اعتزال (۱)

20: décision; 118: exigences strictes de la loi, «abstraction (9) عزيمة مر عواإير faite de tous les obstacles qui pourraient valablement s'opposer à son obser-

150, 161; décider, se décider à; 184, 185; conjurer par des

20, 26, 98, 107; décision, esprit de décision

16, 101: membre, organe (des sens)

incantations

غَوْم ﴿ على (4)

عضر - أعضاء (2)

(4) A'E

vation. Le corrélatif est la ruhsa, adoucissement consenti par le législateur» (E.L., s.v., I, 550); 70, 184, 1854, 186: incantation, application de formules magiques; Hay., IV, 61 = 185 en donne une définition. Šiblī, 99, explique sérieusement que les démons obéissent à ces pratiques parce qu'elles sont pour ويد و eux une sorte de 1862: qui pratique des opérations magiques عارم (2) 3: décision arrêtée, idée préconçue (1) 内 (1) VIII 207: consolation * π تَوْيَة (I) 173: gobelet; v. RESCHER, Voc., s.v. C'est probablement une allu-* 'عس (1) sion à la cyathomancie ou divination au moyen d'un gobelet rempli d'eau, d'où sortent des sons consus que le devin interprète; v. Lenormant, Duvination. 80. (I) me * 190: critique, difficile * اغتر (1) 146: ce doit être un cheval qui a des poils blancs 123, 128: miel. Ванаqї, 644, rapporte une histoire où il est ques- (2) tion d'une jarre de miel offerte au Prophète, mais que ce dernier est finalement obligé de payer; c'est peut-être à cet incident que Ğâhiz fait allusion 69: asclepias gigantea (Mas'ūni, VIII, 329); v. استهطار . Les anciens Arabes qui s'absentaient de leur domicile haient ensemble deux branches de 'usar; à leur retour, ils étaient assurés de la fidélité de leur feinme s'ils retrouvaient les branches encore liées (QAzwīni, 222-3); v. رتبمة عفرة برات (14): dix, dizame. A propos de la numération dé- (14) ومها اتَّتى على حميم الأمر في الحساب هو تناسب عقوده :cimale, cf. Birūni, India, 83 على الأعشار؛ فما من مرتبة فيم إلا وواعدها مُعَمِّرُ واحد التي تعدها وعشرةُ أضماف واحد التيقيلها 43, 95: famille, clan عشدة س عشائر (2) 131: aimer عتق _ (1) 252: s'éprendre de v تَعَفْقَ (2) 792, 154, 1792; nerfs عضب (5) 110: turban en forme de bandeau عصانة (1) 62: époque عضر (i) 562: passereau. La courte durée de son existence est عضدرد برعصاليرا (2) أسقد من عصفور . On dit d'ailleurs en proverbe . رسفاد (v. Hay., VII, 68=221; Timār, 388). 1362: désobéir 124: désobéissance, péché (opp. à 🍇 🕹). منصة (1) اسن . 145: v. (1) fac (197: plus difficile أعضّلُ (1)

Janus Mart. Are	• • •
322: parfumeur	* عَطَار (2)
106: absence, chez une femme, de toute parure	(1) المثلة (1)
87: figt: esprit	 أصلن (1)
95: don	• تعلية به تعلايا (1)
passim: donner, attribuer; passif: recevoir	١٧ (١١)
56, 98: s'adonner à	۷۱ تمامَلی ه (2)
186: être gros, important	• عظم نـ (١)
61, 90 ² : grosseur	علم (3)
64: importance, grandeur	عظامة (1)
passim: grand, gros, important; 85: pl. grands personnages	عظیر ہو عظماء (9)
90: grossir qc.	u عظر ه (1)
94, 131: respect, glorification, apologie	تَعظم (2)
132; glorifié, grossi	متظر (۱)
16 importer, revêtir une grande importance aux yeux de	νΙ تماطُر ً لا (1)
passim, os	· عظم م عطام (8)
41 · sorte de lézard. D'après les Mazdéens, quand Ahriman	cut (1) عطاية *
distribué les poisons à divers animaux, la 'tzāya arriva	
retard (تقريطها في الإسطاء) et ne put en avoir, v dans Hop.	, VI, 156-7=459-60
ce qu'en dit Gahiz; v. aussi IBN Qut., Muht, 10.	
186 femmes honnêtes et chastes	 عالیت (1)
90, 94, 124 ² , 150: pardonner qc. à qn	* علما أ_عن (5)
892, 90, 912, 95, 96, 124: pardon; 82, 93: spontanéite (op)	_
125 paix, santé	عابيّة (1)
71: pardonner	۱۱۲ عاقی (1)
156 désobéissance envers les parents (v. Rescher, Voc., s	
ا 187: v. ص	اعق (1)
0 1	* 'عقاب ہے عقباب (1)
leurs petits (Hay, III, 167=532, VII, 14=37)	(1)
95, 130: postérité; — à 104: après, à la suite de	* عسب (3)
11, 105, 107, 193: conséquence	عاقد ہو عواقت (4)
95: châtiment	'عقرنة (۱)
26, 90: châtier passin: châtiment	III عافيَ لا (2) علاف (10)
•	1 1 1
183. faire un nœud; 188: lier; 96: attacher une grande i	mpor- (3) Jas
tance (?)	'عثدة _ب 'عثد (1)
182: nœud (v. ສຳໃນ) 1112: difficulté à s'exprimer, bégaiement	عدد (2)
	عقيد (1)
38: lié à, compagnon de 107: croyance	عقیدة (۱)
27: complication	π تنهيد (۱)
25: esprit compliqué, rigide (opp. à جنباء)	v تَنْقُد (۱)
83: croire à (des dogmes religieux)	viii الْحُقَدُ (l)
12 ² ; comme un dogme	مُسْتَقَدًا (3)
, was 0	(-) (

22, 78, 79, 146, 1583; scorpion	
8, 1612: comprendre	• عدر ب ہے عدارت (6)
passim: raison, esprit, cerveau	* عَقَلَ = (3)
76 109 121 109	عَقِل ہے 'عَقُول (14)
76, 108, 131, 192: sage, raisonnable	عالِيل 🛖 عَلَلَاا (4)
12: raisonné, conclu par la raison (opp. à موهوم)	مَمْتول (1)
33: prétendre avoir autant (ou plus) de raison que qn.	ııı عاقل ≭ (1)
50: stérile	 عوسر (1)
passim: cause, raison, motif causal, argument	 علت ہے علل (12)
101: alléguer des motifs	v تَمَانَ (I)
1612, 170: chercher des arguments en faveur de	viii اعتار س ل (3)
182, 20, 67: recherche des causes, explication	اعتبلال (4)
120: distraire	* n عُلْلَ (1)
123: distraction	∨ تَسَأَل (1)
98: ergoter	 ۷۱ عالمة بالغتبة (1)
53, 197: régime alimentaire, traitement	علا (2)
181: Dozy, s.v., donne: « tendons qui attachent la têt	* عَلائِقُ (1) e de
l'homme à son corps », mais il s'agit sans doute ici	des organes internes qui
sont comme suspendus à l'intérieur du corps	
110; porter qc. suspendu	ıı عَشَقَ (1)
69, 102: fait de suspendre, suspension	تَمْلَق (2)
3, 53: s'attacher, être attaché, lié à qc.	٧ تَعَلَّقَ مِن ٠٠٠بَـنَـ (2)
passim: savoir, apprendre, comprendre; passif, 12 ⁸ : passif, 1	
passim: science, connaissance	عثر (49)
26: docte, savant	علير (1)
passim: savant	عالم بر علماء (15)
60: drapeau; 212: célébrité	علم = أعلام (3)
672; marque	علامة (2)
67: connu	مَعْلُومِ (1)
160: enseigner	اا عَلْمَ (1)
111: enseignement	تَمليم (1)
28, 152; maître. Au § 152, on voit mal à qui s'appliqu	
S'il désigne un musicien grec ainsi que le laisse suppo	
adoptée par Van Vloren, le nombre 16, cité aussitôt	
nombre, qui est celui des mètres arabes, inviterait au	
l'auteur fait allusion à al-Ḥalīl b. Aḥmad; il faudrai du ms. يعد اليونان et faire de ce Yūnāni le sujet du	
4 24	verue de la pinase sui-
vante. Le problème reste posé.	v ثَمْلُرَ (5)
25 ² : 73, 176 ² : apprendre 28: élève	۷ کفتر (3) مُشَمَلًا (1)
	سمور (۱) * عالم سرون ct عوا11 ً (5)
165: manifester publiquement	• IV أعلنَ (1)
118: fait de manifester publiquement	ا علان (1) اعلان (1)
112: être sur qc., le recouvrir	• علا ≟ِم (1) • علا ≟ِم (1)
one and que, to recourse	(-) 50

passim.	غول (225)
39: sommets	إعالم (1)
46: enclume; v. مطرقة	(1) abi *
32, 34: oncie paternel	* عَدُ (2)
562: être général à, englober	(2)
12, 20, 95, 119, 1202 · ensemble, généralité; plèbe, milgum pa	ها الله ب عوامراً (6) car
110. turban	رعمامة (1)
1: jambe	* رحیاد (I)
1602. pilier de la tente et, par ext., tente; v IBN Qur, Šr'r,	غَبُوه ۾ عَيْد (2) 14
133, s'appuyer sur	vm (مُثَنَّدُ عِلَى (1)
88, 90 · préméditation (opp à see)	• عند (2)
94, 124 préméditer qu, faire qu de propos délibéré	v لَمَيْدَ ه (2)
	 عدر دائماد (24)
16, 96 par ma vic	لَقَيْدِي (2)
60: tribu	عبارة بر عبايرا (1)
I13: habité	مُمود (1)
70 géme familier de la maison, au service d'un homme (cp	
lares et pénates), v Huy, IV, 61-184, WZKM, VII, 23	6
77. plus habité	ا'عبَر* (1)
47 peupler; 552 faire vivre longtemps	α كوش (3)
59 macrobite La recherche des traditions relatives aux nages célèbres par leur longésité semble avoir été influer du Mahdī (v. Ibn BABAWAIH, Ikmāl, 288 sqq). Gähiz lai	n ée par la doctrine it allusion aux tradi-
tions réunies peu apiès lui par Sigistâni (v. Goi dzini r.,	
177 profond	. * أغينق (1) * أغينَ _ُ (11) . 9
1472, 154. faire, construire, inventer; ہو ۔۔., 474, 79, 16	* هون _ (11)
118 occupation, travail; 78: fabrication, 88, 93, 95 action influence; 1910 pratique, pragmatisme	
27 aveugle, obscurcir	* 11 مُثي (1)
Pastin	* مُن (168)
110: rênes: v. Jan	• صاد (1)
101: fait d'observer ou de questionner pour découvrir des défauts, des fautes	(1) مُسَّدُ (1) •
passim	• خد (47)
2, 13, 131 · intransigence, entêtement	* 'صود (3)
122: intransigeant	آميد (l)
1292: résister à (la vérité, l'évidence)	III عالدُ ه (2)
2, 131, 191 entétement, obstination	مُعالِدة (3)
2, 131, 191 entêtement, obstination 18, 28, 190 ³ : entêté, entier, obstiné, buté	تَمَالُدة (3) مُعالِد (5)
2, 131, 191 entétement, obstination 18, 28, 190 ³ : entété, entier, obstiné, buté 32, 112, 199 substance (équivalent de موهر)	
18, 28, 1903: entêté, entier, obstiné, buté	مُعالِد (5)

du phénix (E.I., s.v.). Des traditions que nous possédons, il ressort que la croyance en l'existence de la 'anga' est ancienne chez les Arabes et l'on sait que les Anciens situaient le phénix dans les déserts d'Arabie. Avec l'Islam, la 'anga' reçoit une définitive consécration dans une tradition rapportée par Ibn 'Abbas (Mas'uni, IV, 19 sqq.): «Le Prophète nous dit un jour: Dans les premiers âges du monde. Dieu créa un oiseau d'une beauté merveilleuse et lui donna toutes les perfections en partage; un visage semblable à celui de l'homme, un plumage resplendissant des plus riches couleurs; chacun de ses quatre membres était pourvu d'ailes, ses deux mains étaient armées de serres et l'extrémité de son bec était solide comme celui de l'aigle. Dieu créa une femelle à l'image du mâle et donna à ce couple le nom de 'anga'. Puis il révéla ces paroles à Moise fils de 'Imran: «J'ai donné la vie à un oiseau d'une forme admirable, j'ai créé le mâle et la femelle; je leur ai livré pour se nourrir les animaux sauvages de Jérusalem et je veux établir des rapports de familiarité entre toi et ces deux oiseaux, comme preuve de la suprématie que je t'au accordée parms les ensants d'Israel». De ces deux osscaux sortit une lignée nombreuse. Ensuite, Moise et les Israélites furent conduits par Dieu dans le désert de l'Égarement et v demeurèrent quarante ans. Après la mort de Moise, d'Aaron et de tous les Israélites qui avaient accompagné Moise, au nombre de 600.000, leur postérité resta dans le désert jusqu'à ce que Dieu leur permît d'en sortir sous la conduite de Josué, fils de Nûn, le disciple de Moise et l'héritier de sa mission. Ce fut alors que la race des 'anga' abandonna ce pays pour le Nedid, le Hediaz et le pays de Qais 'Ailan où ils dévoraient les enfants, les bêtes sauvages et les bestiaux. Enfin, dans la période de temps qui sépare Jésus de Mahomet, un prophète nommé Halid ibn Sınân [q.v.; d'après Qazwini, 367, c'est Ḥanzala (q.v.) qui obtient l'éloignement des 'angā' au delà de l'équateur] paru parmi la tribu de 'Abs et, touché de la douleur des habitants, dont les enfants étaient décimés par ces 'anga', il supplia Dieu d'anéantir cette race d'oiseaux. Alors Dieu les fit périr».

L'assimilation de la 'anqā' au sīmorg qui jouait un rôle dans la mythologie (TA'ALIBI/ZOT., 69 sqq., 316-8, 366-68) eut pour conséquence qu'au moins

عاريّة (1)

١٧ أميير (1)

νι تبارُر (1)

x مُشتَمِير (1)

200: som, envie, plaisir de faire qc.	* عباية (1)
166, 200; qui a plus de plaisir à	ا عَتَى (2)
3, 52 ² , 68, 182, 188, 195 sens, signification, 9 ² , 206 ² at	مَوْمُ _ مُعان (33) tribut.
particularité, privilège, 100, 178: réalité; 48: fait, ré.	
intime, réalité profonde, 115: conception; 27, 104,	
273, 282, 59, 964, 105*, 144: fond (opp. à forme لمط	too, soo kace, peaser,
62. donner du travail, de la peine à qu.	(1) au u
124. Last de mettre du zèle à	د حق رد) عال مُماناه (1)
107 engagement	۱۱ کوند (۱) * کوند (۱)
197 fait de prendre som de qc., 133 lecture douteuse	
ments (?)	t militar (a) makes a
91 tordre	* المَّوْبُ (1)
23. être tordu	ند خوت (د) ۱x وتو ئا (1)
112, 204; tordu, torve	مده با طوع (۱) مُمونِه (2)
154 · luth; v Lamak	سربہ (∡) ● 'عرد (1)
1, 61, 68: préhistorique; v. 'Ād	عود (1) * عادي (3)
66, 90: recommencer, retourner à	(2) <u>*</u> as *
passim habitude, coutume, accoutumance	عاده (12)
192 · heu de retour = l'au-delà	دره (۱۷) نساد (۱)
17: habituer qn. à	
	الأعوادة على (1)
118: reprise	الله أمماردي (1)
81: répétition	٧١ اعادي (1)
4: s'accoutumer à	viii اعتادُ م (1)
72, 120: chercher refuge en contre	* عادَ ـُـ ب من (3)
—, 111: forcer qn. à chercher refuge auprès de.	ا اعاد لا (2) . XU/. (2) عاد ا
protéger qu. contre	415 - 6 2 - 4
28: point faible	* عَوْرَه (1)

113: prêt, chose prêtée

54: fait de passer à tour de rôle sur

113: prêteur

113: emprunteur

لمشتمار (1) 113: emprunté 35: compensation عوَّض (1) عال 🚣 (2) 1872; prendre une famille à sa charge 187: famille (1) Jis 44, 130; année عام ب أعوام (2) عون ۾ آعواد (3) 36, 118, 207: aide, partisan, complice, complicité 207: aide أسونة (1) 207: aide, auxiliaire 10 ميون (1) 37: ânesse sauvage (l) #is 105: incapacité, impuissance عي (1) عاب __ (2) 85, 131: dénigrer, critiquer 31, 98, 108, 207: défaut; 106: critique (5) 117: répréhensible فيب (1) 37, 492: onagre; sur la longévité de cet animal, v. Hay., VII, عير (3) 55=184; Massé, 189 16: critère * عيار (I) 44, 105, 1772: vivre عاش - (4) passim: œil; 98: mauvais œil (v. Dourré, 317 et (24) عَنِينَ وَ أَعَانِ عَلَى وَ وَا عَلَيْنَ عِلَى ا références; Šibli, 117; Westermarck, 34-75); 126 : substance (origine); 39: source; الفيشى —, 178: le disque du soleil; مَيْنُو (156, 173. seul; pl. ميان 144: mêmes (?) 18, 20, 812, 93, 97, 1292: examen direct, vision 111 عياد (8)

مَسَّة (1) 2: suite, conséquence أغار (1) 147: chiffres indiens; v. E.I., s.v., hisāb, II, 335a. 105: prospérité, bien-être (1) and 2: incapacité de comprendre غَاوة عن (1) × اشتقتی (1) 33: juger mintelligent 198, 200: maigre, sans valeur (opp. à سبير) (2) 9, 12: traîtrise, trahison (2) عثر 105: être nourri * 'غري (1) 49, 128: nourriture (opp. à 📜) (2) -14 (1) # 1 " JE 127: tromper, aveugler 177: inexpérimenté, facile à tromper غرير (1) 6, 38, 41: corbeau. L'expr. غراب نر ج est employée pour désigner (3) غراب un messager suspect ou lent à revenir (MAID., II, 13; Timār, 30); c'est une allusion au corbeau envoyé par Noé pour le renseigner sur l'état du Déluge; il s'occupa d'une charogne et Noé fut alors contraint de dépêcher la colombe Timār, 30; IBN QUT., Muht., 172; TAB./ZOT., I, 112-13, etc.). Le corbeau est l'oiseau fatidique par excellence (Dourré, 361)

Company Management	
4, 14: tranchant, sabre	* توب (2)
9, 15, 54, 79, 100, 207: étrange, étranger, nouveau	• غريب (6)
	غريبة يوغوال (1)
27: recherche du mot rare, insolite	п تُقْريب (1)
207: être étrange, insolite	١٧ أقر ت (1)
	x استَفْرَ بَ 0u اسْتُفْ
105, 108: lieu où l'on plante; de là: terrain, terroir, heu de	
naissance	
7: but, cible	* غرّص (1)
27: noyer	* ١١ غَوْ قُ (1)
16, 158; submerger, s'emparer de la totalité de	x اسْتَفْرَ قُ (2)
83: être épris de	 اغراما ب (1)
202, 36: exciter, inspirer le désir de	 اغرك (3)
75: se baigner	* vnı اغتشلَ (1)
36: tromper	* هُسَنْ ﴿ (1)
8, 72, 126: tromperie, fraude	غِنْ (3)
153: faire défaillir, s'évanouir	* الأغثى (1)
29: branche	* مخض (۱)
8, 87: se mettre en colère	• خصت _ (2)
82, 95: colère	ر (3) الحضد
8: accès de colère	المضة (١)
5, 88: irriter	IV (غضت الا (2)
91: pardonner	* كَثِرَ * (1)
26, 119: mattention (opp. à مُطَنَّة)	* غَمَله (2)
3, 67, 97: flèche qui n'est pas marquée et ne rapporte rien	
(dans le jeu du maisir); animal qui n'est pas marqué (opp	à مرسوم،; de là:
homme nul, sans valeur	
205: rendre indifférent	۱۷ (عَلَلُ (1)
89: négligence, inattention	إنحال (1)
20, 26, 94 · être indifférent à, faire semblant de négliger	νι ثناقلَ عن (3)
89, 124: mattention, indifférence plus ou moins feinte	(2) تفاقل
8, 24: vaincre	(2) - 4
33, 1932: victoire, prépondérance	عَلَمَة (2)
30, 57, 191, 193, 203: prépondérant, primordial	(5) 416
191, 193: vaincu	'مقاوب (2)
26: qui cherche à l'emporter	مُعَالِب (1)
22, 11: rivalité, fait de chercher mutuellement à	vt تنائب (3)
Pemporter	
57: infaillible	(1) <u>ใ</u> นได้ 4 *
88: erreur	عَلَط (۱)
14, 95: épais, rude	* عَلِيطَ (2)
12: qualité de ce qui est incompréhensible, hermétique	* x (استِفلاق (1)
12, 28, 67: incompréhensible, hermétique	مُسْتَقَلَق (3)

* أهامة (1)
(l) 近 v *
 (3) عُمَر مُ (3)
عَبْر (1)
'غثر (3)
إلى (1)
غامر (1)
مَقْمور (5)
* غَمَزَ _ (1)
* 'غموص (1)
غا <u>م</u> س (1)
* 'شج (1)
 (1)
فَيِعة (1)
* غا• (1)
(2) ii
• غُنُي (2)
غيبي عن (2)
īv أَعْنَى (2)
X ا ستَفْنَى عن (4)
استِضاء (1)
* غَواتِر (1)
فات (1)
* تميد القوّر (1)
غار ہے غیران (1)
* خارة (1)
* 'غول ۽ غيلان
ommes de leur
i); v. aussi <i>Hay</i> ,
, 179
(l) અહ *
* غَيْدة (1)
viii (1) اغتالَ لا (1)
* غَنْثُ (2)
* غَيْر (20)
п غيراً (1)
v تَقَيِّر (1)
* كَثِيُور (1)
* غيا (3)
(i) غر غر (i)
ات (17) تابة =

ف

	(0) f 1: 0
50, 103, 111: bouche	* ف[ـر] (3)
41, 68: rat, souris; sur les rongeures, v. قرص. D'après certains, l	
fa'ra était une meunière qui sut métamorphosée (Hay., I, 144	=297); d'après
d'autres, elle était juive et c'est pourquoi elle ne boit pas de	lait de chamelle
(IBN QUT., Muht., 9); v. infra	and the same
68: bon augure tiré d'une parole heureuse qu'on entend, v. E.L.	* الله (1)
s.v., II, 49-50; Doutté, 363	
60, 84 ² , 187: ouvrir	(4) _ res
84: ouverture	فقم (۱)
8: échanger ouvertement des opinions	(1) ישונה (זי
2052: audacieux (?), mais la lecture est incertaine	* فاتِك (2)
141: (lecture douteuse)	• فتل (?)
151; si la lecture est bonne: jeunes gens	* وثياد (1)
106 ² , 32: jeune fille	فتا: (2) ؛ فينة (1)
114: faire le gandin	v تَدَّى (1)
20: abominable, excessif	* فاحِس (1)
8, 56, 73: mâle capable de procréer (3)	* فخل ہے فحرات ا
100; sens des paroles	* فحرى (1)
1, 1542, 160: cuisse et jambe	* قود (4)
125: se glorifier	* ﴿ وَوَرَ _ (1)
8, 112: gloure	قار (2)
109: excellent	فاحِر (1)
101, 102: considérable	* فقر (2)
حسل ٧٠	* پندی
106: blessé (foie); de là qui a des nausées	 * ۱۷ مُقْرَت (1)
170. vide, espace vide	* أراجة (I)
37: se réjouir de	* لمراجة (1) * فريت ك (1)
181: seul, unique (* فرد مهاقراد (ا
166: destiner spécialement	١٧ (أرَّ دُ (1)
100: unique	المَشْرَد (1)
177: se consacrer exclusivement à	v تُنَرِ°د َ ل (1)
31: posséder tout seul qc.	vn اثْثَرَ دَ ب (1)
وقد علمنا إل الإنسان يغرق : 146, 180 cheval. Hay., VII, 38=119	* طَوَّس (2)
ر الساحة : فأما القرس الأعسر والترد فإنهما يغرقان السُّة؛ والعلرب تقوم	
وسط الماء طافية ولا لارقة بالأرض	
61: chevalier	فارس ہے فر"سان
177: la langue persane	 الفارسية (1)
68, 93: physiognomonie, divination inductive; sur cette science	* فراسة (2)
v. Y. Mourad, Physiognomome	
101, 104: examen minutieux et perspicace	v تَقَرُّم (2)
	-

23: lit	* فِراش (1)
23: papillons	* كراش (1)
118: d'obligation	 مُثْروض (1)
41: excès; v. عظاية	 ١١ تَثْرِيط (1)
18: exagérer	ıv اَفْرَطَ فِي (1)
18, 95, 107, 117: excès	إلحراط (4)
12, 104: excessif	ممترط (3)
123, 191: branche, ramification; question d'applica	* فرعية فراوء (2) ation
116: être libre, inoccupé	* فَرْءَ _ (1)
116: liberté d'esprit	فراءٔ (1)
78: fondu	مَنْرُودُ (1)
46: verser	v الحرية (1)
198: fait de s'occuper entièrement de, d'être libre de occupation	v تَنرِّءِ (1) toute autre
206: exhaustif	x مَبْتَغَفِرَ غِ (1)
11, 12, 77, 91, 171, 201: la différence entre	* فَرْ تَنْ مَا بِينِ (6)
48, 137: fraction; secte	لمر'قه برفر تن (2)
68: v. ديك	اهر تُن (1)
110, 153, 160, 186: séparer, détailler	ıı فر°ق (4)
103: détails (opp. à ant)	تناریق (۱)
12 ² , 31: quitter	m فار ق (3)
137: fractionnement	v تُثَرِّق (1)
43: dispersé	مُحَفَرِ تُنَّ (۱)
64: séparation	viii اوراق (1)
78: (du persan رُووانك) animal imaginaire qui précèd	
avertit en quelque sorte de sa présence; il ressemb	
mal nommé وين qui est censé provenir du ci	
loup (ĞAWÂLİQÎ, 109); ĞÂHIZ (Hay., IV, 52=156	
à son existence	, <u>t</u>
107: disloquer, abolir	* فتح _ (1)
2, 54, 61, 64, 202: état de ce qui est corrompu, com	
(opp. à 0 5)	(,, , , , , , , , , , , , , , , , , , ,
13, 19, 189, 198: corrompu (opp. à *******)	فاسد (4)
7, 322, 54: corrompre, gâter, endommager	(4) ألْمُدُ (1)
20: corruption	إلماد (1)
19: s'altérer, se corrompre	vi تَنَاسَدُ (1)
81: commentaire	* تَدْــيد (1)
I41: commentateur	المغير (1)
190: détaillé	ليور (1) المذير (1)
123: action de faire qc. ouvertement, clairement	* ۱۷ إفاء (1)
108: clair, pur (v. E.I., s.v. faṣāha, II, 85)	* فصيح (1)
118: franchise (opp. à مماريس)	* إ ل ماء (1)
3: séparer	* أَضَلَ بِينِ ، ويون (1)

12: séparation (opp. à נصل у. Вауāл, І, 87; Ваньаці, 427); ц. 12, 47, 70, 76, 91, 96, 1392, 199, 201: différence qui existe	
170: [rayon] qui est censé partir de l'œil de celui qui regarde	
discussion sur ce sujet dans Hay., II, 48=135 sqq.	, v, a (1) Dojo
27: articulation	مَنْصل (1)
30: séparé, disjoint (opp. à موصول	II مُقَصِّل (l)
103: argent	* نِصْة (1)
101: faire apparaître les défauts de	* فضر * (1)
56: surpasser; غن —, 132, 23: être au delà de, en plus de	* فضَلَ ـُـ (4)
(opp. غرية مارة)	(4) = 5
passim. mérite supérieur, supériorité; bonté, excès; reste, s	فضل (20) ur-
plus; نفصل 12: dans la mesure de	
28, 98: vertueux; superflu	فاصل (2)
77, 82, 1002, 200: supérieur, meilleur	الْمَسَانُ (5)
passim: vertu, mérite, supériorité	فضِلة ۔ فصائِلُ (7)
64, 114, 116, 199, préférer	u مظر (4)
37: créateur; v E.I., s.v. fitra, II, 122-3	* فاطر (1)
36, se fendre	ν تُنظُر ً (1)
26, 119. intelligence, sagacité, perspicacité	• يشة (2)
passim: faire	 فَتَلُ _ (12)
passim: acte, action	منل _ أضال (8)
22, 42, 792: vipère	 (4) أفتى (4)
69: ablation d'un œil. Quand un troupeau atteignait le mi	
les anciens Arabes arrachaient un œil à l'étalon, ils lui ai	
xième quand ce nombre était dépassé, prétendant que l'ai	nımal aınsı mutilé
les protégeait du mauvais ceil (عود), de l'épizootie (سواف)	et des incursions
ennemies (عارة); v. Hay., I, 9=17	
42: périr	* فَقِدَ (1)
2: perte	رقداد (1)
43: s'informer d'un absent, le rechercher	ى تىنىڭد (1)
128: misère; ال, 26: besom	* فشر (2)
196: qui a plus besoin de (équivaut à إحوج إلى)	اقترا إلى (1)
18: avoir besoin de (équivaut à احتاجاء)	viii افتقر ً إن (1)
18, 1972; gravité et aggravation d'un mal	* VI تَناقُرِ (3)
8: jurisconsulte	* فچه (۱)
25: étude, compréhension	v تَنَقُّه (1)
3, 108: réflexion	* يڭر (2)
28, 592, 82, 176, 199: réflexion	يكرن (6)
177: réfléchir à	n فكر في (1)
93, 105: réflexion	v ئَنْكُر (2)
87: plaisantene, badinage	* مُعَاكلية (1)
14: ébrécher	• قل 🚣 (1)
74: (lecture incertaine)	* فك (?)

49: gros chameaux à deux bosses qu'on fait venir du Sin	
servir d'étalons (Ṣaḥāḥ, s.v.); v. aussi supra بيني; Mas 265	rum, 111, 5; 1qa, VII,
175: science grecque	• قتية (1)
78: philosophe, savant	قالسوف (1)
24: grain de poivre	(1) niii *
passim: sphère céleste, corps céleste	* قلك ﴿ أَفَلاكِ (11)
54: céleste	للكي (١)
6, 146; un tel	* ملات (2)
109: bouche	
202: variété dans le discours	(1) otali vm *
54, 72: néant; état de ce qui est mortel	(1) is * (1) ottali vm * (2) ·tis *
47: détruire	• vv اَفْنَ (i)
3, 187, 198: comprendre	(3) _ (3)
16, 32, 98, 193, 198: compréhension, entendement	(5)
160: interroger	x اُستَنهَرَ (1)
160: interrogation	استفهام (1)
52, 92; passer, être perdu;, 37, 58; dépasser; 35; m	nanquer à (5) ≟تُن *
11, 18: différence	νι تَفارُت (2)
101, 128: différent	'مُتَفَاوِت (2)
98, 99 ² , 111: surpasser	* فاق ئـ (4)
100: supérieur	فالتي (1)
passim: au-dessus de	فَرْ تُنُ (6)
111: prononcer, exprimer qc.	* v تُغَوَّهُ ب (1)
passim	(552) 👌 📍
95, 1322: avantage, profit, enseignement	* فائدة ﴿ قُوالِكُ (3)
48: se répandre	 * x استثفاض (1)
1, 16: fait de se répandre; énormité	استِغاضه (2)
15: énorme	'مُتْتَفِيص (1)
160: déserts	* قادر (1)
150: éléphant	* بىل ۽ بيلة (1)
6: faiblesse de jugement	* طيات (1)
••	

ق

104: dôme (1) نُنُهُ * 88, 97, 117*, 182: mal, laid, mauvais (5) * فُلِيه (1 tombe (1) يَالِي الله (1) أَعَلَى الله (1) أَعَلَى الله (1) أَعَلَى الله (1) أَعَلَى الله (1) أَعَلَى الله (1) أَعَلَى الله (1) أَعَلَى الله (1) أَعَلَى الله (1) أَعَلَى الله (1) أَعَلَى الله (1) أَعْلَى الله (1) أَعْلِي الله (1) أَعْلَى الله (1) أَعْ

123, 166: contraction, repliement sur soi-même, réserve	🏓 الإساص (2)
103: fine toile de lin sabriquée en Egypte (Şahāh, s.v.); ce mot	* فندِ: (۱)
désigne aussi un diplois (Dozy, s.v.)	
8, 107, 1242, 125: accepter, recevoir	* قبل _ (5)
105°, 200: réception, acceptation	وبول (2)
passim: avant	قبْنَ (13)
60: tribu	فبيلة ۽ قبائِلُ (1)
122: baiser	ת מנו (1)
110: baiser	تَقْبيل (1)
168, 172: faire face à; پي —, 183: mettre face à face	ııı قاتل (3)
26, 1682, 173. position en face de	(4) عَلَيْكَ (4)
6, 105a: avancer, s'avancer	ıv اقتل (2)
6: fait d'avancer	إلىال (1)
183: se faire face (opp à تدار)	(1) பூர் vī
32 · fait de se tourner vers, de se placer de manière à regarder qu	x نېڅال (1)
78. peut-être s'agit-il du pl de نت robe d'homme ajustée	• افية (1)
à la taille; mais on peut aussi songer à قشو cave, voûte.	
passim: tuer; (على ه, 57. savoir parfaitement qc. (cp. Mu-	* فتن ن (24)
TANABBI, avec com. de 'Ukbari, Caire, II, 95 (גד الرمان علي	tu connais : رفت
tout [ce que cache] le destin)	
128, 131, 150 ² meurtre, exécution, mort	فثل (4)
222, 76, 79, 153, 197. qui tue, meurtrier, mortel	قاتِل (6)
69 tućs; v. 🗃 🛪	(1)
5: combattre	(1) நீர் கா
129, 138 ² , 156. combat, lutte, discussion	(4) الق
passum	(131) 15 *
9, 19, 96, 100, 126 taille, stature	(5) 33 *
14, 16, 101: bien fait, de belle stature	مَقدود (3) * * * : - (ع،
در, 195: pouvoir; ه, 59, 91², 143, 177 pouvoir, être capable de	* قدر – (6)
passim: valeur, mesure, dimension, mesure, juste milieu;	قَدَّر = الله (38)
- je 22, 19, 1982, 2002, en raison de, en proportion de,	
1942, 199 en proportion de; 173 en fonction de	, , ,
47, 91, 92: puissance, force; on dit en proverbe (MAID, I, 253)	قُدرة (3) (
حود المئو ما كان عن القدرة	
	مقدار به مُقاديرٌ (6)
192: juste mesure, ال على هدا ال 117: à ce compte-là	11 تَثِدي (3)
103, 111, 1542; pied	* قدم (4)
85: précéder	قَدَدَ نِهِ (اً)
38, 39, 48, 71, 141, 145: ancien; éternel dans le passé (v. E.I.,	قىرىر (6)
kıdam, 11, 1061-2)	
170: devant	قُدَّام (i)

24, 643, 72, 75, 84, 150, 202: mettre en avant, assigner à qu	c. (9) >35 H
une plus grande ancienneté; préférer	, ,
198: préséance, fait d'être mis en avant (opp. à تأخير)	تَقْدِي (١)
902: attitude cavalière, hardiesse	v الله (2)
43, 53, 72: s'avancer vers, être avancé, précéder (avoir é	
133: progression, processus	تَقَدُّم (1)
133: ancien	ُخَيَّدِم (1)
32, 46, 62: ancienneté, antiquité	(3) كَتَادُّم (3)
1: ancien, antique	المتعادم (1)
167: flacons, bouteilles de verre; et aussi: verre, cristal; v. I	
BADRÛN, s.v.	ων (τ) μον
13, 26, 33, 99, 131, 140 ² , 150: démonstration; aveu; ac-	* IV إثرار (8)
quiescement	٠ ٧٠ پارس (٥)
165: lire	(1) = 153 *
32, 189: lecture	إِراءة (2)
182, 184: le Coran	اَلْكُو آن (2)
82, 111: proche	بدربـرب ♦ قريب (3)
102: rapprocher	π دُرُّت (1)
102, 200: rapprochement, fait de faciliter	ئەرىب (2) ئەرىب (2)
155: de valeur moyenne, «entre le bon et le mauvais»	سريات (1) π مُعارِب (1)
(Şahāh, s.v.)	(0) 03,0 11
27: rapprocher	١٧ }قرَت (1)
15: mètre mutaqūrib; 101, 128: rapproché	ντ استعارت (3)
8: se rapprocher	vm الْمَرَّبِ (1)
75: eau pure et limpide	* قراءِ (1) * قراءِ (1)
106: ulcérer	(l) الآرة (v *
121: singe (employé comme prénom); 146, 2062: singe;	* ټرد جټردة (4)
V. stank.	(-/)
78, 172: balance romaine ou peson; on en trouvera une de	• قرَ شطو ں (2) • es-
cription dans E.I., s.v., II, 802-5, art. de WIEDEMANN.	
balance, Charistion (Χαριστίων) lui aurait donné son ne	
8: quraišite	 أرشو (1)
42, 1782: disque (du soleil) et, par ext., source (de lumière,	
v. Hay., V, 7=19-20	,, (., .,
109, 177: poésie	* كريس (2)
112: ronger	• قرَصَ ﴿ (1)
68: rongeur. V. Pseudo-Ğamz, Bāb al-'ırāfa, 8-9: פּת כנט	
يرورون . شميرا ررق الريادة في ماله وولده · وإن قرضت ثيابه دلت نذلك على	
ب سبور رون الريادة في الماد دولده وينبغي قطم ذلك القرص وإصلاحه	
dans Hay., V, 93=303	- Proceeding
66: ferronnière; v. Māriya bint Zālim	* ټرط (۱)
189, 196: fait de ne pas laisser en repos	* π تَثْرِيم (2)
22: sorte de moucheron dont les buffles souffrent beau-	
coup (Hay., VII, 43=133)	· وروس ۵۰۰ چرچس ۱۰
sanh (Anhi) 122) 20-220)	

17: couvert de tuiles	* أَهُوْمُد (1)
145: siècle, âge	 قران جائروں (۱)
117: pair, compagnon	قر _م ين (1)
188: animal pourvu de longues cornes	♦ قراباء (1)
174: village	* قرية ﴿ قُرِّي (1)
200: part, lot	(1)
118: distribuer avec justice	(1) ئىد (1)
117, 152: répartir	(2) *
12, 67, 198: part, partie, fraction	قشر ہ اقسام (3)
64, 115; réparti	تغشوم (2)
7, 123: dureté de cœur, cruauté	* فشوة (2)
205: dur	قاس (1)
40, 412, 42, 46, 78, 1342: histoire, explication surnaturelle	
mythologique donnée d'un fait; cf. E I., s.v., 11, 1101-4	
55: direction; 88: préméditation; 19, 101: juste milieu, m	* نشد (4) csure
362, 60: temr un juste milieu	ıvıı اقْتَصَدَ (3)
13: économie; 18, 193: mesure, juste milieu	اقتصاد (3)
143: poème	* تصيدة (1)
-	* قضر ئے IIou دشہ
rester en deçà de, être inférieur à	
1922: v. غني ; ماسوط على 193، 193، السنوط على 193، 193، السنوط على 193، السنوط 193، السنو	مَثْصور (4)
2: insuffisance	قضر (1)
1, 52, 56 ² , 61: état de ce qui est court, petite taille	قبر (5) افتر (5)
passim: court, de petite taille	بسر (5) قور - تصار (12)
113: limiter qc. à	± قوشر'معى (1) ششد(۵)
84, 89, 129, 202: insuffisance	تَقْصِير (4) نَعْمَد (۵)
28, 104: insuffisant	مُقَصِّر (2)
193: v. اقتصاد	
	VIII اقتصار (1)
165: trouver court, insuffisant	x اشتقضر ه (1)
17, 61, 63 ² : palais, château	x اشتقضر ه (1) * قضر ج قصود (4)
17, 61, 63 ² : palais, château 192: le point le plus éloigné, limite, maximum	x اسْتَقضَرَ ه (1) * قضر ج قصور (4) * قاصِية (1)
17, 61, 63 ² : palais, château 192: le point le plus éloigné, limite, maximum 80, 82, 111: plus éloigné, plus profond	 x اشتقضر ه (1) قضر ج قصود (4) قامية (1) ألفت (3)
17, 61, 63 ² : palais, château 192: le point le plus éloigné, limite, maximum	x اسْتَقضَرَ ه (1) * قضر ج قصور (4) * قاصِية (1)
17, 61, 63 ² : palais, château 192: le point le plus éloigné, limite, maximum 80, 82, 111: plus éloigné, plus profond 206: approfondi 29: baguette; 180: pénis. <i>Hay.</i> , VI, 118=356: قصيب الغرر	x استقضر ه (1) • قضر ۳ قصود (4) • قاصیة (1) • قاصیة (3) • مُسْتَقْصُ (1) • قضیه (2)
17, 61, 63 ² : palais, château 192: le point le plus éloigné, limite, maximum 80, 82, 111: plus éloigné, plus profond 206: approfondi	x استقضر ه (1) • قضر ۳ قصود (4) • قاصیة (1) • قاصیة (3) • مُسْتَقْصُ (1) • قضیه (2)
17, 61, 63 ² : palais, château 192: le point le plus éloigné, limite, maximum 80, 82, 111: plus éloigné, plus profond 206: approfondi 29: baguette; 180: pénis. <i>Hay.</i> , VI, 118=356: قصيب الغرر	x استقضر ه (1) • قضر - قصود (4) • قاصیة (1) آقتون (3) * ****** * ****** * ***** • **** • **** • *** • *** • *** • *** • *** • *** • * • * • * •
17, 61, 63 ² : palaus, château 192: le point le plus éloigné, lurite, maximum 80, 82, 111: plus éloigné, plus profond 206: approfondi 29: baguette; 180: pénis. <i>Hay.</i> , VI, 118=356: قصيب الغرر نقت و دن قطيب الغرر et ibid., 100-305: متنا عظر على صورة قصيب الثمان	x استقضر ه (1) • قضر - قصود (4) • قاصیة (1) آقتون (3) * ****** * ****** * ***** • **** • **** • *** • *** • *** • *** • *** • *** • * • * • * •
17, 61, 63 ² : palaus, château 192: le point le plus éloigné, lumite, maximum 80, 82, 111: plus éloigné, plus profond 206: approfondi 29: baguette; 180: pénis. Hay., VI, 118=356: قصيب الغرر على صورة قصيب الشمل et ibid., 100-305: أني صورة المنظب والآكر عصب ولحر	x استقضر ه (1) • قضر ج قصور (4) • قاصية (1) أقضى (3) * مُستقضى (1) • قضيب (2) ال قصيب الشمل إلى الشمل إلى المسلمة في المسلمة عشار المسلمة عشار المسلمة عشار عشار عشار عشار عشار عشار عشار عشار
17, 61, 63 ² : palaus, château 192: le point le plus éloigné, limite, maximum 80, 82, 111: plus éloigné, plus profond 206: approfondi 29: baguette; 180: pénis. Hay., VI, 118=356: منت المدرّ على صورة قصيب الشمل et ibid., 100-305: أن صورة المنظب والآخر عصب ولحر	الشخصر ه (1) الشخصر م (1) الشر م قصور (4) الشر (2) الشر (3) الشر (1) الشر (2) الشري (2) الشري (2) الشري (3) الشري (4) الشري (4) الشري (5) الشري (1) الشري (1)
17, 61, 63 ² : palais, château 192: le point le plus éloigné, limite, maximum 80, 82, 111: plus éloigné, plus profond 206: approfondi 29: baguette; 180: pénis. Hay., VI, 118=356: أو من عقر على صورة قصيب الشلت et ibid., 100-305: تقد صورة المثلث والآخر عصب ولحر الله المتاب والآخر عصب ولحر 18: minceur de la taille 29: à la taille mince	(1) استقضر ه (1) • قضر ج قصور (4) • قابية (1) • قابية (2) • قبيب (2) • قبيب (2) • قبيب (2) • أقصية الشاء ألي والله المناه المناه المناه المناه المناه المناه المناه عظم المناه علم المناه المناه علم المن
17, 61, 63 ² : palaus, château 192: le point le plus éloigné, lumite, maximum 80, 82, 111: plus éloigné, plus profond 206: approfondi 29: baguette; 180: pénis. Hay., VI, 118=356: قصيب الشملة قضيب الغرر et ibid., 100-305: قصيب الشملة في صورة المثلث والآكر عصب ولحر 18: minceur de la taille 29: à la taille mince ب —, 56, 138: juger, décider, établir; ل س-, 63, 90: dé	(1) استقضر ه (1) • قضر ج قصور (4) • قابية (1) • قابية (2) • قبيب (2) • قبيب (2) • قبيب (2) • أقصية الشاء ألي والله المناه المناه المناه المناه المناه المناه المناه عظم المناه علم المناه المناه علم المن
17, 61, 63 ² : palaus, château 192: le point le plus éloigné, lumite, maximum 80, 82, 111: plus éloigné, plus profond 206: approfondi 29: baguette; 180: pénis. [Hay., VI, 118=356: من عظر على صورة قصيب الشلب et ibud., 100-305: شي صورة المشلب الشاب والآخر عصب ولحر الله minceur de la taille 29: à la taille mince ب —, 56, 138: juger, décider, établir; ي اسر, 63, 90: dé en faveur de contre; ه —, 88: condamner qn. po	(1) استقضر ه (1) • قضر - قصور (4) • قابية (1) • قابية (2) • تغييب (2) وإن الخيب (2) • تغييب (2) وإن المسليا في المسليا والمسليا والمسليا والمسليا والمسليا والمسليا والمسليا والمسليا والمسليا والمسليا (1) • تغييب (1) • تغييب (1) • تغييب (2) • تغييب (3)
17, 61, 63 ² : palaus, château 192: le point le plus éloigné, limite, maximum 80, 82, 111: plus éloigné, plus profond 206: approfondi 29: baguette; 180: pénis. Hay., VI, 118=356: مُقْصِيب المُرْدِيّ المُنْطِيّ على صورة قصيب الشمال et ibid., 100-305: ثق صورة المُنْظِيّ والآخر عصب ولجمر 18: miniceur de la taille 29: à la taille mince ب —, 56, 138: juger, décider, établir; ي ل س, 63, 90: dé en faveur de contre; هـ —, 88: condamner qn. po	(1) استقضر الله (4) استقضر الله (4) الله قضر الله (4) الله (5) الله (5) الله (4) الله (5) الله (5) الله (5) الله (5) الله (5) الله (5) الله (6) الله (5) الله (6) ال

	(A)
72, 81: fin	الْقِصاء (2)
passim: jamais	(7) 15 *
96, 122: fait de froncer le visage (opp. à تبسر)	 أصارب (2)
121: employé comme prénom	قاطِب (1)
122: qui a le visage sévère	قطرب (1) ه نه ۱۱
23: gouttes de pluie	+ فشر (1) د تاءَ دی
23, 24, 88, 104, 117: couper; traverser; interrompre, couper	* قطر ً ه (5)
court à; départager; aller à qu. (vêtement)	as to
196: rupture, cessation (opp. à استثناف	قَطَم (1) تعمد (2)
16, 59: décisif, péremptoire	قاطِم (2) دُولِم (2)
149, 161: interrompu	َ مُعْطُوءِ (2)
104: parties séparées, détails	π مُقطَّات (1)
14, 26, 49, 207: se couper, pouvoir être coupé; s'interrompre	vit الْقَطَّم (5) (5)
cesser; J -, 83: fréquenter	an
95: interruption	انقطاء (1)
69: qui vient derrière (se dit du gibier) (opp. à نطيع); v.	* قميد (۱)
FREYTAG, Emleitung, 163	485 6- 4
177: fond	* قام (1) * تام (1)
168: nuque	(1) Ciš *
177: rime	* قالمية ۽ اثرافر (1)
passim: petit nombre	(7) zlig *
passim: rare, peu abondant, une minorité	فلمل (24)
105a: employer peu de	11 قال (1)
27: faire peu de	(1) 5if iv
37, 165: trouver peu abondant	x انتقل (2)
passim: cœur	* دُلْب بِ قُارِب (16)
44: métamorphose	* كتب (1)
168: à l'envers	مَقْنُوبِ (1)
44: être bouleversé	الله المقال (1)
56: endroit où l'on se retourne, où l'on se meut	المُنْقَلَب (1)
69: femme dont les enfants ne vivent pas. Les Arabes croien	
pour qu'elle puisse en conserver un en vie, il faut qu'elle m	arche sur le cadavre
d'un noble qui a été tué par traîtrise; v. Lisan et Tag,	rad. QLT; FREYTAG,
Einleitung, 153	
10: nommer qn. à une charge officielle	(1) சணிய 🕈
10: être inquiet, troublé	* دَائِقَ _ (1)
592: inquiétude, peine, ennui	اللق (2)
153: troubler, inquiéter	١٧ /أشأق (1)
103, 110, 111 ² , 142: calame	* مار (5)
643: «climat», région	* إقليم = أقاليم (3)
110: bonnet pointu	 قاتشۇة (1)
61: sommet	 (1) بَنْهُ * تَنْهُ (1)
29, 55, 103, 112 ² , 114, 168, 175: lune	* قمَر (8)

New Trans Military Com	77-7-
128, 196: coups légers; fait de dompter	 قيم (2)
203: soums, dominé	أشوع (1)
178: s'introduire furtivement dans	vu الْقَمَرُ فِي (1)
61: lampes de terre	* قنادِيلُ (1)
4, 110: voile	* چاء (2)
25: contentement, sobriété	(l) is La *
57: témoin dont la véracité est satisfassante	مَقْتَمُ (ا)
79: hérisson. Cet animal mange des scrpents (Hay, II, 18	
=52); quand il attrape une vipère par la queue, il se met	
reptile qui ne peut atteindre sa peau pour le mordre (Hay.	
128: roseau, canne, lance	(1) สเมื *
88, 94: conducteur; v. E.I., s v., II, 676	* قايد (2)
172 · arc-en-ciel; v. E.I., s.v., II, 883-4; Qazwini, 97-8, en don	
une explication scientifique	(=) ()
23. se coucher, s'arquer (dos)	v تُقَوِّس (1)
123, 1762; poursuite et interprétation des traces laissées sur le	
ainsi que l'établissement d'une parenté entre les individus	
semblance (E.I., s.v., II, 1108-9). Qazwini, 265, fournt le ci-dessus, tandis que Mas'ūpi, III, 333, donne strictemer de physiognomome; le même auteur, (III, 341), précise (کیات) est l'apanage des Qaisites, l'ornithomancie (کیات) une particularité des Ba il faut cornger et hre کیات). Mas'ūpi ajoute (III, 342) que	n deux définitions nt à 36.5 le sens que la divination) est la spécialité nû Mudliğ (mais e les tribus qui se
trouvaient dans le voisinage des eaux se montrèrent plus h vination, alors que celles qui vivaient dans de vastes dése que fa.	
176 · qui pratique la quafa	قائب قافت (1)
passum. dure; 28, 57, 122, 207: parler; 115, 134, 135, 146, 154	
163, 1724, 1734, 174, 175 ² : penser, avoir pour opinion	
professer une doctrine; 3 -, 133, 135, 186; exposer son	
pliquer sur	opinion sut, s ex-
passum: parole, dure, dit, exposé, propos; opinion, doctrine, the pl. de pl. אָנּרָאָן, 16, 83, 115: dires, opinions	قرال (64) قرال
104: propos oiseux	القيل والثال (1)
35, 96: parole, dire	(2) كالله
14, 52, 81, 109, 160, 184: être debout, s'occuper de, tenir lieu atteindre	de, (6) <u>-</u> → 5 *
12, 9, 35, 622, 128: taille, stature	قامة ۾ ات (7)
43: la Résurrection	القِيامة (1)
30, 59, 64, 178: existant, solide	قائِم (4)
25, 45, 131, 147, 156, 161: gens, groupe, peuple	قوم (6)
108: stature, taille	ق وام (1)
81: place, lieu	مَقام (1)

33, 72, 86, 94, 128: correction, éducation	تَقْوِيرِ (5)
43, 60, 75: établir, nommer; dresser, hisser; demeurer, séjourn	er (3) ⊅⊌¶ iv
204: droit	× مُشتَقِيرِ (1)
1533: devenir plus fort	* قويَ _ (3)
10, 22, 38, 62, 113, 132, 134: force; vertu, faculté	قُوْهَ ﴿ فِيْرِي (7)
105*: fort	قويّ (1)
199: enregistrement	• n تَقييد (!)
78: bitume	* قار (۱)
142, 57, 130: mesure, critère, raisonnement par analogie	* III چاس (4)
106: esclave chanteuse	* قيمة (1)

زی

passim: comme

passim: comme si

188: comme si

(34) ૻ૽૾૽ \bit

188: comme si

(1) \bit

155: le toute postest a uniqui plant pas antisfrisant dans le Berifi (1) \bit

155: le toute postest a uniqui plant pas antisfrisant dans le Berifi (1) \bit

155: le toute postest a uniqui plant pas antisfrisant dans le Berifi (1) \bit

155: le toute postest a uniqui plant pas antisfrisant dans le Berifi (1) \bit

155: le toute postest a uniqui plant pas antisfrisant dans le Berifi (1) \bit

155: le toute postest a uniqui plant pas antisfrisant dans le Berifi (1) \bit

155: le toute postest a uniqui plant pas antisfrisant dans le Berifi (1) \bit

155: le toute postest a uniqui plant pas antisfrisant dans le Berifi (1) \bit

155: le toute postest a uniqui plant pas antisfrisant dans le Berifi (1) \bit

155: le toute postest a uniqui plant pas antisfrisant dans le Berifi (1) \bit

155: le toute postest a uniqui plant pas antisfrisant dans le Berifi (1) \bit

155: le toute postest a uniqui plant pas antisfrisant dans le Berifi (1) \bit

155: le toute postest a uniqui plant pas antisfrisant dans le Berifi (1) \bit

155: le toute postest a uniqui plant pas antisfrisant dans le Berifi (1) \bit

155: le toute postest a uniqui plant pas antisfrisant dans le Berifi (1) \bit

155: le toute postest a uniqui plant pas antisfrisant dans le Berifi (1) \bit

155: le toute plant plant plant plant pas antisfrisant dans le Berifi (1) \bit

155: le toute plant

77, 110: coupe, verre. Avec مات «écuelle», ce doit être un jeu (2) دائس (2) de mots qui avait cours à l'époque de Ğâbiz

43, 106: foie, entrailles; la terre est portée par un poisson et les Élus (2) عن *
mangeront de son foie dès leur entrée au Paradis (IBN QUT., Muht., 10)

123: tambour (1) xxx * (2) xxx * (2) xxx * (2) xxx * (3)

32, 37: vicillesse
 (2) پَوْر (2) passim: grand, grave
 کود سے کیار (6)

50, 73: soufre. «Le soufre rouge, qui n'existe presque que d'une (2) לאנבי façon légendaire, se trouverait à l'ouest, dans le voisinage de la mer, et verait très rare. C'est pourquoi, pour désigner un homme qui n'a pas son égal, on l'appelle le soufre rouge» (E I., s.v., II, 1047-8, art. de Wiedemann). Effectivement, on dit en proverbe אָרַי וּלְּאָרְי וּלְּאָרְי (MAID., I, 505 qui ajoute que c'est l'or rouge ou un produit inexistant, mais précise (II, 313) que d'après 'Ali ce serait l'or). L'expression אָרִי וּלְּאָרִי וּלְּאַרְי וּלִּאַרְי וּלִּאַרְי וּלִּאַרְי וּלִּאַרְ (Bésigne donc en général «un produit dont on parle, mais qu'on ne voit pas»; elle s'applique pourtant à l'or rouge (Ğawalioli, 131) depuis que Ru'ba ibn al-'Ağğâğ a fait cette transposition. Comme Ru'ba paraît être au courant des croyances et des pratiques indigènes dans la région de Başra (q.v. Fiţaḥl), on peut se demander

si le «soufre rouge» n'est pas à l'origine une substance utilisée par les alchimistes, Le Pseudo-Ğăruz, Mahāsın, 254, parle d'un chaton de bague en kıbrīl ahmar qui brille dans la nuit; BERTHELOT, III, 30, 38, signale plusieurs traités sur ce produit et l'assimile (III, 209) au mercure oriental; c'est peut-être le sulfure rouge de mercure, le cinabre autrement appelé رنجنر * گئس ــ (1) 39: remplir de terre, combler کئٹ ئے(1) 147: écrire کتاب ہے کئیہ (12) passim: livre, écriture, lettre, inscription; 61, 204: Coran 86, 159: correspondance الله مُكاتّبة (2) * النظر في الأكتاب (1) 68: omoplatoscopie ou scapulomancie, inspection des omoplates des victimes sacrificatoires pour prédire l'avenir; v Doutré, 371 et références; Massé, 239 et n. 2 159. cacher, celer * کئے ئے (۱) * کئان (I) 112: lin, tode de lin (2) 1 1 × (2) 132, 160: être nombreux, fréquent كارة (9) passim; grand nombre, abondance passum: nombreux, abondant, une majorité; ا كثير الما 112: souvent, كثير (28) 'A' 115, 158, 192, 197. la majeure partie, la plupart 7: multiplier, faire beaucoup de (1) 元行 17 34, 165: multiplier; trouver nombreux, abondant x استَكَثَرَ (2) 102. collyre کفل (1) * تكعل (١) 106 usage de collyre 116 peiner (1) 立 35 * (2) 35 59, 92: peine, fatigue الكرية (1) 147. nom d'une question juridique difficile dans le droit de succession (cas d'une femme laissant pour héritiers son époux, sa mère, son grand-père, sa sœur germaine ou consanguine). L'origine de cette appellation est très discutée; v. EI, s v., I, 233 16, 60, 128: mentir, se tromper (3) _ ثبت _ (3) (3) كدب 61, 136, 179; mensonge, imposture كداب (1) 133: imposteur 7: menteur كدوب (1) 5: démentir, traiter de menteur, ne pas crone (1) 1 Las n 62: démenti تكديب (۱) (1) 4 55 * 125: charger l'ennemi après avoir simulé une retraite vin اگٹر َتُ لِ (1) 184: faire cas de, se soucier de 17: la partie la plus mince de la jambe * كراء = أكراء (1) 73: rhinocéros. Čāhiz n'en a jamais vu et n'est pas absolument (1) いいょう convaincu de son existence, malgré le témoignage d'Aristote et des Indiens (Hay., VII, 40=123-4). Mas'uni, I, 387, lui reproche précisément de dire que la femelle porte pendant 7 ans durant lesquels le petit sort du ventre de sa mère pour se nourrir 9, 90, 124, 194, 199: générosité, noblesse * كرّم (5) كرامة (2) 9, 55: générosité, honneurs

passim: noble, généreux, précieux	گورد (10)
132: vanté, glorifié	• مُكَوْم (1)
75: se montrer bienveillant, généreux	1۷ [كوم ً (1)
20: qui fait un effort pour paraître généreux, bienveillan	
30: contraindre qn. à	* IV اکرَۃ تعلق (1)
92: contraindre qn. à	x السَّنَكُرَةُ لا على (أ)
128: sphère, boule	* گرة (۱)
1493: sphérique. Birūni, India, 134: يبعث عن العالم (dryabha	كريّ (3) وآرجبهد (8
يح وهي كلُّها مدرّرة وكداك يقول بسفت (Vasištha) ولات (Lâta)	ويتول انه الأزص والماء والر
الأرض والماء والناز والريح والسماء مستديرة ويراهمهر -Vardha)	إن المناصر الغمسة التي هي
· الظاهرة المعسوسة تشهد لها بالكرية وتنفى عنها سالر الأشكال	milara) يقول إن الأشيآ
Cette notion de sphéricité s'était répandue chez les	Arabes et AL-Kindi,
(Fibrist, 256), avait écrit un ouvrage intitulé فيه كريّ	رسالة في أن العالم وكلّ ما
الفكل . Cf. Qazwīni, 275	
141: traduit par van Vloten (WZKM, VII, 237): «L	auf der (1) לַרָעֶיֹם ב
Kresse», mais ce mot demeure obscur; il est cité parmi l	
dans Hay., VI, 72=233.	
87: laid, dur (de caractère)	* گڙ (1)
199: gagne-pain	 v * تكثير (۱)
144: acquisition	vm וگیاب (1)
144: acquis par l'éducation (opp. à ضروري)	مختنب (۱)
188: briser; على, 148: fractionner (?)	* گنبر = (2)
14: se briser	νπ الكنر (1)
68: pierre philosophale	 اگيبار (1)
112: recouvrir	(1) *
4: découvrir	* كَفَعَ = (1)
196: fait d'obliger qu. à se dévoiler, à se découvrir	π تُكْفِيف (۱)
69: osselet des pieds (v. ارني)	* كَفْس (1)
4: éloigner, repousser de	 * كمث أعن (1)
110, 166: paume, main: إسرار الكنيّ 68: chiromancie	گدت (3)
24: filet de chasseur	(1) 🛣 *
89, 92; sanction (en bien ou en mal)	(2) zGK in •
138: lutte	* III مُكافحة (1)
71, 136: commettre un crime d'impiété	* كَافَرَ ئِـ (2)
129: impiété	كائر (1)
122: impie	كال (1)
21: il te suffit de les [connaître, avoir, citer] comme célébrités	* كَفَاكُ بِهِمِ أَعَلَامًا (1)
passim: tous	* کان (57)
18: tous deux, chacun d'eux	کور (۱) کِلَا (۱)
59: fatigue	پر (<u>۱)</u> * تلال (1)
110: bandeau, diadème	* اکلیز (۱)
56, 114: chien	* کثب ہو کلاب (2)
69: mordus par un chien enragé, enragés; v. ». Les mu	
par un cincii ciitage, ciitages, v. 23 . Les ittu	دلبي (۱) ۱۱۱۰ د ۱۱۱۰ د ۱۱۱۰ د ۱۱۱۰ د ۱۱۱۰ د ۱۱۱۰ د ۱۱۱۰ د ۱۱۱۰ د ۱۱۱۰ د ۱۱۱۰ د ۱۱۱۰ د ۱۱۱۰ د ۱۱۱۰ د ۱۱۱۰ د ۱۱

une interprétation allégorique de la croyance au remède constitué par le sang des rois, en disant que la colère se calme quand on a tiré vengeance d'un meurtre (*Hay.*, II, 3=7; 113=310; Maid., I, 282-3)

meurtre ($f(ay)$, 11, $3=7$; 113=310; MAID., 1, 202-3)	
122: air sombre et austère	• كانو~ (1)
121: employé comme prénom	(ا) جالا
9, 83, 131: être épris de	* كلت _ ب (3)
132: amour	كانـ (۱)
2: épris de	گانتُ ب (1)
73: brun, fauve	* اکف (۱)
112: peine, fatigue	* كَلْمُنَة جَالِمُسُ (1)
97, 188: imposer une tâche à qn.	n كَلْبَ لا ه (2)
2, 99, 105, 176: fait de s'imposer une tâche, une peine; affe	v تَكُلُّ (4) ctation
20, 86: affecté	(2)
28, 72, 96, 1056, 142, 143, 164, 1822: langage, parole, convertexte	sation, (9) 🗚 *
143: mot	كلية (1)
86: conversation	ш مُكالَمة (1)
182: parler	v تَكُلُرُ ں (۱)
155: qui emploie le kalâm	« <i>حَكَلِه</i> (1)
181. rein	(i) 疝 *
106, 168 altération du visage (par les soucis)	* گټد (1)
10: rendre triste, altérer le visage	١٧ [گڼد (١)
86, 100, 108, 112 ³ , 164 ⁻ perfection	(7) 」しば *
105a, 110: parfait	كامِل (2)
178; se cacher, s'occulter	* كَمَنَ بُ (1)
112: couvrir	(I) T 35° *
102. fait de garder avec soin (de couver)	(1) 35
199: caché	مَكْمون (3)
66: trésor	• گار (1)
187. gîte de gazelle	* كياس (1)
61: église (کیسة - کالی (1)
139: art divinatoire	ا کهانة (۱)
70, 183: devin, voyant; v. E.I., s.v., II, 665-7	کاهِن ۾ گلهان (2)
4, 36, 182: être sur le point de (presque); א 158, 198 il ne saurait	* كادُ _ (5)
13: foyer de forgeron. Le texte portait کير soufflet de forgero	• کرر (l) nn,
et l'image, quoique grossière, paraissait fort acceptable;	cependant, à cause
de إحدثك et de la rime avec الصر , nous avons préféré lin	romme l'éd.

de طوناه إلكور comme l'éd. de Hay., VI, 32, qui donne à l'expression figurée le seus de «soumettre à une épreuve»

10: mulet bardot, produit par l'accouplement d'un

(1) خودت به كراون (1) مالية Aprèse d'après Marstini, II. 408: mais cheval de train, pro-

cheval et d'une ânesse, d'après Mas'ūpi, II, 408; mais cheval de train, produit du croisement d'un cheval arabe et d'une junient non-arabe, d'après Şahāh, s.v.

battim.

			(0) 2	
1/4,	175: astrc,	ctone	٩ كۈكى 🖛 كواكي (2)	•

156: ce doit être l'instrument à «une seule corde, tendue sur une (1) צלצל * caisse en forme de courge», qui, dans l'Inde, «tient lieu de luth et de sambuque» et que Masfūpi, VIII, 92 transcrit ביצל

buque» et que Marudi, VIII, 92 transcrit axis	
passim	* كان ك (242)
412: existence; 54, 64: génération (opp. à انتاد 4	كون (4)
134; univers (?)	کیاد (l)
passim: lieu où l'on se tient, endroit, position; otc. I	58, 1912: à (15) مكان (58
anne de Denneton en de	

cause de l'existence de 52: humilité (1) استكانة x

69: cautérisation. C'est pour supprimer la pratique consistant à (1) (ב. و " cautériser des chameaux sains (v. ") que le Prophète aurait dit: "גיפֿע (יִי יִּע נוֹנ ; v. Ibn Qut., Muhl., 423 sqq.

cauteriser des chameaux sains (v. عر) que le Prophete au	لر ينوكل rait dit:
ن اكتوى ; v. IBN Qur., Muht., 423 sqq.	
126, 133: ruse	• ند (2)
13: ∀. کور	* كاو
201: la sagesse parfaite	* الكَيْسَ كُلُّ الكَيْـ
passim: comment, comment se fait-il que?	• كيف (74)
81, 140, 1612: modalité	كَيْلِيَّة (4)
81: manière dont est faite une chose	 ئكغ (1)
68, 78: alchimie. La partie du Fihrist, 351 sqq. relative aux alch	• کستاه (2)

68, 78: alchimie. La partie du Filirit, 351 sqq. relative aux alchimustes a été traduite par Houdas, dans Berriletor, III, 26 sqq.

68: le mot كيبوس الشنمة (1) كدبوس (κυμός) chyme, est bien connu dans (1) كدبوس الشنمة (1) le sens de masse alimentaire (Mafātih, 811). Les Iḥwān aş-Safā', d'autre part, écrivent (II, 103-4): المنابقة من المنابقة أصلة فأصلة كيبوس ما ولكمبوس عراب عا : (103-4): لا يشكون من دلك الذبوا إلا دلك النجوس ولا يشكون من دلك الكبوس إلا دلك النجوم بن الكبوس المنابقة لله المنابقة الكبوس ولا يشكون من دلك الكبوس إلا دلك الكبوس المنابقة لله المنابقة الم

ل

(80) 3 *	
(328) 🔻 🔸	
(29) 3¥ *	
 خقلاً إلى (1) 	
 النبريو إنام (1) 	
* لبب (1)	
* لبت _ (۱)	
• viii المختبس (1)	
ploi (2) ابان •	
nents de nez; QAz-	
œur pur, une bonne	
	(328) (29) (29) (20)

6, 7, 33: insistance	(3) = b *
6: plus insistant, plus « collant »	(۱) جُا(
50: bride	* لياء (1)
59, 68: insistance	(2) - bdi IV *
32: être amaigrı par la vicillesse	• لمِت _ (1)
105: dérouter qn. par	🕈 اللهم تاب (1)
532, 112: chair, viande	• تخر (3)
1534 son musical, musique; v. Hap., V, 14=41 sur les effets des sons musicaux	 لَهْن ح لُعون (4)
110: barbe	* الحية (1)
5. chercher dispute à qn.	 الاکنی ۱۱ (۱)
27: extraire de qu. la partie la plus pure, éclairer (en résumant)	* ۱۱ ئشنَ (۱)
183: depuis	🕈 مىڭك (1)
120. devant, à la disposition de	* ادی (1)
179: éprouver un plaisir, se délecter	(1) − ± •
116: délicieux (opp à عديد)	لموید (i)
116, 179, qui fait éprouver un plaisir, agréable, délicieux	10 أملط (2)
189. fréquentation assidue	 أراده (1)
203: imposer qc. à qn	٧١ ڳارَمَ هالا (1)
242, 38, 43, 1032, 108, 111, 126, 180, 205 langue (13) 2	* الباداء والش ct الب
organe et idiome), 💝, 24, 103 : langue de scrpe	ent, s'emploie pour
désigner un pied mignon, une petite botte (Hay, IV, 83	=250) ou un fer de
lance (Tunăr, 339)	
126, 152, 182: subtd	* ئىلىمە (3)
101: subtilité	لطلمة ح تطالِعة (1)
78: subtilisation	ا ا تَلْطُمُ (1)
105: agir avec bonté	الطن (1) الطن (1)
87 jouer, s'amuser	* قيت _ (1)
85. amusement	ئمي (1)
61 · heux où l'on se hvre à un jeu, stades	تملاعث (1)
8. brûlure, douleur cusante	لَمْجَةَ (1)
passim	* لَمَنَّ (10)
122. maudit	* كوين (1)
2, 5, 99. futilité, vanité, irréflexion	* ئَلُو (3)
482, 177; langue	* لُغَة * ات (3)
passim: mot, parole (opp. à اشارة), langage (opp. à المارة), forme (opp. à مسنى)	* الله ج الماط (13)
8: féconder	(1) £\$\frac{1}{2} \text{ (1)}
55, 155, 198: rencontrer (éprouver)	* اللِي = (3)
24: rejoindre, rencontrer	m vē. (1)
127: rencontre	(1) -ua
35, 50, 66, 200: placer, jeter, rejeter	ıv التي (4)
123: rencontre	ייבן בהקט (פי) עוליים (1)
	\-/ , - ,

passim: mais	(7)
passim: mais	نکئ (5)
passim: pourquoi	(93)
passim: négation	(102)
passim: lorsque	(7) 均 *
110: mèche de cheveux descendant derrière l'oreille	(1) =1 *
194: rechercher	* viii الْكَيْنَ (1)
101: perspicace, qui a des intuitions justes; v. MAID., I, 35	* الْبَعِيّ (1) .6-
11: négation	(Î) 31 ·
167: qui lance des flammes	* VIII أملكوب (1)
9, 31: aimer passionnément qc.	* لَوِيَ بِ (2)
2: épris de	لهِجَ ب (۱)
100, 108: langue, langage	(2)
98: triste, affligé	 ملهوف (1)
26: inspirer	(1) 💢 iv *
164: inspiration	[لهام (1)
120: occuper, distraire	* vv القي (1)
passim: si (irréel)	• از (48)
27: être clair, apparent	(1)¥ *
142: blâmer	(1) Záy
12: blâme (メ ふ)	آو م (1)
203: blâme	لائِمة (1)
97: blâmable (opp. à ممدور	مَلُوم (1)
passim: couleur, teint; v. Hay., V, 20=56, 22=60	* لون م إلوال (17)
70, 173: changement de couleur, métamorphose	v تَلَرُّد (2)
154: cheville d'un luth; v. Mas'ūpī, VIII, 89; Mafāstķ, 238	 مُلُوئ ہو مُلاد (1)
52: que je souhaiterais!	* ياليْكىي (١)
passim: ne pas être; 149, 169, 207: valeur de simple négation	
9: convenir à	• لائ _ ن (1)
64, 76, 112, 158: nuit	 این این (4)
36: être doux, de caractère facile	(1) Toy *

64, 76, 112, 158: nuit	" ایّل ۱ ایند (4)
36: être doux, de caractère facile	(1) 754 •
<u> </u>	
passim: négation	(43) h *
passim: ce que, quoi (interr. et rel.)	(340) h *
112, 116: tant que	(3) h
28: peine, charge, dépense	• مَوْولة (1)
98: qui puise de l'eau	(1) جزّاء •
133: jouissance	* × استثناء (1)
passim: quand	(24) 👼 🍨
passim: comme	• يطل (15)

112, 182: proverbe, expression proverbiale; 98: idéal	مَقِل = إمثال (3)
82, 126: plus proche de la perfection, préférable	ا څخل (2)
128: assimiler	n مَثْلَ (1)
128: assimilation	ئېيل (1)
170, 183: modèle (ımage)	111 مِتال (2)
155: mazdéen, zoroastrien	* مَيوريقُ (1)
137: se convertir au mazdésme; Ğāhiz remarque (Hay., V. 99=326) qu'aucun adepte d'une religion établie ne s'est fa	
96, 100, 119. pur	🍨 مَيْس (3)
112: effacer, occulter, faire disparaître	* مَوْقَ ـــُـ(1)
112: absence complète de clair de lune (nouvelle (1) أمواق ;	
hine, conjonction ou syzygie)	* vm اخْجَرَ (1)
•	العماد (1)
196: épreuve	1 ,
	 المذوالقرار (6) عداد 12 المدود مدود
des explications scientifiques dans Mas'ūnī, I, 244 sqq, M	
Qazwini, 100-101, etc., et mythologiques dans R Bysrr,	
136; Marodi, I, 244 sqq , Muqandasi, 124-5, Tigini, trad	
1852, 128 L'explication par un ange qui pose et soulève son au Prophète	
15: le mètre madid	مَديد (1)
23: s'étendre, s'allonger	VIII اخط (1)
52; faire l'éloge de	(1) = *
98, 104, 106. éloge, louange	مَدْ (3)
103: louange	مدَّحة (١)
51, 61: ville	 ا مدیدة _ اماده (2)
144: bile	(l) عرة (ا
119: amer, amertume	اَرُ (اُ)
34, 180 amertume, véucule contenant le fiel	عُرَادِة (2)
97 ² , 124 ² . fous	* مُراة (4)
46: passage	تمرور (۱)
106: passage (temps du.)	عَبْرٌ" (1)
9, 24, 87, 186: l'homme	• الزَّة (4)
25, 109, 182: femme	(3) af A
7, 85: digmité	اروه (2) اثراو دة (2)
79: regarder comme comestible et sain	عروده (۱) • × اشتهرا (۱)
122; état de rebellion (à l'égard des préceptes divins)	• v تَعَرُّد (1)
	* کریس ہو کرمی
106: état des yeux sans éclat par manque de collyre	ه مَرَهُ (1) • مَرَهُ (1)
53, 8, 18, 85, 196: ergoter, discutailler, chicaner	+ m اری – (7)
2 ² , 5, 6, 7 ³ , 8 ⁴ , 33, 85: propension à la discussion stérile, à la c	
esprit buté, inaccessible à l'échange d'idées (opp. à قاطاً الله عامل الله	
67, 126: melé, impur	
102: se mêler à, être mêlé à	 منروب (2) منروب (3)
ever so make a, cut much a	۱ انځز َرٍ س (1)

748, 121, 122: plaisanter assim: plaisanterie (22) - p* bassim: plaisanterie مَزارة (21) 85, 121: qui aime à plaisanter عراب (2) 88, 1223: plaisanter qn. et avec qn. III ماز _ لا (4) 84, 124, 196: fait de plaisanter qu. ou avec qu. قيارَ حة (1) عن أو (2) 102: qualité, avantage (1) Ti pi 169: toucher qc., être tangent, contigu à # mm ماس ه (1) 170: tangent, contigu اعماس (1) 192: géométrie, arpentage عباحة (1) 42, 66, 2065; métamorphoser قتعة _ (7)

44, 206; métamorphose; hommes métamorphosés. Dans ce texte, (2) منه Gahiz se fait l'écho de croyances anciennes relatives à la métamorphose d'humains changés en étoiles (v. Suhail, az-Zuhara), en statues (v. Isaf et Nā'ıla), en anımaux (v. 1rb1yana, fa'ra); on trouvera dans Hay, I, 144=297, VI, 24=79, 47=155, l'attestation de croyances semblables à propos des lézards (anciens percepteurs), des serpents (<chameaux), des chiens (<peuple de ğinn-s). Avec l'Islam, des versets tels que V, 65. «Ceux qu'Allāh a maudits, contre qui Il s'est courroucé, dont Il a fait des singes et des porcs» (v. aussi II, 61, VII, 166) ne firent que confirmer les Arabes dans leurs croyances. Dès lors, les commentateurs se trouvèrent aux prises avec deux problèmes: à quels événements ces versets font-ils allusion, et que sont devenus les animaux métamorphosés? Les réponses à la première question sont nombreuses; nous retiendrons celle de Kisa'ī, Qisas, 274 sq., pour qui les singes sont des Israélites métamorphosés au temps de David pour avoir pêché et fait cuire du poisson un samedi; les porcs, des contemporains de J -C. qui ne croyaient pas en lui (ibid., 307). A la deuxième question, deux réponses opposées sont fournies. Pour les uns (IBN QUT, Muht, 326, Kisā'ī, 276, etc) ces «métamorphosés» se sont multipliés; pour les autres, ils sont morts très vite sans se reproduire (Hay., IV, 23=68; SAMARQANDI, 131, etc.).

A propos de la création du porc, une autre croyance mérite d'être rapportée telle qu'elle est exposée par Olearius, Relation du voyage..., Paris, 1676, 2 vol, I, 549 (apud Massé, 189): «L'arche de Noé, surchargée par les excréments de ses habitants, menaçait de sombrer. Noé pria Dieu qui lui commanda de présenter un éléphant aux latrines; «du mélange de la fiente de cet animal et de celle de l'homme, il s'était incontinent engendré un pourceau qui démêta si bien toute la fiente avec le museau que l'arche se remit en équilibre. S'étant rempli les narines de ces ordures, il éternua et par cet effort, en fit sortir une souris qui remit Noé en de plus grandes peines qu'auparavant. Sur sa prière, Dieu lui commanda de frapper la tête du lion» qui, s'étant mis un colère, se mit à rugir si fort «qu'il fit sortir un chat de ses naseaux, qui se mit aussitôt à poursuivre la souris»; v aussi Țab./Zor, I, 112; Ibn Qut., Muht., 9, 364 et supra

•	
38: se trouver au soir, en tel état	* ۲۷ }منی (1)
154: queue du chevalet dans le luth; v. E.I., s.v., 'ād, IV	* 'مِلْط (1) المِرْبُونِ * (1) مِلْطِ
عليها الافرتار من تحت إنف المود وهو مجمم :Mafālīh, 239	هو الثنمه بالمسطرة التي يشدُ
الأوتار من فوق	
6: marcher	 مَقَى - (1)
102: circuler	v تَمَوِّي (1)
4: métropole	* يغشر (1)
یا عامل تصیب إلیك :145: injurier. qn. en lui disant ویا مامن جر أمك	 ا عن و أمص (1)
159. mastication	(1) 34 *
115, 157: passer	* مَشِّم (1) * مَشِّى ~ (2)
103, 132; qui passe; passé	ماص (2)
150, exécution	IV (أمصاء (1)
69: fait de demander, de provoquer la pluie, pratique	, , .
islamique qui se distingue de l'utisqu', ce qui explique	
lation Quand la sécheresse persistait, les Arabes ré	-
nombre possible de bovins à la queue desquels ils fi	
bois de سلم et de عثير (q vv.), montaient sur u	
faisant un grand tumulte et mettaient le feu à ce be	
Timār, 461; Влінаці, 441; Şahāh, s.v). Sur d'au	
à obtenir la pluie, v. Rameau d'or, 59 sqq . E. LAOU	
202 sqq.	11, 191015 (1 (105)) (170)
passm: avec; en dépit de	* مُمْ (56)
187. œil	(1) यदे [†] *
125: agir avec ruse	• مَكُورُ كُـ (1)
87, 182; ruse	مَكُو (2)
10: donner prise sur	n مُكُنَّ في (1)
198: fait de mettre qu. en mesure de	تَهٰكِم (1)
113, 136; être possible à	(2) x 550 IV
67: possible (opp. à ميثنه)	ممنيكي (1)
105*: pouvoir, force	v دَمُكُو (۱)
137: secte, religion	 ملة _ ملل (1)
132: ennu, lassitude	* مَلالة (1)
122. en public, coram populo	* iş i'kç- (1)
77: être salé	(1) عَلَيْمَ • مُلْمِ اللهِ ا
31, 100 ² , 114, 126: sel, salacité, piquant	مَامَة (5) مَامَة (5)
23: beauté, grâce	مَلاحة (أ)
101: salace	مَلِيهِ (1)
167, 168: lisse	* أمَاسَ (2)
84 ² : être maître de; 163: régner	* مَلكَ = (3)
443, 514: règne, royauté	(7) ai
passim: roi, Grand	مَلِكَ ـُـ مُلُوكَ (10)
138: royaume	مَنْلَكُةُ (أ)
-	

1753; ange	• تملك (3)
passim	(500) 🔭 📍
passim	(165)
95: accorder la grâce de	* مَنْ ـُـب (1)
107: force	(1) 12, *
141: anneaux magiques, cercles tracés sur le sol quand le	* منادِلُ (1) sorcier *
évoque les esprits; v. E.I., s.v. sıhr, IV, 429*. Dans He	ay., VI, 72=233, l'éd.
a conservé la leçon مناديل qui ne paraît pas convenir, n	nais explique en note
عود الطيب par منادل	
passim: depuis	* كَتْدُ (1) ، كُود (16)
passim: empêcher, refuser	* مَدَّمَ (15)
92, 95, 96, 118, 119: refus; avarice	مَثْم (5)
78, 105: être împossible pour, à	vui انْجَلَمْ على (2)
67: impossible	المهتشير (1)
108: souhait	 أمنية (1)
98: vœu, désir	الهنتية ہے آمنی (1)
187: mort	 أفية ﴿ مَالِكَ (1) مُهَد ـ (1)
50: faire un lit, préparer un berceau	
164: berceau	مَهْد (1)
107; agir avec lenteur (?)	* مَهَلَ _ (1)
108: lenteur	v تَبَهُل (1)
29: огуж	 أمهاة (1)
663, 141: richesse	(4) Ju *
28, 38, 1772, 187: mourir	* ماتُ _ (5)
95: mort	مَوْت (1)
33: mort	مَنِت ہے مَوْتَنی (1)
150, 192: musique	 أموسيقي (2) ١١ مَوْنَ (2)
127, 196: embellir, composer (artificiellement)	* 11 مُوْهُ (2)
67, 101: affectation (opp. à عيدة)	تَسْرِيه (2)
passim: eau. Création de l'eau d'après Kral'i, Qişaş, 6-7:	(14) · la *
تى الله بعد خلق [اللوح المعفوظ والثلم] دُرَّة بيصا- في عظم السموات	قال اس عباس رضّه : ثر خام
لسان تسبِّح الله بكل لسان من تلك الألسن [كدا] نسمين ألف الله :	
ا عيون لو ألقمت فمما الجمال الرواسي ما كانت إلا كدبابات في البحر	
ت من هول المداء حق صارت ماء جاريًا يموب نعضه في بعص ؛ آال:	
في وقت إلا ١١١٠ فإنه لا يفاتر عن المسمد وتسبيحه اضطرابه وتحرُّكه	
ي المخارقات وجمله إصلاً لها · · · [v. Coran, XXI, 31] تر تردي	
اء أن أسكن فسكن ينتظر إمر أله وهو ماء صافح لاكدر فيه ولا ربد	
Sur les rapports des quatre éléments, v. Hay., V, 6=1	
175: d'eau	مالِينَ (1)
103; miroir	ما دِيْد (1)
32, 88: approvisionnement en vivres	● مورة (2)
27, 200: rendre clair, distinct, monter distinctement, dist	
198, 200: discernement, distinction	تَـْهِيز (2)

28: se distinguer de	v تُمَوِّر من (1)
23, 97: pencher	(2) Jh *
27: faire pencher vers soi, plaire à	X استمال د (1)
78: émail; v. Berthelot, III, 40; Hay., V, 107=351	* مِيا (1)

ن

passım: prophète. Sur le hadit مَا كَثُو بَاقَهُ نَوْ نَظُ اللهُ اللهُ اللهُ عَلَيْهُ اللهُ الل	* کئی ہے وں ct انب
135: qualité de prophète, prophétie	أُمُوْة (1)
137. se faire passer pour prophète, se présenter comme prop	ohète (1) 🖽 v
133: nom verbal, v. ci-dessus	(1) عَنْوه (1)
133; faux prophète. Ğânız, Hay , IV, 122=378 renvoie sur	cette (1)
qui est perdu قصل ما بين النبي والمنبي guestion à son	
7. pousser (plante)	💌 تنت 🚣 (1)
114: aborement	(i) ≠u *
126: vin	• ٿيد (1)
111. chaire (sous-entend ici: gouvernement d'une province)	* مِنْتِر (1)
177: la langue nabatéenne (== araméen)	 التطية (1)
129, 164, 176 déduction	 (3) استِساط (3)
105 être trop noble pour	• تَتَلَ ـُـعن (1)
91, 108: noblesse	لئر (2)
101: noble	ئير (1)
127: se faire passer pour noble	v تَثِيْلَ (1)
124 flèches	پال (۱)
163: perspicace	* تيه (i)
128, 196 fait d'attirer l'attention	11 تُئسہ (2)
198: attention, perspicacité	ν كَتُه (۱)
127 effleurer (une science)	• كما - من (1)
41: puer	(1) 30 ₹
100: répandu	 أشتور (1)
79. v. حهار	• بجار
39: endroit élevé que les eaux n'atteignent pas	* لَجِّب (1)
passim: astre, étoile; النحر 31: les Pléiades	 تجر _ لجود (7)
133: astrologie	11 insta _m (1)
95: fait d'échapper à, salut	* ئىياء (1)
109: action de ciscler (un poème)	* تمات (1)
112: de mauvais argure, maléfique	* تحس (۱)
56: faire profession de	• viii التبعَلَ م (1)
3: attribution frauduleuse à soi-même	انعِجال (1)
passim: nous	• كَمْنُ (5)

26: timide

* تندب (۱)

26: timide	پ مغوب (1)
114, 128: palmier	(2) aij •
98: pair, émule	(1) Lų 🔸
67, 137: rare	* نادِر (2)
131: anecdotes, propos originaux	لوادِر* (1)
662, 1412: regretter, se repentir de. Nous ne savons	à quelle (4) _ ثير م *
croyance l'auteur fait allusion ; cp. cependant le	
1001 Contes, I, 94-95 et cf. Murtadi, 56.	
7: regret, repentir	v تَنْدُم (1)
131: commensal	• تدیے (۱)
125: commensalité	nı أصادَمة (1)
69: ablation	(1) 👸 🔸
59: dilemme	۱۱۱۱ يزاء (1)
96: contestation	vr تَمَارُءِ (1)
7: exubérant	* ئز _ى ق (i)
44: arriver, survenir à	* تَزَلَ آ بِ (1)
134, 155: descente (incarnation)	ئزدات (2)
160: habitants	ىاردت (۱)
56: demeure	مَبْرِل (1)
11, 99, 110, 113, 175, 198 rang, classe, cas; mansion	مَسْرِلة بِ مَمَارِل (6) (lunaire)
14, 18: faire remonter à, attribuer à	 نَتَ مُ إلى (2)
9, 144: généalogie	نـَـ (2)
176: parenté	يسْمه (1)
12. analogie, conformité	π نمانسة (1)
74, 130 ² ; métempsychose (1)	• m أسمانسجة (VI ، (2) تمال
37, 38, 492, 53 · vautour. Cet oiseau passe pour vivre 50	• تشریر (5) ans (0
(Timār, 376) et l'on dit en proverbe إعمر من بسر (M	IAID, I, 512) L'expression
المر الامان (v. Lubad), «véritable vautour de Luqmā	n», apparaît assez souvent
dans des vers qui célèbrent la longévité d'un perso	onnage
114: adopter (ou affecter) le genre de vie, le maintien	v * شئك (ا) d'un
dévot, d'un ascète	
494: procréer	 نــــــــــــــــــــــــــــــــــــ
45: descendance	رشل (1)
49, 113: zéphyr, souffle, air. Les serpents et les lézards	* نيسر (2) qui attei-
gnent la vieillesse passent pour se nourrir de l'air du	temps (Hay., IV, 44 128)
73: animal imaginaire (?) qui ressemble vaguement	* يشاس (1) الله الله الله الله
au point qu'on en fait parfois une espèce humaine	ماس part, en jouant sur
et سناس (Hay., VII, 53=178). CAUSSIN, I, 71 et	BARBIER DE MEYNARD
(Mas'ūnī, IV, 459) pensent que ce sont des singes (cl	himpanzé ou orang-outan)
nombreux au Yémen. Mas'ūni, qui refuse de croire	à l'existence de cet animal
(IV,17), signale pourtant que Mutawakkil avait cha	argéḤunam ibn Ishāqd'en
rechercher et que ce dernier en aurait effectiveme	nt rapporté quelques-uns;
v. aussi Massé, 352; WZKM, VIII, 67; Merveilles de	e l'Inde, 40.

157; femmes	• ساء (۱)
94, 107, 143, 1443, 158: oublier	• لين ـُـ (۲)
94, 1192, 124· oubli. On dit en proverbe: آلة العلى السيان (Maio.,	
I, 61)	(1) 0000
119, 193 faire oublier	rv إليَّ و (2)
39: prendre narsance	* نخا _ (1)
166: qui grandit	ىاچى (1)
105: heu où l'on a grandi	روب مفا (1)
10, 51, 63, 82: construire	(4) lali rv
20: adjurer qu (au nom de Dieu)	• لَقَدَ ثِـ (1)
109, 142 · réciter	القد (2) القد
ادر (3) 78, 1472 sel ammoniae; v Stringass, s.v., naushādur,	* أشادر ۲۵ بوها
Hay, V, 106=349; E.I., s.v., III, 1034-5, art de RUSKA	
8 répandre, divulguer	* لَمَرْ كِ (1)
81. divulgation	نهر (۱)
132, 200 ardeur, plassir à faire qu	• لتاط (2)
121, 132, 200. dispos, ardent	نسط (3)
18, 131 se montrer bostile à	 القب الله (2)
59 ² , 116 fatigue	لضب (3)
151: chant particulier des Arabes composé de trois genies	+ تفي (1)
le الله (chant des hommes montés sur des chameaux).	le unăd grave
et le hazağ léger (Mas'ûnî, VIII, 93), v E I, suppl, s v gh	41 96 90 11
of it, wastak feder (wrws one' a 111' 23)' A 121' subba' 2 A Su	ma, ou-su, DAL-
HAQI, 395. CAUSSIN, Alusciens, 24, Freytag, Euleitung, 140	
HAQI, 395, CAUSSIN, Musiciens, 24, FREYTAG, Einleitung, 140)-L
HAQI, 395. CAUSSIN, Musiciens, 24, Freytag, Einleitung, 140, 19, 53, 99, 132, 205: part	۱-۱ • تعب (5)
HAQI, 395. CAUSETS, Musiciens, 24, FREYTAG, Einleitung, 140, 19, 53, 99, 132, 205; part 108 origine)-1 * توست (5) * يصاب (1) VIII اثتصاب (1) * تصبحة (1)
HAQI, 395. CAUSETS, Musiciens, 24, FREYTAG, Einleitung, 140, 19, 53, 99, 132, 205; part 108 origine 160; station debout	1-1 • توسی (5) • یصاب (1) • یصاب (۱) vm
HAQI, 395. CAUSETS, Musiciers, 24, FREYTAG, Einleitung, 140 19, 53, 99, 132, 205: part 108 origine 160: station debout 72: conseil désintéressé)-1 * توست (5) * يصاب (1) VIII اثتصاب (1) * تصبحة (1)
HAQI, 395. CAUSETS, Musiciens, 24, FREYTAG, Einleitung, 140 19, 53, 99, 132, 205: part 108 origine 160: station debout 72: conseil désintéressé 21: audet, défendre qu.	* توبت (5) * يصاب (1) * يصاب (1) viii التصاب (1) * تصعة (1) • تفتر ــــــــــــــــــــــــــــــــــ
HAQI, 395. CAUSETS, Musiciers, 24, FREYTAG, Einleitung, 140. 19, 53, 99, 132, 205: part 108 origine 160: station debout 72: conseil désintéressé 21: aidet, défendre qu. 145, 207: aide, assistance	0-1 (5) قسد (5) (1) (1) (1) (2) (1) (2) (3) (4) (4) (5) (6) (7) (6) (7) (7) (7) (7) (7) (7) (7) (7) (7) (7
HAQI, 395. CAUSETS, Musiciens, 24, FREYTAG, Einleitung, 140. 19, 53, 99, 132, 205: part 108 origine 160: station debout 72: conseil désintéressé 21: audet, défendre qu. 145, 207: aide, assistance 36, 58 partisan, auxiliaire	(5) توسد (5) (1) يومان (1) (1) نتومان (1) (المرة (2) المرة (3)
HAQI, 395. CAUSETS, Musicient, 24, FREYTAG, Einleitung, 140. 19, 53, 99, 132, 205: part 108 origine 160: station debout 72: conseil désintéressé 21: aidet, défendre qu. 143, 207: aide, assistance 36, 58 partian, auxiliaire 11 entraide, solidanté (opp à Janj, v. Maid, I. 285)	(5) - الوسد (5) و يصاب (1) و يصاب (1) التصاب (1) و القدة (2) و القدة (3) و ال
HAQI, 395. CAUSETS, Musiciens, 24, Freytate, Einleitung, 140. 19, 53, 99, 132, 205: part 108 origine 160: station debout 72: conseil désintéressé 21: aidet, défendre qu. 145, 207- aide, assistance 36, 58 partisan, auxiliaire 11 entraide, solidarité (opp à Jaul, v. Maid., I. 285) 137- se convertir au christianisme 106, 108, 126 pur, sans mélange, immaculé 12, 115, 148 mostié, demi	(5) توسد (5) (1) يومان (1) (1) نتومان (1) (المرة (2) المرة (3)
HAQI, 395. CAUSETS, Musiciens, 24, Freytate, Einleitung, 140, 19, 53, 99, 132, 205; part 108 origine 160; station debout 72; conseil désintéressé 21; aidet, défendre qu. 145, 207° aide, assistance 36, 58 partisan, auxiliaire 11 entraide, solidarité (opp à Jaug, Main, I, 285) 137° se convertir au christianisme 106, 108, 126 pur, sans mélange, immaculé	(5) - الوسد (5) و يصاب (1) و يصاب (1) التصاب (1) و القدة (2) و القدة (3) و ال
HAQI, 395. CAUSETS, Musicient, 24, FREYTAG, Einleitung, 140. 19, 53, 99, 132, 205: part 108 origine 160: station debout 72: conseil désintéressé 21: aidet, défendre qu. 145, 207: aide, assistance 36, 58 partisan, auxiliaire 11 entraide, solidarité (opp à Jauj, v. Maid, I. 285) 137: se convertir au christianisme 106, 108, 126 pur, sans mélange, immaculé 12, 115, 148 montié, demi 207: être équitable, rendre justice à, reconnaître ses torts ou	1-(5)
HAQI, 395. CAUSETS, Musicient, 24, FREYTAG, Einleitung, 140. 19, 53, 99, 132, 205: part 108 origine 160: station debout 72: conseil désintéressé 21: aidet, défendre qu. 143, 207: aide, assistance 36, 58 partisan, auxiliaire 11 entraide, solidarité (opp à Jaus, v. Maid, I, 285) 137: se convertir au christianisme 106, 108, 126 pur, sans mélange, immaculé 12, 115, 148 mostié, demi 207: être équitable, rendre justice à, reconnaître ses torts ou aux extreurs 253, 26, 90, 99, 105, 131, 207: v. ci-dessus	1-(5) عسد (5) عسد (5) عسد (1) و يصاب (1) المشارة (2) المشرة (2) المشرة (2) المشرة (2) المشرة (3) علم (3) علم (3) المشرة (3) علم (3) المشرة (3) علم (3) المشرة (3) علم (3) علم (4) المشرة (3) علم (5) علم (5) علم (5) علم (5) علم (6) المسلم (6) المسلم (6) المسلم (7) المسلم (8) ا
HAQI, 395. CAUSSIN, Musicient, 24, FREYTAG, Einleitung, 140. 19, 53, 99, 132, 205: part 108 origine 160: station debout 72: conseil désintéressé 21: aidet, défendre qu. 145, 207: aide, assistance 36, 58 partisan, auxiliaire 11 entraide, solidarité (opp à Jawa, v. Maid, I, 285) 137: se convertir au christianisme 166, 108, 126 pur, sans mélange, immaculé 12, 115, 148 moitié, demi 207: être équitable, rendre justice à, reconnaître ses torts ou ses erreurs 253, 26, 90, 99, 105, 131, 207: v. ci-dessus 25, 28, 131, 1902: v. ci-dessus	ا-((5) سور (5) المساور (1) المساور (2) المساور (3) المساور (5) المساور (5) المساور (1) ا
HAQI, 395, CAUSSIN, Musicient, 24, FREYTAG, Einleitung, 140, 19, 53, 99, 132, 205; part 108 origine 160: station debout 72: conseil désintéressé 21: aidet, défendre qu. 145, 207 aide, assistance 36, 58 partisan, auxiliaire 11 entraide, solidarité (opp à Jala), y Maid, I, 285) 137 se convertir au christianisme 106, 108, 126 pur, sans mélange, immaculé 12, 115, 148 motié, demi 207: être équitable, rendre justice à, reconnaître ses torts ou ses erreurs 253, 26, 90, 99, 105, 131, 207: v. ci-dessus 25, 28, 131, 190 ² : v. ci-dessus 39: descendre dans le sol et y être absorbé	(1) - الوسد (5) الوسد (5) و يصاب (1) الاستصاب (1) المستقد (1) المستقد (2) المستقد (1) المستقد (3) المستقد (3) المستقد (3) المستقد (4) المستقد (5) المستقد (6) الم
HAQI, 395, CAUSSIN, Musicient, 24, FREYTAG, Einleitung, 140, 19, 53, 99, 132, 205; part 108 origine 160; station debout 72; conseil désintéressé 21; aidet, défendre qu. 145, 207° aide, assistance 36, 58 partisan, auxiliaire 11 entraide, solidarité (opp à Jaug, v. Maid, I, 285) 137° se convertir au christianisme 106, 108, 126 pur, sans mélange, immaculé 12, 115, 148 moitié, demi 207; être équitable, rendre justice à, reconnaître ses torts ou aux erreurs 253, 26, 90, 99, 105, 131, 207; v. ci-dessus 25, 28, 131, 1902; v. ci-dessus 39; descendre dans le sol et y être absorbé 47; nom verbal, v. ci-dessus	(1) - الوسد (5) الوسد (5) و يصاب (1) الاستصاب (1) المستق (1) المس
HAQI, 395, CAUSSIN, Musicient, 24, Freytate, Einleitung, 140, 19, 53, 99, 132, 205; part 108 origine 160; station debout 72; conseil désintéressé 21; aidet, défendre qu. 145, 207° aide, assistance 36, 58 partisan, auxiliaire 11 entraide, solidarité (opp à Jaug, v. Maid, I, 285) 137° se convertir au christianisme 106, 108, 126 pur, sans mélange, immaculé 12, 115, 148 motifé, demi 207; être équitable, rendre justice à, reconnaître ses torts ou aux erreurs 253, 26, 90, 99, 105, 131, 207; v. ci-dessus 25, 28, 131, 1902; v. ci-dessus 39; descendre dans le sol et y être absorbé 47; nom verbal, v. ci-dessus 10; faire bouillir (de colère), consumer; v. Ibn Qur., 547, 251	(1) - الوسد (5) الوسد (5) و يصاب (1) الاستصاب (1) المستق (1) المس
HAQI, 395, CAUSSIN, Musicient, 24, FREYTAG, Einleitung, 140, 19, 53, 99, 132, 205; part 108 origine 160; station debout 72; conseil désintéressé 21; aidet, défendre qu. 145, 207° aide, assistance 36, 58 partisan, auxiliaire 11 entraide, solidarité (opp à Jaug, v. Maid, I, 285) 137° se convertir au christianisme 106, 108, 126 pur, sans mélange, immaculé 12, 115, 148 moitié, demi 207; être équitable, rendre justice à, reconnaître ses torts ou aux erreurs 253, 26, 90, 99, 105, 131, 207; v. ci-dessus 25, 28, 131, 1902; v. ci-dessus 39; descendre dans le sol et y être absorbé 47; nom verbal, v. ci-dessus	(1) - الوسد (5) الوسد (5) و يصاب (1) الاستصاب (1) المستق (1) المس

Y • P GLOSSAIRE	نطه
120: s'écarter de, éviter qc.	* لضح عن (1)
18, 1042: mise en ordre, disposition	* ١١ گَوْبد (3)
112: amaigrı, alanguı	* نِصْرِ (1)
59: fait d'exténuer, de fatiguer	rv إنَّصاء (1)
69: qui arrive droit sur une personne (opp. à مُعيد)	* لطبح (i)
3, 39, 55 ² , 61, 164 ² , 177: parler, exprimer, parler une la	• • •
être doué de la parole Avant la sortie d'Adam du Par	
parlaient (Sidersky, 16), mais Dieu leur ôta la parole	
Gabriel (R. Basser, 1001 Contes, III, 15); v. IBN QUT.,	
Ši'r, 279	
16, 20, 126: qui parle	ناطِق (3)
20: faire parler, engager à parler	rv إنطق (1)
passim: regarder, examiner, observer, réfléchir, juger pos	ا تَطَرُّ <u>*</u> (19) ssible,
agir en faveur de	
68, 104, 2012: regard, examen, opinion	تطر (4)
23, 32: ceil	ناطِر (2)
9: semblable	تطور (۱)
18, 178: apparence extérieure, vue	مَنْطُر (2)
85; confrontation des opinions	m أماطرة (1)
40, 65, 1322, 1982: attendre	vm العظر (6)
199: attente	انتِطار (1)
19: organisation, règle	 نظام (1)
19, 201 · description	* تَمْت (2)
73: brebis	 لفجة – يما – (1)
156: sortes de cothurnes sans empeigne; sur leur licéité, v. IBN ḤANBAL, Wara ^e , 101-102	 بمال سِنْدَتَة (1)
86: oui	* لقير (1)
207: quel excellent!	• يقر (1)
9, 58, 90, 105, 131: bienfait; bien-être, bonheur	يَشْهَهُ (5)
71: combler de bienfaits	١٧ }نقر (1)
91, 94: bienfaisance	إنمام (2)
ر qui désigne un oseau semblable au قرر avec un bec rouge	* أمَود (1) عصفو
152: chant, musique	* ئڤير (1)
108, 152: accent; mètre prosodique (?)	لقبة (2)
182: celles qui soufflent sur les nœuds (Coran, CXIII, 4),	
les sorcières qui jettent des sorts en faisant des nœud	-
nouement des aiguillettes); v. Rameau d'or, 226; Douts	±, 89; <i>WZKM</i> , VIII,
70-71; CHWOLSOHN, II, 138	
133: souffler, souffler dans un instrument de musique	* نَلُتُو _ (3)
86: efficience, capacité	• لناد (1)
166: état de ce qui est sauvage, insociabilité	* أنور (l)
33: disputer à qu. la gloire, le mérite	nı نافرَ ४ (1)
96: dispute, discussion	٧١ تنافر (1)

160: ne pas vouloir donner (par fierté, avarice, etc.) qc. à (1) qn., le trouver trop précieux pour	≉ ئئِسَ _َ بعلى
200: précieux	لَهِـس (1)
11, 13, 92, 194, 199: rivalité (avec une nuance d'âpreté)	пп أصافسة (5)
26: rival	ماهي (1)
passim: âme, personne, soi-même (32) ننرس et	* نَفْس بِيرُ أَنفُس
1122, 134, 189: utilité, avantage; bénéfique	* تنم (4)
52, 193: avantage, profit	مَثْفعة (2)
53, 199: profitable	نامِر (2)
49 tirer profit, avantage de qc	VIII انتقَمَ ب (ا
49: nom verbal	انتفاء (1)
68, 76. terrier, trou (v. Sa'd ibn 'Ubāda)	● تَفَتق (2)
84 avoir du succès	* نَفَقَ ئِ (1)
36 être hypocrite envers qn. (# mu بافق ₀ (1
20, 97, 104 rejeter, nier, écarter	• تنى 🕻 (3)
135, 139. rejet, négation	ئَنْیُ (2)
178 s'exclure l'un l'autre	vii ئىلا _ق (1)
54· incompatible	'ڪافِ (Ï)
106 · percer	* نَتَبَ ـُـ (1)
32: gravure	* لقش (1)
102: pinceaux (1)	کماڑتی OU کماقیش
71: décroître	• نقص ئ (1)
59, 142, 193 défaut, incapacité, sentiment d'impuissance	ئۇمى (3)
59, 142, 193 défaut, incapacité, sentiment d'impuissance 54, 62, 84 insuffisance; diminution; 80. v Nil	ئڭمى (3) ئقصات (4)
54, 62, 84 insuffisance; diminution; 80. v Nil	نُقْصات (4)
54, 62, 84 insuffisance; diminution; 80. v Nil 26, 28, 128, 204. défectueux, insuffisant (opp à פופ, et "ע"). 32, 47, 48 diminution, décroissance	لُقْصات (4) ناوعس (4)
54, 62, 84 insuffisance; diminution; 80. v Nil 26, 28, 128, 204. défectueux, insuffisant (opp à פופ, et "ע"). 32, 47, 48 diminution, décroissance	لُقْصَانُ (4) باهِمي (4) v تنتُّمي (3)
54, 62, 84 insuffisance; diminution; 80. v Nil 26, 28, 128, 204. défectueux, insuffisant (opp à פוב, et "ע"). 32, 47, 48 diminution, décroissance 108, 119: diminuer qn, médire de lui	تُقْصَانُ (4) نامِمِ (4) ۷ تَنتُم (3) ۷ انتقص م (2)
54, 62, 84 insuffisance; diminution; 80. v Nil 26, 28, 128, 204. défectueux, insuffisant (opp à פוב, et "ע"). 32, 47, 48 diminution, décroissance 108, 119: diminuer qn, médire de lui 202, 153: détruire, abolir; الماحة —, 107: être extraordinaire	أَقْصَانَ (4) المِمَّ (4) الا تَقْمَ (3) الا الكقص م (2) * لقَمَّ ـُ (4)
54, 62, 84 insuffisance; diminution; 80. v Nil 26, 28, 128, 204. défectueux, insuffisant (opp à פוב, et בי). 32, 47, 48 diminution, décroissance 108, 119: diminuer qn, médire de lui 202, 153: détruire, abolir; الماحة —, 107: être extraordinaire 54: opposition, antinomie, incompatibilité	لَقْصَانَ (4) باهِمِي (4) ۷ تَنَقُّمَ (3) ۱۱۱۱ انگقص ه (2) ۴ لَقَصَ <u>''</u> (4) آثاقُمِي (1)
54, 62, 84 insuffisance; diminution; 80. v Nil 26, 28, 128, 204. défectueux, insuffisant (opp à פוב, et "ס"). 32, 47, 48 diminution, décrossance 108, 119: diminuer qn, médire de lu (202, 153: détruire, abolir; الماحة —, 107: être extraordinaire 54: opposition, antinomie, incompatibilité 186: opposé, incompatible 193. destruction, ruine	لُقْصَانُ (4) باهِمِي (4) باهِمِي (4) ۷۱ تنگُمی (2) * لَقَمَی ـُـ (4) کتاگُمی (1) مُتابِمی (1)
54, 62, 84 insuffisance; diminution; 80. v Nil 26, 28, 128, 204. défectueux, insuffisant (opp à פוב, et "ס"). 32, 47, 48 diminution, décrossance 108, 119: diminuer qn, médire de lu (202, 153: détruire, abolir; الماحة —, 107: être extraordinaire 54: opposition, antinomie, incompatibilité 186: opposé, incompatible 193. destruction, ruine	لُقُصَان (4) الومي (4) الومي (4) (3) المتعدد vi الاتعدد (1) القمر (1) المتعدد (1) المتعدد (1) المتعدد (1)
54, 62, 84 insuffisance; diminution; 80. v Nil 26, 28, 128, 204. défectueux, insuffisant (opp à פוב, et "ס"). 32, 47, 48 diminution, décroissance 108, 119; diminuer qn, médire de lui 202, 153; détruire, abolir; בושנה וויי 107; être extraordinaire 54; opposition, antinomie, incompatibilité 186; opposé, incompatible 193. destruction, ruine 72; faim des récits à qn., converser avec lui	لُفُصان (4) باهمی (2) ۱۹۰۱ ارتکتمی و (2) ۱۹۰۶ - گفتی (1) ۱۳۰۶ - گفتی (1) استارمی (1) استارمی (1) ۱۳۰۱ ارتفاض (1) ۱۳۰۱ ارتفاض (1)
54, 62, 84 insuffisance; diminution; 80. v Nil 26, 28, 128, 204. défectueux, insuffisant (opp à et "ס"). 32, 47, 48 diminution, décroissance 108, 119; diminuter qn, médire de lui 202, 153; détruire, abolir; illusti —, 107; être extraordinaire 54; opposition, antinomie, incompatibilité 186; opposé, incompatible 193. destruction, ruine 72; faim des récits à qu., converser avec lui 72, 108, 142. conversation	لَقُصَانَ (4) الومس (4) الومس (3) المحمّد (3) المحمّد (4) المتقصّ أن (4) المتائض (1) المتائض (1) المتائض (1) المتائض (1) المتائض (1) المتائض (3) المتائض (2) المتائض (2) المتائض (2)
54, 62, 84 insuffisance; diminution; 80. v Nil 26, 28, 128, 204. défectueux, insuffisant (opp à et "ס"). 32, 47, 48 diminution, décroissance 108, 119; diminuter qn, médire de lui 202, 153; détruire, abolir; illusti —, 107; être extraordinaire 54; opposition, antinomie, incompatibilité 186; opposé, incompatible 193. destruction, ruine 72; faim des récits à qu., converser avec lui 72, 108, 142. conversation 7, 43; déplacement; changement d'idées	لَّقُصَانَ (4) المِمِسُ (4) المِمِسُ (3) الا المُقَصَّى و (2) الا المُقَصَّى و (2) المُقَصِّى أَنْ اللَّمِسُ اللَّهِ اللَّهُولِيَّالِهُ اللَّهُ اللْمُنْ اللَّهُ اللَّهُ اللَّهُ اللَّهُ اللَّهُ اللَّهُ اللَّهُ اللَّهُ اللَّهُ اللَّهُ اللَّهُ اللَّهُ اللْمُنْ اللَّهُ الْ
54, 62, 84 insuffisance; diminution; 80. v Nil 26, 28, 128, 204. défectueux, insuffisant (opp à פוב, 128, 204. défectueux, insuffisant (opp à et "ס"). 32, 47, 48 diminution, décroissance 108, 119; diminuer qn, médire de lu 202, 153; détruire, abolir; בולה" —, 107: être extraordinaire 54; opposition, antinomie, incompatibilité 186; opposé, incompatible 193. destruction, ruine 72; faim des récits à qu., converser avec lui 72, 108, 142. conversation 7, 43; déplacement; changement d'idées 90; punition, vengeance 71; punir, châtier 119; être rompu, brisé, démoli	لُفُصان (4) الومن (4) الومن (2) المار تقلق (1) المار تقلق (1) المار (1)
54, 62, 84 insuffisance; diminution; 80. v Nil 26, 28, 128, 204. défectueux, insuffisant (opp à פוב, 128, 204. défectueux, insuffisant (opp à et "ס"). 32, 47, 48 diminution, décroissance 108, 119; diminuer qn, médire de lu 202, 153; détruire, abolir; בולה" —, 107: être extraordinaire 54; opposition, antinomie, incompatibilité 186; opposé, incompatible 193. destruction, ruine 72; faim des récits à qu., converser avec lui 72, 108, 142. conversation 7, 43; déplacement; changement d'idées 90; punition, vengeance 71; punir, châtier 119; être rompu, brisé, démoli	المُتَصَانَ (4) المِيصِ (4) المِيصِ (4) المِيصِ (5) المَيْسُونِ (1) المُتَسَامِينُ (1) المُتَسَامِينُ (1) المُتَلَّمِينُ (1) المُتَلِّمُ (1) المُتَلِّمُ (1) المُتَلِّمُ (1) المُتَلِّمُ (1) المُتَلِمُ (1)
54, 62, 84 insuffisance; diminution; 80. v Nil 26, 28, 128, 204. défectueux, insuffisant (opp à פוב, 128, 204. défectueux, insuffisant (opp à et "ס"). 32, 47, 48 diminution, décroissance 108, 119; diminuer qn, médire de lu 202, 153; détruire, abolir; בולה" —, 107: être extraordinaire 54; opposition, antinomie, incompatibilité 186; opposé, incompatible 193. destruction, ruine 72; faim des récits à qu., converser avec lui 72, 108, 142. conversation 7, 43; déplacement; changement d'idées 90; punition, vengeance 71; punir, châtier 119; être rompu, brisé, démoli	(4) المُصان (4) المِص (4) المِص (4) المِص (5) المَص (6) المُص (6) المَص (6) المَص (6) المَص (6) المَص (6) المُص (6)
54, 62, 84 insuffisance; diminution; 80. v Nil 26, 28, 128, 204. défectueux, insuffisant (opp à פוב, 128, 27, 48 diminution, décroissance 108, 119; diminuer qn, médire de lu 202, 153; détruire, abolir; בולב ווווי ווווי 107; être extraordinaire 54; opposition, antinomie, incompatibilité 186; opposé, incompatible 193. destruction, ruine 72; faim des récits à qu., converser avec lui 72, 108, 142. conversation 7, 43; déplacement; changement d'idées 90; puntion, vengeance 71; punir, châtier 119; être rompu, brisé, démoli 66; cohabiter avec	المُتَصَانَ (4) المِيمِ (4) المِيمِ (5) المِيمِ (5) الالمُتِيمِ (6) المُتَتَامِ (1) المُتَتَامِ (1) المُتَتَامِ (1) المُتَتَامِ (1) المُتَتَامِ (1) المُتَتَامِ (2) المُتَتَامِ (1) المُتَتَامِ (1) المُتَتَامِ (1) المُتَامِ (1)
54, 62, 84 insuffisance; diminution; 80. v Nil 26, 28, 128, 204. défectueux, insuffisant (opp à פופ, et "ס"). 32, 47, 48 diminution, décroissance 108, 119; diminuter qn, médire de lui 202, 153; détruire, abolir; מובעב —, 107; être extraordinaire 54; opposition, antinomie, incompatibilité 186; opposé, incompatible 193. destruction, ruine 72; faim des récits à qu., converser avec lui 72, 108, 142. conversation 7, 43; déplacement; changement d'idées 90; puntition, vengeance 71; punir, châtier 119; être rompu, brisé, démoli 66; cohabiter avec 22; stérilité, inutilité 79; ignorer 94; ignorance	المُتَصَانَ (4) المِيمِ (4) المِيمِ (5) المِيمِ (5) المَتَعَمِ (6) المُتَعَمِ (7) المُتَعَمِ (1) المُتَعَامِ (1) المُتَعامِ (1) المُتَعامِ (1) المُتَعَمِّ (2) المُتَعَمِّ (3) المُتَعَمِّ (4) المُتَعَمِّ (1)
54, 62, 84 insuffisance; diminution; 80. v Nil 26, 28, 128, 204. défectueux, insuffisant (opp à פוב, 128, 204. défectueux, insuffisant (opp à פוב, 128, 47, 48 diminution, décroissance 108, 119: diminuter qn, médire de lui 202, 153: détruire, abolir; פובנו —, 107: être extraordinaire 54: opposition, antinomie, incompatibilité 186: opposé, incompatible 193. destruction, ruine 72: faim des récits à qn., converser avec lui 72, 108, 142. conversation 7, 43: déplacement; changement d'idées 90: punition, vengeance 71: punir, châtier 119: être rompu, brisé, démoli 66: cohabiter avec 22: stérilité, inutilité 79: ignorer	المُتَصَانَ (4) المِيمِ (4) المِيمِ (5) المِيمِ (5) المَتَعَمِ (6) المُتَعَمِ (7) المُتَعَمِ (1) المُتَعَامِ (1) المُتَعامِ (1) المُتَعامِ (1) المُتَعَمِّ (2) المُتَعَمِّ (3) المُتَعَمِّ (4) المُتَعَمِّ (1)

157: laid, répréhensible	اطنگر (1)
168: renversé, le haut en bas	* نُشَكُّس (1)
159; haleine	(1) 150
22: fait de faire mal	* يكاية (1)
68: calomnie; nous avons adopté conjecturalement cette le	* لَوِيهَة (l) cture
parce que la namima est comptée par Răzi parmı les huit	catégories auxquelles
le terme sihr a été appliqué; v. E.I., s.v. sihr, IV, 431b.	
73: tigre	* نِنْر (۱)
68: genre de mangouste appelé rat de Pharaon ou ichneur	• نِسْ (۱) mon
(herpestes schneumon). En Égypte, il était très honoré pare	
détruire les serpents et les œuss de crocodile; v. Hay., IV,	41=120; cf. Mafātīh,
158; Авё L-Маназін, <i>Nuğūm</i> , I, 45	
47: fourmis. Les Bédouins prétendent que Dieu a fait péri	irdes (۱) ئىل 🕈
nations entières par les fourmis; v. Hay., IV, 4=13, VI,	24=81 et commen-
taire VI, 45=150	
69: nous avons conservé la lecture de Van Vloten (Sandé	* ئىلىمة (1) Bi:
car ce mot désigne des taches blanches sur les on تميمة	gles dont on tire des
pronostics (onychomancie).	
64: croissance, développement	* لَبُرُّ (۱)
72: remonter à (une origine)	VIII انْكَمَى إلى
129: croître	لتي. (1)
92: montrer, tracer le chemin	* ١٧ أَنْهُ: (1)
64, 158: jour	* لهاد (2)
1252: se dresser contre qu. en brandissant qc. (une	* ٽهار (2) * ٽهص_ ب علي (2)
arme, un argument)	
41: aiguade, lieu d'étape	 أغلقل ج تماهل (1)
107: repousser, éloigner	 مُنهَل ح تمايهلُ (1) لفتة (1)
69: v. آءِ ; 21: تاميك ب : qu'il te suffise de —, il te tiendr	
lieu de tout autre	•
111: interdiction, défense	ئنيُ (1)
86, 99, 103, 108, 109, 111; but, perfection	ىهاية (6)
127: Pinfini	vi ما لا يِكْنَاعَي (1)
71: fini, limité	مشاه (1)
148: terme	vnı مُنتَدِيٍّ (1)
165: consentir, venir à résipiscence	* ۱۱۰ الات (1)
passm: feu, Enfer 112, 152: de feu	• باز (8)
103: lumineux	ناري (2) تاري (1)
	(1) sjí
17: phare, lieu où l'on voit de la lumière	کنار (1) ه ۱۰ (۹)
83, 117, 128: espèce 49: chamelie	* ئوء (3) * دوء (1)
1872: dormir	(1) viu *
	 الم ت ـــــــــــــــــــــــــــــــــــ
68, 142, 143, 187: sommeil, fait de dormir	ئوم (4)

(i) أعدى (i)

103: meilleur guide

142: rêve Quand on dort entre deux portes, on est frappé par les génics (Hay., II, 75=207); sur l'incubatio (استهادة) v. Dourré, 410 sqq n تئريد ب (1) 166: action de faire hautement état de (1) 🖏 26: intention إلى (2) 172; état d'une bête grasse 141: lecture conjecturale d'un terme d'origine persane (پرتك) نور نعات ct désignant une pratique دريج ou بريج ct désignant une magique, un enchantement; v. Hay, IV, 119-370; IBN Qur, Ma art, 178; Timār, 57, IBN BADRÜN, 109-110, DOZY, 5 v ; CHWOLSOHN, II, 138 Le début du § 141 fait allusion à des pratiques énumérées dans des vers que nous remodusons dans l'index, a v. Kuwair. En ce qui conterne le mot state il demeure énigmatique (1) ご証金 * 45 descendre 39. dépression, bas-fond (1) This * منتزور ب (1) 157 adonné à 76 «vor» qui apporte une nouvelle mystérieuse ou un avertissement ou une invitation ou aussi une inspiration poetique, expendant que la personne qui parle reste invisible» (E I . s v , 11, 306-7; Un exemple caractéristique dans Šibli, 140, v aussi Hay, VI, 62= 202 36. donne هات (l) 187 en état de sommeil (1) ماجر 125 lancer des invectives (1) Lbs 36 fracas produit par qc. qui s'abat (1) 34 32: état des paupieres garnies de longs cils (1) air 23 décrépitude νπ اثهدام (1) 41: huppe Le récit, dans le Coran (XXVII, 20 sqq., du rôle de أمثأمد (1) la huppe dans les rapports entre Salomon et la reme de Saba, est à l'origine d'un certain nombre de légendes empruntees. La huppe était le seul animal qui pût indiquer les points d'eau à Salomon (Hay : 111, 161 - 512, TAB /Zor, I, 437, Kisă'î, Qijaş, 289, Qazwînî, 375, Tunâr, 383), lorsque sa mère mourut, elle la mit sur sa tête pour lui chercher une tombe, mais finalement c'est sa tête elle-même qui lui veivit de sépulture; de là viennent d'abord va huppe (عُبِرُ عُمِ) qui lui fut accudée en reconnaissance de son amour filial, ensuite sa puanteur (IBN Qur, Si'r, 279; in , Muht, 363, Hay, 111, 160-510, etc.). Cependant Gahiz pense qu'elle sent mauvais parce qu'elle construit son nud avec des ordures (Hay., I, 112=238), tandis que T v li ibi, (Timār, 385) estime que c'est une odeur su generus; v. aussi Qazwini, 375; Sidersky, 122-126; Massé, 186, Langage des otseaux, 26-27 136: bonne conduite مدایة (1)

130 ² , 132: faire un cadeau à	IV أُهدَى إلى (3)
123: se faire réciproquement des cadeaux	νι تُهادِ (1)
36: bien se conduire	vitt اهْتَدَى (1)
passim	* هنا (52)
passim	آهنيو (19)
88: ainsi	م گذا (1)
108: rapidité, promptitude (?)	* مَدَ (1)
107: tailler, élaguer	* مَثَنَ " (1)
141: chat	* مِنّ (1)
187: chatte. On dit en proverbe أُونَّ من هرة et aussi أعق من هرة (Mato., I, 122)	هِرَة (1)
151: mortier	* مِهْراس (1)
29: d'Herachus (575-641 J-C.), empereur byzantın qui fit	* هرقيق (1)
frapper des pièces d'or et d'argent dont les Arabes se servire 333)	nt (Mas ^t ūdī, II,
62, 104: devenir vieux, décrépit	 تعریم (2) تعریم (1) تعریم (0)
37: vieillards	تمرخي (1)
4: se moquer (1)	° کمراً ° Ou کوری
151: mode musical qui « se compose d'une série de temps (1)	
uniques égaux et tenus, son allegro de temps uniques égau	
mais un peu plus vils que ceux du hazag» (Mas'ūnī, VIII, 9	B) Mafătih, 245,
ي تتوالى لقراله نترة نترة وهذا رسمه : ش ت ت ت ت ت ت ت ت ت ت ت	et le 'Igd,
بزج الخديد كله وهو الدي يثير القارب ويهنج الحدير VII, 28 ajoute	
TAG, Emleitung, 141)	•
36, 116, 120, 121: plaisanter	• تھر ل تـ (4)
962, 97, 1162, 117, 196: plaisanterie	تمرال (7)
121: plaisantin (employé comme prénom)	اَمْ الْ (1)
	* تعسيار = (١) (
Il s'agit donc, semble-t-il, du tirage . حساب الهسمير ج وهي القرعة	
légal dans les circonstances de la vie où l'on éprouve une diff	
une décision; v. Dourré, 375 et références. Le Fihrist, 31	
livres de دُعة attribués notamment à Pythagore, à Dū l-Qa	
etc., mais nous n'avons trouvé aucune autre attestation de	
probablement d'origine indienne; il y a peut-être une rel	
(dans un vers d'al-'Ağğāğ, apud ĞAwāliqi, 82) glosé par	
le verbe شهر (Ṣaḥāh, s.v.)	الما السيطرانو اليفراج
114: collines, monts allongés	(1) mt 1 = 8
94: faute involontaire	* کفتبات (1) * مُثار (1)
	* كَشُوة (1) * كره (69)
passim: est-ce que 103: croissant de la lune	* كمل (58) * ملال (1)
	(-) 630-
95: inquétude	* مَلَمِ (1) * مَاتِينَ ﴿ (2)
47, 119, 130: périr	(3) Table *
94, 95, 119: perte, rune	(3) at last
35: perte, ruine	n تَهْلِكة (1)

7: faire périr	vv (1)
27: perdu	x مُنتهٰك (1)
8: viens ici	• تعلير (1)
passim: cux	(5) 🕍 *
187: cux deux	ھيا (1)
10, 205: souci	(2)
108: préoccupation	مِيَّة (1)
16: préoccuper, importer à	٧١ }مر" (1)
143, 200. important	'مهر" (2)
89: négligence	10 إسال (1)
passim: là, il y a	* صاد (4)
28 se trouver bien de, se réjouir de	* ئټتا ب (1)
45, 156 indien	• مدي (2)
79, espèce de vipère vivant dans les ruines et dans les maisons	مندِيَّة (1) où
elle est introduite avec le bois à brûler; sa moisure est morte	elle, v <i>Hay</i> , IV,
42 -121, 76-226, 79-238	
29 d'origine indienne (sabre)	العمدواتي (1) • عمو (80) عي • v تَهَوَّدَ (1)
passum (25)	هر (80) مي
137; se convertir au judaisme	* v كُوُرَدَ (1)
131 téméraire	 ۷ مختور (1)
176, 190 · ceux-cı	* كوالاه (2)
1, 9, 35, tete	(3) 26 4
69 chouette représentant l'âme du défunt chez les anciens	هام (pl) (al)
Arabes (عدد عدا	
5, 55, etre méprisé, jour de peu de prestige	* هان ي (2)
196. indiffCrence	νι گهارْت (1)
94. indifférent	امتهاو ب (1)
7, 85, 145: passion (3)	🌯 کوک نو آهواه (
762 mener à l'abime (Coran, VI, 70), captiver, rendre fou	x انتهوی (2)
passim air	* کمراه (9)
112, 152, d'air, à air	كو الله (2)
127: se parer de	v ° تَهَا بِ (1)
105a: éprouver une crainte révérencielle pour	* مان _ ه (1)
95: crainte révérencielle	(i) آهنڌ (ii)
93: plus intimidant, plus digne	أَهْبَبُ (أَ)
	II هيّت م من (1)
75: en magie, ce mot paraît avoir deux sens: a) amulette ou	
talisman (= 2, 2, 3) portant des figures ou des formules s	
s.v.), que l'on porte pour se mettre à l'abri de l'envoûtemen	
v. Hay., VI, 72 =232; Steingass, 1521 b) médium à i	
VLOTEN, WZKAI, VII, 236, traduit par Gefais, Vehikel) ams	
le passage suivant ([lay., VI, 6=199]): المزينة إجالة العزينة على إجالة العزينة	
ريفن على بالما الطوايف (1.59-195) passage survain (1.16), 41, 02-195). مسلح أن يكون له عبيكلًا لم يستطم دحوله : والحملة في دلك أن يقبيشر	
عباره ان الرواد به ميشور لر إستهم دخونه دادنجه و دعب ان ينجور	لالحن البدل إذا لي ي

باللبان الذكر ويراعي سور المشادي وينتسل بالماء الغراء ويده الجماء وأكل الوهومات ويتوتحس في النيافي ويكار دخول المفرابات حق بمن وينطف ويصور فيه مشابه من الجن : فإن عوم سيكلاً لها حددات ولر يُجَبّ فلا يعودن لشلها فإنه مهن لا يصلح أن يكون بدنه هيكلاً لها Hay., IV, 61=185

38, 134 = «ce qui existe en puissance, ce qui à proprement parler (2) אֹיַלָּטׁ, * n'existe pas (n'a pas de forme) mais peut devenir quelque chose en prenant des déterminations opposées» (E.I., s.v., mādda, III, 84); c'est la matière primordiale, v. Mafātīḥ, 136; lḥuvān aṣ-Ṣafā', II, 2 sqq.; Excerpte, 222 n. 3

و

passim: part. de serment (8) 🐧 💌 42: allusion à l'expression عنات إلى qui désigne une espèce de (1) 21 * champignon à surface velue. On ne sait ce que représente si bien qu'on v. ومن بنات ادر الكاد Sur le proverbe وي vir le proverbe و vir un rapport avec Maid., II, 279 125: malsain, insalubre * ئيل (1) 152, 154; corde d'instrument de musique. D'après Mas'oni (2) تي إرتار (2) (VIII, 91) qui cite les paroles d'Ibn Hurradadbeh, «au rapport de Fandoros [Πανδώρες, v. ibid., VIII, 418] le Grec, les quatre cordes [du luth] correspondent aux quatre tempéraments: la corde zir correspond à la bile jaune, la corde double (mațul) au sang, la triple (mațul) à la pituite, la corde bamm à l'atrabile». 120: relache, répit (1) でなる。 * ولق "ب (2) 3, 88; attacher foi à, être assuré de 95: confiant والحق (1) 58, 67, 89, 201: confiance (4) zzt * زين " (3) 94, 104, 166; devoir, falloir 12: obligatoire; 34: devoir راجہ (2) 904, 124, 169: imposer rv ارتهب (6) إيجاب (1) 12: obligation, caractère obligatoire 90: exiger, nécessiter x الثاريب" (1) passim: trouver, constater, juger; p ---, 165: se facher contre; (24) 3 * passif: 302, 168: exister

ا 778: existant (1) کوتورد (1) عوتورد (1) ا 105°: bref, succinct (1) پائیدال (1) ا

ا 1082: concision (2) إيجاز (2) 7: bref, concis (orateur) (1) مُرير (1)

88: faire souffrir (1) ازغير (1) 97: honte (1) توجيع (1) (1) المراجع (1) المر

أرثه به رُجوه (16) passim: visage, aspect; على الدهر 56: jadis, il y a longtemps (16) على الدهر 52, 84, 108, 162: côté, point de vue

مان الديايي والمدرو	
203: adresser qc. à	п رُجَّةً مإل (1)
141: (lecture douteuse)	توجيه (1)
passim: seul, unique, même	* واحد (13)
50: seul	رَحْدَهُ (1)
592, 97, 106: tristesse, isolement farouche	* وَحْشة (4)
75: s'isoler, se mettre à l'écart de	٧ تُومُحشَ من (1)
166: goût de la solitude	X استيعاش (1)
125: malsain, indigeste	* وخير (1)
8: amitté	* _َرُدُ (1)
117, 183: amitié	مَوَدُة (2)
123; amitié réciproque	ντ تُوَادد (1)
8, 126, 143, 175, 1912, 205: laisser, abandonner	* نَدَوَ _ (7)
28· caractère, esprit conciliant (opp. à معادية)	ın مُوادعة (1)
78: macération dans l'eau. Peut-être s'agit-il de	* II تُورُدِين (1) l'amollus-
sement de la pierre à l'aide du vinaigre; v. E	.I., s.v. Kimya'
39, 80: vallée, fleuve, rivière	* داد ۽ اُردية (2)
167: miroir métallique	* دَدية (1)
7, 89, 117, 156. engendrer, provoquer	* IV أُوْرَكَ (4)
1992: se produíre	* قرَة = (2)
11: dans l'expr. الوارد والصادر les tenants et les al	مُوارِدُ (1) ooutissants
132, 205. amener, présenter	ıv أَوْرُدَ على (2)
42: allusion à l'expr. ست وردان cloporte	* قردًان (1)
37, 49, 53, 188: ramuer	* قرشات (4)
30: feuilles d'arbre	* زرَّى (i)
est sans doute Ša صاحب الورقة cst sans doute Ša	urik ibn Hunāsa (2) نرقة
qui alla au Paradis et en rapporta une feuille c	
41: gecko, tarente. D'après la croyance générale,	lorsqu'Abraham (1) قرّعة •
fut jeté dans la fournaise, tous les animaux de l	a terre s'efforcèrent d'éteindre
le seu, sauf la tarente qui soussia dessus, et la	chauve-souris qui l'attisa avec
ses ailes. Aussi la tarente, qui est l'alhée du l	Démon, dost-elle être tuée, sur
l'ordre du Prophète; cet acte procure la rémus	uon de 70 péchés; v. Hay., IV,
97=289; Івп Qur., Muht., 10	
19, 952, 101, 172: poids; 1522. rythme (équivaut	tu. Mas'ūdi, (8) قرن v. Mas'ūdi, (8) فيعاء له
كا: 117: à ce compte-là في مقدا الورد: ; (VII, 97	•
126: plus pondéré	ارْزَدْ (1)
101: proportionné	مَوْزُونَ (1)
142: comparaison	ш ثمرارّت (1)
46: milieu	* تشط (۱)
23: être assez large pour contenir qc.; 192: être	
15: large	وايسم (1)
12, 105a, 108: ampleur	سَمة (4)
24: élargir	ıv اَرْسَمُ (۱)
107: avoir la latitude de	vm الله (1)

	-
67, 97: marqué (opp. à 'هنل غ')	 محوصوم (2)
59: obsessions, hantises	* وسايس (1)
24, 292, 90, 91, 133, 1532: décrire; louer	* قضنت = (8)
19, 242, 93, 98, 99, 103, 104, 111: description, portrait me	الفد (9) Shoratif
louange	
99: celui qui décrit, peintre	داصِف (1)
86: vanté	عرصوف (1)
28, 91 ² , 176: forme, sorte, attribut	صِفَة ۽ ات (4)
12: réunion (opp. à فصل)	* دَصْل (1)
302, 149, 161: réuni, continu (opp. à متصل et متطوء)	نموصول (4)
135: lieu	وسلة (1)
110: être en contact avec	vnt اتْصَلَ ب (1)
95: contiguité (opp. à انتطاء)	ابُصال (1)
110, 170: en contact avec, contigu à	مُطْهِل ب (2)
68: pelote ou étoile et balzane (chez les chevaux)	* نَضَح ۾ اُرضاءِ (1)
13, 25: clair	واضع (2)
140, 175: placer; 99: avılır, abasser	* وَضَمَ ـُـ (3)
13, 131, 200: bassesse, avilissement (opp. à ننه)	كَمة (3)
10, 82: humble	3صيم (2)
155, 156: auteur	وايشم (2)
passim: lieu, place	تواطع جو تمو اي <i>سماء</i> (13)
190; modestie	٧٤ تَواقُم (1)
69: v. مثلات	(1) :1-5
133: adaptation	m تمواطأة (1)
34: menace	* وَعِيد (1)
94: menacer	x تُرَّعْدَ (1)
34: menaçant	17 مُتراعد (1)
128: exhortation, avertissement	* وُغُطُ (1)
28, 204: complet, plein, copieux (opp. à نامى)	* وافر (2)
922: conformité	• وفق (2)
25, 105: assistance divine	١١ تَوْفيق (2)
108, 133: être conforme à, concorder avec	m والانق م (2)
28: concorde	رفات (1)
11, 16: s'accorder (opp. à ختف); 133: arriver par hasard	vm اتَّنَقَ (3) ا
201: remplir envers qn. (une condition)	* نق م ه (1)
28: recevoir complètement, être rempli	× استئوفی (1)
7: impudence, impertinence	• ټخه (۱)
131, 196: insolent, impertinent, impudent	(2) جائة
106: brûler, être incandescent	* v تُوَفَّدَ (1)
1122: incandescence, fait de brûler	رُولُد (2)
121: gravité, dignité	• قار (۱)
51, 99, 139, 185: tomber, se porter (sur), produire un effe	
105*: effet	رُقرم (1)

38: bataille	رزهة (1)
110: apposition du sceau royal	11 أرافيم (1)
34: condamnation	الما إلاه (1)
34: qui condamne	انمو إثر (1)
132: attendre	v تَرَقَّمَ (1)
. —, 34: hésiter à propos de; على —, 84, 192: s'arrêter sur;	 * وَفَفَ ** (9)
connaître; 104: remarquer; 163: retrouver, découvrir; a	, 60, 200 عـ
s'arrêter devant qc.; 18, 90: hésiter à propos de	
28, 64: exclusivement consacré à	كموقوف (2)
97: arrêt	زَهُنَة (1)
2: hésitation	٧ تَوَقُف (1)
73: Damiri, Caire, 1330, II, 177, 88, déclare que les waqwaq son	🕈 واڤواق (1) at
des produits de plantes et d'animaux (de même BAIHAQI, i	09); Hay, VII,
53=178 les cite mais n'en dit rien de plus. Ce sont «des êtres	qui ressemblent
le plus à l'espèce humaine. Ils sont le produit de grands ar	bres auxquels ils
sont suspendus par les cheveux. Ils ont des mamelles et des	-
semblables à ceux des femmes. Ils ont le teint coloré et ne	
«wāq wāq». Quand une de ces créatures est capturée, elle	
morte» (Abrégé des merveilles, 138 et 677-8) V. aussi Diwasqi	
avec le palmier et le cocotier, un corps intermédiaire entre l	es règnes végétal
et animal	(A) A. C A
118, 129, 131: dissimulation, réserve prudente (opp. à oye)	* ئىڭ (3)
89: préserver, garantir	۱۷ ∱تقی (1)
13: prudence	v گرن (1)
7: prudent (opp. à خبوط)	اخْرَقْ (1)
125, 187: craindre Dieu	था। اتْتَى (2)
160: appui placé devant soi	(1) 55° vm *
168: constant	* واكِد (1)
207: garant	* ذكيل (1)
87: se fier entièrement à	vnt اتُّكُن على (1)
124: fait de compter sur, de se fier à	ايُكال (1)
48, 67: naître	* زاء (2)
493, 130: descendance	َرُالد (4)
passm: enfant, produit, petit	دَلَد م إرااد (8)
191: générateur	والد (1)
191: engendré	تموالود (I)
147: naissance	رلادة (1)
12, 32, 46, 60, 62: temps de la naissance	مِيلاد (6)
129: disposition des astres au moment de la naissance; thème	مُواليد (1) s
généthliaques v. Dozy, s.v.	as al-
169: produire	(1) il n
6: passionné de	* 10 غوام ب (1) * منگ (1)
106; consterné	(I) 🐌 🔸

106: frappé de stupeur	الا تحولاً (1)
62 ² ; suivre	* دَلِي - (2)
136: amitié	(וֹ) נעגַד
69: v. և »և	زلایا (1)
43: clients (= non-Arabes), mawālī	تموالير (1)
4, 72, 124, 1442, 166: plus proche, plus convenable, plus digne	أَرْتَى (6)
184: se charger de	٧ قَوَلَى ه (1)
203, 205: s'emparer de, dominer qc.	x استوالي على (2)
903, 207: donner, accorder	* وَهُبُ - (4)
106: être incandescent	 ٧ أَرْهُمَ (1)
102, 128, 141: faculté perceptive, instinct	* قصر (3)
12: produit de l'imagination (opp. à معتول)	كوهوه (1)
32: faiblesse	* قَمَٰنِ (١)
10, 26: faible	واچن (2)
52: délabré, faible	* داو (1)
712: malheur à	* رَيْلُ لِهِ (2)

ی

passim: part. du vocatif	(14) և •
33: qui ne lasse aucun espoir, désespéré	 امولِس (1)
66: si notre lecture est bonne (texte عليه), il s'agit d'une perle unique	* الْتِسَمة (1)
3, 14, 35, 110: main; au pl. إيادر 90: bienfait, service rendu, d'où: obligation	* يُد (5)
58: peu important, minime	* أجور (1)
109, 114, hyacinthe	* ياقرت (2)
26: état de veille	* يَتَطَة (١)
187: éveillé	يتظارة (1)
122, 26, 28, 93, 97, 201: certitude acquise par le raisonnemen	* نِئين (7)
(opp. à الله et الله)	
86, 112: caractère bénéfique; heureux effet	• يُسَن (2)
29, 123, 1452: du Yémen	يَهان (3)
184: serment	نَبِينَ ۽ إَيْنَاهُ (1)
passim: jour; 382, 76: «journée», bataille; يو مَعني 160, 204: (3	* يُوام ۽ آيام (30
ce jour-là, à cette époque-là; au pl. 322, 37, 39, 44, 64, 10	1, 123, 155, 157,
165: jours, temps, âge, époque	

CLASSEMENT

PAR ORDRE DE FRÉQUENCE

Dans le glossaire, chaque mot est suivi, entre parenthèses, de l'indication de sa fréquence, mais pour faciliter l'élaboration ultérieure d'une liste-type basée sur des dépouillements multipliés, nous avons jugé utile de classer ici, par ordre de fréquence, tous les éléments de vocabulaire qui apparaissent au moins trois fois dans le texte. Nous avons tenu compte, quand cela nous a paru nécessaire, de l'indépendance des mots par rapport à la racine, mais nous avons souvent groupé verbe, maydar et participes, en additionnant leur fréquence respective, de sorte que les chiffres indiqués ci-dessous ne correspondent pas toujours à ceux qui figurent dans le glossaire

qui	ngui citt da	TRI TO RIO	osane				
24	قليل	32	Jes/Jes	61	41	552	ق
24	مُقَ	32		60	اندي	500	2
23	الق	32	لفّي	58	هل	392	پر
32	حزر	31	ليس تفس مُحسَن	57	کل	347	ل ا
22	أثمر	31	فصل /فضل	56	خار	340 (ce que) 💪
22	حالف/خلاف	30	دعر ً	56	pa .	328	Y
21	طويل	30	يوم	54	مثقي•	242	کاں
21	مازی/مر ا	29	أدص	53	اظه	225	على
21	مزامو	29	دون	52	هدا	169	قال
20	إسا	29	د <i>کر ا</i> د گر	51	2]	168	ھن
20	أهّل	29	นั้น	50	1	165	تمق
20	رغب /رغبة	28	نمالًا	50	صار	138	AÍ
20	فعل ً/فعل	28	راس	49	علير	131	قد
20	منع /مثم	28	كثير حقَّ حقّ حَسَن	49	عنہ	103	إلى
19	h	27	حقّ	48	لو	102	31
19	رئيل	27	حقّ	47	جملّ	102	ソ
19	هده	26	حشن	47	عبد	99	ંગ્
19	وصف/دخف	26	حال سَيَّت	46	کما	93	ر: اه
18	خلق/حلق	26	سَيَب	45	طول	91	ો
18	زاد/زیاد=	26	عمل/عمل	43	مة (النقي)	82	آم ر
17	إول	25	عرص ُاعو'ص	42	· * *	80	J
17	24	25	عيى	39	أنت	80	هو
17	او ت	25	نظر ً/ لطر	38	قدر	78	اد
16	يقي/يقاء	25	مراح/مزح	35	صاحب	76	دلك
16	: સ	25	هي.	35	قتل/قتل	74	کیف
16	حس حليلة	25	وجد	34	کأن	65	إدا
16	طيلة	24	باب	33	إنخر	64	عرف
16	قلب	24	سمع /سمع	33	ఏజ/వీఞ	64	قو ل
16	أغذ	24	ظهر /طهود	33	ممتى	64	اك (مثل)
16	4pJ	24	تحبو	32	Part	63	رای

8	مدق	10	قطم/ق ط م	12	ظنُّ/ظنّ	15	
8	مئزر	10	, AG	12	أعلى	15	حر (لسان
8	صأح	10	كوهد	12	, <u>سی</u> عاقب/عقاب	15	عبد/عبد
8	صنعة	10	اس	12	ile.	15	عالہ
8	هج <i>ك ا</i> طحث	10	ملك	12	عادة	15	رير اختلف/اختلاف
8	عدد	9	اخ	12	قصور	15	عنا
8	عر ق	9	إمام	12	نبي	15	مكاد
8	ع يمة	9	,	11	۳۰ پخر	15	إنصف/إنصاف
8	عظم	9	حدً/حد	11	أبخى	14	ib-
8	ميان عيان	9	جميل	11	بلم /بلوء	14	داس
8	طبر	9	خاف/خوف	11	جاور/مجاورة	14	طريق
8	أفرط/إفراط	9	دخل/دخول	11	جوهر	14	طلب ً /طلب
8	فهر آفضه	9	ادرك /إدراك	11	احتج/احتجاج	14	سر فة
8	إقراد	9	دری	11	حنط/حنط	14	عضرة
8	3.05	9	دهب /ذهاب	11	دعا/دعاء	14	عثال
8	التطم/التطاء	9	رظي /رص	- 11	ادعی/ادعاء	14	ماء
8	فتر	9	= L_	- 11	دليل	14	Ų.
8	كدا	9	سير	11	أراد/إرادة	13	اخذ
8	ثلامي	9	طهر	11	شهدً/شهادة	13	ځ
8		9	عظير	11	صواب	13	شاعر
8	_	9	غلب	11	فلك	13	صورة
8		9	كازة	11	قبيح	13	طمع /طمع
7		9	كلام	11	سی/نسمان	13 13	عصل <i> ا</i> فصل ڈور
7		9	9	11	نطق	13	قَبْلَ کتاب
7		9	هو ا- دو	11 11	عزل/عزل وقف	13	لان
7		8	Çį	10	وطب أب	13	الاط
7		8	بدد أيط لُ	10	7	13	مد أنكر/إىكار
7	_	8	ریسن پمگ	10	U	13	واحد
7	- 3.	8	ہمد بق/بہاء	10	امته	13	موضم
,		8	يون ريس جيل	10	ວັນ	12	أضل
,		8	بېن نوکر	10	حَوِّر	12	27/22
		8	خص	10	أخطأ	12	put
-		8	1 i	10	حالص	12	II.e
7		8	زمان	10	رد ارد	12	جار
7	د لا 7	8	سئيل	10	شرّ	12	400
7	زکیب ا	8	بہشر	10	إشار/إشارة	12	دهر
7	ا ماد	8	ساحر	10	صعيه	12	בת"/כת"
7		8	سلر/تسلير	10	طله /خلار	12	ذو/ذات
	إصاب 7	8	اشر	10	عبب	12	شديد
	ضرب/ضرب 7	8	ښوی	10	اعتدل/اعتدال	12	شکر /شکر
	ضو٠/ضيا٠ 7	8	شبهة	10	عاند/مماندة	12	صنّم اصنّم
	ماثل 7	8	وشعو	10	قذم /تكارير	12	طبيعة

```
فتح/فظم
                                               6
                                                                        7
5
                      6
                               ملك/ملكة
                                                              رفيم
5
           فياد
                      6
                                               6
                                                                        7
                                                                                        عد
                                      Zer-
                                                              د و پ
                                                                               تعرّص/تعرُّص
5
           أفسد
                      6
                                               6
                                      صفة
                                                             ارري
                                                                        7
                                                                                اعتل/اعنلال
5
            فات
                      6
                                      اولى
                                               6
                                                              شأل
                                                                        7
5
             فاق
                      5
                                               6
                                                              يىر
                                                                        7
                                                                                    فضبلة
                                      إبد
                                                             ساكن
5
             قڌ
                      5
                                               6
                                                                        7
                                  إلى/إتيان
                                                                                 قاتل /متابلة
       قصر /قصر
5
                      5
                               اتخد/اتهاد
                                               6
                                                             سياء
                                                                        7
                                                                                      قدير
5
           قلیر
کومر
                                                             سيف
                                                                                  فسير /إسير
                      5
                                               6
                                                                        7
                                     تاويل
                                                                                       قط
5
                      5
                                               6
                                                                        7
                                     بالديم
5
            مآح
                      5
                                               6
                                                             شيقص
                                                                        7
                                                                                        قلة
                                     تبام
       لسل/لسل
5
                      5
                                                             شہس
                                                                        7
                                               6
                                                                                       قامة
                                     جز ہ
5
         لقم /نقّم
                      5
                                               6
                                                             أصب
                                                                                       قوة
                                      ä-7-
5
         ئنی/بئی
                      5
                                               6
                                                             طلاء
                                                                        7
                                                                                      كمال
                                     جهد
                                                                                       لكن
5
                                 جاد/جو د
                                                        عدل/تعديل
                                                                        7
           وصم
                      5
                                               6
5
                      5
                                               6
                                                                        7
                                                                                        ů
             يد
                                      l-
                                                              15
         امل/أمل
4
                      5
                                     آحتی
حسل
خضم
کملق
علی
                                               6
                                                                        7
                                                             عقرب
       المر/تامل
4
                      5
                                                              تىلر
                                                                        7
                                               6
                                                                                       تملك
4
         ائدن/أثمن
                      5
                                               6
                                                              عامة
                                                                        7
                                                                                       تحير
4
       اتب/تانيب
                      5
                                               6
                                                               غقق
                                                                                      انتظر
                                                                        7
                      5
                                               6
                                                                        7
           1421
                                                             غريب
            بڈل
                                                              فرق
                      5
                                    أحتبار
                                               6
                                                                        7
4
           انصر
                      5
                                  دؤر /دفر
                                               6
                                                                        7
                                                                                  وثق/ثعة
                                                              فايبد
                                                             فكرة
            ہو ل
                      5
                                      دل
                                               6
                                                                        7
                                                                                أوجب/ايجاب
4
                      5
                                               6
                                                              قو ق
                                                                        7
            بيت
                                     دهث
                                                                                        ردء
4
           ىياص
                      5
                                               6
                                                               قىل
                                                                        7
                                    مرنوع
                                                                                      مبلاد
           بياس
                      5
                                  دفر/دنم
                                               6
                                                               قىر
                                                                        7
                                                                                        يتبن
                                                                                   151/151
             تام
                      5
                                      سآر
                                               6
                                                                        6
                                                              مقدار
4
             جاد
                       5
                                               6
                                                     اقتصد/اقتصاد
                                                                        6
                                                                                        4
                                     سريم
4
                                    اسرک
                      5
                                               6
                                                              أأتم
                                                                        6
                                                                                        ىطن
             مجر
                      5
                                     834
                                               6
                                                                        6
                                                              قومر
           جمال
                                                                                 ثنْت/تثبت
4
            چىس
                       5
                                     شماء
                                               6
                                                         قوم / لقويد
                                                                        6
4
                       5
                                 شك /شك
                                               6
                                                              كبور
                                                                        6
           جو اب
                                                                                       J';>
4
            جيّد
آمب
                      5
                                    شكل
                                               6
                                                         کدت/کدب
                                                                                       محثة
4
                                  اصطراد
                                                      تكلف/تكلف
                      5
                                               6
                                                                        6
                                                                                       حاجة
                      5
                                    طرك
                                               6
                                                              کاد
                                                                        6
                                                                                        4
           حجارة
4
                       5
                                               6
                                                                        6
                                     ظلام
                                                                                       دقيق
           حديت
                                                               ليل
4
                               اطهر/اطهار
                                                                                  دام /دوام
                       5
                                               6
                                                               20
                                                                        6
         احدوتة
4
           حدّت
                       5
                              عر"ف/تمريف
                                               6
                                                          مات/مو ت
                                                                        6
                                                                                        دين
           حساب
                      5
                                     تحضي
                                               6
                                                                        6
                                                             مازاتة
                                                                                      مدهب
                                      ءاكر
ع<u>ن</u>ب
                       5
                                               6
                                                                        6
     إحسن/إحسان
                                                             لصيب
                                                                                        جعن
                                                                                       مر آة
            حشر ً
تعلظ
                       5
                                               6
                                                             ثعهة
                                                                        6
                      5
                               تنافل/تنافل
                                               6
                                                       تافي/سنافة
                                                                        6
                                                                                       ربيا
4
            حناد
                                    استفق
                       5
                                                              لهاية
                                                                                       رديل
```

3	مثق	4	وقم	4	عاقبة	4	احتاج
3	ثرآب	4	وللب	4	J2c	4	خاتير
3	جدال	4	ومب	4	عاقل	4	أخوس
3	تجرية	3	ال إبل	4	عشر	4	حاطر
3	٦e	3	Ĩij	4	عاش	4	خات
3	جليل	3	آيغر	4	غش <i>أ</i> غتن	4	خاؤيا
3	تهيام	3	اتب	4	قشد	4	إدخلَ
3	چا <u>م</u> د	3	تادیپ	4	فر"ق غار ق	4	داری/مداراة
3	أجمد/إجماد	3	أدب	4	فارق	4	داء
3	جودة	3	أزئب	4	فظل	4	دئپ
3	جاد/جو د	3	7/1	4	أقبى	4	ر ٹاسة
3	٠ _{٦٥} . حيب	3	آمن	4	تفاوَت	4	رجا
3	حنب	3	أنق	4	قتال	4	رسول
3	حديث	3	31	4	25	4	مرسل
3	حدقة	3	રહોં	4	تكادم/تكادُم	4	رشيق
3	ئو حوكة	3	يثو	4	قشد	4	رنبو
3	حركة	3	∫ Lu	4	قشر	4	استزار
3	محرمة	3	بدل	4	m #177	4	زئبر
3	حرأنا	3	استىدل	4	تصرر قیاس کینیة	4	رال/زوال
3	حازر	3	اعو	4	قياس	4	رير
3	احتنال	3	ي ادي	4	كيفية	4	سلامة
3	أمحق	3	يضر	4	لحن	4	ī
3	چلر حوت	3	اسا	4	أقتى	4	ساق
3	حوت	3	-54	4	Ya.	4	شريف
3	أحوش	3	يموص	4	علي / علاج	4	مفكل
3	أمحال	3	يتل	4	مرّة	4	شهوة
3	استحال	3	i.ii	4	امرۇ	4	شيطان
3	حيلة	3	بلاد	4	أمسك	4	أصابم
3	حيران	3	يقبم	4	مهو	4	صنف
3	خرف	3	Man	4	مو <i>"دات</i> مویه	4	طشر
3	حقيف	3	yk.	4	Jj.	4	ضر*
3	خلق	3	أبنز	4	مال	4	1 le 1 le
3	حليد خلي إخلاص	3	اي	4	مۇڭ ماڭ ئدمر"	4	اطلق
3	إخلاط	3	ہمی پڑت	4	ملآ	4	اطبب/اطباب
3	خنفساء	3	200	4	ثر	4	اطال
3	تغيبل	3	استبانة	4	إنعا	4	ماير
3	حماء	3	تبر	4	تشم	4	عجيب
3	دمري	3	تزاب	4	وحفة	4	اعتدر/اعتدار
3	مدور	3	.d:0	4	أورث	4	<u> کو کس</u>
3	تدوير	3	تونة	4	ورشات	4	بحر میں عربیص
3	تذكر	3	توتياء	4		4	عوض
3	ڏٽپ	3	_≈ G	4	صنة	4	اعتزى
3	مر تبة	3	•6	4	اتصل/اتصال	4	* <i>j</i> *

3	(5)	3	محتل	3	ضد وسط وسط وسلم المسلم المسلم وسلم المسلم وسيح و عدد عدد عدد عدد عدد عدد عدد عدد عدد ع	3	r+)
3	معص	3	ALAB.	3	وشطب	3	زحبة
3	امرأة	3	خلية	3	أصل	3	ر شاق ة
3	مريص	3	مستغلق	3 3 3	إطمع	3	رقية
3	أمكن	3	تحيو	3	طيب	3	رهبة
3	ملك	3	غ يث		مليب	3	روپ
3 3 3	مثث	3	قو	3	عتيق	3	سروز
3	امتسم	3	فخل	3	عجود	3 3 3	سقاد
3	استنباظ	3	تفائقر	3	إعت	3	سلير
3	بغادر	3	ها ثدة	3	عتل	3	هسالر
3	نشبط	3	قدرة	3	ممقات	3	لسئى
3	لضب	3	تقدير	3	عداوه	3	ستور
3	نصب ً	3	تقديم	3	عتب	3 3 3	سهو
3	ناصم	3	قرأ / قراءة	3	عدث	3	سوء
3	بصف	3	قريب		اعر ابي	3	سواد
3	تُصد	3	متقارب	3	اعتوص	3	ساقَ
3	ىنىچ	3 3 3 3	قرص	3	عراف	3 3 3 3 3 3	سيَل
3	تبأأص	3	أقصى	3	بعلر	3	شاب
3	نقط	3	انقضى	3	عييب	3	شرف
3	مماقلة	3	قلق / قلق	3	عقل	3	تشاهل
3	بغ	3	إقلس	3	عالج / علاج	3	شقم
3	ئوء	3	قيافة	3	عأق	3	和文章
3	أهدى	3	إقاريل	3	تعكير	3	صاد
3	أهة	3	ڏو يَ	3	استميل	3	صيّ
3	هو ک	3 3 3 3 3 3	25°/25	3	عبود	3	no
3	هامة	3	كري	3	عصر	3	صعة
3	وجت	3	کمت	3	عاد	3	صدر
3	صمة		كف	3	عوص	3	صديق
3	وافق	3	_64	3	عير	3	صداقة
3 3 3 3 3 3 3 3 3 3 3 3 3 3 3 3 3 3 3 3	المي المي المي المي المي المي المي المي	3 3 3 3 3	معقل المنتفق	3 3 3	غو اب	3	رحمة ردفع ردفع ردفع ردمو رهم رومو رومو سطاد سطاد سطاد سطاد سطاد سطاد سطاد سطاد
3	تو قد	3	فطيم	3	استفرق	3	صفيو
3	تقية	3	 لمو	3	أغرى	3 3 3	صوار
3	وهـ	3	7.43	3	غصب	3	يسقر

ZIYÄD IBN ABĪ SUFYÄN, 122 — Vice-roi de l'Irak, dont l'énergie et la sévérité sont célèbres; m. en 56; v. E.L., s.v., IV, 1302-3, art. de LAMMENS.

ZUHAIR AL-BĀBĪ (?), 7 - Non identifié.

AZ-ZUHARA, 29, 41 - La planète Vénus; v. E.I., s.v., IV, 1309-10, art. de HARTNER. Ğāḥiz fast allusson à la légende d'après laquelle Vénus était une prostituée qui, grâce à la connaissance du «plus grand Nom», put monter au ciel, où Dieu la métamorphosa en comète (IBN OUT., Muhtalif, 10). La tentative d'explication de Samarqandi, 131, est intéressante: la légende est rapportée à Ibn 'Abbas qui voyait en Vénus et Canope des métamorphoses; Ibn 'Umar, quand il les apercevait dans le ciel, les insultait, parce que Canope était un ancien percepteur au Yémen (q.v. Suhail), et Vénus l'amie de Hārūt et Mārūt; en esset lorsque ceux-cı descendirent sur la terre, ils furent séduits par une femme d'une merveilleuse beauté à qui ils communiquèrent le mot magique grâce auquel ils pouvaient monter au ciel. Lorsqu'elle eut appris ce mot, elle s'en servit, mais Dieu la métamorphosa, tandis que Hārūt et Mārūt restaient à Bābil, emprisonnés; Samaroandi ajoute que selon d'autres, c'est une pure légende et que les sept planètes ont été créées ensemble, puis il conclut qu'un homme nommé Suhail et une semme du nom de Zuhara ont bien été métamorphosés en étoiles, mais qu'ils ne subsistèrent pas et allèrent en enfer,

ZOSIME, 191 — Il s'agit très probablement de Zosime le Panopolitain, savant grec du III e s. de J.-C., auteur d'ouvrages d'alchimie connus des Arabes; nous n'avons pas jugé opportun de rétablir la graphie correcte (رسيورس), car la lecture رسيورس s'est généralisée, et Zosime est même devenu Rosinus dans les traductions latines; v. Buḥalā', à l'index.

ZURZUR, 33 - Chanteur célèbre du temps d'ar-Rašid; v. Aganī, à l'index.

- YAḤYĀ IBN ZAKARIYYĀ', 40, 164 St. Jean-Baptiste; l'auteur fait sans doute allusion à Coran, XIX, 13: «Nous lui donnâmes l'Illumination (huhm) en son enfance»; v. E.l., s.v., IV, 1211-12, art. de CARRA DE VAUX.
- AL-YAMĂMA, 37 Région de l'Arabie centrale; v. E.I., s.v., IV, 1218, art. de Grohmann; sur les vieillards de ce pays, v. supra Fargâna.
- YAMAN, 151 Le Yémen et les Yéménites; v. E.I., s.v., IV, 1218-22, art. de Grohmann.
- YA'OQ, 66 Idole de l'Arabie ancienne; v. Reste², 22-3, FREYTAG, Einleitung, 350
- YAZÎD IBN AL-HÂRIT, 137 On ne sait à quel personnage l'auteur fait allusion. On connaît de ce nom un poète des Ḥazraǧ qui fut tué à Badr (IBN Hišām, 182; Caussin, II, 312) et un gouverneur d'ar-Rayy à l'époque de 'Abd al-Malik ibn Marwān (Yāqūr, Buldān, III, 928).
- YAZÎD [II IBN 'ABD AL-MALIK], 151 C'est sur lui que les deux musiciennes de Médine, Ḥabāba et Sallāma (q.vv.) exercèrent une influence totale; v. E.I., s.v., IV, 1226, art. de LAMMENS.
- YUHANNÄ, 133 St. Jean, l'Evangéliste
- AL-YÜNÄN, 152 Les Ioniens, les Grecs.
- YÜNÄN, 47 Fils de Japhet et frère de Qahtan, ancêtre des Grees; v. Mas'úDl, II, 242-5.
- YUNUS, 77 Jonas; v. E.I., s.v., IV, 1240-1, art. de Heller.
- YÜSUF, 163 Joseph; v. E I, s.v, IV, 1243-4, art. de HELLER.
- YÖSUF IBN 'UMAR, 21 --- Gouverneur du Yémen et de l'Irak, m. en 126/744; il était de très petite taille; v E I., s.v., IV, 1241-3, art. de Zetterstéen.

Z. Z

- AZ-ZĀBIĞ, 64 Zabag = Sumatra; v. E I., s v, IV, 1247-9, art de Ferrand.
- ZABYA, 151 Chanteuse du Higăz. élève de Ma'bad; v. Agānī, I, 20; mais il peut s'agir aussi de l'esclave d'Abū Dulaf; v. Agānī, VII, 154.
- AZ-ZANĂDIQA, 138 Ce mot désigne ici très nettement les Manichéens.
- ZARÂDUŠT, 133 Zoroastre, Prophète du Mazdéisme.
- ZAUBA'A, 70 Nom d'un ginn, chef d'une tribu de génies; on en fait un contemporain de Sațih (q.v.) ou l'un des sept génies qui ont écouté le Coran; v. Mas'ūni, III, 352, 364; Freitrag, Einleitung, 167; WZKM, VII, 180; Damīri, I, 344; Hay., VI, 71=231; Işāba, nº 2832; Šibli, 44; Reste², 151. Sur les tornades appelées Zauba'a, v. Qazwini, 92.
- AZ-ZIBBĂ', 63 Zénobic, reine de Palmyre de 267 à 272 de J.-C.; v. Mas'ūni, III, 189 sqq.; Tab./Zor., II, 17 sqq.

- Tamīm surnommē Ṣayyād al-fursān; il fut tué par Rubai'a Abū Qu'āb al-Asadī; seul Hay., VI, 62=203 fait allusson à son ra'iyy; v. aussi Hay., II, 36=104, III, 132=426; Bayān, II, 185, III, 16, 19; Agānī, XIV, 27; MAID., II, 11; 'Iqd, III, 290, 297 et à l'index; Iŝiqāq, 138, 215; CAUSSIN, II, 572-3, 594.
- 'UTĂRID, 452, 155 La planète Mercure, qui joue un rôle important en astrologie; v. E.I., s v., IV, 1116-17, art. de HARTNER. Dans les deux passages où il cite Mercure, Ğāhiz fait sans doute allusion à la croyance d'après laquelle, chez les Indiens, cette planète provient d'une métamorphose analogue à celle de Canope et de Vénus (Hap., VI, 61=198).
- 'UTMĀN [IBN 'AFFĀN], 5, 89 —
- "UYAINA IBN ḤIṢN AL-FAZĀRĪ, 89 Chef des Fazāra, il se convertit à l'Islam (parmi les رَوْلَقَةَ قَالِ بَهِم) pus prend part au mouvement de Tulaiḥa (q.v.), mais Abū Bakr lui accorde sa grāce; v. E.I., s.v. Tulaiha, IV, 874a; Caussin, II, 457, 537, III, passim; Ya'Qūbī, II, 66, 79, 144, 145; Bayān, II, 191; Hay., IV, 123=382; Usd, IV, 167; Tabarī, à l'index; Iṣāba, nº 6151; Ibn Qur., Ma'ānf, 131-2.
- AL-'UZZĂ, 66 Déesse de l'Arabie ancienne; v. E.I., s.v., IV, 1127-8, art. de Buhl..

W

- WABÂR, 39, 73 Pays et tribu de l'époque la plus ancienne, dans la moitié méridionale de l'Arabie; v. E I., s v., IV, 1131-33, art. de Tratsch.
- WADD, 66 Divinité de l'Arabie ancienne, à Daumat Ğandal; v. Reste², 14-18; FREYTAG, Einleitung, 349-50.
- WAHB AD-DALLÄL, 125 Il s'agit probablement d'un marchand à l'encan que fréquentait Aḥmad ibn 'Abd al-Wahhāb.
- WÄŞIL IBN 'ATÄ', 166 L'un des fondateurs du mu'tazilisme, m. en 131/748-9; v. E.I., s.v., IV, 1187, art. de Wensinge.

Y

- YÄĞÜĞ et MÄĞÜĞ, 23, 77 Gog et Magog; v. E.I., s.v. Yadjüdj, IV, 1204-5, art. de Wensince. Ces peuples seront si nombreux qu'ils boiront toute l'eau de l'Euphrate et du Tigre ou du lac de Tibériade.
- YAGUT, 66 Idole de l'Arabie ancienne adorée par les Banü Madhiğ; v. Raste², 19-22; FREYTAG, Einleitung, 350.

- "UBAID MUĞĞ (?), 139 Ce doit être un devin et un magicien; il est cité dans Hay., VI, 61=199, v. Glossairc, s.v. هيكل.
- AL-UBULLA, 51 Ville proche de Başra, dont la fondation est attribuée à Ardašēr I^{e‡}; v. E.I., s.v. Obolia, III, 1036, art. de Kramers II est probable que la construction du rempart était mise sur le compte de Salomon ou des génies.
- 'ÜĞ, 38 Og de la Bible; v. E. I., s v., IV, 1043-4, art de HELLER, et supra 'Anāq, celle-cı étant la fille d'Adam, il est parfois appelé 'Üğ ibn 'Unq que l'on explique par la chute sur son cou d'une montagne qu'il portait (TAB / Zor., I, 51).
- UMAIM, 39 Personnage mythique, petit-fils de Sām, qui s'établit en Perse où il fut le premier à bâtir des demeures fixes, certains l'identifient ainsi à Gayōmari, mais d'autres pensent qu'il se fixa dans le pays de Wabār (q v); v. Mas'ūbī, I, 78, II, 105, III, 292-3, IBN Hišām, 5.
- 'UMAR IBN 'ABD AL-'AZĪZ, 7, 182 ---
- 'UMAR IBN AL-HATTĀB, 85, 89, 107, 122 —
- 'UMAR IBN HUBAIRA [AL-FAZÄRI], 7 Général et gouverneur umayyade m après 105/724; v E I, s.v Ibn Hubaira, II, 411, ait de Zetterstéen.
- 'UMÄRA IBN AL-WALID, 76 Personnage assez legendaire de l'époque du Prophète; c'est lui que les Quraisites conduisirent à Abū Tālib en lui demandant de l'échanger contre Mahomet, les ğimi-s le rendirent fou, v. Ibn Hišām, 168, sqq; Huy, I, 146=302, VI, 64=210, Isāba, nº 6817; YA'Qūbī, II, 24, 28; Kitqāq, 63, TABARĪ, I, 1179.
- UMAYYA IBN ABÎ S-ŞALT, 134 Poète des Taqif, m après 8/630. Une partie de ses vers traitent de sujets religieux et concordent sur plus d'un point avec le Coran; il est en effet probable que dès avant l'Islam, ce poète a pusé à des sources judéo-chrétiennes (v. Hay, IV, 65≈ 196); la tradition le considère comme un des personnages monothéistes de l'intervalle (fatra) entre Jésus et Mahomet, car il se flattait d'être honoré de la mussion prophétique; il annonça la venue d'un prophète, mais se montra finalement, par jalousie, hostile à Mahomet, si bien que celu-ci aurait dit de lui من المنافقة والمنافقة والمنا
- 'UQBA IBN SALAM, 21 Gouverneur de Başra de 147 à 151/765-68; v. Milteu, à l'index. Il ressort du texte qu'il était de petite taille.
- 'UTAIBA IBN AL-ḤĀRIŢ [IBN ŠIHĀB] AL-YARBŪ'Ī, 70 Guerrier des

- TASM, 39 Tribu légendaire des temps reculés de l'Arabie; v. E.I., s.v., IV, 726-7, art. de Brau.
- TAYYI', 41 Tribu de l'Arabie ancienne qui émigra du Sud vers le Nord, et se fixa au sud du désert du Nefūd; v. E.L., s.v., IV, 654-5, art. de Brau. L'expression طور که الماهل est un jeu de mots provoqué par le nom de la tribu; l'auteur de l'*Iŝtuţāq*, 228, l'explique, d'après Ibn al-Kalbī, par «entourer les points d'eau de pierres».
- TIHFA, 37 Colline sur la route de la Mekke; v. YAQUT, Buldan, III, 518.
- TUBBA', 44 Nom des anciens rois du Yémen; on ne sait auquel d'entre eux l'auteur fait allusion; v. Ibn Вавамаін, 102.
- TUBBAT, 64 Le Tibet; v. E.I., s.v. Tibet, IV, 780-2, art. de BARTHOLD. Les Arabes croient à l'origine arabe des habitants decepays; v. REINAUD, Inde, 42.
- TUGUZGUZIYYA, 138 Peuplade turque sur laquelle v. E.I., s.v., IV, 848-9, art. de BARTHOLD. Ce peuple était manichéen au IV°/X° s., et sans doute aussi au siècle précédent; v. Mas'ūdī, I, 288, 300; Birūnī, Āţār, 206, 1.16 sqq.; Flurgel, Man, 387.
- TULAIḤA AL-ASADĪ, 134 L'un des chess de tribus qui menèrent la ndda en se saisant passer pour prophètes v. E.I., s.v., IV, 874, art. de VACCA.
- AT-TAURĀT, 184 Le Pentateuque; v. E.I., s.v., IV, 742-4, art. de Horovitz.
- TÔMUQRĂT, 191 On pourrait évidemment songer à Démocrate, Démocrite et surtout Hippocrate, mais il y a probablement une lacune car les paroles prêtées à ce personnage sont tirées de la Tatīmai as-Sultān d'Ian Al-Muqaffa' (apud Kurn 'Ali, Rasā'il al-bulagā', 146) ou du Ğāwidān Ḥirad (ibid., 471) dont Ğāhiz s'est personnellement occupé. Le problème posé par cette citation dépasse donc le cadre de ce modeste index.
- AT-TURK, 160 Les Turcs.
- TUWAIS, 40 Nous avions songé à voir dans ce mot le nom du paon du Paradis (Kisā'ī, 35-6; Langage des oiseaux, 28), mais il s'agit bien du chanteur Tuwais sur qui v. E.I., s.v., IV, 1035-6, art. de Faraner. Le passage dans lequel son nom est cité comporte en effet plusieurs personnages qui passent pour avoir un ginn parmi leurs parents; or, Tuwais est un muhannaj et l'on sait que من المناه

SUWÄ', 66 — Idole de l'Arabie ancienne dont le temple était à trois étapes de la Mekke; v. Reste², 18-19; CAUSSIN, III, 241-2; FREYTAG, Einleitung, 350.

T, T, T

- TADMUR, 51, 63 Palmyre. D'après la légende, Palmyre aurait été construite par Salomon avec l'aide des génies (E I., s.v., Palmyre, III, 1090-1, art. de BUHL). Mais des auteurs anciens s'élèvent contre cette croyance, notamment Ğähız, Hay., VI, 57=186; v. aussi Hamdāni, Iklūl, VIII, 29-30, 135, Kisā'i, 267 sqq.
- TÄHIR, 125 Il s'agit de Tähir ibn al-Ḥusain, surnommé Dù l-yamInain «l'ambidextre», qui fut un grand général 'abbăside, m. en 207/822; v. E.I., s.v., IV, 641, art de Barthold.
- AT-ŢĀĠIYA, 66 On ne sait quel tyran (au sens musulman) est désigné ici. TAHLĀN, 114 — Lieu-dit.

TAHYĀ, v. Bahyā.

- - a) الرفد est la muraille élevée par Alexandre contre les peuples de Gog et de Magog (Muhassas, IX, 153; Timār, 227; Reschier, Voc, s v.; Lane, s.v.); or Tamim passe pour avoir visité, emporté par les ginn-s, toutes sortes de pays inconnus; bien que R. Basser, Tamim Dari, ne fasse pas allusion au Radm, on pourrait penser que Tamim est allé jusque là;
 - b) d'autre part, Tamim aurait obtenu du Prophète une dotation en Palestine (alors aux mains des Byzantins مرطور الروم), consistant dans les quartiers de Habrūn, Bait 'Annūn, Batt Ibrāhim et الروم الروم الروم بالرويان الروم بالرويان الروم بالرويان الروم بالرويان مرطان المحافظة (التخروم الله من مرطان المحافظة والمحافظة المحافظة TAMOD, 39 Nom d'un ancien peuple arabe, v. E.I., s.v., IV, 774, art. de Brau.

asservi les génies qui construisirent pour lui «des palais, des forteresses, des bains, des citernes; des restes variés de ces constructions sont signalés en Palestine, en Arabie et ailleurs» (E.L., s.v., IV, 557-8, art. de Walker). Hamdari, Ikili, VIII, 135, remarque que l'on attribue à Salomon tous les monuments magnifiques, tandis que les antiquités sont rattachées à 'Ād.

Ğāḥiz fait également allusion aux rapports de Salomon et de la Reine de Saba' sur laquelle une huppe fut la première à lui rapporter des renseignements (v. E.I., s.v.); mais la question qu'il pose sur l'ignorance en laquelle était tenu Salomon à propos de la résidence de la Reine de Saba', lui est inspirée par les Dahriyya qui semblent dénier à Salomon toute espèce de pouvoir; Ĝāḥiz se sent d'ailleurs mal à l'aise pour leur répondre; v. Hay., IV, 30=86.

- SULAIMĀN IBN WAHB, 125 Vizir 'abbāside; v. E.I., s.v., IV, 560, art de Zetterstéen.
- AS-SULLÄN, 38 Région de la Tihāma proche du Yémen où eut heu, vers 481 de J.-C. (d'après Caussin, II, 27), une bataille entre les Taglabites et les Yéménites; v. Maid., II, 404, Yāgūr, Buldān, s.v.
- SURÂQA AL-MUDLIĞİ, 70 «Pendant que Gabriel marchait sur la terre sous la forme de Dihya ibn Ḥalifa al-Kalbī, Iblīs se montrait dans les rues sous l'apparence de Surāqa al-Mudliğī et aussi sous les traits du Šaiḥ du Nağd» (Har, I, 145=299). Ce personnage se convertit néanmoins et mourut en 24/645; v. Hap., VI, 68=221; Iṣāba, nº 3115; Yʌʿqūnī, I, 311; Timār, 93; Tanarī, I, 1296; Sinli, 18; Caussin, III, 14-15
- 40, 65 Ce nom, également cité sous deux formes différentes et fautives dans Hay., VI, 162=477 (سومين) et VII, 78=246 (بشرق) désigne, dans le doctrine mazdéenne, le Sauveur (Sōšyans; avestique Saošyant) qui, à la fin de chaque millénaire «naît surnaturellement de la semence de Zoroastre cachée dans un lac. Au moment où naît le dernier des trois sauveurs, le Sosyans par excellence, le combat final s'engage; les héros et les monstres démoniaques de l'histoire légendaire sont ressuscités pour combattre; enfin tous les morts sont ressuscités, la comète Götšihr tombe sur la terre qui s'enflamme, de sorte que tous les métaux se fondent et se répandent sur la terre comme un torrent brûlant. Tous les hommes, les vivants et les morts ressuscités, doivent traverser ce torrent, qui est pour les bons comme du lait chaud et, purifiés par cette épreuve, tous entrent dans le paradis. Après la lutte finale entre les dieux et les démons, qui aboutit à la défaite et à l'anéantissement de ces derniers, le Mauvais Esprit est rejeté, pour toute éternité, dans les ténèbres. La terre se fait unie et plate, et le monde purifié demeure éternellement dans un tranquillité imperturbable. Voilà le grand renouvellement» (Christensen, 148). L'analogie entre la conception de Sōšyans et du Mahdi a été mainte fois signalée; v. Söderblom, 226 sqq., 321; Kessler, Mani, 224; DARMESTER, Mahdi, 26; le même, Ormazd, §§ 180-192.

- ŠINIQNĀQ, 70 Nom de l'ancêtre d'une tribu de démons (Hay., VI, 71=231; FREYTAG, Einleitung, 167, WZKM, VIII, 68) et du démon inspirateur de Baššār ibn Burd (Hay., VI, 70=228; Timār, 55; ŠIBLĪ, 84; WZKM, VIII, 66).
- ŠIQQ [IBN SA'B AL-KÄHIN AL-BAĞALI], 63 Devin contemporain de Satih (q.v.); v. E 1, s.v., kāhm, II, 666a; Ibn Hišām, 9 sqq.; Tan./Zot , II, 170; Mas'ūni, III, 353, 364, 395; Qazwini, 266; Prolig., I, 224; Il est compté parmi les individus qui avaient un ra'iyy (Bayān, I, 235) et les personnages éloquents (ibid., I, 281); certains voient en lui un ancêtre de Hähd al-Qasrí (Agani, XIX, 53; WZKM, VII, 181).
- \$IQRA, 65 Nous avons une autre attestation de ce nom dans Hay., I, 166 = 340: علمر بوت آكدا]، وتقول اليهود: والمصارى تقول اليهود: Vi حكالا ومعه روم حكالا ومعه روم سيفرت آكدا]، وتقول اليهود: est manifestement une altération de سفر بوت الحكالة Belzébith (q v); quant à سيفرت il faut rétablir أسفرة (rp arabe عُلَّو عَلَى الله mensonge) et voir dans ce mot l'esprit de «mensonge» (1 Rois, XXII, 23) dont Gâhiz ne semble pas avoir très bien compris le sens; c'est l'hébreu rû'ah seger rendu en araméen par rākā de starā (VCC).
- SÎRĂF, 155 Ville de Perse, sur le Golse Persique; v. E.I, s.v, IV, 463, art. de HUART.
- ŠU'AIB, 146 Prophète mentionné dans le Coran, que certains identifient à Jethro; v. E.I., s v , IV, 404, art de Buhl; Sidensky, 79.
- [SUFYĂN] IBN 'UYAINA, 8 Traditionniste et rapporteur de poésie, m en 198/814; v. IBN Qur, Ma'ānf, 221; Hay., à l'index
- AS-SUFYÄNÎ, 146 Imam attendu par les Sufyānides après l'avènement des Marwānides et des 'Abbāsides; v E I, s v Mahdī, III, I19a-b et bibliog. citée; ajouter notamment Birūnī, Āṭār, 212, Maqdisī, II, 158, n. 4, Qt.r-tubī, 158; cp supra Ašaǧǧ.
- SUHAIL, 41 Canope, v. E.I., s v., IV, 527, art. de Schov. Gähiz fait allusion ici à la croyance d'après laquelle Suhail était, avant de devenir étoile, percepteur ('aßār) au Yémen (Hay, I, 144=297, IV, 23=69, IBN QUT., Muhtalif, 10; WZKM, VIII, 62; v. infra, Zuhara).
- SULAIMAN, 51², 141, 163 Le roi Salomon de la Bible, doué de merveilleux pouvoirs magiques et divinatoires; son pouvoir lui venait de son anneau sur lequel était gravé « le plus grand Nom», le nom ineffable de Dieu. D'après Tab./Zor., I, 59-60, le sceau de Salomon était un anneau à quatre faces apporté du Paradis et portant les quatre inscriptions suivantes: l'Empire est à Dieu, l'Excellence est Dieu, l'Autorité suprême est à Dieu; la Toutepuissance est à Dieu. Mais c'est généralement un hexagone étoilé portant le plus grand Nom (v. Douvré, 156 sqq.; Timâr, 44; une description très précise est fournie par Kisā'ī, 278). Grâce à son anneau, Salomon avait

A son tour, Kesslen, Mani, 365-9, reprend le passage de Gähiz, propose (368, n. 4) de lire o'Mie au lieu de de let reproduit un texte grec tiré de J. B. Cotelebius, S. S. hatrum aposiolicorum opera (ed. nova, 1724, I, 543) qu'il traduit: «Ich verfluche den albernen Mythus des Manes, in welchem er sagt, der erste Mensch, das ist Adam, sei nicht uns ahnlicht von Gott gehildet worden, sondern von Saklas, dem Fursten der Huerei, und von der Nebröd [sa femme] die er mit der Hyle gleich setzt, ruhrten Adam und Eva herv.

H. Pounon, dans ses Inscriptions mandattes, ajoute une source syriaque, celle de Théodore Bar Khouni (début du Xème s. de J.-C.) qui copie Epiphane, mais signale (p. 191): «Achqaloun, fils du roi des Ténèbres dit aux avortons [des filles des Ténèbres]: «Donnez-moi vos fils et vos filles et je vous ferai une forme comme celle que vous avez vue [i.e. la forme du Messager qui avait rempli les Archontes de désir]». Ils les lui apportèrent et les lui donnèrent, mais il mangea les mâles et donna les femelles à Akbael, sa compagne. Namrael et Achqaloun s'unirent ensemble, Namrael conçut et enfanta d'Achqaloun un fils à qui elle donna le nom d'Adam; elle conçut et enfanta une fille à qui elle donna le nom d'Ève».

En 1908, Cumont montrait dans ses Recherches sur le Manuchéisme (42-44, 73), l'identité entre Ašaqlūn et le Saklas des textes grecs; puis Chavannes et Pellor, dans leur Traité manuchém (29, n. 1) reprenaient les conclusions de Cumont, tandis qu'Alfaric, Ecritures manuchéennes, 50-1, citait Ğāhiz d'après Kessler et renvoyait à Pognon. Benveniste (J. A., 1929, 295) étend le problème en voyant dans Saqlūn le démon mandéen Siqlūn.

Le mythe de la création du premier couple humain est résumé dans Christensen, 187-8 (Adam et Eve = Gēhmurd et Murdiyānag; cp. supra Mašyah chez les Mazdéens) et dans Puzch, 80 et note 328.

Il semble bien que Ğāḥiz connaissait exactement l'existence de ce Šaqlūn chez les Manichéeris, mais dans le texte du *Tarbī* (§ 77), il mêle, sans doute à dessein, des notions mazdéennes et manichéennes.

AS-SARĀDIN, 151 — Localité du Perse où se trouvait Abū Dulaf avec son esclave Zabya; v. Agānī, VII, 154. Le texte, en admettant qu'il soit correct, demeure obscur.

AS-SARĂT, 37 -- Montagne des Azdites entre la Tihāma et le Yémen.

SATÎH [IBN RABÎ'A AD-DÎ'BÎ], 139 — Devin fabuleux de l'Arabie antéislamique que la tradition met en rapport avec l'avènement de l'Islam; v. E.I., s.v., IV, 189-90, art. de Levi Della Vida.

AŞ-ŞÎN, 64 -- La Chine.

SIND, 47 - Basse vallée et delta de l'Indus; v. E.I., s.v., IV, 452-4, art. de HAIG.

SINDĀD ou SANDĀD, 63 — Château proche d'al-Qădisiyya, construit pas les Persans; il passe pour avoir été occupé par les Iyādites; v. YāQūr, Buldān, III, 164.

- SALMĂN, 43 Compagnon persan du Prophète, devenu légendaire, surtout chez les Šī'ites qui le placent «à la suite immédiate de 'Alī dans la série des émanations divines» (E.I., s.v., IV, 120-1, art. de Levi Della Vida). Ğāḥiz fait allusion à sa place parmi les abdāl; v. IBN BĀBAWAIH, 96.
- ou شنه ou شنه (?), 146 Lecture douteuse.
- SÄM, 51² Sem. Sämarrä, notamment, passe pour avoir été construite par Sem; v. Yagor, Buldān, 1II, 15; Mas'oni, III, 141.
- AŠ-ŠĀM, 163 La Syrie.
- SAMARQAND, 51 Ville de Transoxiane dont le fondateur serait, d'après la légende arabe, Alexandre; V, E I., s.v., IV, 134-6, art. de Schaade.
- AS-SĂMIRÎ, 145 Le Samaritain, nom donné dans le Coran (XX, 87, 90, 96) à celui qui incita les Juis à adorer le veau d'or; v. E.I., s.v., IV, 141, art. de HELLER.
- SAMLAQA, 70 Il doit s'agir d'un devin ou d'un génie semblable à Zauba'a (q.v.) avec qui il est toujours cité; v. Hay, I, 150=309; Mas'ūni, III, 352, 364.
- SANDĀD, v. Sindād.
- ŠAQLŪN, 77 Le point de départ pour l'identification de Šaqlūn est fourni par le texte suivant du Hay, I, 29=57, relatif aux Manichéens.
 - والدي يدل على م قلبا أنه ليس في كتشهر مُثلُّ سائر ولا حد طريف ولا صنمة أدب, ولا حكمة غريبة ولا فلسفة ولا مسألة كلامية ولا تعريب صناعة ولا استخرابه آلة ولا تعليم فلاحة ولا تدبور حرب ولا منازعة عن دي، ولا مناصلة عن نحلة ؛ وجلُّ ما فيها دكر السور والطلمة وتساكح الشياطين وتساهد العفاريت ودكر الصنديد (٥) والتهويل بعمود الصبح (١) والاخبار عن شتلون وعن الهامة والهيامة وكلّه هدر وع." (٥) وحرافة.
 - a) Şindid, le plus haut des Archontes; v. Fihrist, 331.
 - b) Texte النيز Sur la «Colonne de Lumnère», v. Puech, 83; Sulaimān d'Apana, 49.
 - c) C'est ainsi qu'il faut lire en deux mots et non مدروع qui a paru énigmatique.

FLUEGEL, Mani, 246-8, ne cite pas Šaqlūn, mais Saklas, et reproduit notamment le passage suivant de St.-Augustin (De Haeres., 46): «Adam et Evam ex parenthbus principibus fumi asserunt natos, cum pater corum nomne Saclas sociorum suorum fetus omnum devorasset, et quidquid unde commixtum divinae substantiae ceperat, cum uxore concumbens in carne prolis tanquam tenacissimo vinculo collagasset».

Alors que Fluegel ne connaissait pas le passage de Ğāḥiz, Von Kremer, Gebiete, 36-9 (trad.), 71-2 (texte) est, semble-t-ıl, le premier à le citer et à indiquer un rapport entre Saqlūn et le Saklas indiqué par Théodoret, Epiphane et St.-Augustin.

- 230; Ağānī, XXI, 65. Il avait les yeux bleus (Hay., V, 101=331) et il ressort du texte qu'il était de petite taille.
- AŠ-ŠAIḤ AN-NAĞDĪ, 70 D'après la tradition, les Quraisites qui s'étaient réunis pour prendre une décision au sujet du Prophète, avaient parmi eux Iblīs sous l'apparence d'un vieillard qui prétendant venir du Nagd (ou de Syrie). Il conseilla à l'assemblée de mettre Mahomet à mort; v. Ish Hišām, 323-25; Timār, 196; Ḥap., I, 145=299, VI, 49=163, 68=221; TAB./Zor., II, 461 (en II, 458-59, il fournit une version différente et place dans la bouche de Walid ibn al-Mugira les paroles attribuées d'ordinaire au vieillard); v. aussi Šiblī, 19, 187, 219 sqq.
- SAIHÂN, 39 Torrent du sud-est de l'Asie Mineure = le Saros, qui passait pour un des fleuves du Paradis; v. E.I., s.v., IV, 77-8, art. de Babinger; supra Furât
- ŠAIŞABÄN, 70 Chef et ancêtre d'une tribu de démons; v. QAZWĪNĪ, 167; YĀQŌT, Buldān, s.v. Dıl', III, 476; Hay., VI, 71=231; FREYTAO, Einleitung, 167; WZKM, VIII, 68; Timār, 55. Le démon de Hassân ibn Tābit appartenait à cette tribu:
 - ولي صاحب من بني الشيصبات فعين إقول وحين نموّه
- ŠAIŢ IBN ĀDAM, 133 Seth. Ğāḥiẓ fast probablement allusion au fait que Seth passe pour avoir reçu, après son père, le deuxième livre révélé (29 ou 50 feuillets), v. Ibn Qur., Ma'ārf, 10; Samarqandi, 113; Fihrist, 22. Mas'ūni, III, 339, rapporte une opinion d'après laquelle Seth, Zoroastre, le Messie, Jonas et deux autres ont été des lumières sans corps.
- AŠ-ŠAITĀN, 70, 72, 85, 184, 185, 186 Satan.
- AS-SĀKIN v. Buntus,
- SALĀMA IBN ĞANDAL, 134 Poète antéislamique; Ğāḥiz fait probablement allusion au fait qu'il emploie le nom d'Allāh dans certains de ses vers; sur cette question, v. E.I., s.v., IV, 95-6, art. de Krenkow.
- ŞÄLIH, 146 Prophète qui fut envoyé au peuple arabe des Tamūd; v. E.I., s.v., IV, 111, art. de Buht.
- ŞÄLIḤ IBN 'ALĪ, 125 Gouverneur d'Égypte, puis de Palestine, d'Égypte et d'Ifrīqiya, m. en 150/768; v. E.I., s.v., IV, 116, art. de Grohmann.
- ŞÄLIH AL-MUDAIBIRÎ, 139 Cité dans Hay., IV, 61=198 et Fihrist, 310, parmi les magiciens qui font des incantations et obtiennent l'aide des démons; son nom est altéré dans Šibil, 101.
- SALLÂMA, 151 Esclave chanteuse de Yazld II; v. Ḥabāba; la notice de l'Agānī est exploitée par 'Amrūsī, Mugannyāt, 86-95; v. aussi Bayān, II, 101, 102; Mas'ūnī, V, 446-53, 505; cette chanteuse est appelée Sallāmat al-Qass, et il ne faut pas la confondre avec Sallāma az-Zarqā', sur qui v. 'Amrūsī, 108 sqq.

- gerait celui ويوشث 150— Ce nom, qui apparaît, dans Har., sous la forme زيوشث de l'adversaire de Fahlabad (au heu de Sergius); v. supra Fahlabad.
- RUFA'IL, 154 Nom de l'ange chargé de Jupiter (Christensen, 191; Kessler, Mani, 258; Dozy — De Goeje, Nouveaux documents. Mais nulle part il n'est question de l'invention du barbiton.
- AR-RŪM, 64, 138 Les Byzantins.
- . 76 --- v. Tamim ad-Dārī الرطوم

S. Š. S

- SABA', 63, 137, 163 Peuple et État du Sud-Ouest de l'Arabie; v. E.I., s.v., IV, 3-19, art. de Tratsch.; infra, Sulaiman.
- AŠ-ŠA'BI, 8 Traditionniste célèbre de Kūfa, m. vers 110/728, v. E.I., s.v., IV; 252-3, art. de Krenkow.
- SÄBÜR, 150 Il semble y avoir là une confusion de la part de Gähiz, car il s'agit non de Sapor, mais de Chosroès II Parviz; v. supra Fahlabad.
- SA'D, 66 Idole de l'Arabie ancienne; v. Reste2, 59, FREYTAG, Einleitung, 351-2.
- SA'D [IBN 'UBĀDA AL-ḤAZRAĞĪ], 76 Compagnon du Prophète; v. E.I., s v., IV, 32, art. de Zetterstéen. D'après la légende, il fut tué par les gunn-s qui le rendirent malade parce qu'il avait uriné dans un trou, les gunn-s (sic) ont composé à ce propos les vers suivants:

- v. Tabari; à l'index, Samarqandi, 99, Ištiqāq, 269; Hay, I, 146=302; Ağāni, IX, 151; Šibli, 137, Restet, 173, Lotii, Classenbuch, 80.
- SAFSAF YĀSĪNIYYA (?), 141 Un problème insoluble est posé par ce nom qui apparaît sous la forme Šafšaf dans *Hay.*, I, 150=310.
- [SAČÁHI] BINT 'UQFÁN [AT-TAMĪMIYYA], 134 Prophétesse et devineresse qui prétendit à la prophétie et épousa Musailima (q.v.), elle s'appelait Umm Sădir bint Aus ibn Hikk ibn Usâma, ou bint al-Hāriţ ibn Suwaid ibn 'Uqfân; v. E.I., s.v., IV, 46, art. de VACCA
- AS-SĂ'IB IBN ŞAIFI, 5 Compagnon du Prophète; Ğāhız, Bayān, I, 250 (en II, 20, il l'appelle as-Sā'ıb ibn Abi Şaifi), reproduit les paroles du Prophète; v. aussi ŢABARI, III, 2387, 2398; Iṣāba, nº 3066. Mais c'est à son fils Qais que le Prophète aurait dit la phrase reproduite dans le texte (Iṣāba, nº 7176).
- SA'ÎD IBN QAIS, 21 Général, compagnon de 'Ali; il commandait les Hamdan; v. Mas'ūni, IV, 354; 'Iqd, III, 340; TAB./Zot., III, 581; Ya'qūsi, II,

du Hayawān cite en note (IV, 325, n. 6) un texte d'Ibn al-Kalbī d'où il ressort que le père de Qudā'a, Māhk ibn Ḥimyar étant mort, sa veuve épousa Ma'add ibn 'Adnān, dont Qudā'a devint ainsi le fils adoptif.

QURAIŠ, 8, 176 ---

R

- RABĀḤ/RIYĀH IBN KUHAILA (?), 139 Célèbre devin et magicien surnommé 'arrāf al-Yamāma; un vers indique qu'il était aussi guérisseur:
 - Je dis au 'arraf de la Yamāma: soigne-moi, et, si tu me guéris, tu seras un vrai médecin.
 - Son nom disfrère avec les sources: Riyāḥ ibn Kuhaila, dans *Timār*, 81-2; Rabāh ibn Kaḥla dans *Hay.*, VI, 62 = 204; Riyāh Abū Kalḥaba dans Ibn Qut., Ši'r, 396; Rabāh ibn 'Ağala dans *Prolégomènes*, I, 224.
- RADWĂ, 73 Montagne à sept étapes de la Mekke. Les Ši'ıtes Kaisāmites croient que Muhammad ibn al-Ḥanafiyya y demeure entre un hon et une panthère (numr); deux sources d'eau et de miel y coulent; c'est de là qu'il sortira pour emplir la terre d'autant de justice qu'elle l'était d'iniquité; v. Qazwini, 149; Abriss, I, 189; Yāqūr, Buldān, II, 790, etc.
- RÄFI' IBN HURAIM, 17 Poète antéislamque; v. Amālī, II, 182, Buḥalā', à l'index; Hızāna, IV, 367.
- RÄFI¹ [IBN ¹UMAIR] AL-MUḤIŠŠ, 63 Guide des premiers temps de l'Islam, devenu proverbial; v. Ibn Qur., 'Uyān, I, 142-3; Ṣahāh, s.v.; Buḥalā', à l'index; Iṣāba, nº 2541, semble le confondre avec Du'aimiş ar-Raml (q.v.).
- AR-RAMMÄḤ, 134 Ibn Mayyāda, poète sur lequel v. Ian Qur., Ši'r, 484-5; Agānī, III, 88 sqq.; Abrus, I, 184-6.
- RI'ĀM, 63 Temple situé à San'ā', où les Yéménites faisaient leurs sacrifices; il aurait été démoli lorsque le Judaisme fut introduit en Arabie du Sud; v Caussin, I, 113; Ibn Hiṣām, 17, 56; Yāqūr, Buldān, II, 882; Hamdānī, Iklīd, VIII, 82-4, en donne une description et indique le nom de son constructeur: زاام من نهان بن تيم تيرو بن عمرو بن هيدان
- RIB'I, 134 II s'agit sans doute de Rib'ī ibn Ḥirāš, des Banū 'Abs de Kūfa, qui passe pour avoir parlé après sa mort et avoir dit (القدوم): رأيت وفي روبات والمن دون (أ) عيث تدهبون فلا عز وجل فنصرني بزوب وربات ورب غير فضيان ووجنت الامر دون (أ) عيث تدهبون فلا منتروا! v. aussi Tabari, II, 128, III, 2406; Ya'Qūbī, II, 338.

- AL-QA'QĀ' IBN ŠAUR [ibn an-Nu'mān ad-Dihli], 85 L'un des «suivants» et personnage important de l'époque umayyade; v. Lisān al-mīzān, IV, 474; Ištiqāq, 211; 'Iqd, III, 311; Hay., VI, 107=327; Bayān, I, 55, III, 203; Timār, 377; TABARĪ, II, passim.
- QARÛN, 66 Le Coré de la Bible dont on a fait, à cause de ses richesses et de sa science, l'un des fondateurs de l'alchimie (E.I., s.v., II, 827-8, art. de Macdonald). Le Fibrist, 352 (trad. apud Bertheltot, III, 27), précise que la révélation de «l'œuvre» a été «faite par Deu à Mosse et à Aaron [pour dorre le Tâbāt al-Taurāt, Kisā'i, 229] et que celui qui opérait en leur nom était Qārūn. [D'après Kisā'i, 229, la sœur de Mosse était la femme de Coré et c'est elle qui apprit l'alchimie pour l'enseigner à son mari]. Celui-ci ayant accumulé beaucoup d'or et d'argent et en ayant formé des trésors, fut, sur la prière de Mosse, enlevé par Dieu, qui s'était aperçu de l'arrogance, de l'orgueil et de la méchanceté que lui avaient inspirés les richesses qu'il détennit». D'après Țab./Zot., I, 382-4, il était primitivement orfèvre; v. aussi Subil, 218, Sidensky, 95-97.
- QÄSIM AT-TAMMÄR, 19, 53 Mu'tazılıte contemporain et ami de Ğāḥiş;
 v. Buḥald', à l'index.
- QAŞR AL-HĀĞARĪ, 17 Non identifié.
- QIRĀ et 'IRĀ, 40 Alexandre le Grand est fils de Philippe et d'Olympias, mais on lui attribue une naissance surnaturelle, en lui donnant pour père un ange, comme à Bilqis (Hay, I, 86=188, Timâr, 226, Bahiaqi, 108; Krsā'ī, 287, Šiblī, 70). Son père est appelé 'Îrā où l'on peut reconnaître le syriaque المناف = ange (cp. Daniel, IV. 14 א """), à sa mère, on donne le nom de Qīrā qui fait songer à xuçíx maîtresse, mais il est assez curieux de rencontrer pareille association Birūnī, India, 47, écrit à propos des parents d'Alexandre إن تعطيبان مناف مصر ١٠ هرات مناف المنافرة المنافرة المنافرة المنافرة ويتكين 'احتال على الدائيد الإسلام المنافرة الم
- QIŠŠA, 139 Sorcier just
- QUDĂ'A, 41 Groupe de tribus auquel H LAMMENS a consacré dans l'E.I., II, 1157-8, un art. qui ne semble pas toujours très clair. La question posée par Ğâhiz qui demande si les Qudã'a descendent de Ma'add ibn 'Adnān ou de Mālik ibn Ḥimyar, est provoquée par une modification dans la généalogie de ces tribus. D'abord agrégés aux 'Adnānites, les Qudã'a, sans doute pour des raisons politiques, s'affilièrent au groupe yéménute; c'est à ce revirement que font allusion les vers cités par Gâhiz dans Hay., IV, 107=325, sur le passage des Qudã'a aux Qaḥṭānites après avoir été Nizārites. Les généalogistes trouvèrent évidemment des raisons valables à ce revirement et l'éd.

- NÜH, 37, 38, 77, 188 Le Noé de la Bible; v. E.I., s.v., III, 1013-14, art. de Heller. Il passe pour avoir vécu 1000 ans (Timār, 31) ou même 1450 (Muammarin, 1-2) et sa longévité est proverbiale chez les Musulmans.
- AN-NUMAIRI, 76 Il s'agit probablement de Šarīk ibn Ḥunāsa qui rapporta une feuille d'un arbre du Paradis (Hay., I, 146=301).
- AN-NU'MĂN IBN AL-MUNDIR, 21, 47, 137, 145 Le dernier roi laḥmide d'al-Ḥīra (vers 580-602 de J.-C); né paien, il se fit haptiser à la suite d'un incident rapporté ci-dessus (s.v. Hišām ibn Ḥalaf).
- NÜN, 43 Nom du poisson dans le ventre duquel Jonas resta 40 jours (v. Coran, XXI, 87; TAB./Zor., II, 132; Hay., VII, 62-3=207). D'après IBN QUT., Muḥtalıf, 10, les Élus du Paradis mangeront du foie du poisson qui supporte la terre.

P

- PLATON, 83, 166, 190 v. E.I., s.v. Aflāţūn, I, 177-9, art. de Carra de Vaux.
- POLÉMON, 191, 193 Écrivain grec qui paraît avoir vécu au IIème s. de J.C.— et n'est peut-être pas Polémon de Laodicée —. Les Arabes ont connu de bonne heure son Trati de physiognomonie (Hay., III, 146; YA'QÖBÎ, I, 135; IBN HAZM, Tauq/BERCHER, 83) qui a été édité à Alep en 1929, on en trouvera une analyse suivie d'une bibliographie dans MOURAD, Physiog, 44-46.
- PYTHAGORE, 150 -

Q.

- QĀF, 44 Nom de la montagne qui entoure le monde terrestre; v. E.I., s.v., II, 654-6, art de Streck; Blachère, Introduction, 147.
- QAḤṬĀN, 41, 145 2 Nom de l'ancêtre de tous les Arabes du Sud, les sources arabes lui donnent généralement les ascendants suivants: 'Ābar-Šālaḥ-Arfaḥiad-Sām-Nūḥ; v. E.I., s.v., II, 669-71, art. de Fischer.
- QAINAS, v. Buntus.
- QAIS IBN ZUHAIR, 33, 125 Chef des 'Abs; c''est lui qui prit part à la bataille de Dāḥis et Gabrā'; surnommé Qass ar-ra'y «Qass l'avisé», il est surtout connu pour sa sagesse dont Caussin, II, 413, donne un exemple; on dit en proverbe الحق من قبل المرابع (MAID., I, 284; Hay., IV, 30=84) mais il est aussi compté au nombre des poètes (Ya'QūBi, I, 311); v. encore Tabaraī, II, 1096; Isn Qur., Ma'ārif, 37, 262.
- QAIŞAR, 44 Désignation habituelle de l'Empereur d'Orient; v. E.I., s.v., II, 699-700, art. de Schaade.
- AL-QAL'A, 156 Peut-être s'agit-il de Kalah (al-Qal'a), ville de l'Inde où se fabriquaient des sabres renommés; v. YAQOT, Buldān, IV, 162.

NAHR BALH, 39 — Désigne chez les auteurs arabes le Ğaiḥūn = Oxus = Amū Daryā; v. E.I., s.v. Djaiḥūn, I, 344-7, art. de Barthold. Ce fleuve serait le premier créé par Dieu (Ibn Qur., Ma'ārif, 7); v. supra, Furāt.

NA'ILA, 66 - v. supra, Isaf.

NAKIR, 77 - v. supra, Munkar.

- NAȘR IBN DUHMĂN, 60 Il ne donna qu'à 190 am des signes de décrépitude; sa tribu (Gațafăn) qui avait encore besoin de lui, demanda à Dieu de lui rendre sa lucidité et sa jeunesse; ce vœu fut exaucé, mais Nașr ne tarda pas à mourir; v. Mu'ammarīn, 70; Igd, III, 299; TABARI, III, 2364.
- NAȘR IBN AL- ḤAĞĞĀĞ, 107 Très bel homme recherché par les femmes; 'Umar, après lui avoir fait couper les cheveux, dut l'exiler à Başra; v. Iṣāba, nº 8839; Bayān, II, 205; Ḥay., IV, 73 = 217; ṬABARĪ, III, 480; SUBKĪ, I. 147, sqq.
- AN-NAZZĀM, 33, 166 Ibrāhīm ibn Sayyār an-Nazzām, célèbre mu'tazulıte maître de Ğāhız, m. entre 220 et 230/835-45, v. E.I., s.v., III, 953-4, art. de Nyberg.
- AN-NÎL, 39, 80 Le fleuve Nil, v. E.I., s.v., 111, 979-84, art de Kramers La remarque relative au cours du Nil se retrouve chez d'autres auteurs, notamment Qazwīnī, 164 (v. E I, 980a) L'expression בנבוט والريادة s'explique par la croyance au fait que tous les fleuves bassent quand le Nil monte (E.I., 983a); quant à l'expression والمائة والمائة والمائة (clle semble s'expliquer par le fait que les sources du Nil n'étaient pas connues et que le fleuve paraissait avoir partout un débit uniforme Abū L-Mahtāsin, Nuǧim, I, 35-39, réunit un certain nombre de traditions sur le Nil et les autres fleuves du Paradis; on notera que Jonnville, xxv, connaissait déjà cette origine.
- NIMRÜD, 51 Le Nimrod de la Bible; v. E.I., s.v. Namrūd, III, 900-2, art. de Heller.

NITAS, v. Buntus.

- AN-NÜBAHĂR, 63 Temple du feu à Balh; v. Mas'ūdī, IV, 47 sqq., YAQŪT, Buldān, s.v.; QAZWĪNĪ, 221; IBN AL-FAQĪH, 157, 322-4, etc.
- NUHM, 66 Idole de l'Arabie ancienne; v. Reste², 57-8; Freytag, Einleitung, 357.

- 5=17; Ibn Qut., *Ma'ānf*, 216; Ya'Qūbi, II, 337, 443; Tabarī, à l'index; *Bayān*, à l'index; Massignon, *Cadus*, 107.
- MUHĀRIQ, 33 Muḥāriq ibn Yahyā, maulā d'ar-Rašīd, chanteur célèbre, m. sous Mutawakkil; v. Abriss, II, 83-6; Bayān, I, 123; Hay., VI, 6=16; Agānī, XXI, 143; 'Iqd, VII, 5, 33.
- MUHĀRIQ IBN ĠIFĀR, 21 Non identifié; il ressort du texte qu'il était de petite taille.
- MUNKAR, 77 Munkar et Nakir, noms de deux anges qui examinent et punissent éventuellement les morts dans leur tombe; v. E.I., s.v., III, 174, art. de Wensings.
- MÜRISȚUS/MIRISȚUS, 150, 192 «Auteur grec (?) d'ouvrages sur des instruments de musique, qui n'ont été conservés qu'en arabe» (E.I., suppl. s.v., art. de FARMER qui essaie d'identifier ce personnage et pense que Müristus, Mürtus et Mîristus ne font qu'un).
- MÜSÄ, 146 Moise. Le mot grāb, qui apparaît dans un vers cité ci-dessus (s.v. Kuwair), fait peut-être allusion à Coran, XVIII, 59 sqq.; v. aussi Huy., IV, 53=158.
- MUSAILIMA AL- HANAFI, 134 Prophète des Banū Hanifa, contemporain de Mahomet; v. E I., s v., III, 796-7, art. de Buhl; sur ses procédés, v. IBN Qut., Ma'drif, 178.
- AL-MUŠAQQAR, 38, 63 Château fort situé dans le canton de Hagar et occupé par un corps de cavaliers persans (Asābiḍa) dont le commandant était surnommé al-Muqābir (CAUSSIN, II, 576 sqq.; ĞAWĀLĪQĪ, 10-11; YĀQŪT, Buldān, IV, 541-2). L'histoire connaît un «yaum al-Mušaqqar» (MAID, II, 399) et un «yaum ṣafqat al-Mušaqqar» (Timār, 109).
- AL-MUSTALIQ IBN SA'IDA, 1513 Surnom de Ğadima ibn Sa'īda (ou Sa'd) qui fut le premier à chanter dans la tribu de Ḥuzā'a (Surnoms, 226-7; BAIHAQI, 395, précise نقتى بالركبانية; FREYTAG, Einleitung, 142).
- AL-MUSTARI, 29, 75, 114 La planète Jupiter; v. E.I., s.v., III, 800-1, art. de Hartner.
- AL-MUZLIM, 44 -- v. Buntus.

N

- NÄBIGA BANĪ ĞA'DA, 60 Ce poète célèbre passe pour avoir vécu 200 ans (Mu'ammarin, 71).
- AN-NAḤḤĀR 1BN AUS AL-ʿUDRĪ, 63 Généalogiste arabe du ler s.; v. Hay., I, 179=365, III, 65=210; Tabarī, II, 214; Aģānī, V11, 95; Qāmūs, s.v.; Bayān, à l'index; Iṣāba, nº 8855, qui l'appelle هندنا .

- ضَمَنة اللساك وأغمياء الشياد يزعمون أن لهر خفضة" (readingular) على المثلث المثلثة ليلتنهم طيطان قد وتي مهر يقال له المدهب ، يسرج لهر الموران ويُضيء لهر الطلبة ليلتنهر ولوريهر المجب إدا [إذ]] طنوا ان دلك من قبل الله تعالى .
- v. aussi Qazwini, 371; WZKM, VII, 187. Il est remarquable que ce nom désigne maintenant l'un des sept rois terrestres des génies (Doutté, 121).
- MUĞÄHID, 8 Il s'agit probablement du tābi'ī Muğāhid ibn Ğâbır, connu sous le nom d'Ibn Ğubair.
- MUĞAZZIZ AL-MUDLIĞÎ, 63, 123 Muğazziz ibn al-A'war ibn Ğa'da, qā'yf (q.v.) contemporain du Prophète; on ne sait cependant s'il s'est converti; v. Işāba, nº 7731. On signalera que muğazziz «tondeur» est l'équivalent de qā'if (v. E.I., s.v., kyāfa, II, 1108b). V. encore Lisān, XI, 2025; GOLDZIHER, Muh. St., I, 185; Hay., I, 56=124; Usd, IV, 303.
- MUĞĞA'A IBN MURĀRA, 21 Chef des Banū Ḥanīfa et compagnon de Musailma (q.v.); il fut fait prisonnier par Ḥālid ibn al-Walīd, mais il obtint des conditions de reddition acceptables en jurant de respecter l'Islam; Ḥālid épousa même sa fille; v. Ṭabarī, I, 1937-56, passim; Hay., IV, 119 371; Bayān, III, 276; Bitqāq, 209; Usd, IV, 300; Ya'qösī, II, 146-7, Caussin, III, 371, 372, 375-7; Isāba, n° 7722; Ṭimār, 18; Marzubāni, Mu'ġam, 472. Il ressort du texte qu'il était de petite taille.
- MUĞĞÂ'A IBN SI'R [AS-SA'DI], 21 Il fut proposé par al-Hağğâğ pour gouverner le Hurâsân (TAB., II, 1140-1), il ressort du texte qu'il était de petite taille.
- AL-MUHABBAL, 70 Rabī' (ou Ka'b) 1bn Mālık ibn Rabī'a, poète m. sous 'Umar ou 'Umān; v. Caussin, II, 596-7; Surnoms, 214; Ağānī, XII, 40-45; Mu'talif, 177, Ibn Qut., Ši'r, 250; Bayān, II, 63; Ištiqāq, 157; Mufaddaliyyāt, 207-224; Qazwinī, 373; ZDMG, XLV, 688. Le nom de son démon est 'Amr; v. Hap., VI, 69=225; supra, s.vv., 'Amr et Mishal.
- AL-MUHALLAB, 77 Célèbre général arabe, m. en 82=702-3; v. E.I., s.v., III, 684-5. TAB./Zor., parle d'une pleurésie, «maladie qui commence par une fluxion, gagne ensuite la poitrine puis les intestins », mais Ğâhiz, al-Qaul fi l-bigāl, 208a déclare qu'il est mort sur le dos de sa monture.
- MUHAMMAD, 182— Il semble qu'il s'agusse, non point d'un nom quelconque — comme l'a compris un copiste qui l'a remplacé par 'Amr — mais plutôt d'Ibn az-Zayyāt (v. le suivant).
- MUHAMMAD IBN 'ABD AL-MALIK, 33, 82—Le vizir Ibn az-Zayyāt, dont la kunya est Abū Ğa'far, ministre de plusieurs 'Abbāsides de 834 à 847; m. en 233/847; v. E.I., a.v., III, 714-5, art. de Zetterstéen.
- [MUHAMMAD IBN 'ABD AR-RAHMĀN] IBN ABĪ LAILĀ, 5 Cadi sous les Umayyades et les 'Abbāsides, m. en 148/765; v. Fibrist, 202-3; Hay., III,

Ces variantes nous inclinent à penser que les deux mots qui, dans le texte, précédent Maiyah et Maiyānah, et qui sont écrits ميسرة عسره représentent également les noms des deux premiers hommes (cf. CASARTELLI, 122 sqq. qui donne Matro et Matrôyài). Cependant, la graphie de ميسرة pourrait encore faire songer à Mithra, mais sur ce point la plus grande réserve s'impose.

MATTĀ, 133 — Saint-Matthieu.

MĂYÜTIS, v. Bunţus.

AL-MAZDAKIYYA (?), 138 — Le texte portait בוב ! qui fait songer à la «communauté des véridiques» الهذي المدة les Manichéens (Fluedel, Mani, 67, 283, 284). On pourrait également songer à lire al-Miqlāṣiyya (v. Fihrist, s.v.), mais cette leçon, tout en cadrant avec le contexte, s'éloignerait considérablement du ms.; aussi, sachant que les textes que nous possédons s'appuient sur un ms. copié sous la dictée, est-il permis de voir là une altération ainsi schématisée: mazdakiyya>mazdaqiyya (dont on a des attestations)>masdaqiyya. En fait, il s'agit très probablement du mouvement mazdakite, sur lequel on verra E.I., s.v., III, 492-5, art. de Guid.

MIHRÄN, 39 — Nom donné par les écrivains musulmans à l'Indus; v. E.I., s.v., III, 557, art. de Haio.

MIRISTUS, v. Mūristus.

MISHAL, 70 — Nom du Sațăn que la légende attribue à al-A'šă des Hamdān; v. Goldziner, Abhandlungen, I, 133; WZKM, VIII, 65; ZDMK, XLV, 688; Timār, 55; Šīblī, 84. Ğāhiz fournit au sujet des génies des poètes et de Mishal un commentaire d'un vers de la qaşīda d'al-Bahrānī qu'il n'est pas inutile de reproduire (Hay., VI, 25=81, VI, 69=225-6):

فإنهر يزعبون ان موكل فعل من الشعراء شبطانا يقول دلك الفعل على لمانه الشعر ; فرعمر المهدر إلى وعمر المهدر المهدول المهدل المهدول المهد

MIŞR, 51, 163 — Avant la fondation du Caire, le nom de Misr désigne l'ancien quartier situé entre la mosquée de 'Arm et la rive droite du Nil; v. E.I., s.v., III, 590-1, art. de Wensinck. Аво L-Мандани, Лидит, I, 50, fournit des précisions sur le nom de Misr et (I, 51) rapporte que la ville a été construite par les petits-fils d'Adam; pour Tigon, 49, c'est 'Abd Sams—Saba'.

MU'ÄWIYA, 85 — Le premier calife umayyade, v. E.I., s.v., III, 659-63, art. de LAMMENS.

MUBĀRAK IBN SA'ĪD, 8 — Rapporteur de traditions (m. 180); il était le frère de Sufyān aṭ-Tauri; v. Ibn Qutaiba, Ma'ānf, 218.

AL-MUDHIB, 70 -- «Le Doreur», démon sur lequel Hay., VI, 59-60=194,

- Coran en prose rimée (Goldziher, Abhandlungen, I, 70, n. 6); v. encore Reste², 136; Agānī, XV, 70; Ištugāq, 239; Nagā'ıd, 149, 600; Bayān, I, 281; Marzubānī, Mu'gam, 472, l'identific à Abū Kabša; cf Iṣāba, IV, 164.
- MA'N IBN ZĂ'IDA, 21 Général et gouverneur umayyade qui se rallia ensuite aux 'Abbāsides; m. avant 158/775; v. E.I., s.v., III, 240, art. de Zetterstéen; il ressort du texte qu'il était de petite taille.
- MANĀF, 66 Divinité de l'Arabie aucienne, adorée par Qurais et Hudail; v. E.I., s.v., III, 241, art. de Wensings.
- MANĂT, 66 Divinité féminine de l'Arabie ancienne, adorée surtout par les Aus et les Hazrag; v. E.I., s v, III, 246, art. de Bohl.
- MĀNĪ, 133, 145 Prophète du Manichéisme; v. Purch.
- MARHAB, 66 Idole du Ḥadramaut; v. Freytag, Einleitung, 354, 366.
- MA'RIB, 63 Ancienne capitale des Sabéens, dans la partie sud-ouest de l'Arabic; v. E.L., s.v., III, 296-311, art. de Grohmann, qui n'indique pas la date possible de sa fondation.
- MĀRIYA, 66 Māriya bint Zālim ibn Wahb. Elle était la femme du roi de Gassan Ğabala III (495-529 de J-C; v. Caussin, II, 220 sqq). Elle offrit au temple de la Mekke ses ferronnières (qurt) ornées de deux perles de la grosseur d'un œuf de pigeon et d'une valeur inestimable. De là l'expression qurt (ou quitā) Māriya qui équivaut à notre «tout l'or du monde», v. Maid., I, 242; 'Iqd, I, 289, 293, III, 12, 13; Ibn Qurt., Ma'ārif, 263; Mas'tdi, III, 211; Timār, 505, Ibn Nubāra, (marge de Ṣaradī), II, 211.
- MÄSARĞIS (ou Mäsarğawaih), 194 Médecin juif de Başra qui traduisit plusicurs ouvrages du syriaque en arabe; v. Fihrist, 297; Hay, 1V, 64 = 192; IBN QIPŢi, à l'index; Bayān, II, 171, 174; IBN ABī Usaibi'a, à l'index; Jewish Encycl., s.v.
- AL-MASIH, 65 Le Messie; v. E.I, s v., III, 444, art. de Wensinck.
- MAŠYAH (2) et MAŠYĀNAH (2), 47 Le premier couple humain constitué, dans la doctrine mardéenne, par deux jumeaux issus de la terre et de la semence de Gavomart; v. Soderblom, 225, 249; Puech, 174. Le texte portait تنفيه et il nous a semblé que cette graphie, évidemment altérée, représentait néanmoins les deux noms tels que nous les avons écrits. Nous en avons une première attestation dans Hay., I, 87 = 190, avec le commentaire suivant: ورَعر الموس إن الساس من والد مهنة ومهنية والهما تو الدا أميا إلى الما الانبي كذيرة ورع الموس إن الساس من والد مهنة ومهنية والهما تو الدا أميا إلى الما الإنبي كذيرة الأرمين والملتج المرابق

- LŪQĀ, 133 Saint-Luc.
- LUQAIM, 63 Fils incestueux de Luqmān (q.v.) et de sa sœur qui, craignant que son mari ne lui donnât pas d'enfant, s'était glissée dans le lit de Luqmān avec le consentement de sa belle-sœur; v. Hay., I, 11=21-2; Bayān, I, 162, 283; CAUSSIN, I, 17; MAID., II, 21, 352; R. BASSET, Loqmân Berbère, XXXVII ne fait pas allusion à cet événement, mais rapporte les aventures de Luqmân et Luqaim.
- LUQMĀN, 8, 38, 63 Figure légendaire du paganisme arabe que la tradition présente comme un mufammir, comme un héros et comme un sage; v. E.I., s.v., III, 36-9, art. de Heller. Ğāḥiz précise (Bayān, I, 162) que Luqmân, père de Luqaim, n'est pas celui qui est cité dans le Coran.

M

- MA'ADD IBN 'ADNĀN, 41, 145 Terme collectif désignant les tribus originaires du nord de l'Arabie, et nom du fils de l'ancêtre premier 'Adnān; v. E.I., s.v., III, 59-60, art. de Brau.
- MA'BAD AL-ĞUHANÎ, 166 L'un des premiers adeptes de la doctrine du libre-arbitre; v. Bayān, à l'index.
- AL-MADA'IN, 51 Séleucie-Ctésiphon; v. E.I., s.v., III, 76-83, art. de STRECK.
- AL-MAID, 47 Mand ou Maid désigne un peuple que les Arabes rencontrèrent dans le Sind; v. E.I., s.v., Mand, III, 251-2, art. de MINORSKY.
- AL-MAILĂ', 151 La phrase est passablement altérée; sans doute s'agit-il de 'Azza al-Mailâ', (q,v,).
- MAISARA (?), v. Mašyah.
- MAKKA, 4 -- La Mekke.
- MÄLIK DÜ R-RUQAIBA, 60 Mālik ibn Salamat aā-Šarr, surnommé Dū r-Ruqaiba à cause de la petitesse de son cou (IBN Qur., Ma'ārıf, 242); c'est le membre de la tribu des Banū 'Āmir (Caussin, II, 483, 484) qui vécut le plus longtemps, puisque son existence s'étend de la Ğāhiliyya à Mu'āwiya (Mu'ammarīn, 97).
- MĀLIK IBN ḤIMYAR, 41 v. Qudā'a.
- AL-MA'MÜR AL-ḤĀRIŢĪ, 70 Ce personnage dont le nom varie avec les sources (Iliqāq, 269: al-Hāriṭ ibn Mu'āwiya; Amālī, III, 149: Mu'āwiya ibn al-Ḥāriṭ ou Ma'mūr ibn Zaid; Marzusknī, Mu'ām, 472: al-Ma'mūr ibn -i-yū), est un devin (Mas'ūvī, IV, 188, où 1l faut corriger al-Ma'mūn du début du VIIème s. (Caussin, II, 582); il appartenait aux Maḍhiǧ (Itiqāq, 269; E.I., s.v., Kāhn, II, 666a) et compte au nombre de ceux qui avaient un ra'yy (Ḥay., VI, 62=203); il aurait aussi fait une imitation du

```
ثر أحكمت متةن الكرويا ت وقبل الناويس والنجاب
ثر لر تميك الشعابيد والفد مة والاحتفاء بالطلاب
بالمؤواتسر والماديل والسه ي متنكويد و دركاداب
```

L

LAMAK, 154 - Lemech passe pour avoir été le premier à employer le luth. Il «avait un fils qu'il aimait tendrement, la mort le lui ayant enlevé, il suspendit le corps à un arbre; les jointures se désagrégèrent et il ne resta plus que la cuisse, la jambe et le pied avec ses doigts. Lemech prit un morceau de bois et, l'ayant taillé et raboté avec soin, il en fit un luth, donnant au corps de l'instrument la forme de la cuisse, au manche la forme de la jambe, au bec celle du pied; les chevilles imitaient les doigts et les cordes les artères» (Mas'ūnī, VIII, 89) Mais on ne sait pas exactement à quel Lemech est rapportée la légende; s'agit-il de Lemech, fils de Mathusalem et père de Noé (Mas'odi, I. 73; Ibn Our., Ma'ārīf, 10; Ya'odbī, I. 9-10), du petit-fils de Noé qui fut chargé par son père Sem de la garde du cercueil d'Adam (Mas'ūni, I, 80), ou de Lemech fils de Cain à qui le 'Iqd, VII, 28, attribue l'invention du luth qui lui servit à pleurer son fils? FARMER (E.I., s.v., 'ūd, IV, 1038-41) pense au Lemech de la Genèse, IV, et rapporte les autres traditions. La légende est présentée sous une forme différente par Вашаої, 395.

LUBAD, 38 — Luqman ibn 'Ād (q.v.) vécut autant que sept vautours, soit 3500 ans d'après les approximations les plus larges; le deriner de ces vautours, qui s'appelait Lubad, a donné heu à plusicurs expressions proverbiales: בער מים لב (MAID., II, 443); בער מים لב (MAID., II, 373); v aussi MAID., II, 116; Hay., III, 131=423; Timár, 376; MAs'ūzī, III, 375; CAUSSIN, I, 16; R. BASSET, Logmán berbère, XIX sqq.

- avons adopté la leçon de Hay., VI, 61=198, où ce personnage est également cité en même temps que 'Abd Allāh ibn Hilāl et Ṣāliḥ (q.vv.).
- KARDA-BUNDAD, 51 Hay., I, 36=72, parlant des Persans qui élèvent des constructions, pour perpétuer leur souvenir, cite la ville de رونيداذ gu'il faut lire عرونيداذ avec Magnss, IV, 93; bâtie, selon la légende, par Hūšang, elle constitue une des cités qui forment al-Madā'in. YAgūr, Buldān, IV, اساله رد و ده اردشور، هنبر شافر د الخالج و ده والمشابح و ده والمشابح و ده والمشابح و ده والمشابح و ده والمشابح و المشابح و ده والمشابح و المشابح و ال
- qui n'offre aucun sens, nous كان وكان ومره 77 Les diverses éd. portant كاوه avions la possibilité de ne pas tenir compte du premier of et de lire simplement وکان ومره pour کیرمرث Gayōmart, dont Ğāḥiz fait un karsvar (v. supra خوثرث نامية); mais nous avons préféré adopter la leçon كاره, Kāvi, Kāveh étant le nom du forgeron qui, après avoir eu un fils mis à mort par Zahhāk, ameuta la population d'Ispahan contre l'usurpateur, en prenant pour bannière son tablier de cuir qui devint le drapeau national iranien. Käveh établit Afridun sur le trône et fut nommé chef des armées, puis gouverneur d'Ispahan; v. TAB./Zor., I, 117 sqq.; Avertissement, 123-5; DESMAISONS, S.V.; STEINGASS, S.V.; CHRISTENSEN, à l'index, IBN HALDÜN, Muqaddima, 438, signale la valeur magique du drapeau de צעשטי. Ben-VENISTE, Monde Oriental, 214, précise qu'une œuvre de Mani appelée en arabe Sifr al-gabābira «Le traité des Géants», rapporte les hauts faits des «champions des temps héroiques que leurs exploits avaient haussés au rang de héros nationaux»; ce traité devait s'appeler en pehlevi *kāvakān nāmak, ce qui pourrait encore justifier la lecture survante du passage altéré: كاركان . وكيبهرث
- KAYŪMART, 77 (v. la note précédente). Gayōmarţ, considéré par les Mazdéens comme le premier homme, est assimilé par les Arabes à Adam; v. TAB./ZOT., I, 4 sqq.; Mafāith, 38; CASARTELLI, 121 sqq.
- KINĂNA, 125 Tribu arabe établie dans la région de la Mekke; v. E.I., s.v., II, 1076-7, art. de Krenkow. On sait que Ğāhiz était un maulā des Kināna, ce qui explique sa menace.
- KISRĂ, 160 Chosroès. Bien que Kisrā soit devenu l'appellation des rois de Perse, et non plus seulement le nom d'Anöšarwān et de Parvīz, il semble bien qu'il s'agisse ici de ce dernier, Chosroès II.
- KIŠŠA (?), 139 Sorcier juif.
- KURZ IBN 'ALQAMA [ibn Hilāl al-Ḥuzā'i], 63 Qa'if (q.v.) et Compagnon du Prophète; v. Ḥay., VI, 7=19; Isāba, 7397; Usd, IV, 237; Iŝtiqāq, 277; TABARĪ, III, 2366; 'Iqd, III, 332.
- KUWAIR (?), 70 A propos de la quida d'al-Bahrānī sur les curiosités de la création (Hay, VI, 25-6=80 sqq., avec commentaire, 44 sqq.=147 sqq.), Ğāḥiz cite des vers du mètre haftf dont les derniers sont les suivants:

- il est le fils du patriarche Abraham dont la généalogie remonte à Héber ('Ābar).
- ISMA'ÎL IBN 'ALÎ, 159 Le frère de Şālıh (q.v.); tous deux sont les fils de 'Ali ibn 'Abd Aliāh ibn 'Abbās et les frères du calife as-Saffāh. Ismā'īl occupa des postes importants et fut notamment gouverneur du Färs sous al-Manşūr; v. Ţabarī, à l'index.
- ISTĀŠF, 44 Hystaspe (avestique Vīštāspa) est le nom du père de Darius qui passe pour avoir protégé son contemporain Zoroastre, à la religion de qui il se convertit en obligeant ses sujets à l'adopter également; v. Mas'ūnī, IV, 47; Duchesne-Guillemin, Zoroastre, 29; Chiristensen, 117, et passim; E.I., s.v. Madjūs, III, 102a.
- IYÄS IBN MU'ÄWIYA, 21 Cadı de Başra célèbre par sa perspicacité; m. vers 121/739; v. E I, s v., II, 603. Il ressort du texte qu'il était de petite taille.

K

- AL-ΚΛ'ΒΑ, 61, 66 Le temple de la Mekke; v. E I, s v, II, 622-30, art. de Wensingk.
- KA'BAT NAČRĀN, 63 D'après la légende, les Chrétiens de Nagrān avaient fait bâtir une église que l'on appelait la Ka'ba de Nagrān, parce qu'elle était construite sur le modèle de la Ka'ba de la Mekke (Caussin, I, 160, Hay, III, 44—40; Lammens, Arabie Occid, 17). Abū 'Ubaida en fait un argument šu'ūbite et déclarc que c'est pour rivaliser avec les Persans que les Arabes ont élevé de hautes constructions, notamment cette Ka'ba (Hay, I, 36—72; repris par Timār, 412-3). Mais quelques auteurs disent que c'était seulement une immense tente formée de 300 peaux cousues ensemble (Caussin, I, 160); v. aussi Yāoōr, Buldān, II, 703.
- KÄHINAT SA'D HUDAIM, 139 La devineresse, la sybille des Banū Sa'd (Qudă'a), qui habitait la Syrie; c'est à elle qu'on s'en rapporta pour le droit de disposer de l'eau de Zamzam quand 'Abd al-Muttahb découvrit ce puits (vers 540 de J.-C. d'après Caussin, I, 261, qui fournit cette tradition; de même Doutté, 29); sur le puits de Zamzam, v. E.I., s v., IV, 1281, art. de Carra de Vaux.
- KALILA et DIMNA, 156 Titre d'un ensemble d'apologues indiens à l'usage des princes, traduit du sanscrit en pehlevi et de cette langue en arabe; Gahiz disposait de la traduction en prose par Ibn al-Muqaffa' et de l'adaptation en vers par Abān al-Lāhiqī; v. E.I., s v., II, 737-41, art. de Brockelman. On ignore le nom de l'auteur de l'œuvre originale, que Mas'ūpī, I, 159, attithue néanmoins au roi de l'Inde Dabāalim.
- KARBĀŠ (?) AL-HINDĪ, 139 Le texte imprimé portait كردباش mais nous

'Umăn; il mourut en 84/703-4; v. E.I., s.v., II, 506, art. de Brockelmann; il ressort du texte qu'il était de petite taille.

AL-INĞİL, 184 - L'Évangile.

IQLIDUS, v. Euclide.

'ÎRĂ, v. Qīrā.

- IRMIYĂ', 40 Jérémie. L'assimilation de Jérémie à al-Ḥadir (q.v.) est due à Wahb ibn Munabbih, v. E.I., s.v. Jérémie, II, 618, art. de Wensinck.
- ISA, 164 Jésus-Christ. Le Coran, XIX, 31, rapporte les paroles prononcées par Jésus au berceau (v. aussi V, 109). Comme le contexte l'exigeaut, Van VLOTEM a ajouté les mots של לה mais le Coran ne fait pas allusion aux paroles de Jésus dans le sein de sa mère. Il faut donc songer à la tradition d'après laquelle, lorsque Joseph s'étonna de la grossesse de Marie, Dieu donna la parole à Jésus (Kisa'ï, 303); en outre, lorsque Marie priait, Jésus, dans son sein, s'associait à sa prière (Tab./Zor., I, 539).
- ISĀF, 66 «Les Ğurhumites s'abandonnèrent à toutes sortes de désordres et d'excès dans le temple [de la Mckke], l'un d'eux alla même jusqu'à y commettre avec une femme un acte de fornication. L'homme s'appelait Isāf et la femme Nā'ıla. Dieu les changea tous deux en pierres, dont on fit plus tard deux idoles, qui furent adorées comme intermédiaires entre l'homme et la divinité. Suivant une autre tradition, c'étaient deux pierres ordinaires que l'on tailla en forme humaine et auxquelles on donna le nom de ces deux coupables» (Mas'on, III, 100-101); v. aussi Freytag, Einleitung, 342-4; R. Basset, 1001 Contes, III, 202; E.f., s.v., II, 561-2, et ajouter à la bibliog. Caussin, I, 199, 266, qui attire l'attention sur les noms des coupables: Isāf fils de Suhail (Canope) et Nā'ıla fille d'aḍ-Dı'b (Le Loup, constellation australe).
- ISḤĀQ AL-MAUSILĪ,8 Célèbre musicien et compositeur de l'époque abbāside; v E I, s.v., Ibrāhīm, II, 465, art. de Torrey; Yāgūr, Iršād, II, 197-226.
- AL-ISKANDAR, 40 Alexandre le Grand. L'assimilation Alexandre Qui l-Qarnain du Coran remonte à une date fort ancienne; Ğābiz, est peut-être le premier à l'avoir révoquée en doute; en effet Timār, 223, se réfère explicitement à ce passage du Tarbit et reproduit une longue dissertation du Cadi Abū l-Hasan 'Alī thu 'Abd al-'Azīz al-Gurğānī (v. supra, p. xvii, n. 3) qui répond à la question posée en faisant appel à des traditions d'origine grecque, persane et arabe. De leur côté, Birūnī, Ātār, 36sqq. et d'autres auteurs (v. E.I., s.v.), étudient très sérieusement le problème qui vient encore de faire l'objet d'un long travail d'Abū l-Kalām Āzād dans Taqāfrt al-Hīnd, 1950. Sur les parents d'Alexandre, v. infra, Qīrā.
- ISMĀ'ĪL, 41 Ismael, ancêtre des Arabes Musta'rıba dont 'Adnān est l'aïeul;

- IBN SĂ'ID, 40, 65 «L'Antéchrist que les Arabes nomment Dağğāl (q.v.) est d'origine araméenne. Le Coran ne le nomme pas, mais la tradition mentionne un Juif médinois, Şāf, ibn Sā'id (ou Şayyād) que le Prophète aurait déclaré être le Daǧgāl. Dès lors, personne ne lui adressa plus la parole ni ne voulut plus le fréquenter... Lorsque les Arabes arrivèrent devant la ville de Nihawand, les moines et les prêtres leur criaient du haut des murs: «Ne vous donnez pas de peine, Musulmans; cette ville ne sera prise que par le Daǧgāl'» Ils entrèrent dans la ville grâce à l'aide de Sāf ibn Şā'id qui combattait dans les rangs des Musulmans... Şāf ayant disparu mystérieusement pendant la bataille de la Ḥarra (63 de l'H.), on lui chercha un successeur dans le rôle de Daǧgāl, et comme celui-ci était aveugle de l'œil droit, les borges avaient beaucoup de chances» (VAN VLOTEN, Recherles, 59-60). V. aussi TABARĪ, I, 2565-6; Aǧāñī, XIX, 25, QURTUBI, 180-1; SPRENGER, Leben, III, 29; MaQDISĪ, II, 166; 'AsQALANĪ, Mīzān, II, 70-1.
- IBN ŠARYA, 63 'Ubaid ibn Šarya al-Ğurhumī est considéré comme l'un des précurseurs de l'historiographie arabe (v. Buḥalā', à l'index). Cependant, en admettant que ce personnage ait une existence réelle, un élément de sa biographie est de nature à entretenir la suspicion et à faire douter de la qualité de ses traditions; il passe en effet pour avoir vécu, comme son père, 220, 300 ou même 350 ans, v. Mu'ammarin, 40-43; Fihrist, 89-90; HAMDĀNI, Ihlil, VIII, 251; IBN BĀBAWAH, Ikmāl, 303-4; WUESTENFELD, Geschichtschreiber, n° 5. Sur l'orthographe du nom de son père, v. subra, xvii.

IBN 'UMAR, v. 'Abd Allah ibn 'Umar.

IBN 'UYAINA, v. Sufvān,

IBRĂHÎM IBN ISMĂ'ÎL, 8 — Non identifié avec certitude; v. cependant un răwi de ce nom dans Tabarl, à l'index.

IBRÄHÎM IBN SAYYĀR, v. an-Nazzām.

IDRIS, 40 — Prophète mentionné dans le Coran et assimilé par les Musulmans à Enoch, v. E I, s v., II, 477-8, art de Wensinck; G. Wiet, Murtadi, 86.

IFLĀŢŪN, v. Platon.

- 'ILBĀ' IBN AL-HAITAM, 21 Des Sadūs, contemporain de 'Umar ibn al-Ḥatṭāb, qui prit part aux conquêtes et à la Bataille du Chameau; il était laid, borgne, mais éloquent (v. Boyān, I, 201 ~III, 182, TABARī, I, passim; Iṣāba, nº 6449, où son nom est épelé). Il ressort du texte qu'il était de petite taille.
- ILYĂ, 40 Ce nom (également sous la forme B lyā) doit désigner Elias (Ilyās) qui est parfois confondu avec al-Ḥadir et non avec Yahyā; v. E I., s.v., Ilyās, II, 500b, art. de Wensinck.
- 'IMRÂN IBN HITTÂN, 21 Poète et orateur hâriğite, «le chef des quiétistes parmi les Şufriyya», qui fut poursuivi par al-Hağğâğ et dut se réfugier au

sonnage était un riche commerçant 'âdite que Luqmān ibn 'Ād protégeait moyennant une redevance; celle-ci était déposée au haut d'un col; en voyant une fois cet amas de marchandises, Luqmān se serait écrié: «Ibn Baid a obstrué le chemin». D'après une autre version rapportée par al-Aşma'ii il aurait égorgé sa chamelle en haut du col et coupé ainsi le chemin. Une autre explication du proverbe est encore fournie par R. Basset, Loqmân berbère, xxxiii (qui semble confondre cet Ibn Baid avec le poète kūfien Ḥamza ibn Bīd). Maidāni, I, 341-2, propose de prendre l'expression dans son sens figuré et de l'appliquer à ceux qui, tenant leurs engagements ou employant un procédé habile, barrent la route à leurs ennemis. De toute évidence, il s'agit là d'un vieux proverbe à propos duquel les lexicographes ont été obligés de forger une fiction pour l'expliquer.

- IBN BUQAILA, 60 "Abd al-Masih ibn "Amr ibn Qais ibn Ḥayyān ibn Buqaila al-Gassāni, personnage légendaire qui aurait vécu 350 ans (320 seulement dans le Mustafraf, II, 44, qui l'appelle Ibn Nufaila). C'est hii qui aurait été chargé par Chosroès II Parviz d'aller consulter le devin Sațih (q.v.) sur un songe fait par un möbed. Il connut l'Islam. mais ne se convertit pas; c'est cependant lui qui aurait conseillé à Sa'd ibn Abi Waqqāş de choisir l'emplacement où fut bâtie Kūfa; v. Mu'ammarin, 38; Mas'ūni, I, 217, 219, II, 228; Avertissement, 459; Ya'qūni. II, 6; 'Iqd, à l'index; R. Basser, 1001 Contes, III, 213-6. D'après Hamdāni, Iklil, VIII, 177, c'est lui qui a bâti le Qaşr Abyad à Hīra et son tombeau est dans cette ville.
- IBN DAIŞĀN, 134 Bardésane, philosophe syrien d'origine parthe; sur sa doctrine, v. E.L., s.v., II, 392, art. de HUART.
- IBN ĞUD'ĀN, v. 'Abd Allāh ibn Ğud'ān.
- IBN AL-KAYYIS, 63 Zaid ibn al-Kayyis an-Namarī, genéalogiste de l'époque de Yazīd ibn Mu'āwiya; v. Ṣaḥāḥ, s.v., Kys; Ḥay., III, 65 = 210; Bayān, à l'index; Fihrist, 90; IBN Qur., Ma'ānf, 233; Wuestenpeld, Geschichtschreiber, n° 8.
- IBN LISĀN AL-ḤUMMARA, 63 Abū Kilāb 'Ubaid Allāh ibn al-Ḥusain (ou Warqā' ibn al-Ḥusain, des Banū Taim al-Lāt ibn Ṭa'laba; il est considéré comme l'un des meilleurs généalogistes arabes du temps de Mu'āwiya. On dit en proverbe عمر من ابه لنان الحمرة أو et aussi إنه المحرة (mais peut-être pour: اعر من ابه لنان الحمرة و tay, II, 73; IBN Qirt., Ma'ārif, 233; Agānī, XIV, 138; Ištiqāq, 213; Fihrist, 99; Danīrī, s.v. hummar; Bayān, III, 106, avec une notice sur Lisān al-Ḥummara; Goldziher, Abhandlungen, II, p. xil.
- IBN AN-NAȚŢĀH, 63 Abū 'Abd Allāh Muḥammad ibn Şāliḥ ibn an-Naṭṭāḥ, généologiste et rapporteur de traditions de l'époque 'abbāside (m. en 252/866); v. Hap., III, 65; Fikrist, 107, qui fournit la liste de ses ouvrages et précise qu'il est le premier à avoir écrit l'histoire de la dynastie. Il ne doit pas être confondu avec Bakr ibn an-Naṭṭāḥ, poète de l'époque d'ar-Raāld sur qui on verra notamment Hap., III, 60; Ta'rɨŋ Baḍdād, V, 357-8.

- tes (Fihrist, 353; Dozy, Documents, 298); c'est lui qui aurait enseigné aux Harrāniens les pratiques de leur culte (Dozy, Documents, 292). Mais les Sabéens qui identifient Hermès à Mercure lui donnent aussi le nom d'Idrīs (sans doute pour l'islamiser) alors qu'Idrīs est lui-même identifié à l'Enoch de la Bible; v. BīRŪNĪ, Āṭār, 206; MasʿŪDĪ, I, 73; Maqdisī, II, 88. Kisāʾī, 124 sq., fournit une autre interprétation: [الله المنافية الإعلام الله المنافية الإدريس قلم كين المؤمّرة في المنافية الإدريس قلم كين المؤمّرة في المنافية إلى الأحاد أحد أهدا العلم رحل عابد اسمه هر مس حليقة إحريس قلم كين المؤمّرة في المنافية إلى الأحاد أحد أهدا العلم رحل عابد اسمه هر مس حليقة إحريس قلم كين المؤمّرة في المنافية إلى الأحاد أحد أهدا العلم رحل عابد اسمه هر مس حليقة إحريس قلم
- HIŠĀM IBN ḤALAF IBN QAWĀLA (?) AL-KINĀNĪ, 145 Notable antiislamique, grand-père de 'Amr ibn Hurait, Hay, 1V, 121=375, dit simplement: جو الله على رأسه [آي رأس المبات به المبدر] حقد به نوالة (كدا) الكباني عام حال المباني عام على المبادر و وهو الله ين بال على رأس المبادث say Qir., Ma'ārif, 128, 1 2 sqq, précise: المبادر وهلك أن الإنسان كان على دين البرت أفتح ؛ فلما صار بهكذ رأه هنام فقال: إهدا الملك المرب ؛ قالوا: ثمر ; قبال على رأسه لندل: فتجول عن ديم المرب وتنصر،
- HISMĂ, 73 Localité située dans le désert de Syrie, v. YAQŪT, Buldān, II, 267.
- AL-HUĞAIMÎ, 139 Non identific 'Asqalānī, Lisān al-Mīzān, I, 221, cite un nommé Ahmad b. 'Atā' al-Huğaimī al-Basrī az-Zāhid qui est un fantaisiste et sans doute aussi un imposteur.
- HULAIS (?) AL-HATŢĀT [AL-ASADĪ], 139 Ce personnage est cité parmi les devins dans Hay, I, 32=63; cf Muhassas XIII, 208
- HURRAH ARDAŠĪR, 44 Hurrè i-Ardašēr est le nom du Firūzābād moderne; cette ville qui s'appelait Gör fut nommée Ardašēr-Hvarreh «Gloire d'Ardéchir» par le roi sāsānide de ce nom, v Christinsen, 94, Desmaisons, s v فيرغب v. Bābawaih.
- ḤUZĂ'A, 41, 176 «Les traditions arabes sont unanimes à dire que les branches principales de la grande tribu de Azd se séparérent au début du IIIème s. de notre ère, les unes s'établirent définitivement à la Mekke, les autres, en plus grand nombre, se dirigerent vers la Syrie» (Surnoms, 79, cf Caussin, I, 215) Le nom de ces parties «éparées», Ḥuzā'a, est rattaché à la racine HZ' (E.I, s.v., II, 1041-4, art de Krenkow), mais on est en présence d'une étymologie populaire; v. encore Luān, s v.

I

IBLIS, 37, 58, 70, 72, 139 —

IBN ABĪ-LAILĀ, v. Muhammad ibn 'Abd ar-Rahmān.

IBN 'AQIB (?), 146 — Non identifié. On signalera cependant l'existence, à l'époque d'al-Ma'mūn, d'un faux-prophète nommé عبد الله بم مسون بم مسلم qui fournirait une lecture acceptable.

IBN BAID (ou BID), 41 — Allusion au proverbe: سدٌ ابن بيض الطريق. Ce per-

- AL-HAZAR, 160 Ce nom paraît désigner les Huns; il s'agit en tout cas des nomades de l'Asie Centrale; v. E.I., s.v., II, 990-2, art. de BARTHOLD.
- HAZÄZ, 38 La «journée de Hazäz» est une rencontre qui eut lieu entre les Taglabites et les Yéménstes dans la partie du Nağd vossine de la Yamāma; v. CAUSSIN, qui la situe en 492 de J.-C.; v. aussi Hay., VI, 140=417; YAQŪT, Buldān, II, 432 sqq.
- ḤIDYAM, 63 Deux éd. portaient Maryam, évidemment fautif; Sand'bil lit Hidyam, avec plus de raison semble-t-il. Il s'agıt d'un médecin (sans doute plus ou moins magicien) qui est devenu proverbal, mais il s'appelle Ihn Hidyam (Zamaḥšarī, Mufaṣṣal, 104; Maid., 1, 456: בי בי ויני שלים). Cependant la Hizāna, IV, 279, justifie l'appellatif Ḥidyam à propos d'un vers de Aus ilm Ḥagar, où Ibn a été supprimé pour la mesure; au surplus, le nom mythique d'Ihn Ḥidyam est rapproché de celui d'un énigmatique poète, Ibn Ḥadām, cité par Imru' l-Qais dans un vers bien connu (Hizāna, ibid.).
- HIND, 32, 37, 46, 47, 134, 156 L'Inde et les Indiens.
- HIND, 151 On peut songer à Hind bint 'Utba, épouse d'Abû Sufyân, qui aurait été condamnée à mort en même temps que Fartană (q.v.), mais grâciée par le Prophète; v. E.I., s.v., II, 331, art. de Buhl...
- [HIND] BINT AL-HUSS, 63 Également connue sous le nom d'az-Zarqā'; avec sa sœur Ğum'a (q.v.), elle allaıt à 'Ukāz avant l'Islam, et elle est considérée comme une femme éloquente; en revanche, sa conduite n'est pas toujours irréprochable; v. R. Basser, dans la Rev. Afr. 1905; Taifūr, Balāga, 58; Bayān, I, 249, 250 et à l'index; Pseudo-Čāhirz, Maḥāsın, 274; Ibn Nubāta, Sarh (en marge de Safadī, Šarh lāmiyyat al-ʿAgām, II, 179-180); Hay., à l'index; 'Askarl, Şinā'atain, 320; Muḥaṣaṣ, II, 31; Ṣahāh, s.v. hus; ce dernier mot, il est utile de le noter, désigne un fils d'homme et de funnyya, 'amlāg désignant un fils de funn et de femme (Šiblī, 71).

HIPPOCRATE, 190 —

- AL-HIRA, 51 Les Arabes font remonter à Nabuchodonosor, la fondation de la ville; v. E.L., s.v., II, 334, art. de Buhl.
- HIRMIS, 40, 83, 166 Hermès «était un des sept gardiens chargés de veiller sur les sept temples; il avait la garde du temple de Mercure dont il aurait pris le nom, car Mercure, en langue chaldéenne, se dit Hermès. Selon d'autres, il se serait, pour divers motifs, transporté sur le territoire de l'Égypte [v. E.I., s.v. Ahrām] et aurait régné sur ce pays» (Fihrut, 352, trad. apud Berthelot, III, 27). Pour les Sabéens de Harrān, Hermès est l'auteur des livres pseudo-aristotéliciens et des ouvrages qui ont trait aux sciences occul-

- HASAKA IBN ATTĀB, 21 Notable tamīmite qui s'illustra au Ḥurāsān (Ištiqāq, 329; Bayān, III, 244); il ressort du texte qu'il était de petite taille. Dans Hay., I, 185=375, Hasaka ibn 'Abbād est cité parmi ceux qui eurent un ceil crevé par un coq.
- AL-ḤASAN [AL-BASRĪ], 8 Célèbre personnage religieux, m. en 110/726; v. E.I., s.v., II, 290.
- AL-HASAN IBN HAYY, 85 'Asqalānī, Mīzān, III, 80, parle incidemment de ce šī'tte dont le Fihrst, 178, qui le nomme al-Ḥasan ibn Sālih ibn Ḥayy, fait le fondateur de la secte des Ṣālihiyya (né en 100, m., caché, en 168). Les paroles qui lui sont prêtées sont attribuées au Prophète par le Mustafraf, II, 308.
- AL-ḤASAN IBN WAHB, 125 Secrétaire d'Ibn az-Zayyāt et chef du Dīwān ar-rasā'il, poète et épistolier; v. Fihrist, 122; IBN ḤALLIKĂN, nº 276. Sur les Banū Wahb, v. Massignon, Detr Quinā.
- HASDA (?), 139 Non identifié.
- HAT'AM, 176 Tribu arabe entre Ţā'ıf et Nagrān, v. E l., s.v, II, 975-6, art. de Levi Della Vida.
- HÄTÜN, 63 Il s'agit peut-être de la reine de Buḥārā combattue et vaincue par Ziyād; v. E.I., s v, II, 987, art. de HUART.
- مَنْرَثُ بَامِيهُ 77.2 -- D'après l'Avesta, la terre est divisée en sept parties ou karfoar-s (le mot کفورات est attesté dans Biröni, India, 112), qui sont:
 - a) Hvanıraţa (Qanıraţa) Bāmya, formant au milieu de la terre un cercle dont l'Iran est le centre;
 - b) Arezahi, partie occidentale de l'espace délimité par les tropiques;
 - c) Savahi, partie orientale du même espace,
 - d) Vourubarăti, entre les tropiques et le pôle, au nord,
 - e) Vourujarsti;
 - f) Fradadafiu, au midi;
 - g) Vidadafšu (v. Avesta, trad. HARLEZ, 201, n. 2, trad. DARMESTETER, à l'index); Geizer, Ostirān. Kultur, 303.

Il est curieux de constater que Gāhız qui connaît évidemment l'Avesta, ou du moins le Hūdai Nāmeh à qui il emprunte peut-être ces renseignements (v. E.I., s.v. Bābīl, I, 559b), ne cite que cinq karšvar-s, les nºº a, d, e, f, g, car il est difficile de voir, dans les mots qui précèdent l'énumération, les appellations des nºª b et c. Nous possédons cependant un autre texte, d'ailleurs mal établi, qui prouve que Gāhiz fait de Gayōmarī un karšvar (Hay., III, 115=370):

المجوسي يرعر ٠٠ أن الارض أحد الاركان التي بنيت الموالي المهمسة عليها ترعمهم : ايرسارس Fradadafšu = ايرسارش [1. وايرمارس Vourubaršti] = ايرسارش (Vourujaršti] . وايرمارس (M. ms. donne en effet المرددس (Gayōmart que l'éd. a =) المرددش [1. وكارس [1. المراد كالرموة كالمرة كالمراد كالمراد المراد كالمراد
humides de rosée»; en effet, il éteignit le feu (Mas'ūnī, I, 131-2; une version un peu différente dans Timār, 456). C'est lui qui, d'après certaines sources, demanda à Dieu d'anéantir la race des oiseaux 'angā' (q.v.) et sa prière fut exaucée. V. encore Mas'ūnī, IV, 20; Isn Qur., Ma'ārif, 29; Iṣāba, nº 2355; R. Basser, 1001 Contes, III, 203-4.

Il est utile de signaler que Găhiz n'accepte pas ces légendes; mais il s'applique à les réfuter au moyen d'un syllogisme peu convaincant: Ḥālid était bédouin; or les prophètes sont des sédentaires et des citadins; donc Ḥālid n'était pas prophète (Hay., IV, 151=476-8; repris dans Timār, 456).

- AI-HALII., 141 L'expression ول الغليل في الرهر القديم ne laisse pas d'être énigmatique. Le personnage auquel Gāhiş fast allusion est certainement l'inventeur de la prosodie arabe, al-Halii ibn Ahmad (v. E.I., s.v., II, 940, art. de Ben Chenes) à qui il reproche souvent son activité extra-linguistique, au point même qu'Isn Nusăta a pu écrire (Sarh, 145): وللجاحظ تحامل عن oid au point même qu'Isn Nusăta a pu écrire (Sarh, 145): وللجاحظ تحامل عن semble désigner ici une sorte de présomption, apparaisse dans la phrase suivante à propos d'un jugement porté par an-Nazzām sur ce même Halii (Hap., VII, 50=165-6): ورائر المروض التي الإيحتاج المها لا لا يحتاج المها الذا فكر الوهر لم يلك في جنرت الموض التي لا يحتاج المها غلاد ومكدا أذا فكر الوهر لم يلك في جنرت وفي اختلاط عقد ومكدا كان الطلل وإن كان قد إحسى في شق.
- ḤANZALA IBN ṢAFWĀN, 135 Comme Ḥālid ibn Sinān (q.v.), Hanzala est un prophète de «l'intervalle», qui fut envoyé aux Aṣhāb ar-Rass (Coran, XXV, 40), mais ils le traitèrent de menteur (Mas'ūnī, I, 125, III, 105; R. Basset, 1001 Contes, III, 86-8 fournit une version plus développée et une abondante bibliographie).
- AL-HARAMÂN, 63 Bien que les Arabes aient connu plusieurs Pyramides, ils s'intéressent surtout à celles de Chéops et de Chéphren; V. E.I., s.v. Haram, II, 278-9, art. de Grabers. Parmi les légendes auxquelles elles ont donné heu, on notera qu'elles passent pour avoir été construites avant le Déluge dont elles étaient précisément destinées à éviter les effets. V. sur la question des Pyramides, de Sacy, Mélanges, 181 sqq., et maintenant G. Wiet, Murtadi, 82 sqq.
- ḤARMĪ (?), 139 Ce personnage est cité dans Ḥay., I, 150=309, en même temps qu'Abū Manṣūr (q.v.), mais nous n'avons pu l'identifier.
- HARTAMA [IBN A'YAN], 125 Général et gouverneur d'Égypte, du Maghreb et du Ḥurāsān, m. en 200=815; v. Buḥalā', à l'index.
- HÄRÜT et MÄRÜT, 41, 77, 182 Deux anges descendus sur la terre pour voir s'ils étaient capables de mieux se conduire que les hommes; sur leur légende et leur rôle dans la magie, v. E.I., s.v., II, 289-90, art. de Wensinck. Timār, 52, répond à la question posée au § 77, en précisant que c'est à Härût et non à Märût que l'on attribue un pouvoir magique.

- « qui, derrière eux, s'arrogeait tout bon vaisseau, comme prise» (Coran, XVIII,78). Cette identification a peut-être été provoquée par la tradition qui attribue la fondation d'une forteresse du Färs, ad-Dikdān, par Ğulandā, dont les descendants, les Ăl-Ğulandā ou Āl-ʿUmāra, prétendent que leur royaume a été fondé, avant Mosse, par un Azdıte du Yémen (Υλοῦτ, Buldān, II, 711).
- ĞUM'A AL-IYĀDIYYA, 63 Ğum'a (ou Ḥum'a) bint Hābis ibn Malīl al-Iyādl, sœur de Hind bint al-Ḥuss (q.v.), dont l'éloquence est renommée (Bayān, I, 60, III, 27).
- GUMDĂN, 63 Château célèbre à Şan'ā', dans le Yémen; v. E.I., s.v., II, 177-8, art. de Buhl; Timār, 413, précise que c'est la première construction érigée après le Déluge.
- ĞUNDAB IBN ZUHAIR, 140 Il s'agit sans doute de Ğundab ibn Zuhair ibn al-Ḥāriţ, compagnon de 'Alī à Siffīn; v. Hay., 11, 98=269; Mas'ūnī, IV, 259 sqq.; Iṣāba, n° 1217; IBN Qut., Ma'ārif, 176.
- ĞURHUM, 39, 40 Ancienne tribu arabe, descendante de 'Ābar (Héber), qui habitait la Mekke; v. E.I., s.v., I, 1099, art. de Buhl. Le père de l'ancêtre éponyme de la tribu est un ange déchu qui prit une forme humaine et épouva une femme de chair (Нау, I, 86=187, VI, 61=198; Ваньарі, 108).

Н, Џ, Н

- ḤABĀBA, 151 Chanteuse de Yazīd II ibn 'Abd al-Malik, qui exerça un empire absolu sur le cœur du calife, Mas'ūpī, V, 447 sqq; IBN Qur., Šī'r, 331; 'Amrūsī, Mugannyāi, 96-107; v. Sallāma
- AL-HADIR, 40, 65 Personnage mythique sur lequel v. E.I., s v., II, 912-16, art. de Wensinck.
- ḤAFṢA, 140 Épouse du Prophète. On ne sait à quel événement l'auteur fait allusion; v. supra 'Ā'iša.
- AL-HAĞĞÄĞ, 122 Général et homme d'État umayyade, in en 95/714, v. E.I., s.v., II, 215-17, art. de LAMMENS.
- HÄLID IBN SINÄN, 135 De la tribu de 'Abs (Qas 'Ailān), il est considéré comme l'un des personnages de l'intervalle (fatra) entre Jésus et Mahomet, auxquels on attribue la qualité de prophète; on voit même en lui le premier prophète apparu chez les descendants d'Ismā'il; il aurait annoncé la venue de Mahomet et celui-ci aurait même dit à sa fille venue se convertir. «Voici la fille d'un prophète que son peuple a perdu». On va jusqu'à lui attribuer la connaissance de la sourate al-lipläs (Timär, 456). On raconte que le culte du feu s'étant répandu chez les Arabes, Hälid se jeta dans les flammes en disant: «La voilà, la voilà, la route qui conduit vers le Dieu Suprême! Certes, je pénétrerai dans ce brasier ardent et j'en sortirai les vêtements.

- 121b), fut 'āmil du Yémen et fut envoyé par al-Musta'în, en 249, à la tête de l'expédition d'été (Ya'gon, II, 593, 606).
- ĞAIHĀN, 39 Nom arabe du Pyramus, fleuve qui traverse la Cilicie; v. E.I., s.v., I, 1030, art. de HARTMANN.
- ĠAILĀN AD-DIMAŠQĪ, 166 L'un des premiers tenants de la doctrine du libre-arbitre; v. notamment Bayān, à l'index.
- ĞALÜT, 53 Le Goliath de la Bible; v. E.I., s.v., I, 1036-7, art. de CARRA DE VAUX.
- ĞAMÎLA, 151 Célèbre chanteuse arabe qui vivait au temps des premiers Umayyades; Ḥabāba et Sallāma (q.vv.) sont ses élèves; v. E.I., s.v., I, 1041, art. de Schaade; 'Amrūsī, Mugamuyāi, 48-73 (ce dermer auteur m'affirme qu'elle est surnommée al-Ḥadbā', mais je n'en ai aucune attestation).
- AL-ĞARĀDATĀN, 151 «Les deux sauterelles», surnom de deux chanteuses arabes considérées comme les plus anciennes; elles étaient, d'après la tradition, contemporaines des 'Ādites et appartenaient à Mu'āwiya ibn Bakr l'Amalécite (Mas'ūoi, VIII, 93; 'Iqad, VII, 28, Kisā'ī, 107). Maidānī, I, 138, cite trois proverbes auxquels elles ont donné naissance et précise qu'elles s'appelaient Ya'ād et Ma'ād (Qa'ād et Tamād chez Ibn Badrūn, 65). On notera que 'Abd Allāh ibn Ğud'ān (q.v.) possédait aussi deux chanteuses qu'il avait surnommées Ğarādatā 'Ād; il les offrit à Umayya ibn Abī ş-Şalt (Caussin, I, 351; Surnoms, 66).
- AL-GARID, 76 Il s'agit du célèbre poète et chanteur, sur qui v. Abriss, I, 231-3. D'après la légende, les ginn-s lui avaient interdit de chanter certains vers, mais il passa outre, et ils l'étranglèrent; v. Hay., I, 146=302, VI, 64=208; Mas'ūvī, III, 327 (où il faut corriger le nom du personnage). On trouvera dans Hay., I, 146=302, une liste de victimes des ginn-s.

ĞARİR. 125 ---

ĞARMÎ (?), v. Ḥarmī (?).

ČÄSIM, 39 — L'auteur fait peut-être allusion à la ville syrienne de ce nom; v. WZKM, VIII, 66, n. 4.

ĞAZÎRAT AL-'ARAB, 47. -

- ĞUḤĀF, 44 «L'année du torrent» est l'an 60 de l'H., où eut lieu près de la Mekke une inondation qui emporta bêtes et gens; v. Timār, 517-8; CAUSSIN, Musiciens, 9, n. 1; IBN QUT., Ma'ārif, 156, 214.
- GULANDĀ, 40, 63 Personnage difficile à identifier. Il ne s'agit probablement pas du roi du 'Umān contemporain du Prophète (Hay., III, 163=520; Iṣāba, nº 1295 et 1308; cp. Caussin, III, 346). Sans doute faut-il songer à un personnage dont le nom apparaît dans un proberve 'umānien (Maid., I, 462).

- châtiées (Babelon, 30; Stoufff, 62), mais c'est certainement le premier Phtahil, dieu de la création, qui est à l'origine de l'expression arabe زمن الاطامل
- FÛLUS, 133 Saint-Paul. C'est probablement une allusion à Coran, XXXVI, 13, où les commentateurs prétendent que le troisième personnage cité est Paul. Il aurait été envoyé par Jésus, en compagme de Thomas et de Pierre, à Antioche, pour y mettre fin à l'idolàtrie; les trois apôtres firent des miracles en guérissant des aveugles et des lépreux et en ressuscitant des morts; v. Mas'oni, I, 129, II, 299, 303, III, 407.

Ğ. Ġ

- ĞABAL AL-MÄS, 50 Montagne (de diamant) fabuleuse.
- AL-GABGAB, 66 Cavité du sanctuaire d'al-'Uzzā où l'on versait le sang des animaux sacrifiés; v. E.I., s.v. al-'Uzzā, IV, 1126a, Freylag, Einleitung, 356.
- AL-ĞĀBIYA, 66 Résidence principale des Emirs ğafnides de Gassān, au S.-W. de Damas; v. E I., s.v., I, 1016, art de Lammens.
- ĞA'DA AS-SULAMÎ, 107 Contemporain du Prophète si recherché par les femmes que 'Umar l'exila au 'Umăn; v. Işāba, n. 1288.
- GADIMA, 44 Roi légendaire; v. E.I, s.v., I, 1019, art. de Buhl, et supra Azd.
- GADIS, 39 Nom d'une des tribus aborigènes d'Arabie; v. E.I., s.v., I, 1020, art, de Weir.
- ĞA'FAR AL-ḤAYYĀT, 125 Peut-être s'agut-il du tailleur que Ğāhiz met en scène dans sa Rusāla fi şinā'at al-quawād, éd. SANDŪBI, 262 (cf. TA'ĀLIBĪ, Ḥāṣṣ, 71). On rencontre cependant encore un Ğa'far ibn Dīnār, connu sous le nom d'al-Ḥayyāt, qui, après avoir servi al-Ma'mūn (Čahāuyānī, Wuzarā',

hommes les plus vieux: ܕވެވާއެއާއި, Farëāna et Yamāma; Bīrönī, Āṭðr, 81, l. 21, et Remusat, Now. Mél. As., I, 203, signalent aussi cette particularité.

- FARTANĂ, 151 Ce nom qui désigne une femme esclave (Ṣahāh, s.v.), s'applique ici à une musicienne appartenant à 'Abd Allāh ibn Ḥatal, qui chantait habituellement des vers contre le Prophète (CAussin, III, 241). Lors de la prise de la Mekke par Mahomet, six hommes et quatre femmes furent condamnés à mort; ce sont, pour les femmes, Hind (q.v.) épouse d'Abū Sufyān, Sāra et deux des esclaves de 'Abd Allāh ibn Ḥatal, Qarība et Fartanā; celle-cī ſūt effectuvement exécutée (ʿŢar, Zzor., III, 133, 137; Ṭabarl, Anuales, I, 1640-2; Ya'Qūnī, II, 60-1; Bayān, I, 40).
- AL-FAZĀRĪ, 149 Peut-être s'agit-il de Muḥammad ibn Ibrāhīm al-Fazārī, traducteur de la Siddhanta en arabe. La doctrine de la sphéricaté des éléments faisait effectivement partie de l'árjabhata מוֹים מוֹים qu'en témoigne le passage de Būrūnī, India, 134, reproduit dans le glossaire, s.v. وي En outre, Reinaud, Inde, 314, signale un traité de la sphère écrit en 161 par Ya'qūū ibn Tāriq.
- FIR'AUN, 145, pl. FARA'INA, 45 Pharaon; v. E.I., s.v., II, 115-6, art. de Wensinck. Au § 145, il est fait allusion à Coran, XXVI, 22, où Pharaon dit à Moise: «Qu'est-ce que le Seigneur des Mondes?»; cf. Exode, V, 2; Kisa'l, 195 sqq.

FILIMYUN, v. Polémon.

FITAGÜRUS, v. Pythagore.

AL-FITAHL, 44— Ce nom désigne chez les Arabes l'âge du monde qui a précédé la création de l'homme (ou la période qui s'est écoulée entre la Création et le Déluge); (cp. Muhassas, IX, 64, X, 171; Suyūţi, Muzhir, II, 314); on prétend qu'à cette époque-là la pierre était molle (v. dans Timar, 515, l'explication de l'empreinte du pied d'Abraham dans le Magam Ibrāhīm) et tous les animaux parlaient, ce qui explique la question ironique de Ğāhiz. Cette interprétation du mot fițațil est généralement attribuée à Abū 'Ubaida (Şahāh, s.v.; v. aussi Hay., IV, 67=202), et MAID. l'adopte (II, 93) pour expliquer l'expression proverbiale كان دلك زَمَنَ الفطيل. Or ce terme paraît attesté pour la première fois dans un vers du poète de Başra Ru'ba ibn al-'Ağğāğ (Tımār, 515) qui est aussi responsable de l'interprétation donnée au kibrit ahmar (v. Glossaire); Ru'ba était probablement en relation avec les Sabéens et plus précisément avec les Mandéens (les Mugtasila des Bață'ih) et c'est certainement à ces derniers qu'il a emprunté le nom de Fitahl; chez les Mandéens en effet, Phtahil (où l'on a cru, peut-être à tort, reconnaître le nom du dieu égyptien Phtah suivi de l'élément sémitique désignant la divinité) est une émanation de l'esprit du mal qui reçoit l'ordre de créer le monde; c'est lui qui crée Adam, sans cependant pouvoir lui donner la vie (Babelon, 35 sqq.; Siouffi, 15). Phtahil est également un personnage céleste qui punit les vivants et reçoit les âmes qui doivent être (IBN HIJĀM, 17); le roi se convertit alors, mais les auteurs qui fournissent ces précisions ne sont pas d'accord: pour Tabarā/Zor., II, 166-68, il s'agut d'As'ad Tubba', tandis que les traditions réunies par Caussin, I, 121, font état de Dū Nuwās qui prit le nom de Yūsuf; celui-ci s'appliqua ensuite à propager la rehigion juive et c'est lui qui brûla viss les Chrétiens de Nağrān, dans des fossés qui lui valurent le sobriquet d'Updūdī. Pour Caussin, ces faits se passèrent à la fin du Ve ou au début du Vles. de J.-C.. V. aussi Mas'ūū, I, 129; Tab./Zor., II, 175-180; Surnoms, 29, 32

DU L-QARNAIN, 40, 51 - v. al-Iskandar.

DUWAID IBN NAHD, 60 -- L'un de ceux qui passent pour avoir joui d'une extraordinaire macrobie: 456 ans d'après Mu'ammarīn, 19; IBN QUT., Ši'r, 36, l'appelle Duraid ibn Nahd.

DUWĀLBĀI, v. Glossaire.

E

EUCLIDE, 150, 154 Le Fihrist, 266 précise qu'on lui attribue frauduleusement un كتاب النفر ويعرف بالوسيق

F

FAGFUR, v. Bagbür.

FAHLAWAD, 50 — Fahlabad ou Barbad, grand musicien de la cour de Chosroès II Parviz, à qui la tradition attribue l'invention du système musical des Iraniens (Сhristensen, 464, 484 sqq.) Son rival Sergius (Sargis) le fit empoisonner et Parviz condamna le coupable à mort, mais celui-ci sauva sa tête grâce à une remarque pleine d'à-propos sur la nécessité de conserver un musicien (Ta'ălibi/Zot., 694 sqq., 704 sqq.). Ğähiz, qui connaît bien cette tradition, la rapporte dans Hay, VII, 36—113, mais il donne à l'assassin de Fahlabad le nom de ريوشت qui se présente sous la forme ريوشت dans le Tarbi.

AL-FANGAB, 44 — Le texte portait due nous n'avons pas voulu corriger davantage car il est possible que, comme pour Nitas (v. Buntus), une lecture fautive ait pénétré, à une date ancienne, dans la littérature géographique. On trouve en effet chez chez Mas'ūvi, Prantes, I, 340-l et libraisi (JAUBERT, I, 88-89); or FERRAND, qui reproduit ces deux notations (Textes, I, 99, 191) propose de lire che simple de la péninsule malaise. Au rapport d'Idris, ce peuple, à cheveux noirs et crépus, attaque les marins avec des machines de guerre, des armes et des flèches empoisonnées.

AL-FARAZDAO, 125 —

FARGÄNA, 37, 183 — Région du Turkestan russe; v. E.I., s.v., II, 66-71, art. de Barthold. D'après Hay., I, 72=157, on trouve en trois endroits les

- DAKKĀLĀ (?), 65 Transcription de N Transcription
- DAMRA IBN DAMRA, 21 IBN Qut., Ši'r, 405 et lšiqāq, 149, citent un pernage qui s'appelait Šiqqa ibn Damra; une réponse à an-Nu'mān ibn al-Mundir lui valut, de la part de ce dernier, la repartie suivante: «Tu es Damra fils de Damra» i.e., tu ressembles à ton père, et ce nom lui resta; il ressort du texte qu'il était de très petite taille. V. Hay., II, 31=92; Bayān, I, 152, 201, 236; Filmit, 54; Ištiqāq, 149; 'Askari, Ma'āni, I, 81, II, 50; Mufaddaliyjāt, 633-37; ZDMG, XII, 60; Hamāša, éd. Freytag, 70, 115.
- DANHAŠ, 75 Nom d'un jum important (Hap., VI, 72=233), l'un des ancêtres de ceux de Salomon (Fihrist, 310). Peut-être ce nom est-il à rapprocher de l'Ordo Danhoucho des Mandéens (Siouffi, 50) qui est une partie de l'Olmi Danhouro (= Paradis).
- DARKADĀB, 70 Ce nom désigne, d'après Høy., VI, 72=232, le chef des démons de Syrie (cf. WZKM, VII, 237) mais il ne nous a pas été possible de l'identifier. Il est difficile d'y voir une altération de Dardyä'll (SULAIMĀN D'ADANA, 86).

DARSAB (?), 146 - Non identifié.

DAUS, 38, 64 — Azdite ancêtre de Ğadıma (q.v.); v. Ţab./Zot., II, 7; Ibn Hišām, 54; Hamdāni, Géog., à l'index.

DÉMOCRITE, 190 -

DIĞLA, 39 - Le Tigre; c'est le 3º fleuve créé par Dieu; v. infra, Furât.

DĪMUQRĀŢ, v. Démocrite.

AD-DĪNĀWARIYYA, 138 — La lecture est incertaine, bien qu'elle soit confirmée par Fibrist, 334, et adoptée par Puzch, 65, alors que Fluzcel, Mani, 66 et 97, lit Dūnyāwariyya. Il s'agit d'un groupe schismatique de la communauté manichéenne qui refusa obéissance à son chef et s'établit en Transoxiane à l'époque de Hālid al-Qasrī.

DISIMÜS, v. Zosime.

DUBAIS IBN HARAM, 151 -- Non identifié.

- DU'AIMÎS AR-RAML, 63 Guide proverbial de l'Arabie ancienne; v. Bubalā', à l'index; Tīmār, 81, signale qu'il entra dans le pays de Wabār (q.v.), reçut dans les yeux du sable lancé par les gim-s, perdit la vue et mourut. Le mot du'māt, qui désigne un insecte, s'applique aussi à un genre de devins (Mu'ammarin, 90).
- DO NUWAS, 137 Roi du Yémen qui s'était converti au judaisme dans les circonstances suivantes: deux docteurs juifs porteurs de leur Écriture furent soumis à l'épreuve du feu surnaturel — sans doute de Riyām (q.v.) — qui les épargna et détruisit au contraire les idoles adorées par les Yéménites

BINT AL-HUSS, v. Hind bint al-Huss.

BINT 'UQFĀN, v. Sagāhi.

BUNȚUS, 44 — Le texte portait Nițas, corrigé en Bunțus par Sandūbii; il s'agit en effet d'un taḥrī/ provenant du caractère livresque des notions de géographie chez les Arabes et perpétué par les divers auteurs avec l'aide des copistes; on retrouve Nițas chez bon nombre d'écrivains, notamment Mas'ūdī, I, 204, 260, 261, II, 15; IBN HALDŪN, Prolég. I, 94 (Niṭai); mais correctement שنظي dans Birūni, India, 129. Ce mot désigne la Mer Noire = Pont-Euxin = Ποντυς.

La liste des mers fournie par Ğāhiz (§ 44) est empruntée à une tradition de Kab al-Ahbār et reproduite par plusieurs auteurs postérieurs, par ex. وعروق هذه الحال : PAZWINI, Kosmog., 104; KISĀ'ī, 9, donne un texte clair: أوجال الارص أن تتصلة بعروق جال قال وهو الهجل المعيط بالارص أن ترخلق الله سبعة أياس وقولها المعرض من قواء حمل القاف، ومن قواله سبعة أياس وقيلس أولها المعرض المع

Le P. Anastase, Nusu', 83-4, identifie ces noms comme suit:

	Qazwini	Kısā't
Mer Noire	بتطبى	بيطش
Méditerranée	الاصر	الاصر
Océan	قىيس	أقيْس = κεανός
Pacifique	الساكن	الساكن
Indien	المطلير	المثلب
Atlantique	مرماس	المأنس
Mer Rouge	الباكي	الباكي

Mais il est probable que فين désigne l'Atlantique; d'autre part, مرماس de Qazwini et بالله de Kisā'i, qui répondent au جل الله de nos miss., ne sont sans doute, ainsi que me le suggère M. Colin, que des variantes de بعر ماير تر Palus Maeotis, Mer d'Azov ou de Zabache, cf. Şā'id al-Andalusi, Tabaqqāi, trad. Blachère, 33.

BUQRĂT, v. Hippocrate.

BÜRÄN, 63 — Il s'agit probablement de la fille de Chosroès II Parviz qui régna pendant une courte période en 630 de J.-C.; v. E.I., s.v., I, 815; Christensen, 498.

D, D, D

AD-DAĞĞĀL, 40, 65, 123, 188 ² — L'Antéchrist; v. E.I., s.v., I, 909, art. de CARRA DE VAUX. Baida' qui est considérée comme l'une des plus anciennes «journées» des Arabes; elle eut lieu entre les Ḥimyarıtes et les Kalbites (MAID., II, 404). On verra dans YāQŪT, Buldān, I, 782, l'histoire d'une expédition contre la Ka'ba et l'étymologie fictive du mot al-Baidā'. Enfin, on signalera le hadīţ de Umm Salma à propos des troupes syriennes qui seront englouties à al-Baidā', entre la Mekke et Médine, ce qui annoncera l'apparition du mahdī (Qurturī, 157); ces troupes seront celles du Sufyānī (Maquisī, II, 160).

BAISĀN, 432 — Beth-San (Beth-Sçan × Scythopolis × Beïsan), ville de Palestine occidentale; v. E.I., s.v., I, 609, art. de Lammens. D'après Sufyān aṭ-Taurī, le jour de la Résurrection, les hommes parleront syriaque (donc la langue de Baisān), puis, en entrant au Paradis, arabe (Samarqandī, 33). La première notation doit probablement être lue oud au lieu de oug les abdāl ayant leur siège dans les montagnes du Liban; v. Timār, 186.

AL-BĀKĪ, 44 — v. Buntus.

BALAHŪT, 66 - v. Barahūt.

BALHARĂ, ou mieux BALLAHARĂ, 44 — Titre hindou; v. E.I., s.v., I, 631, art. de Arnold; Sauvaget, Relations, à l'index.

BALZABOB, 65 — Belzébuth, chef des esprits du mal; v. Hay., I, 166=340; 2 Rois, I, 2-3.

BANÜ ASAD, 176 — Tribu arabe; v. E.I., s.v., I, 480-2, art. de RECKENDORF.

BANŪ MINQAR, 124 — Fraction des Tamimites; v. Ištuqūq, 152. Le poète est al-Lafin al-Minqarī, de l'époque umayyade; v. Hay., à l'index; Hızāna, III, 187.

BANÛ MUDLIĞ, 176 — Branche des Kināna ('Abd Manāt) renommée pour ses aptitudes en qiyāfa (q.v.); v. Qazwīnī, 'Ağā'ib, 265; Timār, 93-4; Mourad, 135.

BANO SASAN, 44 — Dynastie persane, de 226 à la conquête arabe; v. Chistranser.

BARAHÜT ou BALAHÜT, 66—Wädt du Hadramaut au bord duquel se trouve le célèbre bi'r Barahüt remph de soufre incandescent; c'est en ce lieu que résidaient les âmes des mécréants prédestinés à l'Enfer; v. E.I., s.v., I, 670, art. de Schleifer. Cf. cependant Maquisi, II, 46, n. 1, où Balahüt est donné comme le nom du Sphinx d'Égypte (cp. Wiet, Murtadi, 89).

AL-BAŢĨḤĪ (?), 139 — Non identifié; peut-être faut-il lire al-Biṭṭīḥī; cf. Ma-fātḥ, 26, qui cite Ismā'īl al-Biṭṭiḥī comme chef d'un groupe de mulbira.

BILAD AR-RÜM, 155 — L'Empire Byzantin.

BILAL, 43 -- Le premier muezzin du Prophète; v. E.I., s.v., I, 737, art. de Bunt.

- Hayamān, I, 92=198; dans Timār, 309, une légende qui expliquerait le nom de Aus ou Ibn Aus.
- 'AYYUQ, 126 La Chèvre; v. Benhamouda, 111.
- AL-AZD, 44 Il est probable que Ğahiz fait allusion à Ğadıma (q.v.) qui est considéré comme azdite et qui aurait constitué dans la région de l'Euphrate inférieur, après les Arsacides (TAB/ZOT., II, 810) et avant les Lahmides, un empire azdite (E I, s.v. Djadhima, I, 1019, art. de Buhl).
- 'AZZA AL-MAILÄ', 151 Illustre cantatrice de Médine; v. E I, s.v., I, 553, art. de Shaade.

В

- et et exte imprimé, des noms مانومه ut et exte imprimé, des noms مانومه ut et احده nous a conduit à penser qu'il fallait lire مانويه et مسرخمره ال الموجه et مسرخمره الموجه et المرجم et المرجم et المرجم et المرجم et المرجم et المرجم et المرجم et المرجم et المرجم et المرجم et المرجم et externe et
- BÄBIL, 64 L'ancienne Babylone. Pour les Musulmans, Adam y vivait déjà après son expulsion du Paradis; d'autre part, Bâbil désigne la région autant que la ville, v E I, s v, I, 559-60, art. de HFRZTELD.
- BAGBÜR, 44 Et aussi Fagfür, nom de l'Empereur de Chine; v. E.I., s.v. Faghfür, II, 41, art. de HUART.
- BAĞİLA, 125 Tribu arabe venue de l'Arabie Méridionale; v. E.L., s.v., I, 569, art. de Hell. Il semble que Ahmad ibn 'Abd al-Wahhāb appartenait à cette tribu qui comptait de nombreux Wites; Sandübi, dans son éd. du Bayān, I, 8, l'appelle al-Bağalī, mais il ne dit pas sur quoi il se fonde.
- BAHYĀ et TAHYĀ, 47—Curieux exemple d'utilisation de la Bible Les versets coraniques II, 28/30: «.. y placeras-tu quelqu'un qui y sèmera le scandale et y répandra le sang ..» et II, 33/35· «N'approchez point de cet arbre-ci, sans quoi vous serez parmi les injustes» conduisent des exégètes à supposer, bien avant Isaac de la Peyrère, une création préadamite. A notre connaissance, aucun auteur, parmi ceux qui font clairement allusion à cette nation (par ex Maquesi, II, 58; cp. Šibil, 9, 196) n'en indique le nom, sauf Hayawān, I, 87 = 189, où l'éd. a accepté de lire Liga pour Ligi. Or Bahyā et Tahyā représentent un emploi arbitraire de deux mots de la Genèse, I, 2 (Targum araméen אייות בי ווייות בי עונה ב
- AL-BAIDA, 38 L'auteur fait certainement allusion ici à la bataille d'al-

- AŠAĞĞ AL-MU'AMMAR (?), 146 Un prétendu macrobite nommé al-Mu'ammar al-Magribī ou al-Ašağg al-Mu'ammar, passe pour être né vers 600 de J.-C. et mort en 316/928, 327/938-9 ou même 476/1083-84 (v. Ibn Bābawaih, Ikmāl, 297-303; Lisān al-Mizān, IV, 134-140; Dahabī, Mizān, II, 647); si notre lecture est possin ble, elle prouve qu'un balaíré (ašaǧǧ), autre que celui auquel on a identifié 'Umar ibn 'Abd al-'Azīz (v. Ibn Qur., Ma'ānf 158; Van Vloten, Recherches, 55, 56, 79) était attendu au IIIème s. de l'Hégire; il doit être mis en relation avec le Sufyānī (q.v.) et le Qahţānī (v. Aşfar); peut-être est-il le mahāī des Marwānides. V. E. I.2, s. v. Abū l-Dunyā.
- AL-ASAMM, 44 v. Buntus,
- ASBĀD, 63 D'après Abū 'Ubaida, apud ĞAwāLīQī, 10-11, Asbād est le nom d'un général de Chosroès au Bahrain; d'après d'autres, ce nom désigne un peuple du Bahrain qui adorait des budaun (q.v.) et l'on appelait ainsi les 'Abd al-Qais; pour Ibn 'Abbās, c'est le nom d'une catégorie de Mazdéens du Baḥrain; enfin, d'après Abū 'Amr ibn al-'Alā', le pl. Asābīd designe les Persans qui constituaient la garnison du Mušaqqar (q.v.). Les Arabes ne sont donc pas très fixés sur la signification de ce nom. Il existe aussi un général Gušnasp-Aspād (ou Aspād-Gušnasp) qui aida Kavād II Šērōē à monter sur le trône après Chosroès II Parviz (v. Christensen, 493, 495; Tabarī, I, 1006 sqq.; Ta'ālini/Zorī., 719 sq.).
- AL-ASFAR AL-QAHTĀNĪ, 146 «Les Yéménites fondaient toute leur espérance sur al-Qahtānī, prince idéal issu de la race de Qahtān» (Van VLOTEN, Recherches, 61), et 'Abd ar-Rahmān ibn al-Asīat, qui se révolta en 81, se faisait passer pour al-Qahtānī (tbid.; MaQDrī, II, 164; v. aussi Balā-Durī, Ansāb. XI, 334). Ce personnage doit être mis en relation avec le mahdī isīte, le Sufyānī, etc.
- AL-AŠKĀN, 44 La deuxième partie de l'histoire de la Perse, après les Achéménides (688 à 330 av J-C.), va d'Alexandre aux Sassanides (226 ap. J.-C.), c'est, pour les historiens arabes, l'ère des Muläk al-Tawā'ıf, des chefs de satrapies établis par Alexandre. Parmi ces Mulük al-Tawā'if, les Aškān ou Aškāniyya régnaient sur l'Irak, le Fārs et la Médie; v. Bīrūnī, Ātār, 112 sqq., 207; Ta'ālis Zor., 456 sqq.; Tab Zor, I. 526 sqq., II, 2; Mafātīt, 101-2. II s'agit des Arsacides qui régnèrent de 256 av. J.-C. à 230 ap. J.-C.
- AL-AŞMA'Î, 33 Célèbre philologue de Basra (122-213=740-828); v. E I., s.v., I, 497-8, art. de HAFFNER.
- AL-ASWAD AL-'ANSI, 134 Faux-prophète qui se manifesta au Yémen sous le califat d'Abū Bakr; v. E.I., s.v., I, 510, art. de Buhl.
- AUFĂ IBN ZURĂRA, 21 Non identifié; il s'agit probablement du fils du cadi de Başra Zurăra ibn Aufă, sur qui, v. Muleu, à l'index. Il ressort du texte qu'il était de petite taille.
- AUS, 187 C'est Uwais qui est le nom du loup; v. Saḥāh, s.v.; Ištiqāq, 83;

la terre et coupait les arbres. Elle eut de nombreux enfants, notamment Og (q.v. 'Ûg) qu'elle appela Daniel. Quand ce dernier eut vungt aus, son père mourut; il reçut plus tard la bénédiction de sa mère pour lui avoir évité d'être tuée par une pierre que lui lançait Iblis; de fait, Og vécut longtemps et se trouva orphelin (nc) à l'âge de 200 ans. C'est évidemment à cause de son nom ('Ûg ibn 'Anāq) que l'existence de 'Anāq a été supposée.

Une autre 'Anaq est la fille de Zakariyya' fils de Jean, qui épousa Jonas; v. tbid., 297.

- AL-ANDALUS, 183 L'Espagne musulmane.
- ANTĀKIYA, 43 Ğâhız fait peut-être allusion ici au saint d'Antioche Ḥabib an-Naggar (= Agabus) dont la légende est citée dans le Coran, XXXVI, 12; v. E.I., s.v. Habib, II, 197-8.
- ANOŠARWĀN, 44 Chosroès Ier Anošarwān, roi sassanide qui régna de 531 à 579 de J.-C.; v. Christensen, à l'index.
- 'AQARQÜF, 63 Nom d'un groupe de ruines, à l'ouest de Bagdad. D'après la légende, c'est là que se trouvant la fournaise dans laquelle fut jeté Abraham. Le constructeur de la ville serait en réalité un roi de Babylone, Kurigalzu (entre 1500 et 1000 av J.-C.); v. E I, s.v., I, 232, art. de STRECK.
- AL-'ARAB, 43, 46, 48, 137, 160, 182 Les Arabes.
- AL-'ARĞ, 43 Nom de diverses localités (v. YAQÜT, Buldān, à l'index; Buḥalā', à l'index) parmi lesquelles il est impossible de choisir.
- ARISTĀŢĀLĪS, 83, 166, 192 Aristote.
- ARKÜN, [pl. ARĀKINA], 65 Archonte (ἔρ,ων). Mas'ūnī, II, 201, cite bien une lettre d'un roi de l'Inde à Anūšarwān commençant ainsi: «Le roi de l'Inde, le plus grand des ches (Arākina) de l'Orient », mais dans notre texte, il s'agit des fils des ténèbres (tenebrarum principes), des esprits nés du mauvais principe, dans la doctrine de Mani (v. Fluegel, Mani, 58, 90, 242-3; Pognon, 188, 192, n 4; Puech, 79). En ce qui concerne l'Archonte attendu dont parle l'auteur, nous avons l'impression qu'il mêle ici Manichéisme et Mazdéisme (cf. § 77) et prend Saošyant (q.v.) pour un Archonte.
- ARŠIĞANUS (?), 150, 190 Peut-être s'agit-il d'Archigène, qui est cité par Fibrist, 260, 288, 292, 357.
- AL-A'ŠĀ, 70 Il s'agit d'al-A'šā des Hamdān, sur qui v. E I., s.v., I, 484, art. de Wensinck; sur son démon, v. 18fra Mishal.
- ĀSĀF [ibn Baraḥyā], 146 Nom d'un prétendu vizir de Salomon; v. E.I., s.v., I, 483, art. de Wensinck. Il est cité dans des incantations démonaques (Doutté, 121); comme il passe pour avoir connu «le plus grand nom» de Dieu (Qāmūs, s.v.), il est à l'origine de pratiques magiques connues sous le nom de Āṣāfyyāt (Hay., VI, 72 = 232); v. aussi la note dans Hamdāni, lkltl, VIII, 245.

- AḤMAD IBN 'ABD AL-WAHHĀB, 1, 19 Le destinataire de la Risāla; v. Introduction, p. XII-XIII.
- AḤMAD IBN ḤALAF, 125 Un ami riche de Ğāḥiz dont on connaît seulement l'avarice; v. Buḥalā', à l'index.
- AL-AHNAF IBN QAIS, 33 Célèbre personnage de Başra dont le *lulm* (q.v.) est aussi proverbial que celui de Mu'āwiya; v. *E.I.*, s.v., I, 211, art. de REGKENDORF; MAID., I, 229; *Timār*, 69; *Hayawān*, à l'index.
- AHRIMAN, 77 Principe du mal, dieu des ténèbres, chez les Mazdéens. Ğāḥiz l'identifie à Iblis, Hap., IV, 99 = 298, VI, 156 ≈ 459.
- 'A'IM, 66 Idole des Azd Sarāt; v. Reste2, 66; FREYTAG, Einleitung, 356,
- 'Ā'IŠA, 140 L'épouse préférée du Prophète; v. E.I., s.v., I, 220, art. de Seliosohn. Il ne nous a pas été possible de savoir à quel événement l'auteur fait allusion, car il ne s'agit probablement pas de celui que raconte Inn Qur., Muḥtalif, 232-4; on trouvera une histoire de génie femelle tué par 'Ā'iša dans Šībī. 64-5.
- 'ALĪ IBN ABĪ ŢĀLIB, 33, 122 —
- 'ALI IBN ḤĀLID AL-USWĀRĪ, 166 Mu'tazilite ami de Ğâḥız; v. BAĠDĀ-DĪ, Farq, 114; Bayān, II, 205; Buḥalā', à l'index.
- AL-'AMÂLIQA, 45 2 Les Amalécites de la Bible; v. E.I., s.v., 1, 328, art de Seliosohin. Sur le problème posé par l'auteur, v. G. Wiet, Murtadi, 22 sqq.
- 'AMR, 70 --- Nom du génie inspirateur du poète al-Muḥabbal (q.v.); v. Hay., VI, 69=226-7; Ağānī, XII, 40 sqq.; WZKM, VIII, 65. Celui d'al-Farazdaq s'appelait également 'Amr (Hay., ibid.; Timār, 55) et sa kunya était Abū Lubainā ('Askarī, Mo'ānī, I, 113).
- 'AMR IBN 'ADÎ, 76 Le premier ou l'un des premiers rois lahmides d'al-Hira; v. Mas'ūni, III, 183; IBN QUT., Ma'ānf, 282; ȚABARI, YA'QūBI, IBN AL-AŢīR, aux index. Hay., I, 146 = 302, fait allusion à son enlèvement par les ginn-s.
- 'AMR IBN BAHR AL-ĞĀHIZ, 33 L'auteur.
- 'AMR IBN LUḤAYY, 46, 183 Chef légendaire des Ḥuzā'a; v. E.I., s.v., I, 340, art. de Szuusonn. Il possédait, d'après Ḥay, VI, 62-203, un ra'iyy (q.v.). C'est lui qui passe pour avoir introduit à la Mekke le culte des idoles en rapportant de Balqā' l'effigie de Hubal qu'il plaça dans la Ka'ba auprès d'Asaf et Nā'ila; v. Mas'ūnī, III, 114; Ya'qonī, I, 295.
- 'AMR IBN 'UBAID, 166 L'un des premiers mu'tazılites; v. E.I., s.v., I, 341.
- 'ANĂQ, 47 D'après Ka'b al-Aḥbār (apud Kɪsā'ī, 233), lorsque Caın fut chassé par Adam, il emmena sa sœur 'Anāq, jumelle de Seth (*Tiǧān*, 13) et l'épousa. Elle avait vingt doigts pourvus de deux ongles avec lesquels elle creusait

lation des lettres de l'alphabet et de l'interdiction de manger des animaux non égorgés rituellement, du sang et de la viande de porc; le tout tient en 21 feuillets qui constituent le premier livre terrestre (Ibn Qutaba, Ma'ārif, 9; Fihrist, 22). Kisā'ī, 69 sqq. identifie, d'après Ka'b al-Ahbār, le Sifr Ādam aux 21 feuillets révélés et ajoute qu'ils contiennent l'indication des actes et le portrait de tous les rois et de tous les prophètes; le livre fut retrouvé par Abraham dans le cercueil d'Adam. En réalité, il y a là une confusion, l'expression Sifr Ādam désignant un recueil pseudépigraphique utilisé par les magiciens; il est cité dans Hay, VI, 72 = 232 et le Fihrist dit à ce propos (317) معهور 1 المهرد تنافيا المنافيا
AF'A, 63 — Les fils de Nizār Mudar, Rabī'a, Anmār et Iyād étant en désaccord sur le partage des bens de leur père, allèrent trouver le devin Af'ā qui arbitra le conflit, ce personnage passe pour appartenir à une famille gurhumite qui régnait à Nagrān, et Caussin (Essai, I, 123, 187-189) le situe à la fin du Ier s de J-C, v Tab /Zot, II, 358 sq., Tabari. Annales, I, 1109, 1110; Ibn Badrön, 71-3; Ya'qūbī, I, 255. Il faut signaler que l'histoire des quatre fils de Nizār et du devin est entrée dans le folklore (par ex. Collin, Chrest, t Lvi, pp. 37-9) et nous en avons même une attestation personnelle dans le parler berbère des Au Seghrouchen de la Moulouya (Maroc) (Voir Ch. Pellat, Textes berbères, sous presse).

AFLĪMÜN, v. Polémon.

AL-AGLAB, 125 — Il s'agit probablement d'Ibrāhim ibn al-Aglab, fondateur de la dynastie des Aglabides, v. E. I, s. v., Aghlabides, I, 185, art. de GAUDEFROY-DEMOMBYNES.

AHL AT-TIH, 163 — Les fils d'Israel conduits par Moise dans le désert.

AHMAD, 18 — Il s'agit probablement du suivant.

- qu'on l'appelle parfois Sibt Iblis (Baihagi, 109). Il s'agit en réalité d'un magicien que Gahiz dit mahdim et qui montra ses talents à al-Ḥaǧǧāġ lors de la construction du palais de Wāsiṭ (YĀgūr, Buldān, IV, 885). V. aussi Ḥap., I, 87 = 190, VI, 52 = 170, 61 = 198; Timār, 57; Fibrist, 310; Šiblī, 102; Lisān al-mīzān, III, 372-73; WZKM, VII, 235, 236; ZDMG, XX, 487; Aġānī, I, 167; Massionon, Ḥallāj, 792.
- ['ABD ALLÄH] IBN 'UMAR, 5 Fils aîné du Calife 'Umar; v. E. I.2, s. v., art. de L. Veccia-Vaglieri.
- 'ABD AL-WÂRIT, 139 Non identifié avec certitude; l'Iṣāba, nº 5267, renvoie à 'Abd al-Hānţ (nº 5066) qui, après la mort du Prophète, fit la ridda à Nagran.
- AL-ABLAQ AL-ASADĪ, 139 'Arrāf (q. v.) du Naǧd; il est cité dans Hay., VI, 62 = 204; Masʿūdī, III, 352 (al-Azdī); Prollg., I, 224.
- AL-ABLAQ AL-FARD, 63 Nom d'un château fort qui appartenait à as-Samau'al; v. E. I.¹, s.v., I, 73-4, art. de Selicsohn.
- ABŪ DU'ĀD AL-IYĀDĪ, 17 Poète antéislamique célèbre par ses descriptions de chevaux; sur lui, v. Nallino, à l'index; Ibn Qutaiba, Šī'r 122; GAL, Suppl. I, 58; E. I. 2, s. v.
- ABŪ ĞA'FAR, 33 v. Muḥammad ibn az-Zayyāt.
- ABŪ MANSŪR, 139 Qaisite, chef de la secte ši'tte des Manşūriyya; il fut nommé al-Kisf parce qu'il prétendait être le «pan du ciel» dont il est question dans le Corat (LII, 44); v. Mulieu, à l'index.
- ABŪ L-MIRQĀL, 73—Non identifié; v. cependant T.A., s.v. et Agānī, IX, 82-3.
- ABÜ SUHAIL, 53 Non identifié; la lecture est d'ailleurs douteuse.
- ABŪ 'UMAIR, 121 Ibn Abī Talha Zaid ibn Sahl al-Anṣāri, Compagnon du Prophète, m. avant 632 de J.-C.; il est surtout connu par le jeu de mots de Mahomet; v. Iṣāba, IV, nº 837; Samarqandī, 110; v. aussi glos., s. v. nuģair.
- ABŪ L-YASAR KAB IBN 'AMR, 21 Ansārī qui prit part à la bataille de Badr et mourut en 55/674-5; il était petit et ventru; v. IBN QUTABA, Ma'ārif, 142; IBN HIŠĀM, 501; TABARĪ, I, 1341, III, 24-25, 2535; Isāba, IV, nº 1254 (qui épelle Yasar).
- 'ĀD, 39, 45, 61 Ancien peuple de l'Arabie sur lequel v. E. I., s.v., I, 123-4, art. de Buhl.. On remarquera que l'esprit critique de Câḥiz s'arrête (§ 61) devant ce que rapporte le Coran (LXXXIX, 5-7, LXIX, 6) de la haute taille des 'Ādites (cp. G. Wiet, Murtadi, 29 sqq.). L'adj. relatif 'ádi (1, 61, 68) peut être traduit par préhistorique; les édifices ainsi qualifiés sont cités dans TABABI/Zor., I, 122; MAS'ŪJĪ, III, 79.
- ADAM, 47, 58, 146 La tradition fait remonter à l'époque d'Adam la révé-

INDEX DES NOMS PROPRES

(Les chiffres renvoient aux paragraphes du texte).

Α

- ABĀBĪL, 47 Quand les Abyssins, sous la conduite d'Abraha, marchèrent sur la Mekke, Dieu envoya contre eux des oiseaux qualifiés d'Abābīt qui leur jetèrent des pierres de siĝšīt (q v), sur cet événement mystérieux, v Coran, CV, 3 et les divers commentaires; v aussi Mas'ūdī, III, 260 sqq.; Damīrī, s.v.; Caussin, Essai, I, 278.
- 'ÄBAR, 41 Héber, petit-fils de Sem (Genèse, X, 21-25, XI, 14-17); v. infra, Oahtan.
- ABARWĪZ, 44 Chosroès II Parviz (Ḥusrō Abarwēz), roi sāsānide qui régna de 590 à 628 de J.-C.; v. Christensen, à l'index.
- 'ABD ALLÄH IBN AL-ČÄRÜD, 21 Başrıen soulevé contre al-Hağğâğ en 75/694-95; v. Ţabarī, II, 874, Ibn AL-AŢīr, IV, 309, BALĀDURĪ, Ansāb, XI, 280; Périer, 82 sqq. Il ressort du texte qu'il était de petite taille, mais il n'est pas cité par Ibn Qutaiba, Ma'āif, 257.
- 'ABD ALLÄH IBN ĞUD'ÄN, 66 Personnage quraisite de la fin du VI° s. de J.-C., celèbre par sa fortune et sa générosité; v. Caussin, Essai, I, à l'index; Timār, 487, 539; Avertissement, 282, 283, 381; Işāba, n° 4587. Il devait sa fortune au commerce des caravanes et à l'esclavagisme (Ya'QūB, I, 300, II, 16; Mas'ūūf, IV, 153 sq: Pequido-Cāritz, Mahāsin, 165; Lammens, Mecque, à l'index), mais une légende l'identifie au personnage dont parle Wahb Ibn Munabbih, Tiğān, 65, et attiribue sa fortune à un trésor découvert dans un tombeau ğurhumite (v. aussi Hamdari, Iklīl, VIII, 183 sqq.; Damirī, s.v. ta'bān; Šibil, 141; Rescher, Qaljūbi, n° 101). Pour l'expression a' ja' a' anous n'avons que ce vers de Lailā bint an-Nadr, dans Bayān, I, 250, qui n'est pas très explicite:

وکٹر ایم جدعاں دلالۃ آئم وکارت کیفت الفشن او همیں اکبر Sur bint al-Huss, v. infra, Hund.

'ABD ALLÄH IBN HILÄL AL-ḤIMYARI, 139—Surnommé as-Sāḥir, Şadiq Iblis, Şāhib Iblis ou Ḥatan Iblis, ce Kūfien de l'époque d'al-Ḥaǧǧāǧ prétendart être en relation avec Satan; un de ses descendants était même convaincu que sa famille descendait de Satan par les femmes, au point

sion persane d'Abou 'Ali Mohammed Bel'ami, Paris, 1867-74, 4 vol.

Ta'rīḥ Baġdād, v. ḤATĪB BAĞDĀDĪ.

Tiğan, v. Wahb Ibn Munabbih.

Timār, v. Ta'ālibī.

Usd, v. IBN AL-AŢĪR.

Van VI.OTEN, Liber Mafátih al-'Olûm auctore Abû Abdallah... al-Khowarezmi, Lugd. Bat., 1895.

LE MÊME, Recherches sur la domination arabe, le chittisme et les croyances messianiques sous le Khalifat des Omayades, Amsterdam, 1894.

LE MEME, Dämonen, Geister und Zauber bei den alten Arabern, in WZKM, VIII, (1894).

VOILQUIN (J.), Les Penseurs grecs avant Socrate, Paris, s.d.

WAHB IBN MUNABBIH, Kitāb at-tiğān fi mulūk Ḥimyar, Haiderabad, 1347.

WELLHAUSEN (J.), Resue arabischen Heidentums, 2ème éd., Berlin, 1897.

WESTERMARCK (E.), Survivances paiennes dans la civilisation mahométane, trad. française, Paris, 1935.

Wier (G.), L'Egypte du Murtadi, Paris, 1953.

WOEPCKE (F.), Sur l'introduction de l'arithmétique indienne en Occident, Rome, 1859.

WUESTENFELD (F.), Geschichteschreiber der Araber und ihre Werke, Gottingen, 1882.

WZKM = Wiener Zeitschrift fur die Kunde des Morgenlandes.

YA'QÜBĪ, Historiae, éd. HOUTSMA, Leyde, 1883, 2 vol.

YĀQŪT, Mu'ğam al-buldān, éd. Wuestenfeld, Leipzig, 1886.

LE MÊME, Itšād al-arīb, éd. MARGOLIOUTH, Leyde-Londres, 1907-1926.

Zamahšarī, K. al-mufasşal, Caire, 1323.

Reste², v. Wellhausen.

RHR = Revue de l'Histoire des Religions.

SACY (S. de), Mélanges de littérature orientale, Paris, s.d.

ṢAFADĪ, Šarḥ lāmiyyat al-'Ağam, Caire, 1305, 2 vol.

ȘAFWAT (A. Z.), Ğamharat rasā'il al-'Arab, Caire, 1356/1937, t. IV.

ŠAHRASTĀNĪ, al-Milal wa-n-niḥal, Būlāq, 1263.

Şā'ID AL-ANDALUSĪ, K. Tabaqāt al-umam, trad. Blachère, Paris, 1935.

SAMARQANDĪ, Bustān al-'ārifin, Qazan, 1298/1880.

SAUVAGET (J.), Relations de la Chine et de l'Inde, Paris, 1948.

SCHLIMMER, Terminologie médico-pharmaceutique, Téhéran, 1874.

Šibli, Kitāb ākām al-murğān fī ahbār al-ģān, Cairc, 1326.

SIDERSKY (D.), Les origines des légendes musulmanes dans le Coran et dans la vie des Prophètes, Paris, 1933.

Siðistánī, Kitāb al-mu'ammarin, éd. Goldziher dans Abhandlungen, II.

Siouffi, Etudes sur la religion des Soubbas ou Sabéens, Paris, 1880.

Soderblom (N.), La vie future d'après le Mazdéisme, (Ann. du Musée Guimet, t. IX), Paris, 1901.

Sprenger (A.), Dictionary of the technical terms of the musulman sciences, 1862, 2 vol.

STEINGASS (F.), Persian-English Dictionary, London, s.d.

Subki, Tabaqāt aš-Šāfi'iyya al-kubrā, Caire, s. d.

SULAIMĀN d'ADANA, Kitāb al-bākūra as-sulaimāniyya fī kašf asrār ad-diyāna an-nusairiyya, Beyrouth, s.d.

Surnoms, v. BARBIER DE MEYNARD.

Suyūṛī, Muzhir, Caire, s. d., 2 vol.

T.A. = Tāĕ al-'arūs.

TA'ALIBĪ, Hāṣṣ al-ḥāṣṣ, Tunis, 1293.

LE MÊME, Timār al-qulūb, Caire, 1326/1908.

LE MÊME, Histoire des rois de Perse, texte arabe publié et trad. par H. ZOTENBERG, Paris, 1900.

LE MÊME, Qişaş al-anbiya', Caire, 1293.

TABARI, Annales, éd. DE GOEJE, Leyde, 1879-1901, 15 vol.

TAB./ZOT. = Chronique de Abou Djafar... Tabari, trad. sur la ver-

Milieu = Pellat (Ch.), Le Milieu başrien et la formation de Gāḥiz, Paris, 1953.

MOURAD (Y.), La physiognomonie arabe et le Kitāb al-firāsa de Fakhr al-Dīn al-Rāzi, Paris, 1939.

Mu'ammarin, v. Siğistānī.

Mufaddaliyyāt, éd. LYALL, Oxford, 1921.

Muhassas = IBN Sida, Muhassas, 17 t. en 5 vol.

Mustatraf, v. Abšīnī.

Mu'talıf = Āmidī, Kitāb al-mu'talif wa-l-muḥtalif fī asmā' aš-šu'arā', éd. Krenkow, Caire, 1354.

NALLINO (C. A.), La littérature arabe des origines à l'époque de la dynastie umayyade, trad. françaisc, Paris, 1950.

Nyberg (H. S.), Questions de cosmogonie et de cosmologie mazdéennes, in J.A., 1929, 1931.

POGNON (H.), Inscriptions mandates des coupes de Khouabir, Paris, 1898-99.

Puech (H. Ch.), Le Manicheisme, Paris, 1949.

Prolég., v. IBN HALDŪN.

Qăli, Amāli, 2ème éd., Cairc, 1344, 2 t. en un vol.

QAZWĪNĪ, 'Ağā'ıb al-mahlūqāt, éd. Wuestenfeld, Gottingen, 1849.

Qurțubi, Muhtașar tadkırat al-imām al-Qurțubi (par Ša'rāni), Būlāq, 1300.

REI = Revue des Etudes Islamiques.

REINAUD, Mémoire sur l'Inde, Paris, 1849.

RÉMUSAT (A.), Nouveaux mélanges assatsques, Paris, 1829, 2 vol.

RESCHER (O.), Die Geschichten und Anekdoten aus Qalyûbi's Nawâdir und Schirwâni's Nafhat el-Jemen, Stuttgart, 1920.

LE MÊME, Vocabulaire du recueil de Bokhârî, Stuttgart, 1922.

LE MÊME, Abriss der arabischen Litteraturgeschichte, Konstantinopel, 1925 sqq., 2 vol.

LE MÊME, O.M.=Orientalistische Miszellen, Konstantinopel, 1925-26, 2 vol.

LE MÊME, Excerpte und Uebersetzungen aus den Schriften des... Ğāḥiz, Stuttgart, 1931. LAMMENS (H.), La Mecque à la veille de l'Hégire, Rome, 1914.

LE MÊME, L'Arabie occidentale avant l'Hégire, Beyrouth, 1928.

LANDBERG (C. de), Primeurs arabes, Leyde, 1886.

Langage des oiseaux, v. GARCIN DE TASSY.

Lisan al-'Arab.

LENORMANT (F.), La Magie chez les Chaldéens.

LE MÊME, La Divination et la science des présages chez les Chaldéens, Paris, 1875.

Lops (A.), Israël, des origines au début du VIIIème siècle (L'Evolution de l'humanité, t. XXVI), Paris, 1930.

MACLER (F.), Les Apocalypses apocryphes de Daniel, Paris, 1895.

LE MÊME, L'Apocalypse arabe de Daniel, publ. et trad. in R.H.R., 1904.

Maf. = Mafātiḥ, v. Van Vloten.

Mağāni l-adab.

MAID. = MAIDĀNĪ, Mağma' al-amţāl, Caire, 1352-3, 2 t. en un vol.

MAIMONIDE, Traité des poisons, trad. I.-M. Rabbinowicz, 2ème éd., Paris, 1935.

MAQDISÌ, Le luvre de la création et de l'histoire, publ. et trad. par Cl. HUART, Paris, 1899-1903.

MAQQARI, Azhār ar-riyād, Caire, 1939-42, 3 vol.

MARÇAIS (W.), Textes arabes de Tanger, Paris, 1911.

LE MÊME, Hangatira-halgatir, in 7.A., 1913.

Massé (H.), Croyances et coutumes persanes, Paris, 1938, 2 vol.

Massionon (L.), La passion d'al-Hallaj, Paris, 1922.

Massignon (L.), Cadis et naqibs baghdadiens, in WZKM, 1948.

LE MÊME, La politique islamo-chrétienne des scribes nestoriens de Deir Qunnä à la cour de Bagdad au IXème siècle de notre ère, Ext. de Vivre et penser, 2ème série.

Mas'ūdī, Le Livre de l'avertissement et de la révision, éd. de Corje, Leyde, 1894; trad. Carra de Vaux, Paris, 1896.

LE MÊME, Les Prairies d'or, éd. et trad. Barbier de Meynard et Pavet de Courteille, Paris, 1861-77, 9 vol.

Merveilles de l'Inde, v. Buzurg.

IBN DURAID, Kitāb al-ištiqāq, éd. Wuestenfeld, Gottingen, 1854.

IBN ḤAĞAR, v. 'ASQALĀNĪ.

IBN ḤALDŪN, Muqaddima, éd. 'ABD AR-RAḤMĀN MuḥAMMAD, Caire, s.d.; trad. M. G. de Slane, 2ème éd., Paris, 1934, 3 vol. (Prolég.).

IBN HANBAL, Kitāb al-wara', Cairc, 1340.

IBN ḤAZM, Tauq al-ḥamāma, trad. L. Bercher, Alger, 1949.

IBN Hišām, Kitāb sirat ar-Rasūl, éd. Wuestenfeld, Gottingen, 1860, 2 t. en un vol.

IBN AN-NADĪM, Kitāb al-fihrist, éd. Fluegel, Leipzig, 1871-72, 2 t. en un vol.

IBN NUBĀTA, Sarḥ al-'uyūn, Būlāq, s.d.; éd. en marge de ŞAFADī (q.v.).

IBN AL-QIFȚÎ, Ta'rih al-hukamā', éd. J. LIPPERT, Leipzig, 1903.

Іви Qut. == Іви Qutaiba, Kitāb aš-ši'r wa-š-šu'arā', éd. de Goeje, Leyde, 1904.

LE MÊME, al-Ma'ārif, Cairc, 1353/1934.

LE MÊME, Ta'wil muhtalif al-hadit, Caire, 1326.

IBN SA'D, Kitāb at-tabagāt al-kubrā, éd. SACHAU, 1905-1940.

INOSTRANISEV (K.), Matériaux de sources arabes pour l'histoire de la culture dans la Perse sassanide (Ext. des Zapiski de la sect. or. de la Société Archéol., t. XVIII), St-Petersburg, 1907 (en russe).

Iṣāba, v. 'Asqalānī.

Ištiqāq, v. IBN DURAID.

J.A. - Journal Asiatique.

JAUBERT (A.), Géographie d'Edrisi, Paris, 1836-60, 2 vol.

JAUSSEN (A.), Coutumes des Arabes au pays de Moab, 2ème éd., Paris, 1948.

KESSLER (K.), Mani. Forschungen uber die manichaische Religion, Berlin, 1899.

Kisā'ī, Qiṣaṣ al-Anbiyā', éd. Eisenberg, Leyde, 1922-3.

KREMER (A. von), Culturgeschichtliche Streifzüge auf dem Gebiete des Islams, Leipzig, 1873.

Kutubī, 'Uyūn at-tawārih, ms. Paris, 1588.

GARCIN DE TASSY (M.), La poésie philosophique et religieuse chez les Persans, d'après le Mantic uttair ou le Langage des oiseaux de Farid uddin Attar, Paris, 3ème éd., 1860.

GARDET (L.) et ANAWATI (M.), Introduction à la théologie musulmane, Paris, 1948.

ĞAUBARÎ, Kîtāb al-muḥtār fi kašf al-asrār wa-hatk al-astār, Caire, s.d. ĞAUHARÎ, Şahāh, Caire, 1282, 2 vol.

ĞAWĀLĪQĪ, al-Mu'arrab, éd. SACHAU, Leipzig, 1867.

GEIZER (W.), Ostirānische Kultur im Altertum, Erlangen, 1882.

GOEJE (M. J. DE), Mémoire sur les Carmathes du Bahrain et les Fatimides, Leide, 1886.

GOLDZIHER (I.), Abhandlungen zur arabischen Philologie, Leiden, 1896-99, 2 vol.

HAĞĞI HALIFA, Kašf az-zunûn, éd. Fluegel, Leipzig, 1835-1858.

HALPHEN (L.) et SAGNAG (P.), Les premières civilisations (t. I de l'Hist. générale des peuples et civil.).

Hamdānī, al-Iklīl, t. VIII, éd. Anastase-Marie de St-Elie, Bagdad 1931.

LE MÊME, Geographie der arabischen Halbinsel, éd. MUELLER, Leiden, 1884-91, 2 vol.

Hay. = Kitāb al-Hayawān, v. ĞÄHIZ.

HARLEZ (C. de), Avesta, livre sacré du Zoroastrisme, trad. du zend, Paris, 1881.

HATIB BAGDĀDĪ, Ta'rīh Baġdād, Caire, 1349/1931, 14 vol.

HUART (Cl.), Anîs al-'Ochchâq, traité des termes figurés relatifs à la description de la beauté par Cheref-eddîn Râmî, trad. du persan et annoté, Paris, 1875 (Bibl. de l'École des Hautes Études).

HUSAIN (Tāhā), Min hadīt aš-ši'r wa-n-natr, Caire, 1936.

IBN ABĪ ḤADĪD, Šarḥ nahǧ al-balāġa, Caire, 1329, 20 t. en 4 vol.

IBN ABÎ UŞAIBI'A, Tabaqāt al-aţibbā', Caire, 1882-84, 2 vol.

IBN AL-AŢĪR, Usd al-ġāba, Caire, 1280.

IBN BABAWAIH, Ikmāl ad-dīn wa-itmām an-ni'ma, Qandahar, s.d.

IBN BADRUN, Commentaire historique sur le poème d'Ibn 'Abdün, éd. Dozy, Leyde, 1848.

BIBLIOGRAPHIE

Abriss, v. Rescher.

Abšīnī, al-Mustatraf, Cairc, s.d., 2 t. cn un vol.

ABŪ L-KALĀM ĀZĀD, Šaḥṣiyyat Di l-Qarnain al-madkūr fi l-Qur'ān, in Taqāfat al-Hind, I-II, 1950.

Abū L-Маңа́sın ibn Tağribardī, an-Nuğüm az-zāhira fī mulūk Miṣr wa-l-Qāhua, éd. Juynboll-Matthes, Leyde, 1855-61, 2 vol,

Авū Таммам, Kitāb al-ḥamāsa, éd. Freytag, Bonnae, 1828.

Ağānī, éd. de Būlāq.

ALFARIC (P.), Les Ecritures manichéennes, Paris, 1918.

Amālī, v. Qālī.

'Amrūsī (F.), Al-Ğawāri al-muğannıyāt, Cairc, s.d.

Le P. Anastase-Marie de St. Elie, Nushu' al-Lughati al-arabiyeh, Caire, 1938.

Asın Palacios, Abenmasarra y su escuela, Madrid, 1914 (notice sur Ğāḥiz empruntée à Ṣafadī, Wāfi).

'Askarī, Kıtāb aş-şinā'ataın, Caire, 1320.

LE MÊME, Diwān al-ma'āni, Caire, 1352, 2 t. en un vol.

'Asqalānī, Kītāb al-iṣāba fī tamyiz aṣ-ṣaḥāba, Cairc, 1328, 4 vol.

LE MÊME, Lisān al-mizān, Haiderabad, 1329-31, 6 t. en 2 vol.

Avertissement, v. Mas'ūdī.

Avesta, v. J. DARMESTETER et C. de HARLEZ.

Azhār ar-riyād, v. MAQQARĪ.

Babelon (E.), Les Mendaïtes, leur histoire et leurs doctrines religieuses, Paris, 1881 (Ext. des Ann. de philosophie chrétienne).

BAGDĀDĪ, Hizānat al-adab, Caire, 1347, 4 vol.

BAIHAQI, Kitāb al-maḥāsin wa-l-masāwī, éd. Schwally, Giessen, 1902. Qu'il nous soit permis d'adresser nos remerciements les plus viss à Messieurs G. Wiet, G. S. Colin et R. Blachère, G. Vajda et Chocron, qui nous ont aidé à éclaircir quelques détails, à M. L. Massignon qui a bien voulu s'intéresser à notre entreprise, et enfin à M. H. Laoust qui a eu la bonté d'accepter de publier ce modeste travail dans la collection de l'Institut Français de Damas.

également connue sous le titre Risālat at-Tawassui wa-t-tadvār (mais tawassui est une lecture fautive pour tarbīi).

Parmu les travaux modernes sur ce texte, nous citerons la traduction-analyse de O. Rescher dans ses Excepte, 212-255; l'analyse de Tähä Husain, dans Min hadil al-ši'r wa-n-nalr, 88-99; une étude de M. Bahnīni dans al-Taqāfa almagribiyya, n° 2, sept. 1941, que nous n'avons pu consulter, et, tout récemment, H. Al-Fähürl, al-Ghiz, 26-28.

des magiciens, des faux - prophètes — auxquels il a d'ailleurs consacré une risāla aujourd'hui perdue — et de détruire les légendes accréditées par des personnages comme Ka'b al-Aḥbār, Wahb ibn Munabbih, 'Ubaid ibn Šarya (1) qui ont inondé la littérature religieuse de traditions étrangères ou apocryphes.

Ainsi, en dépit de sa présentation sous forme de questions, en apparence originale (2), l'intérêt du *Tarbi*^c est bien plus intellectuel que littéraire, et c'est dans l'histoire des idées qu'il a surtout sa place. Il est simplement regrettable que dans les siècles postérieurs, des écrivains intelligents n'aient point songé à s'interroger sincèrement et à fournir des réponses raisonnables aux questions de Gāḥiz (3).

- (1) Ou sans doute mieux Šariyya; v. Isāba, nº 6395.
- (2) Ğāḥız avait probablement à sa disposition les Problèmes attribués à Aristote et il a pu s'en inspirer; en outre, il pouvait avoir présentes à l'esprit les questions que les Jiufs de Haibar et autres lieux avaient conseillé à Abū Gahl de poser au Prophète; plus près de lui, une partie du Livre des balances (K. alrauwāzīn, publié par Bertifelot, III, 139 sqq), attribué à Gābir ibn Hayyān utilise dējà ce procédé.

Dans la littérature postérieure, il est possible, mais nous n'avons pas fait de recherches sur ce point, que des auteurs aient imité Gâhiz; dans les Azhār ar-nyād de Maqqarī, on trouve bien (III, 65 sqq), une série de questions, mais elles ne rappellent pas le Tarbi', c'est peut-être dans les catéchismes qu'on découvre le plus d'analogies.

(3) Les ouvrages anciens qui signalent le Tarbī' sont peu nombreux; indépendamment des biographes. YĀQŪr, hīād, VI, 76; Kuturī, 'Uyūn, 1546, Saradī apud Asin, Abenmasarra, 134, il convient de citer tout particulièrement ˈTarʿāliāī, tīmār, 223, qui, à propos de Dū l-Qarnain, -écrit ' والترابية والمواطقة في كتاب التدوي تعرب الوالي المواطقة في كتاب التدوي الوالي المواطقة على المواطقة الماضي أنو المواطقة في يميد المواطقة المو

D'autre part, Ḥuṣṇi, Gami al-gawāhir, Caire 1372/1953, 260, dit, à propos d'une épître d'Abū Bakr al-Ḥwārizmī à Badīi az-Zamān al-Ḥamaḍānī, que l'auteur a imité la risāla de Ğāhız ıntitulée Rısālat aṭ-Tūl wa-l-i ard et une partie au moins de la communauté, le ton qu'il adopte dans le Tarbi' ne laisse aucun doute sur sa pensée profonde; ainsi la lettre du Tarbi' a besoin du Ḥayawān pour être saisie, mais il faut être bien pénétré du Tarbi' pour comprendre l'esprit du Ḥayawān; ces deux ouvrages, en somme, s'harmonisent et se complètent. C'est en partant de cette constatation fondamentale que nous nous proposons de passer en revue, dans un travail en préparation, les idées de Ğāḥiz, car nous avons la conviction que cet homme si méconnu, représente un moment de la pensée humaine, même si l'on peut l'accuser d'être, en une certaine mesure, tributaire de la Grèce et de n'avoir pas toujours émis des opinions absolument originales.

Les questions qu'il pose dans le Tarbi concernent des événements, des personnages ou des peuples mythiques (Déluge, Ğurhum, etc.), des faits anciens et douteux que l'historiographie arabe, faisant feu de tout bois, a néanmoins acceptés, des faits géographiques même, telles les sept mers fabuleuses entourées par la montagne Qāf. Tout en apportant la preuve que les Arabes disposaient alors de traductions des doxographes grecs — non sans quelques interférences avec les recueils de sentences d'origine iranienne — Ğāḥiz fait allusion à des solutions proposées par l'hellénisme en ce qui concerne les faits scientifiques, et s'élève contre les explications mythologiques données par les anciens Arabes à propos des animaux, des astres, des marées, etc.

Une fraction importante des questions est représentée par les problèmes religieux. Dans un esprit tout différent de celui qui imprégnera les catéchismes postérieurs, il interroge son correspondant — en réalité il s'interroge lui-même — sur les problèmes auxquels le Coran ne donne pas une solution immédiate. Après avoir passé en revue les croyances critiquables des Arabes antéislamiques et des Musulmans orthodoxes, il s'en prend aux Juifs, aux Chrétiens, aux Mandéens, aux Mazdéens, aux Manichéens et, d'une façon particulière, aux Sī'ites — puisque Aḥmad ibn 'Abd al-Wahhāb est rāfiḍite — et fournit au passage une plaisante et prophétique explication du tanāsuḥ. Il s'efforce de réduire à néant l'influence néfaste

bonne heure, les légendes empruntées aux religions scripturaires pour expliquer quelques obscurités du Coran et de la Sunna, les mythes inventés par des Musulmans zélés, le folklore yéménite introduit par des Arabes du Sud inquiets de la suprématic des 'Adnānites, les croyances mazdéennes et manichéennes importées par les mawāli, la magie chaldéenne toujours vivace avec un parfum de clandestinité, la mythologie šī'ite d'importation étrangère, l'activité des magiciens et des astrologues avec tous les recueils d'oracles qui constituaient leur attirail (1).

A l'opposé, l'hellénisme, dont Ğāḥiz est un fervent adepte, fournit des conceptions rationalistes qui, loin d'être assimilées, ne sont pas encore adoptées par les esprits les plus ouverts.

Rien n'est plus décevant pour un arabisant que la recherche d'une explication acceptable à propos d'une expression, d'une tradition, d'une croyance. La multiplicité des interprétations proposées par les auteurs dont la probité est le seul mérite, provient de ce principe d'autorité qui les contraint à énumérer les explications de leurs prédécesseurs en n'apparaissant eux-mêmes, si l'on peut dire, que sous la formule والله أعلم. La position de Gahiz est toute différente; à l'égard des croyances qui ne sont pas justifiées par le Coran - et encore s'arrête-t-il comme à regret devant la barrière dressée par le Livre Saint - son attitude est toute de scepticisme, dès l'instant que la raison s'y oppose; et ce doute méthodique qu'il introduit dans la littérature arabe - pour ne point dire dans la pensée arabe — eût pu constituer un ferment d'une extraordinaire puissance s'il l'avait placé dans une nation moins attachée à la tradition et à la routine que la nation arabe. Il ne lui est certes pas possible d'offrir à son tour des explications rationnelles - ct il en est bien excusable - mais, alors que dans le Hayawān, il se borne apparemment à faire un exposé objectif des solutions admises par

à toutes les explications mythologiques qui sont fournies, mais il les qualifie de ماطره .

⁽¹⁾ Cf. DE GORJE, Carmathes, 115 sqq.

attaquant son ancien secrétaire et en chargeant de cette mission son ami Ğāhiz.

Sans se servir apparemment d'aucune source directe, mais écrivant au fil de la plume et accumulant les idées qui lui viennent à l'esprit, Gahiz rédige donc à l'intention de Ahmad ibn 'Abd al-Wahhāb une épître formée de deux parties qui s'imbriquent l'une dans l'autre sans aucun plan préconçu, sans aucun ordre visible --- compte tenu des mutilations dues aux copistes --. Il déclare tout au début qu'il a décidé de démasquer son correspondant et de le vouer à la risée publique en lui posant - et en conseillant aux lecteurs Mekkois de lui poser - une série de questions auxquelles il sera naturellement incapable de répondre. L'auteur s'adresse ensuite directement à Ahmad ibn 'Abd al-Wahhab sur le mode ironique ou sur un ton de moraliste, en faisant allusion à des conversations qu'il a tenues et des attitudes qu'il a priscs alors qu'il se trouvait dans l'entourage d'Ibn az-Zayyāt; puis viennent les premières questions auxquelles se mêlent diverses considérations et des éloges qui font apparaître Ğāhiz comme un merveilleux pince-sans-rire. Il y a là de belles pages que les anthologues n'ont point manqué de retenir car ils y ont vu des modèles de panégyrique en prose, mais l'intérêt le plus réel de l'ensemble du texte se dégage des questions posées.

IMPORTANCE DU TARBÍ

A l'époque où écrit Ğâḥiz, le folklore arabe, accessoirement recueilli par les philologues et les lexicographes en quête d'éléments de vocabulaire, fournit les premières solutions aux problèmes qui se présentent à l'esprit des Musulmans enclins à s'interroger sur les mystères de la Nature, et le Kiuāb al-ḥayawān lui-même puise largement dans ce vieux fonds bédouin de légendes explicatives ou merveilleuses (1). A cette mythologie rudimentaire se sont ajoutés, de

⁽¹⁾ Le t. VI du Kitāb al-ḥayawān est en grande partie consacré au commentaire d'une qaṣīda d'al-Ḥakam ibn 'Amr al-Buhrāni (texte pp. 25-26 = 80-84) consacrée aux merveilles de la création; Ğāḥiz précise que les Bédouins croient

Un nommé Şāliḥ ibn 'Abd al-Wahhāb possédait l'esclavechanteuse Qalam aṣ-Ṣāliḥiyya: Wāṭiq l'ayant entendue chanter
voulut l'acheter, mais son propriétaire exigea d'abord une somme
prohibitive accompagnée du gouvernement de l'Égypte, pour se
résoudre finalement à la laisser au calife moyennant 5.000 dinars
que le vizir Ibn az-Zayyāt devait lui remettre. Or celui-ci n'exécuta
pas l'ordre de Wāṭiq et le créancier fut contraint d'user d'un stratagème à l'égard du vizir récalcitrant: Ibn az-Zayyāt en effet se
divertissait secrètement chez un notable qui était aussi lié avec
Ṣāliḥ, et il suffit à ce dernier d'apparaître brusquement chez son
ami, alors que «les tables destinées aux libations étaient dressées et
entourées de mignons et d'esclaves femmes», pour obtenir du vizir,
qui voulait éviter le scandale, la somme qui lui était due. Ṣāliḥ,
nanti de ses pièces d'or, quitta le service du gouvernement et acheta
une propriété dans laquelle il se retira.

Ce Şāliḥ est le frère de Aḥmad ibn 'Abd al-Wahhāb qui, dans l'histoire, joue un rôle très effacé. Nous savons seulement qu'il est l'auteur des vers chantés par Qalam lorsqu'elle apparut pour la première fois devant le calife. 'Amrūsī (1), sans citer sa source, fait de lui le secrétaire de Ṣāliḥ ibn ar-Rašīd, mais on a tout lieu de croire l'Aǧānī qui le qualifie de ṣālub d'Ibn az-Zayyāt (2).

RAISONS DE LA COMPOSITION DU TARBÍ'

Et l'on peut ainsi comprendre — ou tout au moins deviner — les mobiles qui ont poussé Ğāḥiz à écrire cette risāla, dont le ton est bien plus celui d'un pamphlet commandé que d'un écrit spontané.

Comme elle est adressée à la Mekke, il est permis de croire que Aḥmad avait suivi son frère dans sa retraite et avait par conséquent quitté lui aussi son service à Baġdād. Ibn az-Zayyāt, qui avait évité le chantage, chercha sans doute à se venger d'une façon habile en

⁽¹⁾ Muganniyāt, 235.

⁽²⁾ Ağānī, XXI, 46.

Ce passage (1) n'est pas un simple résumé du Tarbi* où ne figurent pas nombre de questions posées ici; on peut donc songer à la possibilité d'une double rédaction, hypothèse que semblerait justifier une phrase du § 165 où Ğāḥiz fait allusion à une lettre que, dans sa jeunesse, il avait adressée au même correspondant. Cependant les similitudes qu'on relève entre le passage du K. al-ḥayawān et le Tarbi* montrent que Ğāḥiz pense bien à ce dernier; les différences proviennent sans doute soit des mutilations subies par le texte qui nous est parvenu, soit du fait qu'en écrivant le K. al-ḥayawān, l'auteur n'avait pas sous les yeux une copie de son épître. Le fait qu'il renvoie le lecteur à cet écrit prouve bien que celui-ci avait été publié, alors que la première lettre, ainsi qu'il ressort du § 165, était restée inédite, si l'on peut dire.

DATE DE LA COMPOSITION

Nous sommes donc en droit de considérer que le Tarbi* est antérieur à 232/847, puisque le Ḥayawān a été dédié à Ibn az-Zayyāt qui est mort à cette date; compte tenu du temps qu'il fallut à Ğāḥiz pour composer son Ḥayawān, il apparaît possible de fixer le termunus ad quem vers 230/845. Quant au terminus a quo, il doit se situer en 227/842, ainsi qu'il ressort de la date des événements qui ont probablement provoqué la rédaction de la risāla.

PERSONNALITÉ DU DESTINATAIRE

Le *Hayawān* qualific Ahmad ibn 'Abd al-Wahhāb de *kātib*, c'est-à-dire de secrétaire de l'administration 'abbāside; or un personnage portant ce nom est attesté sous le califat de Wātiq (2) et il semble que ce soit le même.

C'est ce texte que Van VLOTEN étudie dans son article Dămonen, Geister und Zauber..., in WZKM, VII, 169-187, 233-247, et VIII.

⁽²⁾ TABARI, Annales, s.a. 232, à propos de la mort de Wäţiq; Ağānī, XII, 116; v. 'AMRÜSI, Muğanmyāi, 235 sqq. Un personnage du même nom est encore cité dans un imād de Šībl.I, 152, sans aucune précision.

tendent tout savoir», puis, après le texte qu'on trouvera ci-dessous, il conclut: «Si ces questions t'intéressent et si tu trouves cette méthode digne d'intérêt, tu n'as qu'à lire la risāla que j'ai adressée à Aḥmad ibn 'Abd al-Wahhāb al-Kātib».

Voici le passage du Hayawān:

فغلبًا له [أى لاحمــد بن عبد الوهاب] : ما الشنفناق والشيصـــان ونكوير [v. index s.v. Kuwair] ودر كاذاب ? و مَن قائل امرأة ابن مقبل و مَن حابق العربيس وَمَن هانف سعد ؟ وحبَّرها عن بني أقيش وعن بني لبني وكن ذوحها وعن بني عروان ومـــن امرأته وعن سملةة ودومة والمدعان وعن النقبار دي الرقبة وعن آصف وَمَن منهم أشار باصفر سلم وعدن أطيقس اسم كلب أصحاب الكهف وكيف صارت الكلاب لا تشح تمن سبأه ؟ وأين للم كتاب شرطهم ؟ وكيف حدَّثوا عن اس عاس في العار والقرد والملدير والفيل والادب والمنكوت والحري أخن كلهن مسح وكيف حصت هده بالمسخ وهل يحل لنا أن نصدق حدا الحديث عن اس عباس؟ وكيف صارت الطناء ماشية الحن؟ وكيف صارت الميلان نعير كل شيء الاحوافرها ولم مانت من ضربة وعاشت من صربتين ؟ ولم صادت الاراب والكلاب والنمام مراكب العيلان ولم صادت الرواقيد مطايا السواحر ؟ ونأي شيء زوَّح أهل السملاة الله يرنوع ؟ وما فرق ما بينه ولين عبد الله س هلال ؟ ومسا فعلت العناة التي كانت سمّيت صار على يد حرمي وأبي منصور ولم عصب على ذلك المدهب ولم َ مَنِي على وحهه شَعشُف؟ وما العرق بين العيلان والسمالي وبين شيطان المصرا، وشيطان الحاطة ؟ ولم علَق السمك المالح تأذمانه والطرى مآدانه ؟ ومــا مال العراح تحمل بأحنحتها والعراديج أدحلها ؟ ومــا بالكل شي، أصل لسامه نما يلي الحلق وطرفه نما يلي الهوا. إلا لسان الفيل ؟ ولم قالت الهنب لولا أن لسامه مقاوب لتكلّم ؟ ولم صاركل ماضع وآكل يمرَّك فكَّه الاسفل إلا التمساح فإه يحرُّك فكُّه الاعلى؟ ولمَّ صار لأُحفان الاسان الاشفار ولس ذلك للدواب إلا في الاحفان العالمية؟ ما بال عين الحرادة وعين الافعى لا تدوران ؟ وما يبعة العقر ؟ وما يبعة الديك ؟ ولم امنتم يبض الانوق؟ وهل يكون الاملق العقوق ؟ وما بال لسان سمك البحر [عديما] ؟ وما بال العربيق من الرحال يطفو على قفاه ومن النساء على وحهه ولم صار القتبل اذا قتل سقط على وحهه ثم يقلبه ذكره ؟ وأبن تدهت شقشقة السير وعرمول الحار والبعل وكبد الكوسح بالنهار ودم الميت؟ ولم انتصب خلق الاسان من بين سائر الحيوان ؟ وحدني عن الصفادع لمَّ صارت نتقُّ بالليل وإذا أوقدت النار أمسكت ؟

L'OUVRAGE

Le Kitāb at-tarbī' wa-t-tadwīr est en effet constitué essentiellement par une série de questions épineuses adressées à un nommé Aḥmad ibn 'Abd al-Wahhāb que Gāḥiz, entre deux groupes de questions, traite avec une ironie cinglante. C'est en somme à la fois un modèle de style ironique, une belle leçon de modestie et une liste plaisante des problèmes les plus délicats qui se posent à la conscience d'un rationaliste musulman du IIIe s. de l'Hégire.

Au début de l'ouvrage, Ğāḥiz brosse de son personnage un spirituel portrait physique et moral qui fait songer à La Bruyère, mais ne jette qu'une clarté insuffisante sur son identité. Il en ressort principalement que Aḥmad ibn 'Abd al-Wahhāb était très âgé, résidait à la Mekke après avoir vécu dans la familiarité du vizir Ibn az-Zayyāt, manifestait sa prédilection pour le Šī'isme, mais se montrait inaccessible à la discussion.

D'autre part, alors que cette épître — dont le titre est certainement dû à un copiste (1) —, n'est pas expressément citée dans l'introduction du Kitāb al-ḥayawān, Čāḥiz écrit dans ce dernier ouvrage (I, 150 = 308-311): «Les propos sur la métamorphose du lézard... sont de la même nature que les plaisanteries que j'avais adressées par écrit à l'un de nos amis, de l'espèce de ceux qui pré-

(1) Čāḥiz avait pris la précaution de choisir le titre de ses principaux ouvrages (Hayawān, Buḥalā', Bayān), mais pour les écrits d'importance secondaire, les titres ont été fourns aux biographes et aux anthologues, soit par les indications qui figurent dans l'introduction du Hayawān, soit par le sujet traité — ou, plus fréquemment, par l'un des sujets traités —; de là provient la multiplicité des tutres d'une même risāla et les erreurs qui en découlent. En ce qui concerne le Tarbī', rien ne permet de penser que Gāḥiz ait choisi lui-même ce tutre et tout porte à croire qu'un copiste avisé l'a tiré des passages où l'auteur ironise sur l'apparence extérieure de son personnage. Bien que la difficulté des questions posées fasse songer à la quadrature du cercle, on doit, à regret, abandonner cette interprétation sédusante. (V. dans Fibriet, 271 et 356, l'indication d'autres ouvrages portant un titre analogue).

de sa signification et, éventuellement, d'éclaircissements et de références bibliographiques.

3) Liste, par ordre de fréquence, des mots qui reviennent au moins trois fois dans le texte, le lecteur intéressé ayant toujours la possibilité de se référer au glossaire pour les termes dont la fréquence est inférieure à trois.

Nous ne nous dissimulons pas que des statistiques de ce genre, quand elles sont isolées, ne prouvent pas grand chose, et encore moins lorsqu'il s'agit d'un texte aussi spécial que le Tarbi'; c'est pourquoi nous nous abstenons d'en tirer pour l'instant la moindre conclusion, nous bornant à présenter cette liste comme un document dont la valeur n'apparaîtra que lorsque nous disposerons, pour la période classique de la littérature arabe, de tables de fréquence analogues (1).

 Index des noms propres, en transcription et dans l'ordre de l'alphabet latin.

Il demeure bien entendu que dans le glossaire et l'index, nous ne cherchons nullement à répondre aux questions de l'auteur; nous scrons pleinement satisfait quand nous scrons parvenu à en comprendre la raison et à découvrir les faits ou les croyances qui les ont provoquées, mais nous devons avouer que, malgré nos efforts, nous serons contraint de multiplier les points d'interrogation.

 Sauf erreur ou omission, le nombre total des notations est de 15.125 se décomposant comme suit;

outils gram.	100	représentant	5 579 notations
subst.	1730 }		
adj.	586 {	*	9.029 not.
verbes	7 87)		
noms propres	416	>>	517 not.
			15 105
	3619		15.125

suspects, nous nous sommes efforcé de les signaler à l'attention du lecteur de la façon suivante:

le texte essentiel, les questions qui constituent la raison d'être du *Tarbi*' sont accompagnées, en marge, d'un trait continu;

les passages qui appartiennent sans doute au texte original, sans revêtir cependant une importance fondamentale, ne sont signalés par aucune disposition spéciale;

les interpolations probables sont marquées, en marge, par une ligne de pointillés.

Pour avoir la certitude de ne laisser dans l'ombre aucun problème — dussions-nous nous borner à le poser sans parvenir à le résoudre — nous avons été conduit à faire un relevé exhaustif des mots contenus dans le texte; ce travail achevé, il nous a semblé intéressant de profiter des fiches ainsi constituées pour tenter une première étude du vocabulaire ğāḥizien, en nous attachant pour l'instant à déterminer le sens et la fréquence de chaque terme employé. Ainsi, notre édition comprend quatre parties :

- 1) Texte arabe divisé arbitrairement en paragraphes de quelques lignes pour permettre l'élaboration immédiate de l'index et accompagné de l'indication des leçons des trois éd. antérieures: $\dot{\omega} = \text{éd. Van Vloten}$; f = Magmū'at rasā'il; $\sigma = \text{éd. Sandūbī}$; dans quelques cas: $\dot{b} = \text{leçon confirmée du ms. de la Zāhiriyya}$; $\dot{\phi} = \text{extraits du ms. de Berlin}$; $\dot{\phi} = \text{extraits du ms. du British Museum.}$
- 2) Glossaire alphabétique exhaustif (1): chaque terme est suivi, entre parenthèses, d'un chiffre indiquant sa fréquence dans le texte, puis de l'énumération des paragraphes où il a été relevé,
- (1) Les seuls éléments non relevés sont i et j, qu'il serait éventuellement plus aisé, à raison de leur très grande fréquence, de rechercher directement dans le texte; d'autre part, il n'a pas semblé indispensable d'indiquer le sens de toutes les particules car elles sont, elles aussi, très fréquentes et l'on aurait avantage, le cas échéant, à en refaire le relevé.

PRÉSENTATION DE NOTRE ÉDITION

Après avoir tiré parti de tous les éléments fournis par nos prédécesseurs et par les mss. accessibles, il nous restait donc, fondamentalement, à mener notre travail avec le seul secours des sources indirectes, c'est-à-dire des ouvrages d'adab, d'histoire et de sciences qui aident parfois à découvrir la bonne leçon et, plus souvent, à comprendre les allusions discrètes à des faits peu connus.

Malheureusement, aucun document ne nous a permis de délimiter exactement les interpolations pourtant visibles et de rétablir le texte dans son ordre primitif. L'examen de plusieurs recueils de morceaux choisis — notamment le ms. de Berlin — prouve d'une façon indubitable que les anthologues ont pris de grandes libertés avec l'œuvre ǧāḥizienne et, sans aller jusqu'à les accuser de falsification, on peut être assuré qu'ils ont mis bout à bout des passages empruntés à des écrits différents. Certes le style de Ğāḥiz est réputé incohérent et le coq-à-l'âne fait partie de sa manière, mais il est bien certain que cette renommée est due, pour une bonne part, aux copistes, et il suffit de parcourir quelques épîtres éditées sans discernement pour se convaincre du désordre dans lequel les textes nous sont parvenus.

Le Tarbi' n'a point échappé au sort commun et il est évident que Ğāḥiz ne l'a pas écrit tel que la postérité nous l'a transmis. C'est ainsi par exemple que plusieurs passages dithyrambiques faussent totalement la perspective parce qu'on les croit adressés au destinataire de l'épître, alors qu'en réalité ils sont empruntés à d'autres écrits, et simplement interpolés (1).

N'ayant pas le droit de supprimer délibérément ces passages

⁽¹⁾ Les §§ 89-95 correspondent à peu près exactement à un texte donné par Huşel, Zahr, II, 108 et reproduit par Şarwar, Gamhara, IV, 47; il s'agit d'une lettre adressée à Ibn az-Zayyāt; de même, quelques lignes du § 98 se retrouvent dans le Kitmän as-sirr, 37, 1. 7-8; le § 108 apparaît dans Madh an-nabīd, 290-1.

que nous en avons entrepris une nouvelle édition, en nous efforçant de corriger les altérations apparentes et d'élucider les points obscurs.

BROCKELMANN ne signalant aucun ms. du Tarbi, nous nous sommes basé sur l'éd, de Van Vloten qui, dans son apparat critique, fait état des corrections apportées au ms. fondamental et des variantes fournies par les fragments conservés l'un à Londres (1), l'autre à Berlin (2). Notre travail était déjà très avancé quand nous avons eu communication, grâce à l'obligeance de M. P. Voorhoeve conservateur des mss. orientaux de la Bibl. Universitaire de Leide - qu'il nous est agréable de remercier ici - du ms. ar. 7014 contenant une copie des Fadā'il al-Atrāk (fos 1-24) de la main d'un calligraphe oriental, et (fos 25-53) le texte du Tarbi copié, vraisemblablement par Van Vloten lui-même, sur le «Cod. Malik Thahir Dam. 125». Comme Yūsuf AL-'Išš ne signale pas ce dernier codex dans son catalogue des mss. de la Bibl. Zāhiriyya, nous pensions qu'il était perdu et que de toute façon il ne nous serait pas d'une grande utilité car le calque des passages douteux collé en marge de la copie de Van VLOTEN montrait qu'il était dans un état très défectueux et qu'il avait fallu dépenser des trésors de science et de perspicacité pour en tirer une édition lisible. Nous avions donc achevé notre travail quand M. Ibrāhīm AL-KAILĀNĪ — à qui va toute notre reconnaissance — a bien voulu nous signaler l'existence de ce ms. à la Zāhiriyya (sous la même cote qu'au temps de Van VLOTEN) et effectuer pour nous une collation. Ce ms., copié à Alep en 411 de l'hégire, est effectivement médiocre et ne permet pas de résoudre les problèmes en suspens.

⁽¹⁾ British Museum, nº 1129.

⁽²⁾ AHLWARDT, 5032. Nous possédons un micro-film de ces deux fragments qui ne présentent qu'un intérêt médiocre et n'intéressent que la partie la moins altérée du texte; au demeurant, Van VLOTEN en a tiré le maximum de lecons correctes.

INTRODUCTION

MANUSCRITS ET ÉDITIONS DU TEXTE

Le Kitāb at-tarbī wa-t-tadwīr a été étudié pour la première fois par le promoteur des études ǧāḥiziennes, l'orientaliste hollandais G. Van Vloten. Malheureusement, la mort prématurée de ce savant l'empêcha de terminer son travail, et J. M. de Goeje, qui se chargea de la publication du texte (1), dut se borner, en fait d'apparat critique, aux variantes des mss. et aux corrections de Van Vloten. Trois éditions orientales (2), visiblement basées sur la première et également dépourvues de notes, n'apportèrent au texte que d'insignifiantes améliorations, de sorte que jusqu'ici, cette importante rısāla, quoique lisible dans son ensemble grâce à Van Vloten dont on ne reconnaîtra jamais assez le mérite, présente de multiples obscurités, et le lecteur doit se priver du plaisir de la comprendre dans sa totalité.

C'est précisément pour parvenir nous-même à une intelligence satisfaisante du texte, tout en évitant une fausse interprétation (3),

⁽¹⁾ Dans les Tria opuscula, Leide, 1903, 86-157.

⁽²⁾ a) Mağmü'at rasă'ıl al-Găļuz, Caire, 1324, 82-147; b) éd. Muḥ.Mas'ūn, Maṭba'at al-Ğumhūr, 1324 (non consultée); c) éd. Sannūßi, in Rasā'ıl al-Gāḥiz, Caire, 1352/1933, 187-240. On signalera pour mémoire les extraits publiés en marge du Kāmil de Muñarran, I, 40-97.

⁽³⁾ C'est à propos d'un pareil texte qu'on peut regretter l'absence du «point d'ironie» qui eût permis à Ta'Alle, Timér, 416, de ne point se méprendre sur le caractère véritable d'apparentes louanges.

CHARLES PELLAT

Professeur à l'École des Langues Orientales

LE KITĀB AT-TARBĪ' WA-T-TADWĪR de ĞĀHIZ

Texte arabe avec une introduction, un glossaire, une table de fréquence et un index

CHARLES PELLAT

Professeur à l'École des Langues Orientales

LE KITAB AT-TARBI WA-T-TADWIR DE GAHIZ

Texte arabe avec une introduction, un glossaire, une table de fréquence et un index

> DAMAS 1 9 5 5